DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

01 FAKİR BAYKURT | ÖZÜM ÇOCUKTUR

FAKİR BAYKURT

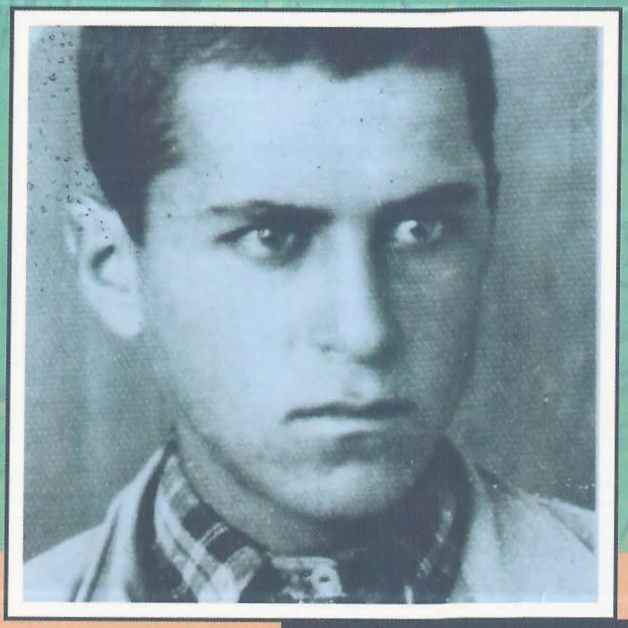

ÖZYAŞAM // 01

ÖZÜM ÇOCUKTUR

Literatür

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Özüm Çocuktur

Özyaşam - 1

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fakir Baykurt'un Kısa Yaşamöyküsü

Asıl adı Tahir olan Fakir Baykurt 1929 yılında Burdur'da doğdu. 1948'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra köy öğretmeni olarak çalışan yazar, 1955'te Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki eğitimini tamamladıktan sonra Sivas, Hafik ve Şavşat'ta Türkçe öğretmenliği yaptı. Demokrat Parti yönetimi tarafından öğretmenlikten alınarak pasif bir göreve getirildi. 1958'de *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilen ilk romanı *Yılanların Öcü* nedeniyle hakkında kovuşturma açıldı. 1960 yılında ilköğretim müfettişliğine getirildi. 1962/63 yıllarında ABD Bloomington Indiana Üniversitesi'nde ders araçları konusunda uzmanlık eğitimi gören Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) ve Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu'nun (TÖDMF) genel başkanlığına seçildi. 1969 yılında Türkiye çapındaki ilk öğretmenler boykotuna katıldığı için bir kez daha açığa alındı ve 12 Mart 1971'deki askerî darbeden sonra uzun süre tutuklu kaldı.

Edebiyata şiirle adım atan Fakir Baykurt, daha sonra toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla kısa hikâyeler ve köy notları yazdı. *Yeditepe, Varlık, Cumhuriyet, Evrensel* ve *Yön* gibi dergi ve gazetelerde çeşitli yazıları çıkan Baykurt, 1955'te hikâyelerini derlediği ilk kitabı *Çilli*'yi yayınladı. Bunu, köy yaşamını, köylünün arzularını, sıkıntılarını ve çelişkilerini dile getirdiği hikâye kitapları ve romanları izledi. Ayrıca 8 ciltlik otobiyografisi ve çocuk kitapları da vardır.

Yalın, şiirsel bir dil kullanan yazar, eserlerinde halka mal olmuş deyişlere ve deyimlere de sıklıkla yer vermiştir. *Tırpan* ile 1970 TRT ve 1971 TDK ödüllerini, *Can Parası* (1973) ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Kara Ahmet Destanı* ile de Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanan yazarın *Yılanların Öcü* adlı yapıtı 1961'de Metin Erksan, 1985'te Şerif Gören tarafından filme çekildi. Yapıtları çeşitli dillere çevrilmiş ve çevrildiği ülkelerde birçok ödül almıştır.

11 Ekim 1999'da Almanya'nın Essen kentinde vefat eden Fakir Baykurt'un cenazesi, 1977'den beri yaşadığı Duisburg'da düzenlenen bir törenden sonra İstanbul'a getirilerek Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fakir Baykurt

Özüm Çocuktur

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

LİTERATÜR YAYINLARI: 791
Fakir Baykurt Kitaplığı: 34

ÖZÜM ÇOCUKTUR
Özyaşam - 1

Fakir Baykurt

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Yayına Hazırlayan
Öner Yağcı

Kapak Tasarımı
Melike Oran

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, 1998
Literatür Yayınları'ndan Birinci Basım (2. Basım), Ocak 2018
Literatür Yayınları'ndan İkinci Basım (3. Basım), Mart 2019

Baskı ve Cilt:
Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
Küçükçekmece - İstanbul
Sertifika No: 41707
Tel: (0212) 463 71 25

ISBN: 978-975-04-0774-1

© Copyright 2018, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde fotokopi yoluyla
çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, İpek Sokak, No: 10 Kat: 2
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www literatur.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Sunuş	1
Birkaç Söz	5
Özüm Çocuktur	7
1929 Arpalar Yolunurken	14
Sümdük Derler	17
Gıdaklarken	20
Bilak	23
Gümüş Saplı Çakı	26
Korku	28
Bağ Beklerken	31
Tavuklar	35
Ümüş	40
Tutuk Ali	45
Bostan Bekçisi	48
İlk Fotoğraf	55
Bekir Enişte	58
İdrisgil	63
Ramazanlar	72
Soylu Tazı	76
Badana	85
Arap Değirmeni	89
Babam	94
Odun Dağı	98
Can Bir Arkadaş	103
Çelik Çomak	106

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Arka Pencere 111
Hacer Halam 118
Gurbet 121
Dayım 126
Tulumba Tatlısı 133
Boğazımda Kalan Türkü 136
Cambazlar 139
Acı Biber 145
Eşek 149
Buldan Dağları 155
Mühendislerin Suyu 161
Fotoğraflı Mektuplar 167
Halat 171
İnsanın Kendi Köyü Gibi Var mı? 175
Aldıklarımı Sattım 180
Emeklemeden Olmaz 184
Sıtma Gözü 189
Kör Teyzenin Cüzdanı 193
Öküz Çobanı 197
Yol Parası 203
Deli Düve 208
Baldız Hanım 215
Yıldırım 225
Devlet Payı 231
Sayımcılar 234
Dayımgil'in Bostan 237
Halamgil 241
Sofrayı Güneşe Taşıdık 249
Halamoğlu 252
Koca Linlin 257
Cuma Namazları 262
Çardak Yolu 268
Dayaklı Cennet 271
Kale Gibi Adam 275

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Arama 277
Şiir Tutkum 279
Küçük Öğretmen 283
Havali 294
Göküş Ali 299
Okumaya Gidişim 305

Romanda Geçen Kimi Sözcükler 310

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sunuş

Fakir Baykurt, Anadolu uyanışının yazarıydı.

"Fakir Baykurt insanımızın yüreğini yansıtıyor" diyor Adnan Binyazar.

Yapıtlarında "Toplumun en ağır işçilerinin, üretim işlerini yapan insanların (yani köylülerin) bilinçüstü bilinçaltındaki isteklerini, tepkilerini, belli başlı çelişkilerini dile getirmektedir, tabii sanatın gereklerini göz önünde tutarak, hem de adamakıllı tutarak" diyor Vedat Günyol.

Kendisinin "Ama yorulmadım hiçbir zaman/O yoksul, sevgili dağ başlarında/Karda kalmış, darda kalmış yolcular için/ Yazmaktan..." dediği gibi yazmaktan hiç yorulmamış ve edebiyatımıza 60'a yakın yapıt armağan etmiştir.

"Engelleri aşmak ve hayatı değiştirmek sanatın görevidir," diyen Fakir Baykurt, yaşamla uyum içinde olan bir yazarlık serüveninin ilginç ve özgün bir örneğidir.

Fakir Baykurt'un yaşamının ve yazarlığının özü; bir köylü çocuğunun köy enstitüsü denilen bir kurumda özgürleşmesi, bu özgürleşme eyleminin verdiği bilinç ve duyarlıkta yeşeren bir filizin koca bir aydınlık çınarına dönüşmesidir.

Köy enstitüsünde özgürleşen bir öğretmenin, yaşamın çağdaşlaştırılmasında örgütlü savaşımın zorunlu olduğu bilinciyle Türkiye Öğretmenler Sendikasının (TÖS) kurucusu ve genel başkanı olmasındadır onun yaşamının ve yazarlığının özü; devrimci öğretmenin kıyımında ve savaşımındadır.

Köy enstitülü ve TÖS'lü bir öğretmenin bilincini ve duyarlığını yoğunlaştırarak "yaşamın sanatlaştırılması ve sanatın yaşamlaştırılması" amacını gerçekleştirmek için yazarlıkla bütünleşmesidir onun yaşamının ve yazarlığının özü; Yılanların Öcü'nde, Amerikan Sargısı'nda, Onuncu Köy'de, Kaplumbağalar'da, Keklik'te, Tırpan'dadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fakir Baykurt'un bu temeller üzerinde yükselen yaşamı, onun yazarlığını anlamanın doğru yoludur.

70 yıllık bir yaşam; yarım yüzyılı aşan yazın emekçiliği ve toplumsal, siyasal, kültürel savaşım; sayısı 60'ı geçen yapıtları bizi, önünde saygı ile eğileceğimiz bir Fakir Baykurt bilgeliğiyle buluşturur.

Fakir Baykurt, bu yaşam, mücadele ve yazma serüvenini 8 ciltlik "Özyaşam"da romanlaştırarak edebiyatımızda bir ilki daha gerçekleştirmiştir.

"Özyaşam" 1995'te yayınlanmaya başlamış, Fakir Baykurt ne yazık ki tüm ciltlerin yayınlandığını göremeden 11 Ekim 1999'da 70 yaşında aramızdan ayrılmıştı.

Fakir Baykurt'un bütün yapıtlarını yayınlayan Literatür Yayınları bu büyük ustanın yaşamöyküsünü de yıllar sonra yeniden gün ışığına çıkarıyor.

Her biri roman tadında olan ve 1930'lardan XX. yüzyılın sonuna kadarki ülkemizin toplumsal, siyasal tarihini aktaran bir derinlikle dolu olan 8 kitaplık "Özyaşam"ı yeniden basımı için gözden geçirirken yeni yazım kuralları dışında Fakir Baykurt'un özgünlüğüne hiçbir biçimde dokunmadım. Yalnızca Fakir Baykurt'un Türkçe sevdasının özelliklerinden biri olan Türkçemize kattığı sözcükler ve özellikle Burdur'un söz varlığından yazılı dile aktardığı sözcükleri belirlemek istedim. Fakir Baykurt halk dilinde kullanılan ama yazıya geçmemiş sözcükleri kararlılıkla kullanarak dilimize yeni sözcükler kazandırma, dilimizi zenginleştirme görevini tüm yazınsal yaşamında sürdürmüştü.

Fakir Baykurt'un özgün ve yerel sözcüklerinin ne anlamda kullanıldığının bilinmesinin yapıtın daha kolay anlaşılması için gerekli olduğu bir gerçekliktir. Bu nedenle "Özyaşam"da geçen ve herkesin ilk okuyuşta anlayamayabileceği sözcüklerin açıklamalarını her kitabın sonundaki "sözlük"te bulacaksınız. Bu mini sözlüğü hazırlarken Hülya Yazıcı Okuyan'ın "Fakir Baykurt Romanlarına Yansıyan Burdur Söz Varlığı" (2006) adlı doktora tezinden yararlandım. Kâmuran Semra Eren'in açıklamaları da yol gösterdi. İki değerli öğretmenimize, Işık Baykurt'a, kitapların eksiksiz olarak sunulmasına çaba harcayan Literatür Yayınlarına teşekkür ediyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fakir Baykurt'un "1929'da sıcak bir yaz günü Akçaköy'de" başlayan yaşamının köy enstitüsüne gittiği 1943'e kadarki çocukluk yıllarını anlattığı "Özüm Çocuktur"la onun özyaşamını öğrenmeye başlıyoruz.

Öner Yağcı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Birkaç Söz

Bir yaşam bu, özyaşam...

1929'da sıcak bir yaz günü Akçaköy'de başladı. Altmış beşi geçti, yüksek gökler altında, insanlar içinde; acı tatlı sürüyor.

Bugüne gelesiye elimde kalem, insanın, kuşun, kurdun halini anlatan romanlar, öyküler yazdım. Özellikle köylüleri, ağzı var dili yok kadınları anlatmaya çalıştım. Kendimi anlatmaktan nedense kaçındım. Yazarlık bana yıllar yılı bir "kamu görevi" gibi göründü. Oysa kusurlarımla, erdemlerimle ben de bir insanım. Bu işe geçten geç yöneldim.

Neleri yazabilirim diye kafa yorarken birbirinden ilginç öyküler buldum. Yazınca ayırdına vardım, meğer ne güzel bir yaşamım varmış.

Bizde pek alışılmış değil, özyaşamım 8 kitap oldu: 1) Özüm Çocuktur, *2) Köy Enstitülü Delikanlı, 3) Kavacık Köyünün Öğretmeni, 4) Köşe Bucak Anadolu, 5) Bir TÖS Vardı, 6) Genç Emekli, 7) Sıladan Uzakta, 8) Dost Yüzleri (Portreler)*

Duisburg
2.2.1995

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Özüm Çocuktur

Kendimi birden Tübingen Bölge Tiyatrosunun kapısında buldum. Almanya'da bir yer burası. Nasıl da kalabalık! Türk çalıyor, Alman oynuyor. Çalgı, çığlık birbirine karışıyor. Akçaköy nere, Tübingen nere? Büyük bir üniversitenin bulunduğu şehirdeyim. Yerli yabancı öğrenci sayısı Tübingen'in kendi nüfusundan çok. Çok yönlü işlevleri olan Bölge Tiyatrosu da görkemli bir yapıt. Deneme Sahnesiyle filan önemli bir tiyatro.

Yağmurlu bir günde Rur Havzasından çıkıp geldim. Arada en az 500 kilometre var. Hava burada biraz temiz.

Tiyatro girişini kâğıttan karpuzla, renkli zincirle donatmışlar. Orada döner, burada baklava satılıyor, ince belli bardaklarda çay gezdiriyorlar. Türkiye Günü yapılıyor.

Beni, buradaki işçi çocuklarına bir söyleşi yapayım, kitaplarımdan parçalar okuyayım diye çağırdılar, içim yurttan gelen üzüntülerle dolu. Yol boyu hep bunları düşündüm. Şişirip tavana salınmış balonları görünce birazcık düzeldim, ipleri aşağı sarkıyor. Kimi o kadar çok sarkıyor, "Al beni!" diyor. Dayanamayıp aldım ikisini.

İki yıl önce tanıştığım Ahmet Doğan arkadaşımla bir masaya oturduk, çay içiyoruz. Ahmet bir yayınevi kurdu, Türkçeden Almancaya çeviriler yayımlamak istiyor. Benim kitaplara da ilgi gösterdi. "Sen asıl Özyaşamını yazsan iyi olur! Çok ilgi çekici bir yaşamın var!" diyor bana. Ceketimi çıkarıp omzuma aldım. Nereden biliyor? Yaşamımdan bir şey anlatmadım ki ona. Bunu çoktan beri söylüyor. Ben de ona söylüyorum: "Asıl sen yaz yaşamını. Seninki daha ilgi çekici. Baksana koca İstanbul'a sığmamış, Almanya'ya kadar gelmişin. Mesleğin mimarlık, onu yapmıyor, yayımcılık yapmak istiyorsan. Kim bilir ne büyük sarsımlar oldu içinde!.." Birbirimize Özyaşamını yaz-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sana demeyi oyuna dönüştürdük. Ahmet, eşi Antje, oğlu Attila ile birlikte Stuttgart'ta oturuyor. Tübingen'e benim yapacağım söyleşi için geldik. Oyunu bırakıp Türkçeden Almancaya yapılabilecek çevirileri konuşmaya geçtik. Söylediğim kitap adlarını defterine yazıyor. Zaman zaman dalıyorum konuşurken. Balonların ipi elimde. Bıraksam uçacaklar. Birer çay kaşığı bağlayıp salmayı düşündüm. Birincisi tek kaşığı kaldırdı, iki bağladım. Acaba içindeki ne gazıdır? Ahmet mimarlık yerine kimya öğrenimi görmüş olsaydı sorardım.

Söyleşi Büyük Salon'da saat 16.30'da... Davul zurnaya uygun olarak kalabalığın oynaması, sallanması, arada şak şak'lar sürüyor. Tıka basa bir kalabalık. Çoğunluk Alman, üniversite öğrencisi. Arada çocuklarını birlikte getirmiş orta yaşlı öğrenciler var. Anadolu kasabalarının kiminde şenlikler gördüm. Oralara böyle yapıları ne zaman kuracağız? Kurduklarımızı yıkıyorlar; ne zaman yıktırmayacağız?

Kalkıp Büyük Salon'a yürüdüm.

Bir ses ardım sıra bağırıyor: "Çocukluğun mu tuttu? Sahneye balonlarla mı çıkacaksın?"

Sağa sola, hem de arkaya baktım. Polis, jandarma izlemiyor. Öyle birileri yok. Bir köşede Şile bezleri, Denizli dokumaları, Konya, İstanbul tabakları satılıyor. Arkadaki duvara perde germişler. Balonları bu perdenin ardına sakladım. Söyleşi bitince Stuttgart' a götürsem iyi olur. Attila hoşlanır. O da benim bir arkadaşım.

Davul zurna hâlâ çalıyor. Kalabalık alabildiğine coşkun. Öğrenciler arasında çocuklu çok. Kucaklamışlar. Çayda Çıra'nın ezgisine uymuş, sallanıyorlar. Bölge Tiyatrosu inliyor.

Program yöneticileri yanıma geldi. Biraz sarkma olacağını söylediler. Dert etmiyorum. Almanya'da her şey trenler gibi dakik değil. Ara sıra onlar da gecikiyor; Türk arkadaşlar, "Biz geleli böyle oldu!" diyor.

Davul zurna sustu. Bir duyuru yapıldı. Kalabalık Büyük Salon'a girmeye başladı.

On dakika sonra sahneye çıkıp masanın ardındaki sandalyeye oturdum. Ama olmadı, iyi göremiyorum. Sandalyeyi biraz öne aldım. Şimdi iyi... Koltukları çocuktan çok, büyükler doldurmuş.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yazı anlayışımdan, yapıtlarımdan söz ettim. Sakarca'dan bir parça okuyorum. Bu kitabımla büyükler de ilgileniyor. Konuşmamla, parçanın okunması yirmi dakika kadar sürdü. Şimdi sorular başlayacak, yanıtlayacağım. Aklıma balonlar geldi; uçmamıştır, duruyordur inşallah.

Dinleyiciler soruyor:

"Ne olacak Türkiye'nin hâli? İşçiler, öğrenciler sürgit öldürülecek mi? Pahalılık halkın boğazını sonsuza kadar sıkacak mı?"

"Sıkmayacak!"

"Nasıl?"

Nasıl'ı düşünüyoruz. Düşünmek zorundayız.

Heilbronn'daki Uncu Kitabevi salonda kitap sergisi açmış. Benimkileri getiriyorlar, imzalıyorum.

Mahmut Sarıkaya, Elazığ Meslek Lisesini bitiremeden Almanya'ya gelmiş. Can güvensizliği içindeymiş. Hiç yaşını göstermiyor; sanki ortaokul öğrencisi... Sürekli gülen bir yüzü var. İşleri iyi gitmediği halde gülüyor. Bana arkadaşlık ediyor. Bir yandan da Ahmet'le konuşmayı sürdürüyoruz. Konu hâlâ kitaplar. Arada yaşamını yazsana oyununa geçiyoruz. Ahmet Köy Enstitülerini soruyor. Kuruluşunu değil de kapatılışı anlatıyorum. Yerlerine imam hatip okulları açıldı. O yıllarda aydınlar sesini çıkarmadı, "İşte bugün o yüzden bu durumdayız, Ahmetçiğim!" diyorum.

Akşam, Berlin işçi Tiyatrosu'nun Taşı Toprağı Altın oyunu var. Mahmut Sarıkaya soruyor: "Bizim koroya kalırsın?"

"Nasıl sizin koroya?"

Bir kereste fabrikasında iş bulmuş. Heike Offen'in yönettiği Türkü Korosuna yazılmış. "Ben kerestede çalışırım, işim yorar!" diyor. Sıraları saat 22.00'de gelecek. Yorgunluktan esnediğini görürsem sıkılıyor. Program sarktığına göre 23.00'ü bulur başlamaları. "Kalırım..." dedim.

Davul zurna eşliğinde halay çekiliyor gene. Alman, Türk öğrenciler karışık oynuyor. Bir öğrenci hanımın kucağındaki bebeği alıp yürüyorum. Bakıyor ardımdan: Kim bu? Kaçırıyor mu yavrusunu? Kötü düşüncem olmadığını anlıyor yüzümden. Bert'miş ufaklığın adı. Ahmet'in yanına getirdim onu. Anası ardımızdan geldi. Bir verecek, bir vermeyecek gibi yaptım. Bert

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hoşlandı şakamdan. Çocuklu başka bir bayan da elma kemiriyor. Bir lokma verdi Bert'e.

Vasıf'tan (Öngören) *Masalın Aslı*'nı dinliyoruz. Karınlarımız acıktı. Gidip yarımşar döner alıyoruz. Mahmut durmadan Almanya Gemileri'ni mırıldanıyor. Yeni arkadaşlar tanıştırıyor. Gene yurdun durumunu konuşuyoruz.

İşçi Korosunu sahneye çağırdılar. Mahmut kalktı: "Bize hem İşçi Korosu hem Türkü Korosu derler; adımız iki türlüdür!" diyor.

Ses ayarını yeniden yaptılar. Yirmi kişi çıktı sahneye. Beşi Alman, on beşi Türk. Heike Offen'in Türkçesi ne kadar da güzel. Bizim türküleri kusursuz söyletiyor. Mahmut' un mırıldandığı Almanya Gemileri'ni tek başına söyledi. Bizim işçiler de ince mi ince; Bölge Tiyatrosu alkıştan yıkılıyor. Çok güzel söyledi. Almanların birlikte söyleme alışkanlığı derin. Heike'yi alkışa boğduk. Keşke birkaç da Alman halk türküsü söyleseler. Almanya'da yirmi yıldır Türk işçisi var. Sayıları milyon. Hükümetlerin almadığı yada yanlış aldığı önlemler yüzünden, yirmi yıldır araya zıtlaşmalar girmiş. Rur Havzasında nice gerginlikler izliyorum. Burada Türk aileleriyle oturup arkadaşlık eden Alman kadınları görüyorum. Dinlediğimiz koro da bu kaynaşmanın güzel bir örneği.

Şimdi piyano eşliğinde 1 Mayıs söyleniyor. Alkışlar dinmek bilmiyor. Ben de "Yaşayın, yaşayın!" diyorum içimden.

Ahmet Doğan arkadaşım, telefon edip eve ancak 24.00'e doğru döneceğimizi söyledi. Daha fazla gecikmeden yola çıkıyoruz. Attila'nın babası, "Kemerleri bağlamak zorundayız, yoksa Volvo yürümez!" diyor. Sesi biraz öfkeli. Demek hızlı sürecek. Bağlıyorum. Stuttgart otoyoluna çıkıyoruz. Balonları unuttuğumu arılıyorum birden. "Eyvah Ahmet, dur!" diyorum. Tınmıyor. "Dönelim lütfen! Balonlar!" diyorum. Soruyor:

"Ne yapacaksın balonları? Çocuk musun?"

"Bilmiyorum öyle miyim? Dönelim!"

"Boş ver; yarın sana yenilerini alırım."

"Yarın pazar, nereden alacaksın?"

"Ama şimdi iki balon için dönersek gecikiriz!"

"Dönmek zorundayız!" deyip kemeri çözüyorum.

Şaşırdı. Arada böyle eziyetlerim oluyor kendisine. Huyumu biliyor. Arabayı yan sokağa büktü. Dönüyoruz. Bölge Tiyatrosu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

boşalmış. Ama önü hâlâ ana baba günü. Araba eğleyecek yer yok. "Sen git balonlarını al, ben burada durayım!" diyor.

Merdivendeki kalabalığı geçip daldım içeri. Dosdoğru perdenin olduğu yere vardım. Kimse yok, yoklar! Tavanlara, başka yerlere baktım. Balon malon görünmüyor. Uçtular anlaşılan. Boynu bükük kaldım. Çay ocağındaki görevliler bardak yıkıyor. Biri, "Hayrola abisi?" diyor.

"Balon koymuştum, uçmuş!"

"Vah vah, balon mu koymuştun?"

Sesim ağlamaklı: "Evet balon koymuştum..."

Arkasındaki pencere demirine beş balon bağlı. Kolumu uzatıp "Şunlardan ikisini verir misin?" diyorum çekinerek.

"Bir dakika, elimi sileyim!"

"Dışarıda araba bekliyor, çabuk ol!"

Çözüp beşini de uzatıyor.

"Hayır, ikisini vereceksin!" diyorum.

Bu kez ikisini uzatıyor. Alıp hemen fırlıyorum. Kapının oradan teşekkür ediyorum. Arabaya kendimden önce balonları sokuyorum.

Stuttgart'a yarı konuşup yarı susarak geliyoruz. Şehrin sokaklarında in cin top oynuyor. Yaşam durmuş gibi. Bir ara uyumuşum. Gözlerim günün yorgunluğuna daha fazla dayanmıyor. Çıkıyoruz yukarı. Attila'nın yattığı odaya girip balonları bırakıyorum. Usulca bir de soru gönderiyorum uykusunun içine:

"Sen benim çocukluğum musun Attila?"

"Git işine, uyuyorum ben şimdi..."

"Benim böyle oyuncaklarım olmadı çocukluğumda... Çelik çomak oynadım... Bunları gerçekten sana mı getirdim?"

"Sabah konuşalım! Şimdi uyuyorum! En iyisi çelik çomağı da sabah anlat!"

"Dudaklarını bükme Attila! Sana getirdim elbet!"

Elli yaşındayım. Neler var bilincimin altında? Attila oradan buradan yolladığım kartları biriktiriyor. Bir resmini çizdim. Camlatmış. Kafasına balon filan sokarak anılarında yaşamak mı istiyorum geçip gidince? Yoksa amacım kendi çocukluğumu onun çocukluğuyla buluşturmak mı?

"Boşuna çabalama, gelmeyecek bir daha!"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Onu seninle yeniden mi yaşıyorum?"

"Yaşayamazsın; çabalama!"

"Çok mahcupluk çektim! Çok dayaklar yedim! Bir dünyada yanlışa özendim! İyi durumlu evlerin çocukları gibi olmak istedim. Kendime zehir ettiğim yılların değerini sonra bildim. Şükür hepsini zehir etmedim. Nasıl unuturum göğe göğe sıçradığım günleri? Bir türlü dinmek bilmedi içimdeki çığlık..."

"Ama sen hâlâ çocuksun Fakir!"

"Evet."

Sabah Attila uyanmış, "Ballon, ballon!.." diye ortalığı birbirine katıyor. Yattığım odanın kapısından daldı. Sarıldı boynuma, öpüyor yüzümü. Ön balkona çıkıp sokaktan akmaya başlayan otomobil seline el sallıyor. Arka balkona geçiyor. Orayı Almanların Altınyağmuru dediği ağacın sarı çiçekleri doldurmuş. Attila'nın ardından gittim usulca. Bilerek mi, bilmeyerek mi yaptı, birden uçurdu balonları göğe! Çatıların üstünden ağır ağır yükselerek biri bir yana, biri öbür yana gitti.

Acaba Akçaköy'ü bulacaklar mı? Belki şuraya varmadan pıt edip sönerler, içimdeki köyü bulacaklar mı?

Attila bana bakıyor, ben ona bakıyorum. Gözlerinden iki damla indi. Kucağıma atılmak istedi. Kollarımı açtım.

Dönüş trenim 15.00'te. Zamanım var daha. "Haydin topluca Ayı Gölüne gidelim! Siz karı koca yürürsünüz, ben Attila'yla oynarım." dedim Antje'ye. Uzayan bir süre ikisinden de yanıt çıkmadı. Sonra Ahmet, konukluğumun sonunda bir burukluk olmasın diye Antje'ye göz etti: "Haydi!"

Otomobile bindik hemen. Düştük yola. Ağaçların birbirine girmiş dallarından damlalar düşüyor. Arada güneş açıyor. Temiz yağmurlar mı, kirli yağmurlar mı belli değil. Alman ormanı, dört yüz seksen türlü endüstri zehrine direniyor. Öğleye kadar dolaşıyoruz. Oynuyoruz Attila'yla. Akçaköy de "Gıncırak" dediğimiz oyun burada da var. Ağacın bir ucunda o, bir ucunda ben. Kendimizi dengeliyoruz. Yıllar sonra işte yeniden sallanıyorum. Attila hoşlanıyor. Ben ondan çok hoşlanıyorum. Çocukluğumun sevgili arkadaşı, ilk sevgilim Ümüş'ü, Havali'yi, İdris'i, Gökşü Ali'yi bir bir anımsıyorum. Anamı, kardeşlerimi, köylülerimi anımsıyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Niçin yazmıyorsun bunları Fakir?"

"Gerçekten yazsana bunları Fakir!"

Kim söylüyor bunları? Attila mı, yoksa içimdeki çocuk mu? Ahmet'le Antje'nin ormandaki yürüyüşü ne kadar sürdü bilmiyorum. Döndükleri zaman biz hâlâ gıncıraktayız. "Cık cık cık!" ediyor Ahmet. "Şu haline bak, çocuk gibisin!" Düşünüyorum bugün bu adam neden öfkeli bana? Belki dişi ağrıyor. "Gibisi fazla Ahmet Bey, çocuğum!" dedim.

"Ellisine bastın!" dedi.

"Bastımsa bastım!"

Günlerimin hepsi acı olsa, onları böyle sağlıklı yaşatamazdım içimde; kimi çok tatlı, hem de çok güzeldi, iyi durumlu evlerin çocuklarından daha derin sevgi göllerinde yüzdüm. Alanımız genişti. Üç adım koşsam bir duvara çarpmazdım. Bir dünya oyunumuz vardı. Akşam olur, karanlıklar çöker, içeri girmek bilmezdim.

"Özüm hâlâ çocuk Ahmeeet!" dedim uzatarak.

Öğleden sonra bir toplantısı varmış: "Ne yazık seni uğurlamaya gelemem!" diyor bana. "Aman ne iyi! Attila gelir!" dedim ben de ona.

Stuttgart'ın merkez istasyonundayız. Paul Bonatz'ın görkemli yapısı beni her zaman büyüler. Her soydan, boydan insanın savrulduğu merdivenlerden çıkıyoruz. Attila geçen yıl Türkiye'de öğrendiği sözcükleri söylüyor. Onları Almanca eklerle "Eşeken, Balıken, Köpeken..." diye çoğullaştırıp beni güldürüyor. Çömelip gözümü onun gözlerinin dengine getirip bakıyorum, öpüyorum onu. Sarı saçlı, üzüm gözlü, Türk-Alman kırması bir efe oluyor. O da beni öpüyor: "Gidiyorsun mu artık, Fakir?" diye soruyor.

Bana değil, içimdeki çocuğa sesleniyor tastamam. Tren, güzel yapılı istasyondan temelli çıkana kadar bakıyorum. Sonra yalnız kalabileceğim bir yer bulup yazmaya başlıyorum. Ne sıkıntılı, ne güzel bir işe başladığımı bilmeden yazıyorum. Yazıyorum, tren Rur Havzasındaki bol dumanlı Duisburg şehrine girinceye kadar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1929 Arpalar Yolunurken

Dünyaya ne zaman geldim? Önce bunu belirteyim. Zararı yok, öykülerim biraz sırasal olsun. Anam, "Arpalar yolunurken..." derdi. Hangi ay, hangi gün? İnsanlar doğum günlerini kendisi yazmaz. Ana babası söyler. Okuryazar ise yazar bir yere. Bu gibiler için sorun yok. Ana babası okuryazar olmayan ne yapsın? İlçedeki kütüğe yıllar sonra yazılır onlar. Ölen kardeşin yerine sayılan da olur. Öleni sildirip doğanı yazdırmak zordur. İlçemiz Yeşilova uzak, ilimiz Burdur daha uzak. Posta, telefon, telgraf, bir yazım memuru yok.

Kimliğimde 1929 yazılı. Yıllar yılı olağan saydım bunu. Okuduğum okullarda, sorguya çekildiğim yerlerde, yattığım cezaevlerinde bakardım, arkadaşlarımın doğumları da yalnızca yılıyla yazılıydı.

Elli yaşımda yurt dışında dolaşırken resmi kâğıtlara yazılmak için doğum günüm soruldu. "1929 Arpalar yolunurken!" Bunlar bilgisayara verildiği için, ayı günü de istediler. "Yok!" dedim inanmadılar.

Akçaköy'de arpalar haziranda yolunur. Kendi kendime, "Haziran desem ne çıkar?" dediğim oldu. Ama belki öyle, belki değil. Anam yanlış mı söyleyecek:

"Gazi ağabeyinle aranız iki yıl! Zekiye senden iki yaş küçük. Hep ikişer yıldır aranız..."

Baştan ikimiz ölmüş. Kalanlar altıyız. Babam Yemen'e gitmeden bir evlenmiş. Dudu'ymuş adı. Geçim olmamış. Mahkeme yıllarca sürmüş. "İki yılda dönerim..." diye gidip on dört yılda dönmüş. Yemen, Balkan, Cihan, bizim köylülerin "Seferberlik" diye adlandırdığı Kurtuluş Savaşı, birbirini izlemiş. Anamla evlenmesi sonra. Dudu'dan çocuğu yok. Kara Alilerin Elif, Dütçelerin Kara Veli'ye uğur getirmiş. Doğum günleri belli

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olmasa da sekiz çocuktan altısının yaşaması, köyün yoksulluk koşullarında başarı.

Anımsıyorum, bir yıl göz ağrısı salgını geldi, aylarca çıkmadı evimizden. On birimde sıtmaya tutuldum, altı yıl sürdü; ancak Köy Enstitüsü'nde iyileştim. Bunlar benim hastalıklı bir çocuk olmamdan değil, bakımsızlıktan. Genel olarak çok hastalanıyorduk.

Komşular takılmadan duramazdı:

"Ne olacak? Arpalar yolunurken doğan bu kadar olur!"

Sorardım anama: "Arpa tarlasında mı doğdum?"

"Sancı tarlada geldi! Dişimi sıkıp eve yetiştim!"

Kardeşlerimin doğumunu birbirine karıştırırdı. Benimkini de karıştırıyor olamaz mı?

"Niçin karıştırayım; arpalar yolunurken doğdun işte!"

Uzun süre tarlada doğduğumu sanmıştım. Böyle olmadığını anlattı: "Sancı artınca yürüdüm eve. Kendi başıma geldim. Seni doğurdum, gittim tarlaya gene!" Sözü kendi üstünde tutmak istemezdi: "Doğmak iş değil, yaşamak iş! Bu da bütünüyle senin elinde değil. Bana baksana, kimden kötüydüm şu köyde? Yoksulluğun, hem de hasta bir kocanın elinde yaşadım mı sayacaksın şimdi beni? Daha yolun başındayken aklınızı başınıza toplayın..."

Öğütlerini bitirdi mi, yıldızlara geçerdi:

"Gerçi inanmıyorsunuz, ama her insanın bir yıldızı olur. Kendi doğunca, yukarıda o da belirir. Elbet seninki de belirdi. Ama kim bilir hangisi? Kaç bin yıldız var gökte? Hele Akçaköy'ün üstü maşallah çil çil yıldız dolu! Acaba hangisi Tahir'imin yıldızı? diye çok bakındım. Doğar doğmaz bakmalıymışım! Acıdan sancıdan nasıl bakacaksın! Hem de gündüz nerede gökte yıldız?"

"Benimki Akçaköy'ün üstünde mi acaba?"

"Elbet Akçaköy'ün üstünde! Nereye gidersen git, burada saklanır, bir yerde seni bekler. Geldin mi gene çıkar. Sen bu dünyadan göçünceye kadar durur orada. Sen göçtün mü, o da göçer. İnsanın yıldızı böyledir. Neden anlatıyorum şimdi bunu? Hele biraz yaşa. Biraz dolaş; yıldızın dursun yerinde..."

"Arpalar yolunurken doğduğum kesin böylece!"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Kesin kesin! O zamanlar orak yoktu, elle yolardık. Arpalar yolunurken doğduğun kesin..."

Şimdi bunları yazmam, doğum günüm olmayışına üzülmemden değil. Doğum günü kutlamaya da meraklı değilim. Almanya'da eşiyle çocuğuyla bir buçuk milyon yurttaşım var. Çoğunun doğum günü, ayı yok. Demek ulusal bir yoksunluk bu! Almanlar kendileri kronometreyle doğduğu için bize şaşıyor: "Hiç doğum günsüz insan olur mu?"

Biraz da kızıyorlar. Çünkü doldurulan belgeye doğum günü ayıyla, yılıyla tam yazılmadı mı, bilgisayar işlemiyor. Berlin'de Senato'ya kadar gitti konu. Karar çıkardılar, doğum günsüz Türklerin hepsi 1 Ocak doğumlu kabul edildi.

Hayır; karlı buzlu ocak ayında değil, 1929 yılının haziran sıcaklarında, arpalar yolunurken, Akçaköy'ün yüksek gökleri altında açtım gözlerimi dünyaya. Doğuran yalan mı söyleyecek? Anam söyledi: Haziran ortası, 15.6.1929!

Babam da savaşlarda ölüp kalan kardeşinin adını koymuş: "Öldü Tahir, doğdu Tahir! Bu oğlumun adı da Tahir oluversin gali!" demiş.*

* Tahir: Yazarın ilk adı böyleydi, sonra Fakir oldu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sümdük Derler

Dördünde vardım yoktum. Babam, "Kalk gıız!" dedi anama; "Torbaya buğday kat, ver oğluma, bana tütün getirsin!" Anam kalktı, tuz torbasına buğday kattı, astı omzuma: "Git babana tütün getir bakalım!"

Avcum kadar köy. Yetmiş ev, 600 nüfus o zaman. Bizim oralar Erle ovası diye anılır. Akçaköy üst başa düşer. Burdur 50, Yeşilova 30 kilometre. Taşıt yok. Yol yok. Bu küçük köyde arpa boyu, arpa boyu büyüyorum. "Bir iş deseler de yapsam!" diye beklerdim. Beğendiler mi sevinirdim. Bu yüzden babamın tütününü de sürekli alırdım.

Mevsim kış. Dışarlar kar. Ayaklarımda ağabeyimin kunduraları. Köy içinden bir o yana, bir bu yana yalpa vurarak yürür, Tahsildar Veli Hafızgilin arka evde oturan İbrahim Efendilerin kapıya tak tak vururdum.

İbrahim Efendi neyin nesi, kimin fesi? Şimdi bile bilmem. Yanında dolgun, uzun, eli yüzü düzgün bir kadın var. Melek Hanım derler. Sonradan biraz anladım, şehirden kaçıp gelmişler. Melek Hanımı önce istemediği birine vermişler. İbrahim Efendiyi kızkenden seviyormuş. Bizim köy aslandır. Eli açıktır. Bir gün şuna, bir gün buna konuk olmuşlar. Yiyip içiyor, demlerini sürüyorlar. Herkes onlara yardım etmek için yarışıyor.

"Köyde dükkân yok. İbrahim Efendi açmak istiyor!"

Adam aynı zamanda ticarete geldi demek.

Açmış dükkânı. Tütün şuna, sabun buna. Gaz şuna, tuz buna... Karşılık olarak para istemiyor her zaman; buğday, nohut, fasulye, mısır alıyor. Ben de babamın tütünü için buğday götürüyorum.

Dükkân evinin altında. Kapısı çoğu zaman kapalı. Yanaşıp camından baktın mı, karanlıkta bir şey görünmez. Merdiven-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

den çıkıp yukarının kapısına vurursun tak tak... Varsıl evlerin tavanı tabanı tahtadır: Melek Hanım, Veli Hafızgilin tahtaları oynatarak gelir, kapıyı açar.

O gün de öyle yaptı. Ağzındaki lokmayı iki daha çiğneyip yuttu. Baktı karşısında ben varım, boynumda dolu torba, omuzumdan tutup çekti: "Oooy üüümüüün! Gel içeri!"

Dışarlar karlı ama ılık. Beni üşümüş sayıp içeri çekecek, sevecek. Anam böyle derdi. Çocuğu yok çünkü.

"Hayır üşümedim! Tütün alacağım!"

"Yemek yiyoruz, gel ye iki lokma!"

Tavanı işlemeli salona girdim ister istemez. Oradan yemek yedikleri odaya geçtik. Yerlerde kilim serili. Veli Hafızgil, İbrahim Efendigilin evini konak gibi döşemiş. Kocaman güllü basma döşeğe oturuyorlar.

Tavuk var sofrada. Göğüs etini ince ince ditmiş Melek Hanım. Üstüne sade yağ kavurup dökmüş. Başka bir tabakta sarı bir şey var, ne olduğunu bilmiyorum.

İbrahim Efendi bıyıklarını batıra batıra yemeyi sürdürüyor. Melek Hanım beni sofraya oturtmak için altıma döşek sürüyor.

"El elinden bir şey almayın! Kimseden bir şey istemeyin! Sümdük derler!"

"Geliver yavru..." diyor Melek Hanım.

"Eğer elden bir şey aldığınızı duyarsam, etinizi keser, pişiklere veririm..."

Çok sıkıydı anamızın yetiştirme yöntemi. Suçumuzu buldu mu döndüre döndüre döverdi.

"Hadisene, güzel oğlan!"

Tavuğun göğüs etinden bir parça uzattı. Ayaklarımı kilime sımsıkı bastım, almadım. Gözlerim de kim bilir ne kadar kocaman?

"Söz dinlesene yeşil gözlü yavruuu! Bak ne güzel et! Alıver! Ben çocukları severim. Neden inat ediyorsun?"

İnat etmiyorum; "Ya sümdük derlerse? Ya anam duyarsa?"

Melek Hanım omzumdan basıyor: "Şu helvadan bir lokma al! Mis gibi irmikten toz şekerle yaptım! Sizin köy bilmiyor..."

Bizim köy biliyor, bilmiyor; almayacağım!

"Hey Allah'ım, bu böyle nasıl çocuk?"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Elini belimden kıçıma indirdi, karnımı okşuyor. Bir de öptü sımsıcak: "Hatırım için al!"

Çelik gibi direniyorum.

Birden İbrahim Efendi, "Ne üsteleyip duruyorsun be? Almıyor, görmüyor musun? Git aşağıya, ver tütünü!"

"Ama çocuktur, imrenir! Bu dünyada göz hakkı diye de bir şey vardır..."

İbrahim Efendi iyi kızdı herhal. Birden kalktı, boynumdaki torbayı aldı. Tapır tapır indi merdivenleri. Melek Hanım gücenmiş gücenmiş baktı: "Sevinirdim bir lokma alsan..." Gözüm tabakta sararıp duran helvadaydı. Canım gidiyordu.

Az sonra İbrahim Efendi torbayı boşaltmış, küçük paketi içine koymuş, geldi. Alıp fırladım.

Köyümüzün delisi Bilak çıktı önüme; sordu:

"Nereden geliyorsun?"

"Söylemem..."

"Söylemezsen seni yerim!"

"Babama tütün aldım; İbrahim Efendigilden geliyorum."

"Tütün mü içiyor baban?"

"Tütün içiyor..."

"Su içmiyor mu?"

"İçiyor..."

"Babana söyle, lıkır lıkır soğan suyu içsin!"

Biraz yana kaçtım: "Soğan suyunu sen iç lıkır lıkır!"

Haha haha güldü: "Babana söyle, papatya suyu içsin!.."

Konuşurken sapıtır. Daha bir sürü huyu var. Ona deli derler. Önümden çekildi, geçtim. Ardımdan bağırıyor: "En iyisi, söyle babana, ısırgan suyu içsin. Ne anlıyor tütünden? Tütünleri bana yollasın..."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gıdaklarken

Anlattım ya, toprak damlı evimizin içinde bir dolu kardeşiz. Anamın sertliği ileride iyi birer insan olmamız için. Çıkışmak istedi mi kaşlarını çatar. Bu da bize yeter. Sonra evimiz babasız kalınca, iş yükünden bunaldı, eski sabrı bitti. İşten kaçmamızı, tembelliğimizi hoş görmez oldu.

Babamsa yumuşaktı. Oğlumla, gülümle kucağında hoplatır bizi. Tatlı sevgi sözleri söyler. Kardeşlerim içinde en çok beni seviyor sanırdım. Bunu, anamın ikide bir. "Şımartma şunu!" demesinden çıkarıyorum. Sanki akranıydım. Elimden tutar, köy içine çıkarırdı. Harıma, harmana götürürdü. Elimi elinin içinde sıkınca sıcaklığını duyardım. Çok güvenirdi bana. Yaz boyu uzaktaki bostanımızın başına atıp bekletmesi güvenindendi.

Eve konuk geldiğinde, üstünde yemek yediğimiz siniyi çevirip parmaklarıyla, "Yürü yavrum yürü!" diye oyun havası çalmaya başlar, bana da: "Kalkıve!.." derdi. "Bir oynayıve!.." Oynamaya başladım mı, kapının dibindeki delikten kedimiz girer gelir, babamın yanına çöker, kendine göre birtakım mutluluk hırıltıları çıkararak oyunumu izlerdi. Köpeğimiz de izlemek isterdi ama onun içeri girmesine izin yoktu.

Coşkun coşkun oynardım. Sırtımı başımı okşar, "Tosunum köyün içinde bir tane!" derdi. "Yaşa!" çekerdi durmadan.

Böyle kanatlandırıcı sözler söylerdi. Konuklara döner, "Çok akıllı! Okutcem bunu! Hem de görceniz, çok iyi okuycek!" derdi.

Bir soru sorsam dinler, başını sallar, karşılığını ciddi ciddi anlatırdı. Ben de aklıma geleni sorardım:

"Tavuklar ne diyor böyle?"

"Gıdaklıyor..."

"Ne diyorlar gıdaklayıp?"

"Yumurtladık, yumurtladık! diyorlar..."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Kaç tane yumurtlar?"

"Bir tane yumurtlar. Arada yumurtlamadığı gün de olur."

"Neden o kadar çok gıdaklar?"

"Tavuklar bir tane yumurtlayıp iki saat gıdaklar..."

Kanmak bilmezdim: "Tavuklar nasıl yumurtlar?"

Elimden tutar, folluğa götürürdü. Tavukların yumurtlamasını gösterirdi. Bakar bakar, o kocaman yumurta daracık delikten nasıl çıkıyor, şaşardım. Hem de nasıl beyaz oluyor? Anam saç üstünde sıdırmasını yapardı. Yufkanın arasına dürer verir, bayılırdım.

Babam arada tavuklardan birini keserdi: "Pakla, pişirive!.. Konuk gelecek..."

Anam içini temizlerken, nohut küçüklüğünde, kabuğu henüz olmamış bir sürü yumurta görür, küplere binerdi: "Şunun yaptığına bak! Gitmiş de yumurtlayan tavuğu kesmiş!" Kızar, bu küçük yumurtaları fırlatıp atmak isterdi.

Babam tutardı: "Hiç atılır mı? Kavur, çocuklar yesin! "

"Günah!" derdi.

"Gız sen hoca mısın? Tavuk yumurtası günah değildir!"

"Ama bunlar daha olmamış!"

"Daha iyi ya, teze teze!"

Sarıları alır, kendisi kavurur, bize pay ederdi. En büyük payı bana verir sanırdım. Sonra sakalını yüzüme sürte sürte öperdi. Acırdı biraz, sesimi çıkarmazdım. En çok beni öpmekten hoşlanıyor diye düşünürdüm. Kimi sabahlar, yatakta yanıma kayar, öpe öpe uyandırırdı. Uzun süre her şeyden, her şeyden konuşurdu, deli olurdum. Sakalları yüzümü acıtsın, kavlatsın, bayılır ölürdüm.

"İnekler yumurtlar mı?"

"Yumurtlamaz..."

"Öküzler?"

"Hayır!"

"Ama kazlar yumurtlar. Sularda ördekler, kırlarda keklikler, kartallar hep yumurtlar!"

"Onlar da gıdaklar mı?"

Bir süre düşündükten sonra, "Hayır, duymadım..." derdi.

Güldürmek isterdim onu: "Ama ben gıdaklarım! Gıdaak! Gıt gıt gıdaaaaak, gıdaaak!.."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

O zaman hoplatır hoplatır, gene öperdi.

Böylece gıdaklamaya alıştım. Hoplatsın, öpsün diye durmadan gıdaklardım. "Aferin! Maşallah! İyi gıdaklıyorsun!" diye gülerdi.

Anam kızdı: "Şımarttın şımarttın, durmadan gıdaklıyor! Ne olacak böyle?"

"Yarın da kuzu gibi meler!.."

"Meler benim oğlum!.."

"Öbür gün kedi gibi miyavlar!"

"Miyavlar benim oğlum..."

"Köpek gibi de havlar, tövbe yarabbiiim!"

"Havlar benim oğlum!.."

"Eşek gibi de anırır mı?"

"Tabii, anırır benim oğlum!.."

Top gibi bir gülüşme patlardı evin içinde. O zaman bir daha, bir daha öperdi. Babam böyle şenlikli bir insandı. Anam tam tersine, ciddi.

İyice aklımda. Bir sabah gene böyle öperek uyandırdı. O anda gıdaklamak aklımda yoktu. "Miyavlar benim oğlum! Gıdaklar benim oğlum!" diye önümden gidiverdi. Başladım gıdaklamaya. İstekle gıdaklıyorum. Derken, altımda sıcak, yuvarlak bir şey duydum. Yorganı atıp baktım. Bembeyaz bir yumurta! Gözlerim tabak gibi açıldı. Ne diyeceğimi şaşırdım. Dilim tutuldu. Konuşamıyorum. "Nereden çıktı bu?" Düşünüyor, akıl erdiremiyorum. Tıpkı tavuk gibi yumurtladığıma inanmaktan başka çarem kalmadı. Ama görmüştüm, tavuklar çok acı çekiyor. Ben çekmedim. Acaba bu nasıl oldu?

Anam, sabah akşam tavuk gibi gıdaklayıp durmaktan vazgeçeyim diye babamı kandırmış. Erkenden bir yumurta kaynatıp vermiş eline. O da çaktırmadan karşısına geçip yumurtlatmış oğlunu. "İşte, gıdaklarken yumurtladı." diye güldürüyor anamı. "Hem de yumurtası sıcacık!" diyor.

Anam: "Kır bir bak, Kara Veli! Belki çift sarılıdır!" Yufkanın üstüne kırıp yedi yumurtamı. Çift sarılı değil ama lezzetliymiş. Belki yüz kez ağzını şapırdattı yerken.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bilak

Bizden büyüklerden ayrı akıllarım olsun, davranışlarım başkasına benzemesin isterdim. Böyle bağımsız bir isteği, hele bunun bilincini çocukluğumda kavramış değildim elbet. Ama ala buçuk, dumanlı, istiyordum bunu.

Köyün delisi iri yapılıydı. Yaşı gelip geçtiği halde askere almıyorlar. Yaşıtları evli, onu evermiyorlar. Yaka bağır açık, acayip bir kılıkla geziyor. Havalar soğukken bile önü kapanmayan bir gömleği var. Çağşır giymez, ak donla yetinir. Aklına esti mi köy içine çıkar, evlerden ekmek ister.

Kimi zaman bizim evin önünden Kum Çukuruna ayakyoluna giderdi. Bizden büyüklerden biri ardına takılırdı: "Bilak! Bak ne deyom? Haydi bene bi veee!.."

Yerden taş bulur savurur. Hiçbirini istediği yere vardıramaz. Hem de o takılan, köşeye sinmiş olurdu. Söver sayar, ağlardı. Koca adamın ağlamasını aklıma sığdıramazdım.

"Bilak lan! Hep ellere veriyon, bi de bene versene!.." Sanırım, elinde bir umar olmayışına ağlardı. Akçaköylüler kadar takılgan insan nerede var? "Akıllıyı delirtir bu köy!" derdi büyükler.

Aşağı giderken: "Bilaaak!.."

Yukarı gelirken: "Bilaaak!.."

"Bilak! Bak, bi ver, gerisine karışma!.." derlerdi. İstediklerinin "ayıp" olduğunu sezerdim. Köy çocukları her şeyi erken anlar. Neden kendisiyle eğlendiriyor herkesi? Neden yakmıyor köyü? Acımaz, kızardım ona.

Bir gün Köprü'nün yanındaki harımdan geliyorum. Güllüklerin oradan göründü. Baktım yalnız. Yalınayak, başı kabak. İğdir çayından aşağı kumlara basa basa yürüyor. Ben de yalnızım. Ortalık bir ıssız. Yolun kıyısındaki arığın setine çıktım. Kendi kendisiyle konuşarak, dalgın yürüyor. Sadece arıların

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

iniltisi, bir de korudaki kuşların sesi: Vicir vicir, bicir bicir. "Bilaaak!.." diye bağırdım ansızın.

Tekledi yürüyüşü. Durur gibi yaptı. Sesimden niyetimi sezdi herhal. Bakmadı benden yana.

"Bilak, bi vee lan!.."

Son derece tetik durdum bunu derken. Üstüme yürüse soluğu Asar'ın başında alacağım.

Durdu, başını usulca döndürüp baktı benden yana. Bir şey mırıldandı, anlamadım. "Akşam seni anana söyleyeceğim, gör bak!" dedi sonra.

Anama mı söyleyecek? Bu nereden çıktı? Olduğum yere mıhlanıp kaldım. "Gel vereyim!" dese de kaçarım. Madem öyle, neden istedim? Birden terlemeye başladım. Gerçekten akşam eve gelir, anama söylerse ne yaparım?

Acaba kaçmayıp dönsem, önüne varsam, "Yanlış anladın Bilak dayı! Ben başka bir şey, çakı istedim senden!" deyip caydırsam, evimize gelmese, anama söylemese... Ne bir adım ileri ne bir adım geri. Bilak da bir dura, bir düşüne gidiyor aşağı. Arada dönüp bakıyor... Ayaklarım titreyerek geldim sonra eve. Elime bir süpürge alıp avluyu süpürdüm. Anam, aferin çeke çeke bir kaldı. Karşıdan Fatmaca görüyor, o da "Maşallah!" diyor. "Ayşe'yi ben Tahir'e vereceğim, Eliiif!" diye bağırıyor. Ne yapacağım Ayşe'yi?

Akşam oldu, sığır hergele geldi. Evlerde ateşler yandı. Bulgur aşları vuruldu ocaklara. Bilak yok daha. Ezan okundu. Erkekler camiye doldu. Bilak yok.

Evin hayatındayım. Gözüm köy içinde. Erkekler namazı bitirip çıktı. Çok şükür, Bilak yok; eve gireceğim, giremiyorum... Birden, "Elif halaaa!.." diye bağırmaz mı? Ardında camiden çıkan adamlar, önünde Fatmacagilin ev. Saçakta Ayşe...

"Elif hala, oğlunu iyi terbiye etmeden ne salıyon dışarı? Senin Tahir benden g.t istedi!"

Anamın yüzü karardı birden. Yarım göz attı benden yana. Eline bir odun dayağı alıp yürüdü. Bana geliyor sanıp titredim. Yerimden kıpırdamadım ama. Merdivenden indi hızla. İki bir demedi, Bilak'ın önüne vardı. Bir salladı, değmedi. Bir daha salladı, omzunu buldu:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Seni ağzına yüzüne bilmem ne ettiğimin!" dedi. Acıyla kaçmaya başladı Bilak. Kovaladı evlerinin önüne kadar. Sesini duyuyorum anamın: "Sahip olun delinize, yoksa karışmam!.." Dönüp geldi: "Benim oğlum öyle söz demez..." dedi, girdi içeri.

Birkaç yıl sonra ölüsü Bakırköy'de kaldı. Anımsadıkça utandım. Hâlâ zor anlarım, neden, nasıl öyle davrandı anam?

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gümüş Saplı Çakı

Yaşımı bilmiyorum. Sünnet olmadım daha. Babam avlarda kuşlarda. Sünnetimin tasasını anam çekiyor. Köyde o işi yapacak yok. İki yıla bir, şehirden mi, öbür köylerden mi, biri gelir, kalaycılar, dikiciler gibi Koca Oda'nın altına iner. Bir haber yayılır. Zamanı geleni tutar götürür babası. Tören, düğün yok. Ata binmek, şapka giymek yok. Yalnız gümüş saplı bir çakı sözü geçer, sünnetçi verirmiş. Benim de öyle bir çakıda çok hevesim var. Sünnetçinin gelmesini istiyorum.

Bir gün köy içinde duyuverdim. Koştum anama: "Ana sünnetçi! Sünnetçi gelmiş ana!"

"Aman oğlum, baban yok!"

Babam olmazsa olmaz mı? Sünnetçi Gökçeyaka'ya geçecek. Astım yüzümü. "Gidiver! Mevlüt dayını çağır!" dedi. Çağırdım, hatta elinden tutup getirdim. Anam yalvaran bir sesle anlattı Büyük halamın oğluna:

"Enişten yok, götür şunu kestiriver..."

"Çakı, ama çakı!" diye ekliyorum hemen.

"Söyle çakısını da versin çocuğumun! Vermezse gel bana söyle, başını parçalayıvereyim!.."

Sevinç güvenç içinde Mevlüt dayımın yarım adım önünden yürüdüm. Kediler toplanmış. Bir sini var. Sininin önünde eteğini kaldırıyor. "Göğe bak, kuşa bak!" deyip kırpıtıveriyor. İşi biten ağlayıp gidiyor. Hem de çakısını almadan gidiyor ağlayarak; serseriler... Hiç insan çakısını almadan, ağlar gider mi?

Geldi benim de sıram. "Ama çakı..." dedim, önce Mevlüt dayıma, sonra sünnetçi olacağa...

"Çakı mı diyorsun? Gümüş saplı mı?"

"Gümüş saplı!"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Ama önce aç bakalım bacaklarını. Göğe bak, kuşlara bak! Turnalar gidiyor bak. Ağlayana çakı yok ama..."

Evirip çevirip usturayı çalasıya kuş aradım gökte. Ateş gibi bir acıyla, Mevlüt dayımı filan beklemeden kaçtım köy içinden. Kanlarım aka aka geldim eve... Anam aldı bağrına. Epey söylendi sünnetçiye. "Buralara bir daha gelir! Gösteririm ben ona! O çakıyı onda komam, sen hiç korkma..."

Yaram günlerce azdı, acıdı. Sünnetçi olacak, üç yıl görünmedi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Korku

Zurnalar Cezayir çalıyor. Çifte davullar gümbür gümbür vuruyor, Akçaköy yıkılıyor. Harmandalı Ayşe'nin düğünü var. Varsıl eve gidiyor. Pazen basma giydi. Daha nişanı takılmadan, düğünü tutulmadan, boynu şangır şungur altınla gezdi köyün içinde. Eti budu, kolu döşü yerindeydi. Çoluk çocuklu adamlar bile ardından yutkunur. Köyün öteki kızları gibi çelimsiz değil. Bastığı yeri sallandırır. Söz arasında anam, "Kaya gibi!" derdi. "Halimiz vaktimiz olmalı da Osman dayına almalıydık!" Benim dengim olamazdı, büyüktü. Gazi ağabeyimden de büyüktü.

Ya beşinde ya altısındayım. Düğünün şenlikli olacağı çoktandır söyleniyor. Davullar, zurnalar çift, hem oğlan evinde hem kız evinde çalacak. Sazlar, kemanlar inil inil. Erkekler rakı içecek, kadınlar, çocuklar etli tatlı yiyecek. Köy içinde "maşala" yanacak, toplanıp sesimiz çıktığı kadar bağıracağız.

İlk günü iki jandarma geldi. Sırtlarında mavzer. Koca Oda'nın önünde attan indiler.

İşte bu aklımızda yoktu. Bütün çocuklar saçakların altına çekildik. Bekçi Hüseyin'le kardeşi, atları gezdirerek işetti. Jandarmalar Kara Mahmut'un döşeli odaya çıktı. Düğün evinden üstü dolu siniler taşındı. Rakılar gitti. Yarım saat geçti geçmedi, tak tak tak, kurşunlar damın turasını delmeye başladı.

Koşup eve geldim. Kimsecikler yok. Babam değirmende, anam bağda. Kapandım çıkmıyorum. Silah seslerinden mi yoksa jandarma korkusundan mı, öleceğim. Gerçi silah bizde de var. Babamın av tüfeği turşu küpünün yanında. Ama o insan vurmaz. Jandarmaların ne yapacağını biliyorum. Uzun kış gecelerinde birbirinden korkutucu öyküler anlatır büyükler. Ninem kaçaklara, anam vergi borcunu veremeyenlere yapılanları söyler. Komşumuz Fatmaca, Mustafa Ali'nin götürülüşünü an-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

latır. Karakolda ıslatılan Ulupınarlıların öyküsü içime ürperti salar.

Anam bağdan dönerken karşıdan bağırdı: "Yavrum, korkma bu kadar!" Kolumdan tutup Dibekbaşına götürdü. "Dikil burada!" Bıraktığı yerde üç dakika durdum durmadım, "Tak tak tak!" Sıvıştım geri. Anam bu kez de ota gitmiş. Kapımız kitli. Evimizin altında hayvanların ahırıyla samanlık var. Onlar da kitli. Şimdi nereye saklanacağım? Oraya buraya bakındım. Bir tek oyuk, kovuk yok.

"Tak tak tak!.."

Düğün alayının ardında durmadan sıkıyor jandarmalar. Silahı olan öteki konuklar, ağalar hepsi sıkıyor. Bekçi Hüseyin keseyle kurşun gezdiriyor arkalarında. Aman ne korkunç! Birazdan bütün çocukları toplayıp sayacaklar. Bunu Topal Emine söyledi. Bakacaklar ben eksiğim. Doğru eve gelecekler, tutup götürecekler. Düğün bitesiye Koca Oda'nın ahırına kapatacaklar. Elimi kolumu bağlayıp palaskaya çekecekler. Sonra atların kuyruğuna bağlayıp sürüyecekler karakola. Anam gelse, babam gelse, kendilerini yerden yere, taştan taşa çalsa, vermeyecekler.

Koltuk altıma kaynamış yumurta koyacaklar. Göbeğime kızgın yağ akıtacaklar. Saz teli sokacaklar çüküme. Vasıf Onbaşı'nın eline geçmesin kimse. "Aç ulan ağzını, aç aç!" İstersen açma. Tak tak tak! Tabancası art arda yedi kurşun boşaltır. Vasıf Onbaşı hem de akıllı çocukların ağzına sıkar kurşunları.

Düğün alayı bizim evin önünden mi geçecek yoksa? Tak tak'lar yaklaştı. Bir yer bulup saklanmalıyım. Yoksa götürürler.

Hayatın ucunda kullanılmayan bir ocak var. Anam hasırları dürüp içine dikmiş. Gözüm bunları görüverdi. Çekip çıkardım birini. Açıp serdim. İçine uzunlamasına yattım. Hasırla birlikte dürüldüm, boru oldum. Mavzer sesleri yaklaştı. Barut kokularını duyuyorum. Bir görürse neler yapmaz. Çıtırtı olmasın diye soluk almıyorum. Yüreğim göğsümü delecek gibi vuruyor. Keşke ota gitseydim. Düğüne bakacağım diye kalmasaydım...

Ta gece yarısı, "Jandarmalar gitti!" dediler. Demek ertesi gün, daha ertesi gün korkusuz seyredeceğiz düğünü. Şenlikli bölümü şükür duruyor daha!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gazi ağabeyimle birlikte fırladık. İnadına güzel bir gün. Gök öyle mavi. Güneş öyle pırıl pırıl. Tanrı, Harmandalı Ayşe'ye ayrıcalık gösteriyor. Onun sayesinde sırtımız ısınıyor. Ağabeyimle yan yana duruyoruz. Neden çekineceğiz? Jandarmalar gitti.

Bir süre sonra düğün alayının başındayız. Bilakgilin evin yanına vardık. Kadın kız dam başlarına, saçaklara çıkmış. Çıkıp oynayacağım.

Birden Sıtma Gözünün oradan geliverdi jandarmalar! Atları dörtnala sürüyor, tozu dumana katıyorlar. Hani gitmişlerdi? Hani gelmeyeceklerdi? Dostuydular Osmanca'nın. Demek gelin çıkınımda bulunacaklar.

Gelip alayın önünde durdular. İnsan önce yakalarının alını görüyor. Ayla yıldız parlıyor. Mavzerleri sırtlarında gene. Kabralı postallarını atların karnına sürtüyorlar. Dereköy'den yada Alanköy'den, başka bir düğünden geliyorlar. Çok içmişler. Nereye nişan alıyor, nereye sıkıyor, görmüyorlar. İki bir demedim, döndüm geri. Koşuyorum yel gibi. Samanlığa saklanacağım bu kez. Seleden buzağıyı çıkarıp gireceğim. Koştum. Evin avlusuna girmeden tak tak'lar başladı. Ayaklarım birbirine dolaşıyor. Oracığa yıkıldım. Sonra ne oldu, orada ne kadar yattım, anımsamıyorum.

Tam altı hafta başımda ağladı anam. Hüseyin Hafız'ı getirdi, okuttu. Bir sürü muska, hameyli astı boynuma, omzuma. Hocalar olanca becerisini gösterdiği halde, üç ayda iyi olabildim.

Korkulmayacak gibi miydi? Bir kadın vuruldu o gün o düğünde. Sultan; Bekir'in, Behçet'in, hem de Sabahattin'in anasıydı. Öksüz kaldılar. Kimin vurduğunu güya bulamadılar. Kimseyi yakalayıp götürmediler. Birkaç kişi ilçeye, savcıya gidelim diye çırpındı. Yandaş bulamadılar. Unutuldu gitti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bağ Beklerken

Yemen'i, Balkan'ı, Cihan'ı, Yunan'ı... Savaşların biri bitmeden öbürü geldi. Akçaköy çok oğlunu verdi cephelere. Gidenler gelmedi. Söndü sönüyordu köyümüz. Hiç akıl alır mı; babamınki on dört yıl sürdü. Çelik çivi gibi sağlam gidip çürük dönüp geldi. O savaşlarda adını aldığım emmim gibi çok insanımız öldü. Bir evden üç gitti, bir döndü, hiç dönmedi... Anadolu insanının yaşama gücünü, o çetin yıllarda, o zor koşullarda yitirip yitirip bulmasına akıl sır ermez.

İlk yaşam izlenimlerim arasında, erkeklerin toplanıp arık temizlemeye, bağ bellemeye gitmeleri, koca orakla ekin biçmeleri vardır. Akşamları dönerken türküler yeri göğü çınlatırdı. Saçakta durur, dinlerdim. Ne kadar candan söyler, düğünlerde nasıl yarışır gibi oynarlardı. Sık sık avlanmaya çıkarlardı, açık seçik anımsarım. Delikanlılar, yetişkin kızlar, yolları, yerleri sallayarak yürürdü.

Kara Ahmet Pınarını geçtikten sonraki topraklara tümcek bağ diktiler. Armut deresinden gelen suyu arığa aldılar. Bağların köşesine ekilen sebzelere, kıyıdaki ağaçlara on beşten on beşe su verirdik. Asmalar yılda bir iki sulanırdı. Babalarımız bağ arıklarını derin açardı. Birbirlerine "Mart dokuzu geldi mi, çıra yak bağ belle! Bak bağa, baksın sana!" derlerdi. Belki yüzlerce, binlerce yıl önce de bağlık bahçelikti buralar. Belki olgun dolgun üzüm yetişir, aşkın taşkın şarap üretilirdi. Tepelerin göğsünden hâlâ küp kırıkları çıkar. Sade bunlar mı? Gelin gibi mermer sütunlar, düzgün taşlar, "sanduka" denen gömütler çıkar. Buraların bizden önceki halkının "gâvur" olduğunu duydum. Acaba biz Akçaköy topraklarında ne kadar eskiyiz? Bizden önce kimler gelip geçti? Kaçıncı halkıyız bu toprakların, bilmiyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bizim atalarımız Yörük. Boynu çanlı keçi sürüleriyle gelmişler. Eski sülale adları Sarıkeçili, Karakeçili, Kızılkeçili... Kaç yıl konmadık, otlaktan otlağa göçtük? Kaç yıl çadırda yaşadık, sonra huğ yaptık? Kulağı delik bir çocuktum. Büyükler konuşurken sokulur dinlerdim. Akçaköy'ün en eski evi Linlingilin. Bunun ne zaman yapıldığını bilenleri bilenler yaşıyor. Caminin taşını Burdur'dan öte Kuma köyünden taşıyanlar yaşıyor. Birinci okul eski yazı zamanı yapılmış. İkincisi yeni yazı çıkınca. Eskidi bu da. Yapılışını anımsıyorum. Bu eski topraklarda yeniyiz sanıyorum. Büyük bir coşkuyla bağ bostan yetiştiriyoruz.

Asmaların gür yapraklı kolları yerin yüzünü örter. Diplerinden sürenleri toplarız. Bulgurun yanında hoş olur yemesi. Hafif kekremsi suları dilimize sıvaşır. Koruk ekşileri salataya bambaşka bir tat verir. Üzümlere alaca düşmeden topladığımız yapraklarla sarma sarardık. Yoldan yanda karanfil kokulu armutlar, üst köşede sarıbaş ayvalar, onların yanında morca bardak erikleri olurdu. Bağlı bahçeli köylerin sefasına doyum yoktu.

Kaplumbağalar doldururdu asmaların altını. Taak taak vururlardı birbirine. Bütün doğa bir doyumun, üremenin tadıyla inlerdi. Kırlarda ekinler biçilir, harmanlar sürülür, tınazlar savrulurken, serinlikte bağ beklemenin tadına doyulmazdı.

Bağımızın yanından çay, çayın yanından yol geçerdi. Çayla yolun arasında bir söğüt vardı. Üstüne saklanıp geleni geçeni korkutmak hoş olurdu. Komşu bağların bekçi çocukları toplanıp "Vahtıvar" oynardık. Tuttuğumuz gelinböceklerini uçurarak, koyungözülü papatya yapraklarını koparıp atarak, evlenmede kimin bahtı iyi, kimin iyi değil, anlamaya çalışırdık.

Bağı kız kardeşimle beklerdik. Daha o yaşta, buyurmalara çok mu hevesliydim acaba? Zekiye'ye "Git su doldur!" derdim. Üç bağ yukarıda pınar vardı. Gider doldururdu. Kızılhisarlılardan üç okka buğdaya aldığımız testi soğuk mu soğuk tutardı suyu. "Irbık" derdik, ağzına nane yaprağı tıkardık. Yufkanın arasına haşlanmış yumurta, patates, kimi zaman da çökelek dürer yerdik. Sonra suyumuzu içerdik üstüne. Nane kokulu su çok hoş olurdu. İkindiye doğru büyükler ot yolmaya gelir, çocuk sesleri yeri göğü doldururdu. Akşam oldu mu bıra-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kır giderdik. Büyükler, bağları geceleri evliyaların beklediğini söylerdi.

Kardeşler olarak birbirimizin eksiğini büyüklere duyurmaya istekliydik o zaman. Bir gün Zekiye ırbığı pınarın başında kırmış. Ağlayarak geldi. Kim bilir ne çok tat aldım bu eksiği yakalamaktan? "Deyivereceğim! Anama deyivereceğim!.."

"Deyiverme!" diye yalvardı ama yararı olmadı.

Buna gerek yoktu. Gelince anam kendi görürdü. Çocukluk. Zekiye ağlıyor, ben bağırıyorum: "Deyivereceğiiiim!.." Söğüdün başına çıkıp yolu gözlemeye başladım. Çok geçmedi, anam göründü. Ellerimi ağzıma boru yaptım: "Anaaa! Falteş ırbığı kırdıı!.."

Çoğumuzun birer takma adı vardı. Zekiye'ninki de bu. "Falteş ırbığı kırdı anaaaa!.." Duymadığını sanıp yırtınıyorum, "Falteş ırbığı kırdı, ırbığıı!

Uzak yakın bağlarda ot yolanlar, yaprak toplayanlar gülüyor. Ben gülmelerin kime olduğunu anlamıyorum.

Söğütten indim, hâlâ bağırıyorum: "Falteş ırbığı anaaaa!.."

"Eyi ulan sus!.."

"Falteş ırbığı kırdı, ırbığıı..."

Dibime yaklaşıp etimden tuttu:

"Boğarım seni ulan! Dünyaya duyurdun, yeter!.."

Gene de anlamadan baktım yüzüne. Ne aferin diyor ne bir şey! Etimi morarttı, geçip gitti. Biraz sonra ben de yürüdüm. Zekiye, testi kırıklarını nereye koydu, kendisi nereye saklandı? Aramadı, sormadı, ot yolmaya girişti. Çabaları boşa gitmiş bir fıslamacı olarak çöktüm yere. Anam yolduğu otu denkledi. Hiçbir şey demeden yüklenip gitti. Akşam olurken kardeşim çıktı ortaya. Elinde testi kırıkları. Uzun süre yüzüme bakmadı. Akşam köye girmek istemedi canım. Kimi eşekli, kimi yaya, köylülerimiz yola düzüldü. Arkalardan yürüdüm. Zekiye benimle konuşmuyor. Dur bakalım, eve varınca ne olacak? Geçten geç anımsadım, anam bizi el içinde cezalandırmıyor.

Daha köyün alt başından girerken bağ komşumuz Kadıoğlu, "Anaaa!..'Falteş ırbığı kırdıı!.." diye bağırıyor.

Onun ardından Muharrem: "Anaa, Falteş ırbığı, ırbığı!.."

Şıkıdık Emine: "Kırdı ırbığı, kırdı anaaaa!.."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Uzun zaman kesilmedi bunlar. Yalnız o gün değil, sonra da eğlendiler. Anam Zekiye'yi dövdü mü, dövmedi mi, anımsamıyorum. Benimki unutulmadı. Çocukluk hallerimizi konuşurken anlatırlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tavuklar

Kıpır kıpır devindiğim, durmadan konuştuğum, her gördüğümü sorduğum yıllar. Tavuklara taktım aklımı. Evimizin avlusunda saksılarda su var. İçip içip başlarını yukarı dikiyorlar.

Babam elinde balta, bir uzun ağacın başında. Saban oku düzüyor. Baltayı ayağına kaçıracak diye anamın aklı gidiyor. Gelip geçip: "Dikkat et, yatar kalırsın, iş güç zamanı!" diyor. Babam kızıyor, soluyor burnundan, sabrediyor. En sonunda bitti sabrı herhal. "Elif bak, asıl sen böyle dırlar durursan kaçırırım! İyisi mi kes!" dedi.

Anam kızdı:

"Haydi bir kaçır da görüvereyim! Dediydi dersin..."

"Hiç tasalanma, demem!"

Tavuklar birer yudum içip havaya bakıyor. Soracağım babama, canı sıkkın, çekiniyorum. O zamandan biliyorum, eğer bir insanın canı sıkkınsa soru sorma. Bağırıp çağırmasa bile, savuşturur. Uslu uslu duruyorum. Fırsat bulup çıkardığı yongaları topluyorum.

Baltayı koyup keseri alıyor. Baltayla ben de çalışabilirim ama bırakmıyor. Birkaç kez keseri aldım, hemen bir bahaneyle kaptı. En iyisi küçük bıçkıyla ağacımı keseyim. Çok iyi kesebiliyorum. Söz verdi, dört teker biçecek bana, araba yapacağız. "Bak, sakın kolay sanma Tahir, bir arabanın çok işi vardır! Ama yapacağız, korkma!" Arabayı anımsatıp durmaktan vazgeçtim. Umudumu yitirmedim.

Şimdi de tavuklara taktım; ne yapsam acaba?

"Babacım be!"

Tekerleri anımsatacağımı sandı: "Tamam! Bugün akşam olmadan sana dört teker biçeceğim..."

"Yaşa! Ama bak görüyorsun! Tavuklar havaya bakıyor!"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Duymadı dediğimi. Yaklaştım yanına: "Tavuklar havaya bakıyor su içerken?"

Kimi zaman türkü mırıldanır çalışırken. Ayrılık türkülerini sever. Belki şimdi ben varım diye söylemiyor. Yada işi zor. Sürekli tavukları düşünüyorum: "Neden bakıyorlar?" Duymuyor. "Sen de görüyorsun değil mi; hep havaya bakıyorlar suyu içip?"

"Haa? Kim bakıyor?" dedi birden.

"Tavuklar..."

"Ne yapıyor tavuklar?"

"Havaya bakıyor..."

"Sana mı baksınlar?"

Bir kez ilgilendi ya... "Neden havaya bakıyorlar suyu içip?"

"Susamışlar..."

"İçip havaya bakıyorlar?"

"İçerler..."

"Ama havaya bakıyorlar!"

"Gözleri var, bakmasınlar mı?"

"Başka zaman değil, su içerken! Hem de her yudumda?"

"Her yudumda mı?"

"Evet, her yudumda..."

Kendi de başını kaldırıp havaya baktı: "Neden bakıyorlar acaba?"

"Soruyorum sana?"

"Ben bilmem; anana sor!.."

"Anama sorarsam tekerleri biçeceksin değil mi?"

"Biçeceğim, söz verdim!"

Fırladım yukarı. Tavuklar su içmeyi, havaya bakmayı sürdürüyor. Daha içeri girmeden "Ana! Çık dışarı!" dedim çığlık çığlığa. "Tavuklar havaya bakıyor!"

Çıkıp geldi elleri hamurlu. Akşam için bişi yapacak belki. Sordu: "Bir şey mi olmuş havaya?"

"Tavuklar su içip bakıyor!"

"Tavuklar mı bakıyor?"

"Su içerken bakıyor..."

"Acaba neden bakıyor?"

"Babam git anana sor dedi."

"Neden öyle dedi acaba?"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Anan bilir neden bakıyor? dedi."

"Tavuklarda akıl yoktur, bakar..."

"Neden bakarlar ama?"

"Dedim ya, akıl yoktur. Olsa bakmazlar..."

"Benim var değil mi? Ben hiç bakmam!"

Dönüyorum babamın yanına. Anam ardımdan bakıyor halime. "Ramazan bakar, Zekiye bakar, ben hiç bakmam!" diyorum babama. Hâlâ baltayla, ayağının altındaki uzun ağaca biçim vermeye çalışıyor. Saban okunu yaptıktan sonra teker biçecek. "Sordum baba!" diye bağırdım.

"Aferin tosunum! Neyi sordun?"

"Tavukları baba!"

"Tavukların neyini sordun?"

"Neden bakıyorlar havaya?"

"Havaya mı bakıyorlar? Hani nerede?"

"Su içerken bakıyorlar, içip içip..."

"Ne dedi anan?"

"Tavuklar delidir dedi. Ramazan da delidir, Zekiye de delidir. Onlar bakar, ben hiç bakmam, değil mi?"

Karıştı kafası. Anlamıyor sorduğumu. Gene de baltayı bir yana koydu, bıçkıyı aldı. Merdiven altına yığılı odunlardan uygun birini çıkardı. Ölçtü gözleriyle. Keserle dışına düzen verdi. Sonra benim tekerleri biçmeye başladı. Biraz zamanını aldı ama severek yaptı, gördüm. Dört tane biçti, verdi kucağıma. Yongaları yukarı çıkardım. Anam ocağa attı, bişiyi bunlarla pişirdi. Babam ne dediyse yaptım. Su götürdüm. Keseri, baltayı hiç ellemedim. Hem de hiç havaya bakmadım. Niçin bakayım? Tavuklar gibi deli değilim ki! Ama Ramazan'la Zekiye de bakmıyor. Onlar deli, niçin bakmıyor?

Tekerler kucağımda, yanlarına varıp, "Baksanıza havaya!" dedim. "Deliler bakar!"

Zekiye, anama: "Ne diyor bu?" diye sordu.

"Tavuklar havaya bakıyor, diyor..."

"Neden bakıyor tavuklar havaya?"

"Ne bileyim? Gelmiş soruyor! Ben de: Tavukların aklı yoktur, bakar, dedim. Taktı aklına..."

"Haa anladım! Bana delisin diyor..." dedi Zekiye.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Değil misin?" diye atıldım. "Delisin tabii!"

"Deme kardeşine!" diye bağırdı babam aşağıdan. Onlara da dörder teker biçmiş. Ter içinde kalmış.

Akşam, Osman Hafızgil oturmaya geldi. Anam, tavukları sorduğumu, hem de ne yanıt verdiğini anlattı Hafız'ın karısına.

Iraz Hala: "Tavuklar havaya deli oldukları için mi bakar Hafız?" diye sordu.

"Deli mi? Nereden çıkardınız? Bilisizler söyler bunu!"

Anam alındı mı ne? "Nasıl bilisiz?" diye baktı Hafız'a. "Baya bilisiz!" dedi Hafız. "Tavuklar deli değildir. Onlar da Allah'ın yarattığı candır. Su da Allah'ın nimeti. Susuzluk zordur. En dayanılmaz yoksunluk sudan yoksunluk. Tarlada mısırın, çayırda otun kuruduğu gibi kurur, ölür tavuklar. O yüzden su içer, Allah'a şükreder. Onun için bakar havaya. Bilisizler ne bilsin onların Allah'a şükrettiğini? Atarlar kafadan deli meli..."

Babam sordu: "Kim atmış kafadan?"

"Sen bugün burada değil misin Kara Veli? Ne konuşuyoruz biz?" dedi Iraz Hala.

Anam da Hafız'a kızdı: "Ne biçim konuşuyorsun Osman Hafız bilisiz, milisiz diye? Anlatacağını ona buna sataşmadan anlatsana! Ben nereden bileceğim tavukların havaya şükür için baktığını? Allah'ın havada olduğunu bile bilmem doğru dürüst. Allah yerin altında cennette oturmuyor mu al güllü döşeğinin üstünde?"

Hafız baştan aldı, dünyanın nimetlerini kim yoktan var etti, canlıları kim yarattı, her şeyi nasıl düzene bağladı; bir bir anlatıyor.

Sonunda anam: "Tamam kabul ediyorum; tavuklar Allah'a dua eder, onun için bakar havaya! Kapansın bu konu!" dedi.

Babam elini salladı. Hem Hafız'ı hem anamı göz çemberine aldı: "Tavuklar ne bilecek Allah'ı, şükürü? Onlar yemlerini tık tık yer, sularını bit bit içer. Tavukların aklı yoktur. Aklı olmayan delidir. Tavuklar zır delidir. Bu yüzden bakarlar su içerken havaya!"

Anam, "Ben Hafız'ın dediğini kabul ediyorum... Ama bilisiz, milisiz diye küçümsemesin insanı!" diye yeniden belirtti görüşünü. Babam tavukların deliliğinde direndi. Benimse teker-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ler kucağımda. Sırtımı babama yasladım. Anlatılmaz derecede mutluyum. Nasıl dört tekerli araba yapacağımı, her yanını tıpkı göçmen arabaları gibi boyayacağımı düşünüyorum. Hem de içimden, "Yaşa baba! Tavuklar tabii delidir, ondan bakar havaya! Ama ben bakmam, çünkü deli değilim, Zekiye ile Ramazan bakar..." diyorum.

Ertesi günlerde hep konuştu anam bunu: "Tavuklar havaya şükretmek için bakarmış?" Arada bana çıkıştı: "Be şeytan çocuk, hep senin başının altından çıktı bu! Attın ortaya bir soru; içimde karmaç burgaç bir kuşku: Acaba tavuklar su içerken havaya neden bakar?"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ümüş

Akçaköy büyük köy bilinir, değildir. O zaman daha da küçük. Herkes birbirini tanır. Ortasında miyavlayan kedi her yanından duyulur. Ümüş'le birbirimize yandığımız da duyuluverdi.

Erkenden çıkar yürürdüm. İlk büyük "sevi"mdi. Dibekbaşı'nı dolanır, Ümüşgilin avluya girerdim. Tıpır tıpır çıkardım merdivenleri. Böyle fırtına olacaktı bütün sevilerim demek. Anası evin hayatında ekmek ediyor olurdu. Bahar başının ılık günlerini, içimde yürüyen sevinin sularını elimle tutar gibi anımsıyorum. Saçta ekmek, senitte hamur, göveçte kaymak. Ümüş de ayağının ucuna oturmuş, elindeki bezeyi evirip açıyor. Onun açtığını anası pişirecek.

"Ooo, geldin mi?"

"Geldim..."

"Elini yüzünü yıkadın mı?"

"Yıkamadım..."

"Yıka öyleyse! Pis çocuk mu olacaksın?"

Saçağın ucunda bir tahta vardı. Ümüş döker, ben yıkardım. Ovardım ellerimi. Burnumu kulaklarımı temizlemeyi tam bilmezdim. Gider peşkir alırdı. Silinir, kurunurdum. Anası, sacın üstüne yumurtayı sıdırır, yufkanın üstüne çekerdi. Çok hoşuma giderdi. Ümüş mızırdanır, ille kendi ekmeğinin pişirilmesini isterdi. Anası onu pişirsin, onu yiyeyim. "Kaba saba ekmek!" diye düşünürdü kadın, "O yenmez..." derdi. "Yenir! Onu yesin!.."

Pişirirdi anası, biraz kaymak sürerdi, onu yerdim.

Üç mü, dört mü kızı vardı. Oğlu yoktu. Ümüş küçükleriydi. Büyükler ota gitmiş olurdu. Tatlı tatlı yerdik birlikte. O benim ağzıma tutardı, ben onun ağzına. Babaları ölmüştü. Tarlalar ortağa verilirdi. Kaymaklıyı yedik mi, anası bu kez çökelek getirirdi: "Ye de büyü çabuk. Ümüş'ü sana vereyim. Gel otur şu eve.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mala, tarlaya sahip ol. Ne güzel kız bak. Kaptırma ele!" Çabuk büyümek için çökeleği de yerdim.

"Birer de süt vereyim durun!.."

Önündeki un tozlarını çırpar, kalkardı. İçerden bardaklara koyar getirirdi. Soğuk soğuk içerdik.

"Tamam mı, içtiniz mi?"

"İçtik..."

"Öyleyse şimdi gidin oynayın!"

Merdivenleri tapır tupur inerdik. Belinden tutar çekerdim. Sevi basınca ne yapacağımı açık seçik bilemezdim, ama dokunurdum. Hep yanında olmak isterdim. Evlerinin altında bir tahta ambar vardı. Üstünde bir keçe... Uzanırdık. Başını koluma kordu. Çekerdim göğsüme. Uyur gibi yapardık. Kışın babamız, anamız, dört kardeş bir odada uyurduk. Odamızın altı ahır. Hayvanların sıcağı bizi de ısıtırdı. Yazları dam başlarında, yıldızların altında yatardık. Daha küçükken, aklımız erse de ermese de her şeyi görürdük. Yalan yanlış yapmak isterdik gördüklerimizi. İyice çekerdim Ümüş'ü, öperdim. Birbirimizin kolunda uyuyakalırdık. Anası ekmeği bitirir, evi süpürür: "Neredesiniz, ne yapıyorsunuz? Ben bağa gidiyorum, siz de gelin!" derdi.

"Su dökünelim!" diye tuttururdum.

"Çocuklar dökünmez!" derdi gülerek.

"Dökünelim; günah olur!"

"Günah olmaz! Gelin ardımdan!"

Ardına düşüp gitmesek de kalkar yürürdük. El ele geçerdik köy içinden. Bizim eve döndürürdük yolumuzu. Babam değirmendeydi gene. Anam çoktan kır işine gitmiş olurdu. Öğle ezanı okunurdu. Pekmez katar kordum önüne. Ekmek banar yerdik. Kimi zaman kaşıklardık. Bağımızın pekmezi tatlı olurdu. Kendi bulaşığımızı kendimiz yıkamak için bir saat uğraşırdık. Fatmaca'nın Ayşe, Külüng'ün Cemile, Kırış'ın Sultan yanımıza gelecek olurdu. İstemezdik. İğdir Çayı azdan azdan akıyorsa, kıyısına değirmen kurmaya giderdik. Arığa biraz su bölerdim bulanık. Alır getirir, çarka verirdim.

Bir ben değildim köyün içinde. Topalın Ahmet, Ömer Çavuş'un Feyzul da dolanır, tutmak isterdi elinden. Bir değnek alır, dikilirdim. Kıyasıya kavga ettiğimiz olurdu. Kollarımı kar-

tal gibi gererdim üstüne. Önemli bir işe dalmışım da haberim olmadan alıp götürmüşlerse, ok gibi koşar, geri alırdım. Çeker getirir, merdiven altındaki odunların arasına saklardım. Kendim de saklanırdım. Gene birbirimizin koluna yatardık. Dünyanın sonuna kadar öyle uyumak isterdik orada. Neyin ne olduğunu arı duru bilmesek de seviyi duyumsardık. Hiç bitmeyecek tatların içinde bulurduk kendimizi.

Taş boncuk gözlü bir kızdı. Babası neden o kadar erken öldü, anası neden başka birine varmadı; bilmezdim. Babam da sık sık hastalanırdı. Gene değirmen bekler, ava gider, kır bayır dolaşırdı. Çevre köylerde çok tanışı vardı. Çok insan gelirdi evimize. Ümüş'le yangınlığımızı onlar da bilirdi. Babam: "İsterse başlığı bin olsun! Alıvecem oğluma!" derdi. "İki arzumanımın biri Ümüş'ü gelin getirmek, biri okutmak Tahir'i! İkisini de yapcem Koca Allah'ın izniyle!.."

"Yap Kara Veli yap!"

"Yapcem, görceniz..."

Köyümüzdeki üç sınıflı okulu bitirdim mi, Burdur'a yollamayı düşünürdü. Okuyacaktım, kendinden çok bana güvenirdi.

Ya beş yaşındaydım ya altı. Birbirimizi görmesek deli olurduk. Ya koşar Ümüş gelirdi ya koşar ben varırdım. Buluşur, el ele tutar, yan yana yatardık. Uykuda düşte birbirimizi görürdük. Bayramlarda ağaç dallarına salıncak kurulurdu. İkimiz aynı anda sallanmayı isterdik. Gıncıraklar kurulurdu. Bir ucuna o, bir ucuna ben, dön Allah dön, uç Allah uç. Bağırır çağırır, inmezdik. Zorla indirirlerdi. Sırık ayakçaklar çok büyük gelirdi bana, ama görsün ne çok yükselebiliyorum diye korkmaz, binerdim. Ümüş bakıyor diye yürüyüşü güzelleştirildim.

Yaz sıcakları alıp yürümüştü. Anam hepimizi toplamış, tarlaya götürüyor. Sabahtan akşama kadar orak biçiyoruz. Ümüşgil de patates çapıyor. Akşam köye dönünce ya o geliyor ya ben gidiyorum, her gün yokluyoruz birbirimizi.

Bir gün gelmedi. Ben gittim koşarak. Anası evin hayatında dönüp duruyor. Yüzü yıkkın. Ortada bir tatsızlık olduğunu sezdim. Sezmemek olanaksızdı, sezdim. Koşup eteğinden tuttum kadının. Ağlamış gibi yaşlıydı gözleri.

"Ümüş sancılandı, ne yapacağım bilmiyorum..."

Daldım içeri. Duvarın dibine sermişler yatağını. Koca Sale gelmiş, dua okuyor. Sultan halam gelmiş, kurşun döküyor. Hısım akraba toplanmış. Varıp başucuna oturdum. Tuttum elinden. Kırmızı demir gibi yanıyor. Alnı boynu ter. İnsanın o kadar ateşi olabileceğini bilmezdim. Dolgun yanakları çökmüş, göz altları morarmış. Akıp gitmiş bir günde. Ardımdan anam çıkıp geldi. Anasıyla bıdırdaştılar. İkisinin de elleri böğründe, iyileşsin diye dua ediyorlar. Bir yandan da yaşlı başlı erkekler gelip gidiyor. Doktoradan, bıçaktan konuşuyorlar. Burdur eşekle bir koca günlük yol. Taşıt eşek. At arabası var tek tük ama dünya para. Büyükleri bile binde bir götürürler.

Eve gelirken anam kolumdan çekiyor. Ümüş'ten nasıl kopabildim, anımsamıyorum. Ertesi sabah gene damladım. Akşama kadar oturdum. Üç günün içinde damla kadar kaldı, yok gibi bir şey oldu.

Daha ertesi gün anam beni zorla değirmene yolladı. Gitmezlendim. "Git! Babana ekmek götüreceksin! Sen gitmezsen başka kim gider? Senin götürdüğünü yer, başkasını yemez, biliyorsun..." dedi.

Torbayı takınıp koştum. Asar'dan aştım, bir solukta Saz Çayırı denen yere vardım. Bir sürü deve. Köy Suyunun kıyısındaki çayıra yayılmışlar. İrileri arasında ufakları var. Üçü takıldı ardıma. Ben koşuyorum, onlar koşuyor. Şaşırtmak için geri kalıp bir tarlanın sınırına yatıyorum; gelip buluyorlar. Dişleriyle gömleğimden çekiyorlar. Ne yapacağımı bilemeden, gözüm develerde, aklım Ümüş'te, ekinlerin arasından acılı, korkulu kaçıyorum. Ardımdan geliyorlar. Nerelerden bulunup geldi, kimin bunlar, bizim buralarda ne işleri var? bilmiyorum. Geçten geç develeri atlattım. Torbayı babama bıraktım. Dönüyorum geri. Bu kez taşlı, dikenli tepelerden aşıyorum, derelerden geçiyorum. Çilkaşının oradan görüyorum, herkes Ümüşgilin eve koşuyor. Acılı sesler birbirini kesiyor. Evlerin direkleri eğrilmiş, damları uçmuş. Akçaköy sallanıyor. "Ümüş gitti, Ümüş gitti; gümüş gibi kız gitti... Ümüş gitti!.." diyorlar.

"Benim kızım Ümüş değil, gümüş!" derdi anası. Bilmezdim gümüş nedir, nasıl olur? Ümüş'ten daha güzel, daha değerli bir şey düşünemezdim.

Dosdoğru evlerine koştum. Avlu kapısında Büyük halam kolumu kaptı. "Gel bize gidelim!" dedi, çekti. Babam gibi uzun boyluydu. Kolumu kurtarmak için çırpındım. Daldım avludaki kalabalığa. Köşeye bir kazan vurmuşlar. Camiden tabutu getirmişler. Kadınlar yas ediyor: "Gittiii! Gümüş gibi kız öldü gitti!" diyorlar.

Büyük halam, "çok erkenden başladın olmaz olası acıları tatmaya!" dedi. Okşadı sırtımı. "Kötü yazılar olmaz olsun! Hep böyle gitmese bari! Kulların alnına kötü yazılar yazmasın Ulu Tanrı!"

Büyük halam götürüp Ethem eniştenin ayak ucuna oturttu beni. Enişte, göğsünden dipçiklendiğini, tam kabasından süngülendiğini saklayarak İşkodra dağlarındaki savaşları anlatmayı severdi. Şimdi ise başını ocağın külüne dikmiş, ağlıyor: "Parmak kadar kızdan ne istersin be?" diyerek gözlerinden dolu taneleri döküyor.

Halam önüme erik kurusu koydu. "Otur burada!" dedi.

"Olmaz, Ümüşgile gideceğim!"

"Senin işin yok orada!"

"Var; gideceğim!"

"Ümüş'ü gömecekler; aklını başına topla!"

O gün tutuklu gibi, Ethem eniştenin yanında kaldım. Ağlayıp ağlayıp uyumuşum.

Ertesi gün soruşturdum. Gömüldüğü yeri söylediler. Elime kürek alıp koştum. Ali dayım, Zeynep teyzemgilin evin önünde yolumu kesti. Kaçıp başka yoldan dolandım. Taze gömütün toprağına soktum küreği. Dayım yetişip geldi. Anam koşup geldi. Küreği aldılar. Düzelttiler bozduğum yeri. Kucaklayıp eve getirdiler. O gün ağladım. Ertesi gün ağladım. Yüz günden fazla ağladım. Belki on kez de gömütü açmaya kalktım. O arada bir türlü evlerine gidip anasıyla, ablalarıyla konuşamadım. Helvasını yapmışlar; anası bir tabağa koyup getirmiş, yemedim.

Çok acıları unuttum, Ümüş'ün acısını unutamadım. Yıllar onu anımsatarak geçti. Belki kırk yıl salıncaklara, gıncıraklara binmedim. Sonra başka sevilerim, sevgilerim oldu ama Ümüş'ü unutmadım.

Tutuk Ali

Yaşıttık onunla. Ama biz okula gittik, o gitmedi, gidemedi. Köyde konuşamayan dilsiz çocuklarla uğraşacak öğretmen nerede? İki dersliği olan okulumuzun tek öğretmeni var; konuşan, dilli çocuklara zor yetiyor.

Ali doğuştan mı tutuktu? Hayır. Beş yaşına kadar tay gibi kişneyen, kuş gibi öten, bülbül gibi şakıyan, cıvıl cıvıl bir çocuktu. Başından korkunç bir olay geçti, o yüzden tutuk oldu, bir daha konuşmadı. Olayı duyanlar sapsarı kesildi. Öyle olay kimsenin başına gelmesin.

Ne yazık bu kötü olayı yakından biliyorum. Az daha ben de tutuk oluyordum. Bir süre kekeledim ara sıra şimdi de kekelerim. Ali'nin sürgit tutuk kalmasına şaşmıyorum, kim olsa tutuk kalırdı.

Ekinler biçildi, harman yerine çekildi. Durmadan sürülüyor, tınazlar yapılıyor. Uygun yel esince savurmaya gelecek sıra. Saman bir yana, tane bir yana devrilecek. Ak arpa, sarı buğday seçilecek, saman ayrılacak. Saman, evlerin altındaki samanlığa, arpa buğday ambara katılacak. Tam bu işlerin içindeyken bir yağmur yağsa, saplar çürür, taneyi kurutmak sorun olur diye herkes çalışıyor.

Avşar Ahmet'in dört çocuğu var. Beşincisi yolda. Ali yukarıdan üçüncü. Saniye sağlıklı. Yakında Ali'ye bir kardeş daha getirecek. Analarımız, "Küçük kardeşleri leylekler damın başına bırakır, oradan alırız," derdi. Ali biliyor anasının doğuracağını, ben de biliyorum.

Sıcaklar iyice bastı. Avşar Ahmet karısına, "Ali'yle harıma gidin. Fasulyenin sırası geldi, sulayın. Gelirken marul getirin. Zamanında gelin, öğleyi birlikte yiyelim..." dedi.

Saniye beli aldı. "Acıkırsa Ali yer!" diye torbaya ekmek kattı. Harım on beş dakikalık yol. Yanından köy arığı geçiyor, çevresi

böğürtlen kaplı. Bir parçasına fasulye, bir parçasına patates, kalan bölümüne domates biber ekmişler. Aralarına mısır saçmışlar. Yarım dönümden canlıcaydı.

Bendin başına vardı. Bir bacak su böldü. Saldı fasulyenin içine. Bıraktı toprak eme eme sulansın. Sonra bir salatalık kopardı. "Gel oğlum yiyelim!" dedi. Söğüdün gölgesine oturdular. Serinceydi. Biraz da kuytuydu, yoldan görünmüyor.

Saniye salatalığı doğradı. Tuz serpti üstüne. Kökeninden yeni koptuğu için mi, yoksa tohumundan, toprağından mı, pek lezzetli. Ali bu lezzetin güneşten geldiğini ne bilsin? Ana oğul tatlı tatlı yiyor.

Bir ara Ali elini ardına attı. Soğuk bir şeye değdi. Soğuk şey çimenin üstünden akıyor gibiydi. Usulca tutup kaldıracak oldu. Keşke yapmasaydı. Kara başlı bir yılandı bu. Bir anda bumbuz oldu. Başına yakın bir yerinden tutup çekince, hızla bileğine sarıldı, sıkmaya başladı. Ali çığlık attı.

Yılanın Ali'yi sokmak üzere olduğunu görünce Saniye'nin aklı başından gitti. Ne yaptığını bilmeden atıldı. Oğlunun tuttuğu yerden sıktı yılanı. Bunu can havliyle yaptı. Daha çok kızdı yılan. Ali'den çözüldü, Saniye'nin bileğine sarılmaya başladı. Kaşla göz arasında bir yıl gibi uzun bir boğuşma oldu. Harım bir sessizlikte kaldı. Ali baygın. Saniye'de ses yok. Su, kendi bildiğine akıyor, harımın altından çıkıp yola gidiyor.

Avşar Ahmet harman yerinde karısıyla oğlunu bekliyor. Birden tasalanmaya başladı. Bir yırtıcı hayvana mı çattılar? Yoksa arsız biri Saniye'ye musallat mı oldu? "Gidip şunlara bir bakayım!" diye döveni çocuklara bırakıp yürüdü. Önce eve uğradı. Sonra harıma geldi. Baktı karısı da oğlu da söğüdün altına yatıyor.

"Aallah Allaaah! Acaba bunlara ne oldu?" Yürüyüp yanlarına vardı. "Saniyeee!.." diye seslendi. Saniye'de ses yok. Saniye, yılanın başına dişlerini geçirip mengene gibi sıkmış.

"Aliii!.." Ali cansız yatıyor.

İlyas'ların harımda insanlar var; onlara bağırdı:

"Koşuuun! Koşuun!.."

Koşup üç adım kala durdular. İnanılır gibi değil. Saniye ölü, Ali baygın. Saniye'nin dişleri arasında yılanın başı; o da ölü.

Kötü haber harman yerine ulaştı. Duyanlar sel gibi aktı. Duyunca nasıl durayım? Ben de aktım. Can dayanacak gibi değildi. Fazla bakmadım, kaçtım oradan. Ama olan oldu. Dalağım çatlamış. Dudaklarım yirmi gün, bir ay yaralı kaldı.

Ağlamayan kalmadı, köy yasa boğuldu. Saniye yengeyi yıkayıp gömdüler. Koca Avşar Ahmet ağlıyor. Ağlaması aylar sürdü. Bir yandan da "Aah, ne yaptım da yolladım? Tüüh, ne yaptım da yolladım? Fasulyesi bataydı! Yollamaz olaydım!" diyor.

Hocalar hacılar uğraştı, Ali'nin dilini açamadılar.

Köyün içinde yılan öyküleri aldı yürüdü. Herkesin dilinde on öykü var. Durmadan anlatıyorlar. Yılanlı olaylar da eksik olmadı. Kerimoğlu'nu soktu tarlada. Çatlin askerde sağlık çavuşu olmuş. Koşup yetişti. Başbıçağı denilen usturayla yarıp zehri emdi. Ama tam emememiş, uykusu yitti Kerimoğlu'nun. Geceleri herkes uyur, o uyumaz, çömer ocağın başına, durmadan düşünür. Ağır çift çubuk işlerinin yapıldığı yaz aylarında bile uyuyamaz.

Altı ay sonra köyün büyükleri toplanıp Avşar Ahmet'e geldi: "Olmuşla ölmüşe umar bulunmaz! Evlen Ahmet, öksüzler sefil olmasın!" dediler. Yazır yanlarından bir kadın getirdiler. "Bu kadın sana eş, çocuklara ana olsun!" dediler. Rastlantı! Yeni ananın adı da Saniye.

Ama Ali'nin dili açılmadı. Bu yüzden okula, askere gitmedi. Köyde Tutuk Ali aşağı, Tutuk Ali yukarı... Babası hiç bırakmaz yanından. Değirmene, pazara birlikte götürür. Bilmeyenler bu arkadaşlığı acayip bulur; arkadaşı yok da oğluyla arkadaşlık ediyor sanır.

Bostan Bekçisi

Babam köy işlerinde öncü olmak isterdi. Onun bu yanını sonra sonra anladım. Geçip gittikten sonra...

Akçaköy kırlarında su yok, göklerinde yeterli yağış yok. Bu yüzden tarlalar bir yıl ekilir, bir yıl nadas kalır. Gücün yeterse nadası ikiler, üçlersin. Toprak dinlenir, hem de su biriktirir. Havadan azot alır. Onca emek çekersin, toprak boş yatar. İkinci yıl buğday, çavdar gibi ekinleri ekersin.

Babamın yaptığı on dört yıl askerliğin büyük bölümü Arap topraklarında tutsaklıkta geçmiş. Hem de yaralanmış. Toplar dibinde patlamış. Ağır işitirdi.

Ama böylece dünyanın bir bölümünü dolaşmış. Kim bilir neler gördü? Dünyayı dolaşıp dönen insanların çoğu gibi köyüne yenilik getirmek istedi. Nadaslara pamuk ekti. Pamuklar çiçek açtı, koza verdi. Toplayıp getirdik. Doğru dürüst bilgimiz, pamuğu işleyecek düzenimiz yok. Çıkrıkla çekirdeğini ayırdık. Liflerden yatak yaptık... Nadasa ilk kez susam ekti. Yağ çıkardı. Ah biraz sağlıklı, biraz varsıl olsaydı, bunları tutundurur, yerleştirirdi. Köylüler bir yoksulun ardından gitmeyi istemedi. Pamuk tutmadı, ama susam tuttu. Komşular hâlâ eker.

Akçaköy kırları ahlat doludur. Babam bilye büyüklüğünde, taşlı taşlı armut veren bu yabanıl ağaçları kesip yeledi, gök sulaca armutlar aşıladı. Komşuların çoğu açılan yoldan gitti. Sonraki yıllarda ben de hem köyümüzde hem Kavacık'ta epey ahlat aşıladım, aşılattım. Bunların meyveleri iyi oldu.

Babam aynı zamanda ilk kır bostanını eken insan. Nadas yılında toprağa ara ürün ekilmesi zararlı değil, yararlı olabilir. Ne ekeceğini bileceksin. Kimi bitkiler havadan azot emer. Toprak onu ekin için biriktirir. Kavun karpuz bizim orada daha önce bilinir ama kır bostanı bilinmezdi. Köyden yukarıda, Meralar'da

bizim de birkaç dönüm tarlamız var. Nereden tohum bulduysa, kır bostanını oraya ekti. Bunun için toprağı özenle hazırladı. Günlerce gidip geldi. "Emmen" dediğimiz çukurlara tohumları ikişer üçer gömerek ekimi tamamladı. Bunlar zamanı gelince süydü çıktı. Diplerini çaptı, otlarını ayıkladı. Sık olanları seyreltti. Toprağın yüzüne yeşil yeşil yayıldılar. Mevsim yürüdü, babamın kır bostanı döküme geçti. Kavun, karpuz nohut kadarken, bir baktık yumruk kadar, sonra bebek başı kadar oldu.

İki sakınca var: Birincisi, bilir bilmez çobanlar sürüye yedirir geçer. Çünkü teli, çiti yok. İkincisi, olgunlaşmasını beklemeden koparır, bitirirler. O zaman neye yaradı bostan ektiğin?

Babamın amacı kendine, ailemize yarar sağlamak değil. O yıla kadar kavun karpuz ancak sulanır topraklara ekilirdi. Sulanır toprak da herkeste yok. Kırda bostan olabileceğini köylülerimize göstermek istiyor. Kır bostanının iyi ürün verdiğini kanıtlarsa, herkes bol bol eker, bir yandan boğazını serinletir, bir yandan çocuklarını sevindirir; kötü mü? Gidip çobanlarla konuşurdu: "Aman yeğenler, Meralar'a varınca sürüye bakarak olun!"

Öyle ya, kır bostanımız minicik bir yeşil ada. Yalvarır gibi dil dökerdi. Çoğu söz anlardı herhal. Ama hamken çalıp yemek isteyenlere nasıl söz anlatacak? Hem de kim onlar? Kime varıp yalvaracak? Adam kızar: "Ben hırsız mıyım?" der, hastir çekerdi. En iyisi başına bekçi koymak. Kimi koyabilir? Çocukları küçük daha. Gazi ağabeyim biraz ele gelmiş, ama babam çoğu zaman değirmen beklediğinden, anamın yardımcısı hem de güvencesi... Ben ise küçüğüm; altı, altı buçuk. Benim küçüğüm kız...

Anamla ne konuştularsa, bir gün kendimi Meralar'da bostan bekçisi buldum. Babam oldu bitti bana güvenirdi. Yapamaz, edemez gibi ikircimleri yoktu. İyi bekleyeceğime inanırdı. Küçük olduğumu kendim de düşünmezdim. Büyüüüük olmuştum çoktan.

Alıp götürdü bir gün, oturttu oraya. Tek başıma, sabahtan akşama kadar bekliyorum. Akşam köye dönmüyorum. Geçten geç babam geliyor. Orak zamanı ekin biçilen tarladan, harman zamanı harman yerinden, omzuna tüfeğini asıp yürüyerek ge-

liyor. Bana azık getiriyor. Bostanın başına bizim oralarda "talvar" denen bir çardak kurdu. Üstüne yatak serdik. Babam geldi mi önce anamın kattığı azığı yerdik. Sonra konuşurduk. Sonra sarılır yatardık. Öpüşür koklaşırdık. Yalnızca bu koklaşmanın hatırına bekçiliği yüksünmeden yapardım. Ama zordu. Sabah erken giderdi babam. Kalırdım ıssızlıkta. Yukarıdan Örencik köyü yanlarından gelip öldürecekler sanırdım. Kulaklarım nelerle doluydu kim bilir? Kötü olasılıklar düşlerdim. "Ah bir akşam olsa, babam gelse!" derdim. Kimi günler akşam olunca gelivermez, gecikirdi. Avlanmaya sapardı.

"Bak iki keklik vurdum be oğlum! Sana bir av eti yedireyim dedim; korkma, ne korkuyorsun?" derdi.

Orak, harman tamam olasıya, iki ay sürdü bu işim. O zaman ne traktör ne biçerdöver var. Çiftçilik ağır iş. Harman hasat uzun sürerdi.

Üstelik harman kalkınca da bizim kır bostanı sürdü, hemen bozulmadı. Bulgurlar kaynatıldı, unlar öğütüldü. Hep bekledim.

Sanırım ya iki kez ya üç kez indim köye. İki kez de anam geldi.

Kavunlar, karpuzlar olgunlaşınca, yalnızlıktan kurtulmaya başladım. Sağdan soldan çobanlar geliyor. Bostanın dökümüne bakıp dudak şaplatıyorlar. Sözün ucunu usul usul birer ikişer istemeye getiriyorlar. Hemen koparıp vereyim diye sıkıştırıyorlar.

Hele biri vardı, Tokur derlerdi; her gün gelir, sürüyü biraz ötelerde bırakır, beni usta usta sıkıştırırdı. Tokur isteğini bir karşılığa bağlardı. Koyunlarının boynunda birbirinden güzel çanlar vardı. "Bir küçük kavun ver, sana çan vereyim!" derdi.

"Olmaz, babam darılır!"

"Baban ne bilecek? Söylemezsin..."

Yaptığım işleri anamdan babamdan saklamayı bilmiyorum, Tokur öğretiyor. Bostanlar biraz büyüyünce pazarlığı artırdı:

"Bir karpuz, bir kuzu!"

İki karpuz verip iki kuzu sahibi oldum. Kuzularımı sürüde bıraktım. Alsam ne yapacağım? Bakamam! Hepsini güzün topluca verecek. Bari çanları verseydi. Kuru otların arasına gömerdim.

"Ama bak, sürünün içinde senin kuzuların da var, çansız olmaz! Kurt gelir onları kapar!.."

"Öyleyse dursunlar!" dedim.

Biz alışverişi o derece ilerlettik, her gün gelir, bir kavun yada karpuz alır, bir çan, bir kuzu, hatta bir koyun verirdi.

Çok iyiydi Tokur. Kimi zaman bana süt şöleni çekerdi. Yediği kavunun yarım kabuğuna süt sağardı. Koyunların ardına geçer, şır şır sağardı. Bir dikeni sütün içinde dolaştırarak kılını çöpünü alırdı. "Eyvaah! Bana çiy sütü içirecek!" diye tasalanırdım.

"Şimdi bunu pişirelim! Biraz sabret!" derdi.

"Acaba nasıl pişirecek?" diye merakla beklerdim...

Çakmağı çakıp bir kır ateşi yakardı. Dal atardı ateşe. "Kavun kabuğunu ateşe mi koyacak yoksa?" diye düşünürdüm. Orada bakır yada çinko kabımız yoktu.

"Dur canım, sabret dedim sana!"

İster istemez sabrederdim. Azığını çıkarır, ekmek ısıtır, bana çökelek dürümü yapardı. O arada ateşte iyice ısınan küçük taşlardan atıverirdi kavun kabuğundaki süte! Cas cas bir tütme olurdu. Kavun kokusu, süt kokusu birbirine karışırdı. Hoşluğunu kokusundan anlardım. Önce bana tutardı içeyim diye. İçerdim. Karnım lıkır lıkır dolardı. Kalanı kendi içerdi. Tokur'a kavun verdiğime pişman olmazdım.

Onun daha ne becerileri vardı. Yemden süt sağardı kavun kabuğuna. Susuz dereye aşağı iner, çalıların kıyısına bırakırdı. "Şimdi de yılanları doyuralım!"

Çok geçmeden uzunlu kısalı bulunur gelirlerdi. Başlarını uzatıp Tokur'un sunduğunu içerlerdi. Bir yandan korkar kızardım, bir yandan sevinçten deli olurdum. Ertesi gün daha Tokur gelmeden hangi kavunu, karpuzu vereceğimi belli ederdim.

Babam sabah gitmeden, yada akşam gelince bostanı dolaşır, kökenlerdeki dökümü görür sevinirdi. "Aman oğlum dikkat et, Örencik yanından gelip çalmasınlar! Kırlarımızda nasıl iyi bostan olduğunu gösterelim, aman oğlum!" derdi. Birden ayırdına vardı: "Tahir! Oğlum! Burada güzel bir karpuz vardı, nereye gitti?"

"Neredeydi güzel karpuz, baba?"

"İşte buradaydı oğlum!"

"Bilmem baba..."

"Oğlum, yoksa sen mi kopardın? Eğer canın isterse kopar ye derim. Ama sabret gene de! Yoksa nasıl göstereceğiz komşulara? İyice ersin, ondan sonra ye! Aaa bak, şuradaki de gitmiş!"

"Yok baba, ayırdında değilim..."

Kendim koparıp yemiyorum ki! Kimi akşam babam koparıyor bir kelek, birlikte yiyoruz.

"Baba, gece hırsızlar koparmıştır, biz yatarken?"

"Haa bak, bu olabilir. Hırsızlar biz uyurken gelir, haklısın! Bundan sonra nöbet tutarım ben de!"

Beni uyutur, tüfeğini gözüne alır, beklerdi. Ne kadar beklese, sabahtan akşama kadar çalışmış, yorgun, uyuyakalırdı herhal. Eksilen kavunların, karpuzların ayırdına vardıkça yazıklanırdı. Daha iyi nöbet tutmaya söz verirdi kendi kendine. Tokur'un gelmesini hem ister hem istemezdim.

"Babam biliyor, isteme artık!"

Bana yol gösterirdi: "Canım sen de büyüklerden verme! Küçüklerden ver. Ben de sana küçük kuzulardan vereyim. Zaten büyük koyunu ne yapacaksın? Varsın çanlar da küçük olsun. Büyük çanlar kuzuları yorar..."

Beni sıkıştırmazdı, küçüklerden koparır verirdim.

Üçtür beştir derken, günler geçti gitti. Böyle böyle güzü buldum. Sonra bostanı bozduk. Arpayı buğdayı, samanı taşıdıktan sonra bir gün, kağnıya çul gerip geldiler. Anam, kardeşlerim, daldılar bostana. Dolu kağnıyla üç kez varıp geldiler köye. En sonunda babam beni kağnının önüne oturttu. Köye girdik. Babam komşulara birer ikişer verdi. Hem de anlattı:

"Bizim kırda oldu bunlar! Yaz boyu Tahir bekledi!"

"Hay maşallah!" çeke çeke aldı komşular.

Teyzemgile, halamgile daha çok verdik.

Evimizin boş odalarından birini kavun karpuzla doldurduk. "Şunlara baksanıza! Bir dönüm toprağın verdiğini beyler, ağalar vermez insana! Ye ye, bitmez!"

Sırtım başım yıkandıktan sonra köy içine çıktım. Bir kahraman gibi dolaştım. Herkes durup dinlenmeden hem babama hem bana "maşallah" çekti.

Bir yandan da Tokur'u bulup koyunlarımı, kuzularımı, çanlarımı almak, bunlarla anamı babamı şaşırtmak istiyorum. Ama bulamıyorum. Ortalıkta görünmüyor.

O yıl okula başladım. Kırlara gidemiyorum. Tokur iyi bir insandı, ardına düşmeme gerek yoktu. Bir gün kendisi çıkıp gelecek, haklarımı verecekti.

Sonra anladım, bana verecek olduklarının hiçbiri kendinin değilmiş. Süresi dolunca, güttüğü sürüyü sahiplerine dağıtıp Hambat yanına gitmiş, bu kez orada çoban durmuş. Çok yoksul olduğu için çobanlıktan başka geçim yolu yokmuş. Buna çok üzüldüm. Gene de kızdım ona. Büyüyünce köy içinde döveceğim.

Asıl neye kızdım? Babam bizim alışverişin ününü duymuş. Bir keleğe bir çan, bir kavuna bir kuzu, bir karpuza bir koyun...

Tokur anlatmış kime anlattıysa... Babama fıslamışlar. Bir akşam geldi, yanına çağırdı: "Senden ummazdım, neden yaptın? Beni niye kandırdın?" diye epey çekişti.

"Yok, yapmadım!" demek istedim, inanmadı.

"Tekine değil, onca kavun karpuz birer ikişer eksiliyordu. Meğer bizim Tahir, Tokur'a satıyormuş! Neden yaptın be oğlum?"

Bu acı sözleri dinlerken üzüldüm. Salıverdim kendimi, uzun uzun ağladım.

Gene anam girdi araya:

"Heey Kara Veli, neden Tahir'i suçluyorsun? Suç ötekinde! Git onu bul!"

"Ne bileyim dürzü nereye gitti?"

"Nasıl bilmezsin? Onca köy geziyorsun. Hambat'a in, Beylerli'ye de uğrayıver! Adı batası, kim bilir hangi kancık dillerle kandırdı yavrumu? Sorularını ona sor! Gene iyi bekleyip baş etti yavrum! Hiç ummuyordum, dünyanın bostanı çıktı. Köylüye dağıttık. Eşe dosta verdik. Evi doldurduk. Tokur'a üç beş bostan vermiş, çok görme!"

Dedim ya, Akçaköy'de kır bostanı işi tuttu. Tabii kimse bunları satmadı, satmıyor. Pazarı yok. Herkes, çoluk çocuğuna yedirmek, kendi boğazını serinletmek için ekiyor. Tabii herkes ekince, başına bekçi koyma zorunluğu kalktı. Belki, kır bostanı başında bekçilik yapmış tek çocuğum köyümüzde.

Üstünden birbirinden gümbürtülü yıllar geçti, unutmadım o yazı... Hatta öyküsünü yazıp *Yandım Ali* adlı bir kitap çıkardım. Burada kısaca anlattıklarımı, orada geniş anlattım.

Tokur'la alışverişimiz, epey zaman Akçaköy'ün diline teşbih oldu. Köylülerimiz, "Tahir'le Tokur'un alışverişi gibi..." diye konuştu.

İlk Fotoğraf

İlkokul, kırmızı kiremitli, kireç sıvalı yapısıyla köyümüzün kıyısında bir konak gibiydi. Büyüklerimiz onu köyün övüncü sayardı. Taş çekip, harç karıp kendileri yaptı. Dağdan kerestesini bin güçlükle indirdiler. Şehirden gelen öğretmeni ciddiye aldılar. Bir dediğini iki etmedikleri gibi, az beri kusurlarını görmediler. Derste tokat atmış, kulak çekmiş, varsılların evinde rakı içmiş, aldırmadılar.

İlk yıllar çalışkandı da... Sabahtan ikindiye kadar ders verir, okuma yazma, matematik soruları sorarak öğrencileri yarıştırırdı. Akşama doğru kolunun altında defter dosya, evine gider, gece yarısına kadar evinde ders hazırlardı. Duvara astığı çizelgeler, grafikler pırıl pırıldı. Öğrenci kütüğü düzgündü.

Yalnız, kütüğe her öğrencinin bir fotoğrafını bulup yapıştıramadı. Köyde fotoğrafçı yok. Buna üzülürdü. Şehir dersen uzak. Yol yok, taşıt hiç yok. Zorlasa, ancak üç beş baba çektirebilir. Bu yoksunluktan çokça sızlanırdı.

Birden iyi bir haber onun yüzünü güldürdü. Köyümüzden Kımıdan Şakir, İzmir'de askerliğini bitirmiş, dönüşte körüklü bir makine getirmiş. Bu aklı onun kulağına kim bilir kim üfledi? Babasının epey tarlası var. Epey tarlası olan bir evin kızıyla nişanlı. Demek şimdi biraz da fotoğraftan kazanacak.

Öğretmen çocukları bayrak direğinin dibine topladı: "Herkes tıraş olsun! Kaşını kulağını gıcır gıcır yıkasın! Fotoğraf çektireceğiz. Birer lira getireceksiniz. Bu dediklerimi eksiksiz istiyorum!"

O zaman bir lira bin taşın altında. Ama nasıl diyebiliriz hayır? Babamda olsa, ağabeyimle iki lira alırız. Anamda hiç yok. Kim bilir kaç yumurta satması gerek? O parayı nasıl bulup götürdük; anımsamıyorum.

Kımıdan Şakir üç ayaklı makineyi omzuna vurmuş, geldi. Alanda oynuyorduk. Öğretmen, Kurul üyesi Ak Mehmet'le oturuyor. İkinci sınıftan biri koşup haber verdi. Hemen pencereyi açıp düdük çaldı:

"Çabuk! Toplanın! Sıra olun!"

Biz toplanıp sıra olurken, Kımıdan'la konuştular, güneşe baktılar. Sonra okulun arkasına yürüdüler. Orası gölge. Duvara kara bez gerdiler. İçerden altı sandalye getirip yan yana dizdiler. Altı öğrenci öne oturacak, altı öğrenci arkaya dikilecek. On iki kişinin fotoğrafı bir karta çıkacak.

İkinci sınıftan başladılar. Çünkü daha üç yok. Öğretmen, çağrılmayanların yaklaşmasını yasak etti. Uzaktan başımızı uzatıp bakıyoruz: Nasıl çekiliyor fotoğraf?

Kımıdan, makinesini kurcalayıp duruyor. İşinin başında çok ciddi. Körüğün üstündeki kara bezin içine kolunu sokarak kartları yerleştirdi. Şişelerden banyo döktü kutulara. Bir yandan da sağ elinin gösterme parmağını sallayarak bize açıkladı: "Kaşlar gözler oynamasın! Ağız açmak, göz kırpmak yok! Sonra bozuk çıkar!"

Onun söylediklerini bir kez de öğretmen söylüyor: "Bozuk çıkar! Kıpırdayanı döverim! Kulak kaşımak hiç yok!"

Kımıdan Şakir, hazırlığını bitirdikten sonra, çocukların başını boynunu düzeltti. "Sürekli böyle dik durun!.."

Makinenin üstündeki delikten sık sık içeri bakıyor. Uzaklığı yakınlığı ayarlıyor.

"Şimdi şu kapağı havada iki kez döndüreceğim. Sakın kıpırdamayın!"

Fotoğrafı çekileceklerin kaşları çatık, ağızları yapışık.

Kolunu kaldırdı: "Tamam! çekiyom! Dikkaaat, bir, kii!"

Kapağı havada iki kez döndürüp kapattı. Belki bir saniyelik zamandı. Bir gece kadar geldi bize.

"Tamam! Selbes!"

Öğretmen yineledi: "Serbest!"

Makinenin ardındaki bezden elini sokup içeride ne yaptıysa, az sonra bir kart çıkardı. Leğenin içindeki suda yıkadı. Sonra öğretmene uzattı. Fotoğraf çekmenin ciddi bir iş olduğunu düşünüyoruz uzaktan. Kartı, makinanın önündeki tahtaya yapıştırdı. Bir daha açıp kapadı o küçük kapağı. Eliyle koluyla biraz

daha çalıştı içeride. Sonra yeniden bir kart çıkardı, baktı, bir daha baktı; çattı kaşlarını: "Oldu mu şimdi ama?" diye bağırdı. "Ne söyledik biz? Gözler yumuk çıkmış! Gitti iki kart!" Öğretmene döndü. "Parayla alıyoruz! Çok pahalı! Hem de ilaçlar! Hem de yol! İzmir uzak!.."

Öğretmen sarardı sinirden. Kartı eline alıp baktı. "Ömer, Ramazan, Hacer! Mehmet, Osman! Yanıma gelin çabuk!"

Çağırdıkları gitti yanına. Durdular önüne. Kulaklarından tuttu, vurdu yüzlerine. Ateş çıkıyor vurdukça. "Ne söyledik size? Haa? Neden yumdunuz?"

Kımıdan, "Neyse neyse!" deyip bozuk fotoğrafın arabını, beyazını yırttı. "Gitti iki kart!" dedi yeniden. Çok pahalı olduğunu bir daha söyledi. Bir daha düzeltti dizilenlerin başını, boynunu. Makinanın içini yeniden hazırladı. Çorak ovada, yedi kat yerin altından su çıkarıyor gibi bir özenle yeniden çekti.

Sıramız gelinceye kadar titredik. Gözlerimizi hiç kırpmayacak, hiç kıpırdamayacağız. Eğer elimizde olmadan kıpırdarsak, yiyeceğiz tokatları. Bizim de yüzlerimizden ateş çıkacak.

Gazi ağabeyimin sırası önceydi. Dayak yemeden kurtuldu. Koşup geldi yanıma: "Hiç korkma, zor değil!"

Nasıl duracağımı, bakacağımı anlattı. Kendim biliyordum zaten. Başarırdım. Kendime güvenim yüksekti.

Sıram geldi. Kızlı erkekli duvarın dibine dizildik. Daha Kımıdan, "Dikkat! Bir, ki!" demeden, sıktım dudaklarımı, açtım gözlerimi. Kımıdan, o kapağı havada iki kez sallayıp kapattı. Hiç kıpırdamadım. Başardım istediği duruşu.

Akçaköy'ün ilk fotoğrafçısı, bir karttan on iki fotoğraf çıkarıyordu. Bunu yapabilmek için, ufacık başlarımızı makasla birbirinden ayırıyordu. Öğrenci başına ikişer fotoğraf çıkarıyor, öğretmen bunların birini kütüğe yapıştırıyor, birini bize verip liramızı alıyordu.

Cimri devletlerin posta pulları, yonca yaprağı gibi küçük küçüktür ya. İlk fotoğrafım öyle küçük. Horozlu aynalar gibi açtığım gözler o küçük dörtgene acaba nasıl sığdı?

Bekir Enişte

Ayşe halamın eşiydi Bekir enişte. Acıpayamlıydı. Yıllar önce gelip evlenmiş, bizim buralarda çoluk çocuğa karışmış. Babam gibi değirmen beklerdi. Yıl boyu müşterilerin buğdayını, bulgurunu öğütür, altı şinikte bir şinik "hak" alırdı. Babamla meslektaştı. Ama daha çok akrabalık söz konusu aramızda. Gülsüm halamın kızı Ayşe halamı almıştı. Bu evliliğin nasıl oluştuğunu bilmiyorum. Çevremi tanımaya başladığımda akrabamızdı.

O zaman ilçemiz Acıpayam. Babam yürüyerek oraya mahkemeye giderdi. Yaya on sekiz saat. Belki bu yolculuklarda tanıştılar. Babamı konuk aldı. Birbirinden hoşlandılar. Babam yeni arkadaşını köye çağırdı. Ağırladı uğurladı. Çok tanışlı görüşlü insandı. Gülsüm halamgile götürdü, Ayşe halamı gösterdi. "Sen iyi bir insansın, yeğenimi sana vereyim. Yeğenim çok hamurlu, çok güzel!" dedi.

Çöllerin kumunda, İngilizlerin elinde onca yıl tutsak kalmış adamın az mı deneyimi vardır? Bekir eniştem gibi iyi bir delikanlının nelere gereksinimi olduğunu bilirdi. Ayşe halamın geleceğini düşünürdü. Ayşe halam kırmızı buğday benizli, etine dolgun, bilekliydi. Gülsüm halam ise sulugöz:

"Ben ayrılıklara dayanamam Bekir!" diye uzun uzun ağladı. O da kaldı, değirmen bekçisi oldu.

Ayşe halam birbirinden tatlı iki oğlan doğurdu. İkisi de benden küçük... Mehmet Ali'yi, Feyzi'yi yanıma alır gezdirirdim. Oynardık köyün çocuklarıyla. Daklaşan olursa korurdum. Kendim yetemezsem hemen koşar ağabeyimi, Necip dayımın Ali'yi çağırırdım.

Bizim köyde Bekir eniştemgilin evi yoktu. Büyük halamgilde kalırlardı. Arada Bekköy'e, Gülsüm halamgile inerlerdi. Büyük halamgilde kaldıklarında Bekir eniştem genellikle bize gelirdi.

Babamla söyleşmeye düşkündü. Babam savaşlarda, tutsaklıkta çektiklerini anlatırdı. Bekir enişte de sazını alır, *Köroğlu, Sepetçioğlu, Kızılaslan* zeybeği çalardı. Gök Veli enişte gibi konuştururdu sazı. Babam "Kalk oğlum!" desin diye bakardım. Kimi zaman demeden kalkardım.

Bekir enişte şakacı mı şakacı! *Zeybek* çalarken birden, *Konyalı*'ya geçerdi. "Oldu mu şimdi?" derdim. Bıyıklarının altından gülerdi. *Konyalı* oynamaya geçerdim ben de. Kendisini kırmadığımı görünce coşardı. Çalardı artık. Kiraz kabuğundan tezeneyle telleri tarardı. Parmaklarıyla sazın göğsüne arada tak tak vururdu. Bunu nasıl yaptığını anlamak için bakarken oyunu aksatırdım. Böyle bir sürü becerisi vardı. Sazın sapını boynunun üstüne kordu. Bunu yaptı mı, bizim o yanların *Serenler* zeybeğine geçeceğini bilirdim. Gerçekten geçerdi. Gök gürlemesini andırır bir coşkunluk dolardı evin içine. Ben de *Serenler* zeybeğini oynamaya koyulurdum.

Bu kadar oyunu kimden öğrendim? Düğünlerde gözümü dört açar, usta oyunculara bakardım. En iyi Necip dayımın Ali oynardı. En çok ondan kapardım. Ali dayım halkanın içinde oynarken ben halkanın dışında ona benzetmeye çalışarak dönerdim. *Teke Zortlatması, Köroğlu, Yayla Yolları* en zor oyunlar olduğu halde kaptım. Çok hevesliydim. Bir gün Bekir enişte saz çalarken bir tel koptu. Öbürleri de kopmasın diye içimden Elham okudum.

Kimi zaman kıyıcı şakalar yapardı. Birinde yepyeni bir şapkam oldu. Belki ilk şapkam. Babam, yılda bir indiği Burdur pazarından heves güves alıp getirmiş. Alaca damalı, içi kayışlı, hem de astarı ketenli. Güneşliğinin içinde mukavva...

Giyip o gün harımlara indim. Gene kardeşimle, belki yalnız bağ bekliyorum. Eniştem Alan değirmenini işletiyor. Omzuna beli atıp Armut deresine su toplamaya gidiyor. Yolu bizim bağın yanından geçiyor. "Hey Tahir!" diye seslendi öteden. Seslenmese de koşup şapkamı göstereceğim.

"Ulan, ulan, ulan! Yeni mi bu?"

"Yeniii!"

"Nereden buldun?"

"Bulmadım..."

"Satın mı aldın?"

"Babam aldı!"

"Bugün mü giydin?"

"Bugüüün..."

"Ulan ne güzel şapka?" Evirip çevirdi, baktı. "Gerçekten güzel!" Birden sordu: "Yıkadın mı?"

"Hayır, yıkamadım..."

Hayıflandı: "Yeni şapka yıkanmadan giyilir mi?"

Enişte akıllı, her şeyi biliyor ya. Ezik bir iç çekişle yere baktım. "Hay Allah! Babam neden söylemedi bunu?" Anam ara sıra, "Sizin babanızda akıl mı var? Sizin babanız deli!" demez mi? Ondan söylemedi belki. Enişte "Yıka çabuk!" deyip yürüdü.

Uzaklaşıp gidince bastım yeni şapkamı suya. Yıkıyorum yıkıyorum, iyice bir de sıkıyorum. Bırakıyorum günün altına, kurusun. Kuruyor çok geçmeden. Kuruyor...

Akşam anam bir türlü çıkışıyor, babam bir türlü.

Hiç saklamadan anlatıyorum olup biteni. Bu kez de Bekir enişteme kızıyorlar, ondan çıkarmak istiyorlar yeni şapkanın acısını. O da diyor ki: "Kafası yok mu? Yıkamasaydı!"

Gene de hoş adamdı. Bir isteğim olsa çekinmeden söylerdim, beni kırmazdı. Bir "Değirmenci" türküsü vardı. Unu biten bir kadın gelmiş. Değirmen kalabalık. Sıra beklese uzun sürecek. "Araya sıkıştın ver!" diye yalvarıyor. Değirmenci hin, hem de cin. Kadın ne dese ne diller dökse, "Olur, öğüteyim..." demiyor. Türkü bunu ballandıra ballandıra anlatıyor. Bir dörtlük kadın söylüyor, bir dörtlük değirmenci; bayılıyorum. Bekir enişte kadının ağzından söylerken sesini inceltiyor, değirmencinin ağzından söylerken kalınlaştırıyor. Arada bir de çapkın çapkın göz kırpıyor. "Haydi bir daha söyle!" diyorum. Nazlanmadan söylüyor. Söylerken coşuyor, evi, köyü çınlatıyor. Yalvarıyor kadın:

Aman değirmenci canım değirmenci
Evimizin unu bitti çuval boş
Gün doğuyor gün batıyor
Çocuklarım aç yatıyor

Aman değirmenci canım değirmenci
Öğütüver buğdayımı

Değirmenci kadını öpmek istiyor, hemen anladım. Kendini naza çekiyor. Hoşlantıdan ölüyorum:

Olmaz kadınım olmaz
Oluklarda su durmaz
Oluklarda su dursa
Müşteriler razı olmaz
Öğütemem buğdayını
Götür git buğdayını

Kadın bal dudaklardan, al yanaklardan, hem de beyaz gerdandan söz ediyor da değirmencinin ondan sonra gönlü oluyor:

Olur kadınım olur
Oluklarda su durur
Oluklarda su durunca
Müşteriler razı olur
Getir öğüteyim buğdayını
Kaldır göreyim göbeğini

Öğütüyor kadının ununu sonunda.

Babam: "İşte değirmenci milleti böyle çakaldır!" diyor. "Ama Bekir'le ben değiliz. Bekir değerli bir insan. Değirmene gelen kadınlara çapkınlık yapmaz. Onun da göğsü benimki gibi acıma doludur, öhho! Ama dediğim gibi, değirmenci milleti çakaldır..." Elini eniştemin omzuna vuruyor, tıp tıp tıp okşuyor.

Bekir eniştemin sazı, anam sofrayı kuruncaya kadar sürerdi. Babam Arap değirmeninden gelirken derelerden, tepelerden dolaşır, iki üç keklik, bir tavşan vururdu. Anam etlerini didip pilava katar, yada koca tencerede "Arap aşı" yapardı. Babamla Bekir eniştemin arasına otururdum. Kapışa kapışa yerdik av etini. Karnımız dolar çıkardı. Sofra kalkınca enişte gömleğimi kaldırır, bıyıklarını göbeğimin üstüne bastırır, dudaklarını bırt

bırt ettirirdi. Bununla herkesi güldürür, mutluluktan beni de bulutların üstüne çıkarırdı.

"İşte bu Tahir böyle bir oğlan, Bekir! Ne yapıp yapıp okutcem bunu! Bak haberin olsun! Valla billa okutcem!"

Ayşe halamın Acıpayamlı kocası, çocukluğumun sevgili yüzlerinden biri olarak hem kafama hem gönlüme yerleşti. Posça bıyıklı yüzü belleğimden hiç çıkmadı. Görmediğim zaman özler, görünce çok sevinirdim.

İdrisgil

"Koşun, Kürtler gelmiş! Kuyrukları var!" dediler.

Durur muyuz; yel gibi koştuk. Şeytan Hasan'la en öndeyiz. Onun ağabeyi Osman'la benim Gazi ağabeyim, bir de dayımın Ali arkadan geliyor. Şükrü'nün Kâzım, Gök Veli'nin Osman daha arkada.

Soruyorlar: "Gördünüz mü?"

"Neyi?"

"Kuyruklarını!"

Çocuk, kadın; köye on sekiz Kürt geldi. İçlerinde dört mü, beş mi erkek... Daha okula gitmiyorum. İlçede Akçaköy ortalı, biraz da "büyük köy" diye salmalar önce bize salınır. Göçmen, sürgün bize verilir. Kürtler de Van'dan sürgün geldi.

Çul çaput içinde, yorgun, bitkin bir kalabalık. Kim bilir kaç aylık yollardan gelip Molla Halil'in Koca Oda'ya indiler?

Kadınların biri şişman. Pazen giymiş. Karşıdan bakınca kumaş topuna benziyor. Başında çiçekli bürgüsü. Hepsinin belinde kuşağı... Bir alay da çocuk. Koca Oda'nın önüne çıkıp günsüz doğmuş oğlak gibi ağlıyorlar. Ellerinde birer kör bıçak, birer dal. Merdiven tahtasına tak tak vuruyorlar.

Koca Oda, Molla Halil'in evin altına yan düşer. Köy içine varırken çenede, bir tür konukevidir. Eskinin bolluk yıllarında, varsılların oda geleneği yürürdü. Bir konuk geldi mi açıkta kalmazdı. Geç vakit kalkıp başka köye gitmezdi. Badılar'ın, Bıdıklar'ın, Çalıklar'ın, Mollalar'ın odaları vardı. Konuklara, sofra çıkarır, eşeklerine saman verir, para almazlardı. Sonra dönemlerle birlikte anlayışlar değişti, odalar köreldi. Araya darlıklar girdi. Konuklar daha çok gelmeye başladı. Bir yılda gelen kadar bir mevsimde geldi. Oda sahipleri erip yetemedi. Parasız konuk ağırlama geleneği paralıya dönemedi. Tatsız tuzsuz dönemler

yaşandı. Odalara kalaycılar, kunduracılar indi. Göçmenler oturdu. İşte sürgün Kürtler de orada...

Sonradan anladım, Kürtlerin gelmesi, Doğu'da her on yılda bir çıkıp duran başkaldırılardan birinin ertesinde olmuş. Yıl 1936 olacak. Geniş bir alana yayılan Dersim başkaldırısı.

Dedim ya, bunlar Vanlı. Sık sık Muradiye'nin adı geçiyor.

Koca Oda'nın helası yok. Ya ahıra yada köy içinden geçerek İğdir Çayının üstündeki genel helaya yaparlar. Kerim Ağa üç kadının önünden yürür. Upuzun bıyıkları var. Kartal burunlu. Yürürken yere bakar. Yüzü acıdan bir bulut gibidir. Onlar helaya girip çıkarken biz arkalarına düşer, "bellerine dolalı" kuyrukları görmek isterdik. Ama girdiler mi kapatırlardı. Ölürdük meraktan.

Kerim Ağanın 16 köyü varmış. Üç karısını birlikte getirmiş. "Yoksa gitmem sürgüne! Kendimi öldürür, buralarda kalırım! Kanlım olursunuz!" diye dayatmış. En uzun kuyruklusu o şişman olanmış. Üç kez dolarmış beline. Kerim Ağa kendi iki kez dolarmış. Duyduklarımız düş gücümüze sığmazdı. Helanın kapısını kapatıyorlar diye öfkeden kudurur, tak tak, taş atardık. Söverdik: "Mına kodumun kuyruklu Kürtleri!" Onlar da bize söverdi: "Vara vara coddani!.."

Okul zamanı gelince öğretmen Kürt çocuklarını da yazmış. Nasılsa, İdris'le aynı sıraya düştük. Hemen arkadaş olduk. Belki amacım bir fırsat bulup kuyruğunu görmek. Alıp evimize getirmeye başladım. Elma, erik kaklarımız olurdu. Mısır, nohut, kendir kavurgaları yapardık. Anam bazlama, pekmez kordu ortaya. Banıp yemesi hoş olurdu. İdris sıkılırdı. Bazlamadan bölüp pekmeze banmak istemezdi.

Kürt çocuklarının başka evlere gittiğini anımsamıyorum. Bizden Koca Oda'nın içine giren, ocak başına oturan var mıydı benden başka? Bunu da anımsamıyorum. Ben girer selam verirdim. Kerim Ağa toplanırdı. Beni ocağın bir başına oturtur, kendisi öbür başa geçerdi: "Eee, hoş geldin bakalım torunumun arkadaşı!" diye göz kırpardı. Tabakasını açar tütün sarardı. Karıları kaplıkta fincan cezve yıkardı. Çok az konuşurdu Kerim Ağa. Sürgünlük hepsine yıkım getirmişti. İdris'in babası İstanbul'da okuyormuş. Savunman olacakmış. Tutuklamışlar. İdris'in ana-

sını tutuklamışlar. Tutuklamadıklarını Ege'ye aşağı dağıtmışlar. İdrisgil Akçaköy'e düşmüş.

Birdenbire mi başladı arkadaşlığımız?

Hiç birdenbire olur mu? Sepet alıp bağa giderdik anamla. İdris'i Eğrek dediğimiz çayırlıkta yalnız başına oynuyor görürdüm. Kimi zaman büğete girerdi soyunup. Şükrü'nün Aziz, Bekir, Baki; "Hastir!" çekerlerdi. Gazi ağabeyimle dayımın Ali, Gök Veli'nin Osman gelirdi öteden. Gider İdris'in yanında durdurdum. Madem yanında durmuşum, ağabeyimgil de bana arka çıkardı. Bir çınarın dallarına serçeler konmuş gibi şıngır mıngır olurdu büğetin başı. Soyunur onlar da girerdi. Bizler yoksul evlerin çocuğuyuz, ama çoğuz. Hem de yiğit. Üçümüz bir araya geldik mi, yılarlardı. İdris'le doyasıya yüzerdik. Çaktırmadan ardına dolanırdım. Görünmezdi kuyruk muyruk. Düş kırıklığı gibi bir duygu dolardı içime. Sünnet de olmuştu.

Ondan sonra İdrisgile "Kuyruklu" diyenlere hasım oldum. Daha o gün bizim bağa çektim arkadaşımı. Mor bardak eriklerimiz ermiş. Yar yar at ağzına. Karanfil kokulu armutları sepete doldururduk. Anam bir tepsiye bolca böler, "Götür Kürtlerine!" derdi. Kerim Ağanın büyük karısı Şehri Hanım tepsiyi boşaltıp verirken başını eğerdi. Olmalıydı sürüleri şimdi. Yayıktan yağ çıkarmalı, dün yapılan peynirden vermeliydi iki kalıp. Bir çift tavucukları bile yoktu.

Kerim Ağa arada türkü mırıldanırdı. Çok mu yanık, çok mu acıklı türkülerdi? Ağlardı. Karıları söze karışırdı. Çanga manga bir kavga patlardı.

Böyle bungun bir zamanında bize çıkıp geldi. İkindi zamanıydı. Babam biraz sonra iki tavşanı sallayarak avdan döndü. "Selamün aleyküüüm!"

"Aleyküm selaaam!"

Demek selamlar onlarda da aynıydı. Ama ötesini nasıl anlaşacaklardı? Koca Oda'ya koştum harsoluk. İdris'i buldum. Alıp bize getirdim. Babamla Kerim Ağanın anlaşmasına yardım etsin. Bize geldik, onlar elle kolla, Arapçayla anlaşmaya başlamış bile. On dört yıl askerliğinin altı yılı Yemen'de tutsaklıkta geçti. Orada Kâmile adlı bir kadınla evlendiği söylenirdi. Anlamaz mı Arapça?

Anam tavşanları paklayıp vurdu ocağa. "Ama yetişmez ne yazık!" diyor. "Bal gibi yetişir!" diyor babam. Sonra Kerim Ağayla iki cümle daha konuşuyor. "Siz babanızı ne sandınız? Kaçın kurrası sizin babanız?" diye anamdan yana bakıyor şişinerek. Bir ara ağabeyime sordu: "Mallara baktın mı, Gazi?"

"Bakmadım daha..."

"Peki, sen mallara bak, ananız bir Arap aşı kayırsın!" Bana döndü: "Sen de git, Bekir enişteni çağır değirmenden!"

Anam diklendi: "De sus! Değirmene gidilir mi şu vakit? Hem ne yapacaksın Bekir'i?"

"Asıl sen sus! Hem de dıngırdama! Gelsin biraz saz çalsın! Bu akşam Kerim Ağayı konuk eyliyoruz. Değerli bir insan! Sadece Arap aşıyla olmaz, saz da bulunsun!"

"Madem saz diyorsun, Gök Veli'yi getirt. O da yavuz çalar. Kerim Ağanın karıları da gelsin. Büyük sofra olalım..."

"Ama onca insan sığar mıyız?"

"Gönlün sığdığı yere köy sığar!"

İdris'le fırladık. O benden hızlı koşuyor. Koca Oda'ya varırken Kürtçe bağırdı. Herhalde akşam bize çağrılı olduklarını söyledi. Babamın tavşan vurup geldiğini, Arap aşının pişmekte olduğunu, sazcı geleceğini sıraladı. "Kalkın, kalkın çabuk!" diye hepsini çekti.

Koca Oda'dan çıkıp Yukarı mahalleye koştuk. Gök Veli enişte nacak sürtüyor. Yarın oduna gidecek. Söyledim: "Böyle böyle, babam seni istiyor! Kürt Kerim Ağayı konuk eyliyor bu akşam..."

"Yahu, sazın telleri kopuk! Ne yapsam acaba?"

Cennet halam, "Acaba macaba diye yükünü yüceye yığma Gök Veli!" dedi. "Bin yılın başında çocuk yollayıp çağırtıyor. Kara Veli'nin hatırını kırma! Sen kalk, ardından ben de geleyim. Onun muhabbeti tatlı olur..."

Gök Veli bize döndü: "Gidin söylen, geliyom!"

Yürüyüp yeniden Koca Oda'ya geldik. Kadınlar başlarının çekisini çekmiş, boyunlarının takısını takmış, çıkıyor. Şehri Hanım önde, ötekiler arkada, yürüdüler. Obadan obaya bir düğüne gidiyor gibiler. Tam akşam ekmeği zamanı. Kadın erkek komşular kapılara çıkmış: "Bu Kürtler acaba kime gidiyor?"

Avlu kapısından girdik girmedik, babam, "Buyurun!" diye bağırdı yukarıdan. İnip geldi, Arapça sözlerle kadınlara hoş geliş etti. Babamın söylediklerini anlamadılar. "Hal dili" denilen dille, yüzün gözün dünyada ortak deyimleriyle, utangaç yüzü, gevrek gülüşüyle konuklarını karşılamak için bir solukta evinin merdiveninden yere inmişti. Bu davranışı hoşuma gitti. İçimden birkaç kez aferin çektim. Anam ise ellerini beline koymuş, yukarıda bekliyor. Konuklarını orada karşılayacak. Bu yüce duruşu belleğimden yıllar yılı silinmedi.

"Buyurun konuklar! Buyurun hoş geldiniz!"

Ayrı ayrı sarmaştı Kürt kadınlarıyla. Sordu, küçükleri neden getirmediniz, onlara kim bakacak?

"Ayşe var, Ayşe bakar. Onlar için yem yiyecek hazırdır..." Gene İdris yardım ediyor çeviriye. Ayşe İdris'in ablası. "Öyle mi? Büyük mü Ayşe? Bizim de var bir Ayşe'miz, beşikte daha!" dedi. Yeniden "Buyurun buyurun!" çekti.

Anam, kaşla göz arasında çulun üstüne "göklüzili" denen habalarımızı sermiş, evin içini cennete çevirmiş. Koca tenceredeki tavşanlar yan yana kaynıyor. Arap aşının unu pişmiş. Erik ekşisini ayrıca hazırlamış. Babam arada koşuvermiş, bakkalı kaldırmış, yarım teneke helva getirmiş... "Bir Arap aşıyla olur mu? Bu akşam tatlı yiyelim, tatlı konuşalım..." diyor. Anam ekliyor: "İşte şimdi iyi oldu! Konuk çağırdın mı sofrayı gözelce donatacaksın!"

Şehri Hanım koynundan yeşilli bir yazma çıkardı. Elleri titreyerek uzattı anama. Anam yazmayı evirip çevirdi. İdris, bir söz söylesinler, çevireyim diye bekliyor. Ama sözcük çıkmıyor. Büyük Hanımın gözlerinden ince ince akıyor yalnızca. Anam atılıp sarıldı boynuna. Kucakladılar birbirlerini. Görgülü bir hanım olduğu besbelli. Susuyor, gözlerini hepimizin üstünde teker teker gezdiriyor; sonra duvardaki mısır asmaklarına, kapının ardındaki kaşıklığa, yandaki tahta ambara, onun üstüne yığılı yataklarımıza, yatakların üstüne örtülen kilime, hem de kırmızı, mavi boncuklarla işlenmiş üzerliğimize bakıyor.

Yer minderlerimiz az gelecek herhal. Sofra hazırlığı tamam oldu. Anam Arap aşını kocaman siniye döktü. Erik ekşisini koydu. Tahta kaşıklar dağıttı herkese. Babam tutsaklıktan anmalık

olarak getirdiği pirinç kaşığını Kerim Ağaya sundu. Aynı siniden, aynı tencereden yiyoruz. Bu akşam anam dökene saçana kaşım çatmıyor. O sırada Gök Veligil yetişti. Sıkışıp yer açtık. Sonra birer "Bismillah" çekip başladık. İdris'in yanındaydı yerim. Gök Veli, "Ha maşallah! El gibisi yel gibi gidiyor, şuna bakın!" deyip güldürdü hepimizi. Kaşıkları ortadaki ekşili çorbaya daldırıp çıkarıyoruz. Etlerden yakalayıp atıştırıyoruz.

Kerim Ağanın başının üstüne beş numara lambamızın ışığı iniyor. Az bir ışık. Gene de birbirimizi görüyoruz. Yüzünün kırışıkları yatay yatay uzanıyor. Bunlara yer yer dikey çizgiler iniyor. Derisinde küçük, baklava dilimini andırır dörtgenler oluşuyor. Yaşı altmışı çoktan geçmiş. Gür bıyıkları kırçıl. Bir usturası, bir de onu bilemek için kayışı var. Yüzünü üç güne bir düzenli tıraş ediyor. Dünyanın iyisini, kötüsünü göre göre gözleri içerlere çekilmiş. Şimşir ağacından çok güzel bir ağızlığı var. Sardığı sigaraları buna takıyor. Sofrada çekingen, öksüz bir çocuk gibi oturuyor. Hepimiz bir kaptan yediğimiz için durmadan sıra bekliyor. Sezdirmeden karılarını kolluyor. İdris'i, beni kolluyor. Gözlerimiz buluşursa, acıyla gülümsüyor. Kayalardan aşağı kütük yuvarlar gibi sürtünmeli bir sesle konuşuyor. Arada bir sesini kanatlandıracak oluyor, yukarıda bir yerlere takılıp kalıyor o yaralı ses. Ermiş gibi bir adam. Yada eski zamanda ülkesini, halkını yitirmiş bir bey. Böyle olduğunu, babamın ona gittikçe artan saygılı dikkatinden anlıyorum.

O akşam yemek ne kadar uzadı, helvanın yenmesi ne kadar sürdü, bilmiyorum. Ama Kerim Ağanın uzun, posça bıyıkları ile karılarının üzgün sultan yüzlerini arı duru anımsıyorum. Yaşlı adam, "Kırk yeğenim, beş yüz akrabam vardı, duman oldu!" dedi, domur domur döktü anlatırken; unutamıyorum.

Gök Veli sazı her zaman şatır çalar. O akşam anlatılmaz bir üzüncün içindeydi. Ünlü *Kürdoğlu* türküsü bu üzünce üzünç kattı.

Mehmet Çavuş ile Kürdoğlu birbirine kurşun sıkacak kadar yaklaştı. Ama sıkmıyorlar. İçimden onları anlaştırıyorum. Hatta daha ileri gidiyorum: Kürdoğlu, Mehmet Çavuş'u konuk ediyor, ağırlıyor.

Mehmet Çavuş der ki ıraktan baktım
Seksen atlı ile takibe çıktım
Nice senin gibi eşkıya tuttum
Gelin teslim olun der Mehmet Çavuş

Kürdoğlu der ki yiğitlik kadim
Dersim dağlarında söylenir adım
Nice senin gibi çavuşlar gördüm
Eylenme yolundan geç Mehmet Çavuş

Kerim Ağa durmadan döküyor utana sıkıla.

Babam, "Kahpe dünya!" diye bağırdı. Gök Veli'nin omzuna vurdu: "Yeter kahırlı türkülerden çaldığın! Oynak havalara geç gali!"

Gök Veli oynak havalara geçmeden, biraz da Atina'nın hamamı/ Yandan çıkar dumanı diye babamın tutsaklık türkülerinden çaldı. Sonra bizim Akçaköy'ün kıvrak havasını vurdu:

Menevşesi boynun eğmiş
Yapracığı suya değmiş
Benim yârim pek güzelmiş
İn gel menevşelim in gel
Aramıza girdi engel
Vardığın evlerden dön gel

Sonra *Köroğlu* vurdu.

"Haşşöylee! Daha ölmedik be! Kalkıve gali Tahir!"

Demese de kalkacağım. Çıktım ortaya, döndüm döndüm.

"Kalk İdriş! Gazi! Hepiniz kalkın!.."

Meğer herkes istekliymiş de babamın "Kalkın!" demesini bekliyormuşuz. Göbeklerimizi yukarı dikip, ellerimizle dibek döver gibi vura vura oynadık. Sonra kızlar tutturmasın mı, "Biz de oynayacağız!"

Anam, "Oynayın! Bugün ayıp mayıp yok! Bugün ayıpların önüne birer nokta koyduk, kayıp oldu!" dedi. Hasırın, çulun altından tozlar kalktı. Terden gök sulara bata bata oynadık.

Cennet halam: "Ah gidi Akçaköy aaah! Ah gidi gözünü sevdiğim köy! Şu Erle ovasında, hem de Burdur kırında bir tane. Ama önünde önderi yok. Olanları da yaşatmazlar..."

"Doğru söylüyorsun!" dedi anam.

Babam: "Akçaköy'e eğri söz yok! Akçaköy'e söz söyleyenin dili şişer!" diye bağırdı. Birden ayağa fırladı: "Benim için de bir *Serenler* vur Gök bacanak!" dedi.

Gök Veli, *Serenler* zeybeğini gök gürlemesini andıran bir coşkunlukla vurdu, babam da yerin üstünde dağ yürüyor gibi oynadı. Bir daha öyle güzel oyun görmedim.

Geç zaman Kerim Ağa kalktı: "Allah bin bin razı olsun Kara Veli! Gönlümüzün pasını sildin! Allah şeninkini paslandırmasın! Ev halkınla birlikte her zaman esenlikte ol! Ekmeğin suyun, Arap aşın, ağız tadın eksik olmasın!" dedi. Hem torunu hem çevirmeni olan İdris'in elinden tutup, karılarını da ardına düşürüp yürüdü. Onları avlu kapımızdan çıkardık.

Anam dört yufkanın arasına yarım kilo kadar helva koydu, bunu bir yazmanın içine sardı. "Götür Ayşegile; yesinler. Bir daha geldiğinizde onları da getirin..." dedi, verdi küçükhanımın eline. Almayacak oldular; zorla aldırdı. Çok hoşuma gitti, çook. Anam da babam da gözüme girdiler o akşam.

Ağabeyimle Koca Oda'ya kadar geçirdik konuklarımızı.

İkinci sınıfa başlayınca da İdris'le aynı sıraya oturduk. Bir gün, ara havalandırmasına çıktığımızda Çalığın Mehmet, Veli Hafız'ın Ahmet, çullanmış üstüne, vuruyorlar. Neymiş suçu? Güya Çalığın Emine'yi cimcirmiş. Vur ha vur! Koştum Gazi ağabeyime, dayımın Ali'ye haber verdim. "Karıncanın kardeşi var!" diye Gök Veli'nin Osman da geldi. İdris'i kurtardık. Bir daha öyle pislik yapmasınlar diye, güzel bir ders verdik bunlara. Öğretmen gelince hiçbir şey olmamış gibi oturduk yerimize.

Ondan sonraki günlerde, aylarda çok gidip geldik birbirimize. Bir de Hüseyin'leri vardı, onunla o kadar değildik, ama İdris'le kardeştik sanki. Hatta kardeşten ileri. Bir gün görüşmesek, acaba bir şey mi oldu diye birbirimizi merak ediyorduk.

O zamanlar duymuştum. Çok iyi arkadaş olanlar, isterse birbiriyle kan kardeşi olabilir, sonra hiç kopmazmış bunlar. Bizim köyde en akıllı diye büyük halamın oğlu Mevlüt dayımı bilir-

dim. Bir gün İdris'le anlaşıp koştuk. Ethem enişte gene ocağın başında oturuyor. Mevlüt dayım, içinde tak tuk bulunan yan odada tahta rendeliyor. Düşüncemizi ona açtık: "Sen yöntemini bilirsin, anlat; biz kan kardeşi olacağız?"

Biraz düşündü: "İlle olacak mısınız?"

"Evet olacağız..." dedim.

"Yahu Tahir, senin çok kardeşin var, yetmiyor mu?"

"Yetiyor, ama bu da olsun!"

"Bekleyin biraz..." dedi. İçeri gitti, elinde bir iğneyle geri geldi. "Tut!" dedi, iğneyi elime verdi. Bir kibrit çaktı. Tuttu iğnenin ucuna, iyice yaktı. Aldı elimden. "Gelin şimdi!" dedi. Önce İdris'in, sonra benim başparmaklarımıza batırdı iğneyi. Sıktı biraz kan çıkardı. Damlaları görünce titredim. "Yalayın bunları!" dedi. Önce ben İdris'inkini yaladım, sonra İdris benimkini.

"Yalayın iyice!"

Birer daha yaladık. Gösterme parmaklarımızı kanayan yerlerin üstüne getirip kapattık.

"Gidin haydi! Kan kardeşi oldunuz!" dedi.

Böyle birbirimizin evine gider gelirken, Kerim Ağanın büyük hanımı beni öyle sevdi, öyle sevdi, "Ne yapsam bilmem ki, yoksa Ayşe'yi sana mı versem?" dedi.

"Olmaz! İdris'le kardeşiz!" dedim.

Utanmış gibi önüne baktı Şehri Hanım: "Öyle ya, kardeş kardeşe düşmez! Kan kardeşi de kardeştir."

Ramazanlar

Köyümüzün küçük dünyasında dinin varlığı yokluğu birdi sanıyorum. Okumuş hocalarımız, bilginlerimiz yok. Yıl on iki ay, işle boğuşan insanlarız. Babam avında kuşunda... Arada çerçilik, değirmencilik eder, seyrek olarak çifte çubuğa bakar. Anam bu yoksulun çok çocuklu eşi...

Yalın yaşayan insanların anlayışı da yalın oluyor. Dinin açık, anlaşılır, hem de sevimli yanlarını seçip almışız. Kadın erkek, çoluk çocuk, herkesi ilgilendiren bayramlar bunlardan. Ramazan'da oruç tutulur ya, bunlar şehirlerdeki yada Avrupa dinlerindeki gibi değil, yaşamın yaza kışa benzer birer mevsimi sanki. Biri gidince, "Ah gene gelse!" diye Öbürünü gözlerdik. "Nerede kaldın Ramazaaan? Gel gayri!" Biz böyle bağırınca küçüğümün küçüğü fırlar gelirdi:

"Buyruuuun efendim!"

Adını Ramazan koymuştu babamgil.

Tan yeri ışımadan kalkar, "erce" yemeği yerdik. Lezzetli fasulye, patates yemekleri. Pilavın yanında hoşaf. Tok tutsun diye katmer. Ben en çok erik hoşafını severdim.

"Hoşaf kasık suyu oğlum, onunla oruç tutulmaz!" derdi anam. Beni kandırmayı seviyor da ondan böyle diyor sanırdım. "Ben koşar tutarım!" diye şımarırdım.

O sırada babam söze karışırdı: "Benim aslanım iyi koşar!"

"Koşarım!" derdim.

"Sen koşarsın, oruç da koşar!"

"Ben ondan çok koşarım!"

Yemeğin sonunda uzun boylu dua edilmezdi. "Allah Halil İbrahim bereketi versin!" denirdi Türkçe; tamam...

Sabah oldu mu, "Ben ekmek yemem, orucum!" diye şişinirdim. Tarlaya giderken oruç önümden kaçıyor gibi koşardım.

Gök ayına göre yıl yıldan on gün erken geldiği için, Ramazanlar da yaza, kışa, ilkbahara, sonbahara rastlardı. Yaz Ramazanları uzun olurdu. Erce yemeğinden, gün batıp ortalık kararasıya, 16 saat... Hasata biz de yardım ederdik. Kuşluk geldi mi, dilimiz damağımıza yapışır. Hepimiz oruç olduğumuz halde anam, su testisini, azık torbasını gene alırdı.

"Çocukların orucu buraya kadar, gelin bakalım!" derdi. Yedirir, doyurur, üstüne su içirirdi. İkindi olunca dönerdik. Ekmek eder, haşhaş sürter, bunu pekmezle karar, lezzetli katmerler yapardı. Kokusunu ta köy içinde, oyun oynadığım yerden duyardım. Koşar gelirdim. "Sen oruçsun, neden geldin?" demezdi. Ramazan'da kural, gün boyu aç beklemek. Gün bitecek, ezan okunacak, herkesle bozacaksın. Anamın görmez yanından sokulurdum. Katmeri böldüm mü fırlardım. Gülerek bağırırdı: "Aferin koçuma, ne hızlı koşuyor!" Hem topraktan hem kitaptan öğrenmiş bilgeler gibi sallardı başını: "Koş, yetişirsin!"

Bölüp kaçtığım katmer, ikindi açlığımı bastırırdı. Arada bademdir, cevizdir bir şeyler yerdim. Babam, "Sen oruç değil misin?" derdi. "Unutmuşum!" derdim. Başımı okşar, "Zararı yok, bunlardan oruç bozulmaz!" derdi. O zaman elimdekileri de yerdim.

İkindiyle akşamın arası zorun zoru olurdu. Köyün takılganları, Ömer Çavuş dedeyi kızdırırdı. Birçok savaşlara girip çıkmış, barut bir adamdı. Dokundular mı parlardı. Yanına varır, ağız sulandıran yemeklerden söz ederlerdi. O kızdı mı, kahkaha atarlardı.

Bizim caminin minaresi yok o yıllar. Avlusunda bir taş var. Ezan okumak için hoca bu taşa çıkardı. Köy içinden yürüdü mü, koşarak müjdeyi verirdim: "Anaa! Hoca evinden çıktı!"

"Ömrün uzun olsun oğlum, aferin!"

"Anaa! Hoca taşa çıktıı!"

"Çok yaşa tosunum!"

Ezan "Tanrı uludur!" dedi mi, kimsecik kalmazdı köy içinde. Sofraya oturur, oruç tutmuş büyüklerle yarışarak yerdik. Anam zaten tatlı olan yemeklerini, daha da tatlandırmak için, nereden bulursa, üstlerine gülsuyu damlatırdı. Babam da mutlaka yarım

kilo, bir kilo helva alır, "Tatlı yiyelim, tatlı konuşalım!" diye en arkadan onu sürerdi.

Bakkal İbrahim Efendinin yanındaki Melek Hanım, lokma tatlıları yapardı. Anamın erik hoşafıyla babamın helvası hepsinden tatlı olurdu. Sofrayı kaldırır, uyku gelinceye kadar sini çalar, "heng" ederdik.

Anlatmakla biter mi? Orucun ardından bayram gelirdi. Köy gömbe kokardı. Bu yağlı, haşhaşlı hamur işleri, bakır leğenlerde pelit közüyle pişerdi. Mayalı hamur az ateşte yavaşça kabarırdı. Babam şehirden varsıllar gibi tahin alırdı. Gömbelerin birazı tahinle yapılırdı. Olandan olmayana giderdi. Dost, akraba konuklarla toplu yemekler yenirdi.

Kurban bayramlarının izi de canlıdır belleğimde.

Babam kurbanlığı dağ köylerinden bulur getirirdi. Unutursa anam anımsatırdı. Besilice bir erkeç yada kısır seçerdi mutlaka. "Hazreti İbrahim koç kurban etti. Sen niçin keçi getiriyorsun?" derlerdi.

"Hazreti İbrahim keçi bulamamış! Keçinin eti mistir. Kekik kokar. Çok nefistir. Koyun gibi sülüklü çayırlarda otlamaz. Yüksek dağlardan, yere değmez dallardan beslenir. Her zaman bulamıyoruz, bayramda bari keçi keselim, yesin çocuklar!" derdi.

Osman Hafız kurbanın boynunu evin önünde çalardı. Avlunun köşesine çukur kazardık. Usulca yere yatırırdı keçiyi. Ayaklarım 'bağlar, kulağından tutardı. Boynuna basar, duasını okurdu. "Çocuklar bakmasın!" derdi. Bakardım. Anam zorla uzaklaştırırdı. Gene gelirdim. Yüzülmesini, parçalanmasını, sininin üstünde yukarı taşınmasını izlerdim. Bıngıl bıngıl but etlerini, ciğerlerini közlerin üstüne atardı hemen. Pişince külünü kömürünü çırpar, ekmek tahtasının üstünde lokma lokma doğrardı. Kekik kurusu serperdi. "Yanaşın!" derdi. Kapışır gibi yerdik. İki üç, pişirirdi böyle. Yemelere doyamazdık gerçekten. Böbreklerini, yumurtalarını közlerdi taze taze.

Kurban etinin tadı damağımdan yıl boyu çıkmazdı. "Ah bir daha gelse, bir daha gelse!" diye dört gözle beklerdim.

Bir yıl babamdan önce anam bir koyun aldı. Kurbandan epey önce, "Bu senin; besle!" diye verdi bana. Besledim, çok

yaprak taşıdım ona. Alıştım. Mallar içinde malım var diye sevdim. Bayram gelince kestiler. Anam bu yanlışlığı nasıl yaptı, yaptırdı, hâlâ anlamam. Bundan ötürü de Kurban bayramlarını Ramazanlar kadar sevmem.

Soylu Tazı

Üç gün oldu, sevgili babam yok. Nereye gitti bilmiyoruz.

Anam söylenip duruyor: "Onun evi yok! Karısı, çocukları yok! O bu dünyaya eller için gelmiş! Gezip tozsun, el keyfi çattırsın! Evinin derdi, algısı vergisi umurunda değil! Ne adam, nasıl adam, bilinmez; kursaksız!" Gene de içinde bir yer var, fazla söylemeye izin vermiyordu: "Ya hastalandıysa! Ağrıları tuttu, yıkılıp kaldıysa! Nasıl olsa gelecek; geleceğine inancım tam! Aman sağ esen gelsin, geç gelsin! Yıkılır kalırsa kötü!.." derdi.

Üçüncü gün bilinmezden haber almış gibi kalkıp koşturmaya başladı. Evi topladı. Avluyu süpürdü. Odun kırdı, çıra buldu. Merdivenin çamurunu kazıdı. Su sel doldurdu. Bir yandan un eledi, hamur mayaladı. Patates haşladı, soğan doğradı, kavurdu bunları. Geniş gömbe dığanını yağladı. Hamur döşedi. Buyandan ateş yaktı, odunları ocağa çattı. Kırmızı közler oldu. Her gün üstünde yufka pişirdiği sacı dığanın ağzına koydu. Çukuruna közleri doldurdu. Patatesli gömbe alttan üstten ısınarak pişmeye başladı.

Bunun adı kumpirli... Çok seviyorduk. Ama babamın daha çok sevdiğini, yedikçe anama aferin çektiğini, bununla kalmayıp çenesinin altını elediğini de biliyorduk. Bayramlarda, büyük sevinçlerin ardında, özlemlerin biriktiği günlerde, olanca zorluğuna katlanıp gömbe yapardı. Çok aşır yerdik, işte gene yapıyor. O yüzden mahalleyi koku sarmış.

İkindi ezanı okunurken, ince, tel tel bir yağmur başladı. Hem güneş var hem bulut. Yandan yandan vuruyor; baharın güzel yağmurlarından biri. Damlalar ısınmış toprağa değince toz çıkıyor. Gömbeninkinden daha tatlı bir toprak kokusu yayılıyor.

Babam aşağıdan, avlu kapısının oradan belirdi. Kucağında kocaman bir şey tutuyor. Sırtından sakosunu çıkarmış, sar-

mış kucağındakine. Bir ananın yavrusunu tuttuğu gibi tutmuş, uzunca boyunu iki büklüm etmiş. Öyle çıktı merdivenleri.

Ayak sesinden bildi anam. Ateşin başında terlemişti. Koluyla yüzünü silip çıktı. Babam merdivenin başında durdu. Başıyla ayağındaki çarıkları gösterdi anama: "İki saat bakınma! Çöz!" Ala buçuk ıslanmış, hem de yolların yorgunluğundan terlemiş. "Çöz çarıkları; ne duruyorsun?" Anam, getirdiğinin ne olduğunu anlamak isteğiyle babamın yüzüne bakıyor.

"Heeey, sana diyorum; çarıkları çöz!"

"Bu kucağındaki ne? Bir çocuk mu, yetim?"

"Çarıkları çöz, sonra sor!"

Eğildi anam. Önce sağını, sonra solunu çözdü çarıkların. Çoraplar, dolaklar batmış. Yağmur dağ köylerine daha çok yağmış. "Kaldır ayağını, çıkarayım şunları!" Azarlar gibiydi anamın sesi. Böyle kabahatlerden sonra babamın bir şey yapmayacağını biliyor. Kaldırdı ayaklarını. Çorapları dolakları çekip aldı anam.

Anama kalsa, leğeni getirip yıkayacak hemen ayaklarını; babam yürüyüverdi. Öylece geçti temiz çulun üstünden. Sonra sakosunu açtı, çöktü başına:

"Hoş geldin yeni evine! Safa geldin bakalım! Burada çok rahat edeceksin! Çok iyi bakacağım, gül gibi yaşatacağım seni! Sen de görevini iyi yapacaksın avda!"

Babamın sakosunun içinde dört büklüm bir tazı vardı. Tilkilerinki gibi burnu sivri burnunu ön ayaklarının üstüne koymuştu. Eğilip eliyle sıktı bu bunu babam.: "Aslanım benim! İyim, Değerlim!"

Anamla ikimiz, kapının dibinden bakıyoruz "Değerli"ye: Nedir, nasıl bir şeydir?

"Durmayın, su kaynatın! Yal karalım!"

Kardeşlerim köşede şiltenin üstünde yatıyor. Tam çıkıp giderken kış ikisini elledi. Öksürüyorlar. Ötekiler harıma hendeğe gitti.

"Sana diyorum, ne duruyorsun?" diye çıkıştı babam.

Tamam; tutuldu kaldı anam. Onca haklılığı, birikmiş öfkesi, özlemi uçup gitmiş gibi oldu. Babam gene üste çıktı. Buyruğunu yerine getirmek gerekiyor.

"Çabuk oool!"

"İvedin ne?" diye kekeledi anam. Gene de belli belirsiz bir direnç var sesinde. Direncini nasıl göstereceğini bilmiyor. Babamın güçlü öfkesi karşısında şaşırmış. "Görüyor musun, ocakta gömbe var! Sabret!"

"Gömbe sonra da pişer, indir!"

Eller güler, yarı pişik gömbe inmez ocaktan! Sinirser..."

Babamın gözleri bir döndü. Varıverdi hemen, tutacakları bulup dığanı iki kulağından yakaladı. Kaplığın oraya doğru yürüdü. Çok korktum. Belki atacak dışarıya. Yerine tencere koyup yal suyu ısıtacak.

"Duuur!" diye önüne geçti anam, yalvarırca baktı yüzüne. "Ölecek mi Değerlin acından? Koy dığanı yerine! Pişmek üzere zaten!" Tuttu babamın kolundan. İtti eliyle. "Onun suyunu da kaynatırız, üzülme! Hem de ısıtırız kendisini! Yeni mi aldın? Hayırlı olsun!"

Babam dığanı koydu uysal: "Soylu bir tazı, değerli!"

"Hayırlı olsun! Armağan mı verdi göddeşlerin?"

"80 bannot çıktı üstümde! 40 da borçlandım! Hatır için 120'ye anlaştık. Çok övdüler! Bu gidende böyle tazı yokmuş! Birinci gelecek göreceksin! Sade siz değil, herkes görecek! Av nasıl yapılır, köye göstereceğim!"

Elini dizlerine vurmaya başladı anam: "Demek 80 verdin, 40 borçlandın! Sen paraları çaydan mı topluyorsun düşüncesiz herif! Baksana şu benim üstüme başıma, donumdan etim görünüyor! Çocuklar çırılçıplak! Onlara bez alsan daha iyi olmaz mıydı?"

"Heey! Dıngırdama! Soylu tazı bu!"

"Hay senin tazın batsın!"

"Bak Elif, cinlerimi tepeme toplama! Çarparım..."

"Öyle; çarparsın! Bir gezmeyi, avlanmayı, alışverişlerde aldanmayı, bir de karın sızlandıkça çarpmayı bilirsin, akılsız herif!"

Babam ellerini birbirine çarptı, ne yapacağım bilemez gibi bir süre bakındı, sonra tazının başına çöktü: "İşte bunlar böyle! Tazıdan hiç anlamazlar! Bunlar saçma sapan konuşup insanı çileden çıkarmayı bilirler yalnızca!" dedi. Tutup yeniden okşa-

dı burnunu, kulağını. Elini gezdirdi sırtının kemiklerinde. Tazı uysal uysal duruyor elinin altında.

Anam yeni tazıya yan gözle baktı. Kart beygire benziyor. İyice kocalmış. Çok iri. Nasıl koşacak, yakalayacak avı?

"Nereye çekerlerse oraya gidiyorsun! Denedin mi? Alıp şöyle iki av yaptın mı? Ne biliyorsun soylu olduğunu?"

"Elif! Fazla dıngırdama dedim sana! Ben bunu Başmakışlı Habil'den aldım. Habil eskiden beri değerli dostumdur. O da Dazkırı'ndan almış. Aslı Dinar'danmış. Atadan dededen soylu bir tazı! Çok övdüler, aktı ağzımın suları, tutamadım!"

"Tüüüh tüh! Hiç insan 80 verir mi buna?"

"İyi anla sözümü! 40 da borçlandım: Tastamam 120! Ama bugün satsam 200!"

"Hıı! 200! Herkes senin gibi enayi de..."

Kalktı, ellerini birbirine vurdu: "Yahu sen insanı zorla kızdırıyorsun! Sen ne anlarsın tazıdan? Sen ancak... Neyse, çabuk su koy! Valla bak, hemen alır fırlatırım gömbeni de seni de aşağı!"

"Fırlatırsın! Hem suçlu hem güçlü!"

Birden elini kaldırıp döndü, vuracaktı, anam sakındı. Babam da tuttu kendini: "Suçlu diyor bana yahu! Ne suçum var benim gıız? Yıllarca bekledim böyle bir tazı çıksın önüme; şimdi çıktı; bastım parayı! Çıkmasaydı yada çıktığı zaman üstümde olmasaydı daha mı iyiydi?"

"Daha iyiydi tabii! Neyle ödeyeceksin üstünü? Metelikçi Habil senin dişlerini söker! Hafta demeden haber yollamaya başlar. Gelir gider, itini uykusuz eder..."

"Bulur buluşturur öderim! Zaten söz verdim: Haftaya cebinde bil! O da, ivedisi ne? Afyonlar satılınca verirsin, dedi..." Tingedek düştü anam: "Afyonlar satılınca mı? Afyon parasından bir kuruş vermem! Ben eve inek alacağım! Bir sağım süt yok. Yazlar ağaransız geçiyor. Beş çocuk el eline bakıyor..."

"Höst! Eller de senin çocuklarının eline bakıyor! Kim yiyor onların yediği av etini? Arap aşını?"

"Av etini, Arap aşını göddeşlerine yediriyorsun! Düşüyor mu çocuklarına yarımşar lokma?"

"Valla Elif, sen insanı kanlı edersin! Allah bana Hazreti Eyüp babamızın huyundan vermiş, sabrediyorum! Çabuk su koy oca-

ğa!" Böyle derken gözlerini belertti, anam korktu. Gık demeden sacı kaldırdı. Baktı gömbe pişmiş mi? Siniyi getirip koydu çulun üstüne. İki kulağından tuttu dığanı. Usulca kapattı, gömbe indi aşağı. Baktı, üstü gibi altı da kızarmış.

"Tamam tamam!" dedi babam. "Çok güzel olmuş! Pelit gibi kızarmış! Onu indir şuraya koy, su kaynat! Yal karalım, tazı acıktı!"

Sert söyledi. Anam içinde boğdu öfkesini. Tencereyi doldurup geldi, koydu ocağa. Ateşi yeniden süngüledi. Kepek getirdi ambarın üstündeki çuvaldan. Salacaktı.

"Heeey!" diye bağırdı babam. "Yavan yal istemez! Yağ kat! İyi bir şeye benzesin!"

"Sen sabırlar ver Allah'ım! Ulen, sen hiç düşünmüyor musun, benim çoluk çocuğum ne yiyecek? Yağ katılır mı tazının yalına, nerede görülmüş?"

"Şart mı bir yerde görülmesi? Böyle soylu bir tazı yavan yemez! Biraz bakımsız kalmış. Yağ katalım, tavlansın!"

Anamı beklemeden yağ güvecine uzandı. Bir topak alıp attı tencereye. Çuvalın üstündeki çömleği de unla doldurup getirdi: "Bak, sana Elif dedim! Cinlerimi başıma toplama! Alda kar güzelce! Az işten çok iş çıkarmayalım akşam akşam!"

Anam bir yandan ağlıyor, bir yandan ileniyor:

"İsteklerinin hepsi kursağında kalsın! Ağrıların sarp dağlarda tutsun! Yarların başında yıkıl, kalkama! Ölünü çobanlar sürüyüp getirsin! Bana çektirdiklerin yetti! Bir çıkıp gidiyorsun, günlerce yoksun! Onca parayı havalara atıyorsun! Bir inek alalım diye diye dilimde kıllar bitti. Hiç kulak kabartmıyorsun!"

Babam kendi karıyor tazının yalını. Anam da sininin üstüne devirdiği gömbeyi bölüyor bıçakla.

Birden sordu: "Ne o? Kumpirli mi yaptın? Hoş kokuyor!" Anamı kırdığını anlamıştı. Böyle sezdirmeden bir dönüş yapıp gönlünü alacak. "Elif! Çok hoş kokuyor; ciddi söylüyorum, çok hoş!" dedi. Uzanıp bir parça aldı, attı ağzına. "Gerçekten hoş kokuyor, mis gibi..." dedi. Uzanıp bir parça daha kopardı. Yarısını ağzına attı, yarısını tazıya tuttu. Yeniden "çok hoş..." dedi.

Anam baktı baktı, ne diyeceğini bilemeden titremeye başladı. İki büyük parça ayırdı, sardı bir bezin içine, göz etti bana:

"Koş halangile ver gel bunu!" diye fısıldadı kulağıma. Hanife halamgille küstük. Herhalde Emine halamgile götüreceğim, büyük halamgile. Bir de Sultan halamgil var, yoksa onlara mı?

"Sultan halangile götüreceksin tabii! Ne bakıyorsun?" Mırıldandı: "Onlar bir şey yaptı mı hemen yolluyor!"

Ben gidince anam gömbeleri sofra bezine almış. Sonra örtmüş üstünü. Koymuş teknenin altına. "Akşama yeriz, soğumasın!" demiş.

Babam çekmiş sofra bezini: "Gerçekten hoş olmuş Eliif!" diye koparmış bir büyük parça daha. Bir yandan kendi ağzına, bir yandan tazının ağzına atmayı sürdürmüş. Bakmış anam, bir daha alacak, "Eeee yeter artık, hepsini tazıya yedirme! Çoluk çocuk ne yiyecek?" diye çıkışmış. "Dıngırdama!" diye bağırmış babam, bir parça daha koparmış.

Halamgilden dönüp geldiğimde ağlıyordu anam. Hâlâ ilk ağlaması sandım, kınayıcı baktım yüzüne. Hıçkırıklarım güreltti: "Yedirdi yarısını! Hoş olmuş diye diye yedirdi! Hiç acıması yok! Ne bunun bana çektirdiği? Tez günde versin Allah'ım cezasını!"

Kardeşlerim geldi harımdan. Babam bir minder aldı yerden. Koydu ambarın üstüne. Tazıyı üstüne yerleştirdi. Sakosunu örttü. Gömbeyi yemiş, yağlı yalı içmişti. Doygun doygun bakıyor yukarıdan.

İyice çileden çıktı anam: "Orada mı geceleyecek?"

"Ya nerede gecelesin?"

"Üstüme iyilik sağlık! Hiç köpek içeride geceler mi? At dışarı!"

"Havalar soğuk! İçerde yatsın sıcacık!"

"Çocuklar nereye sığacak?"

"Oda geniş; sığışırız..."

Yeniden bir kavga kopmasın diye sözünü yuttu anam. Kalktı, leğen ırbık getirdi, koydu babamın önüne: "Haydi! Yıka elini ayağını!"

"Yıkadım ya demin!"

"Sonra şu mundarı elledin ama?"

Ellerini yeniden yıkadı babam. Ben de kalkıp peşkir tuttum. Sonra leğeni alıp götürdüm söyletmeden.

Az sonra oturup gömbeyi yemeye başladık.

Babam iki üç aldı bizimle, çekildi. Geğirip duruyor. Allah'a şükür çekiyor geğirdikçe: "Sana diyorum: Gerçekten hoş olmuş! Çok beğendim! Başmakçılı Habil'in evinde katmer etmişler, senin gömbenin yanında sıfır! Dazkırı'nda filan da yedim bir şeyler ama sıfır hepsi! Senin yaptığın birinci!" Tabakasını açıp bir tütün sardı. Uzattı ayaklarını ocağın önüne. "Sana diyorum: Şimdi bir de kahve yap bunun üstüne, büyük aferinlerden birini çekeyim sana! Oooh!.."

Emdi sigarasını.

Ertesi gün uyandığımda babam yoktu. Tazıyı alıp erkenden gitmiş. Gömbenin kalanını torbasına katıp götürmüş. Anam tarhana kaynattı. "Gömbe yemek istiyorum!" dedim. Hepsini babamın götürdüğünü söyledi, ağladı. Öyle ağladı, ilendi. "Akıl yoook! Eller evini düşünür, bu avını kuşunu düşünüyor! 120 lira 120 taşın altında! Tazı yerine inek alsak olmaz mıydı? Duman Ali almış bir tane, gidin görün! Ardının buzağısıyla 100 lira vermiş! Babanız 120'yi tazıya yatırıyor!"

Bahar ılık ılık sürdü geldi. Herkes bağa bahçeye açılıyor, çapasını alan, balcan, biber dikmeye gidiyor. "Bizimki de yüksek yaylalara ava gidiyor, fena mı?" diyor anam. "Şu güne kadar ne bir tarlaya baktı, ne doğru dürüst bağ belledik Ekinleri ot mu aldı, kurt mu kesti; ilgisi yok! İnsan biraz eviyle ilgilenir. Ben bir dişeyliyim. Benim ne gücüm olur? Haydi işlemiyorsun, biz işleyelim; bari kazancımızı yabanın adamlarına kaptırma..."

Sayıp döküyor durmadan.

Gün kuşluğa gelirken torbaya ekmek kattı. Tohum çıkılarını buldu. Aldı bizi yanına. Çapaları da aldı. Kapıları kilitledi: "Kalkın!" dedi. "Ağaranımız yok, göverensiz bari kalmayalım!" Yürüdük harıma. Kendi başımıza ekip dikeceğiz! Babam o dağ senin, bu yayla benim avlanacak.

İkindi geçerken harımdan dönüp geldik. Anam evdirip duruyordu: "Tez yürüyün! Şimdi gelir, kapıları kitli bulursa, biraz da ona kızar! Çabuk!"

Gelip baktık, daha gelmemiş. "Ateş yak!" dedi bana. Kendisi oturdu kapının dibine. Giresi yok eşikten. Elini böğrüne bağladı. Gözü avlu kapısında. Ateşi yakıp ben de çıktım. Haber verdim yaktığımı.

Girip yağ kavurdu. Su bastı üstüne. Bulgur saldı. Gene çıktı. "Sakın söndürme! Süngüle altını!" dedi. Kardeşlerimi aldı yanına. Hastalar biraz iyi bugün. Oynaştılar harımda. Ramazan bir kurbağa tuttu. Zekiye anamdan saklı bir kaplumbağa yavrusu getirdi eve.

Ateşi güreltip yeniden geldim yanlarına. Hoca, cami taşma akşamı okumaya çıkıyordu, babam göründü. Tin tin tin, tazısı da ardında. Eli, beli boş. Ne tavşan, ne keklik, ne ördek vurmuş. Kapıyı kapatmak için arkasını döndüğünde baktık, torbası da boş. Tazı kendisinden önce girmek için atıldı. Ayağıyla itti: "Höst nankör! Görmesin seni gözüm! Git nereye gidersen! Defol!" Dışarıda kalmasını istiyor. Anam olanı o saat anladı. Kalktı usulca. Baktım dudakları oynadı hafif. Ama gülmedi. Hoşlantısını içinde boğdu. Leğeni, ırbığı alıp getirdi hayata. Yukarı çıkınca elini yüzünü yıkatacak. Babamsa, zor bela avluya giren tazıyı bu kez merdivenden itmeye çalışıyor. Boyna, "Höst nankör! Ne yüzle geliyorsun?" diyor, sövüyor. Babamın uzun kollarını etkisiz bırakıp yukarı fırladı. O direğin dibi, bu direğin dibi diyerek yeri tozu kokluyor.

"Ne o? Gömbe mi istiyorsun?" dedi anam. "Getireyim dur! Getireyim ama yok! En iyisi yal karayım, sabret!"

"Hey Elif, sana diyorum: Yal da yok bu nanköre!" Böyle deyip sövüyor. "Bir tek av almadı bugün! Haydi yavrum göreyim seni diyorum; ben İğdir yanını gösteriyorum, o Örencik yanına bakıyor, Yal da yok ona!"

"Günah ama!" dedi anam. "Kaba döşek koyalım altına! Üstüne kilim örtelim!"

"İstemez! Yatsın dışarıda!" Böyle derken burun deliklerinin saçakları inip kalkıyor. Babamın öfkeli zamanlarında susmayı seçerdi anam. Bu kez seçmedi: "Hiç mi almadı av?"

Boş bulundu babam: "Hiiiiç!" dedi acıyla.

"Hani soyluydu!"

"Öyle dedi dürzüler! Değilmiş ne yazık! Ama kalır mıyım sanıyorsun altında? Götürüp veririm geri! Kaçın kurrasıyım ben? Tehhoo!.."

"Metelikçi Habil de senden aşağı kalmaz! Onun hileciliği senin saflığından üstün! Herif köyünün içinde dükkân işletiyor!

Satın almadık tarla bırakmadı Başmakçı'da! Bereket dar yerin tüccarı. Geniş olsa ülkeyi tapular! Geri alır mı sattığını?"

"Almazsa ben de vermem parasını!"

"80 vermişin, bağırta bağırta 40'ı da alır!"

Koluyla bir im yaptı: "Bunu alır para yerine!" dedi babam. "Neyse! Böyle işlere senin aklın daha iyi erer!" dedi, sordu anam: "Şimdi buna yal verilecek mi, verilmeyecek mi?"

"Verilmeyecek!"

"Günah olmaz mı?" dedi gülerek. Gitti biraz ekmek aldı içeriden. Babam atıldı, ekmeği kaptı. "Emir'in sıçtığını yesin! Yazık ona ekmek!" Bir de itti anamı.

"Dün onca gömbeyi yedirirken böyle demiyordun?"

"Dün böyle nankör olduğunu bilmiyordum..."

Neden sonra içeri girip lambayı yaktı anam. Sofrayı kurdu. Babam da elinde tüfeği, giriyordu; tazı ondan önce yöneldi. Tepesinin tası attı. Kanırdı tüfeğin tetiğini, çekecek. Anam atıldı kucağına. Az daha birimizin üstüne patlayacaktı, damın merteğine patladı. Anam tüfeği aldı, kapsülünü çıkardı memesinden. O arada babam kapıyı kapattı. Tazı dışarıda kaldı.

Badana

Jandarmalar gelip muhtara kâğıt mühürletmiş. Akşam karanlık çökerken tellal bağırdı:

"Eeeey komşular! Bakın ben ne diyoruum; iyi kulak verin haaa! Bir hafta içinde! herkes! evinin önünü! yanını! badana yapacaaak! Bunun için akşam toplantı vaaar! Her evden! aklı erik! bir kişii! gelsiiin! Duyduuk! duymadıık! demeyiin! Gelmeyen cezalanacaaak!.."

Babam hasta yatıyor. Sordu: "Ne diyor tellal?"

"Badana..."

"Akılsızlar!" dedi söver gibi. "Eski huyları! Sekiz on yıla bir jandarma gelir, muhtara kâğıt mühürletir. Ömrüm kıtlıklarla, yokluklarla, on dört yıla varan askerlikle, tutsaklıkla, başımdan atamadığım bir karının mahkemesiyle geçti. Yakında ölüp gideceğim, aklı başında bir hükümet görmedim. Gelip geçenler üç yıla bir badana yaptırdı, onu da yağmurlar sildi götürdü..." Gözünü yumdu, bir süre sonra açtı: "Hiç mutlu, tatlı yaşamadım!" dedi.

Odaya kadınların gitmesi görenekten sayılmadığı halde, yemeği yedikten sonra anam elimden tuttu: "Benimle gel! Evlerin önü, yanı nasıl badana olacak, gidip dinleyelim!" Koca Oda'ya vardık. Muhtar baş köşeye oturmuş. Kurul üyeleri iki yanında yer almış. Aşağı mahalleden, yukarı mahalleden "aklı erik"ler toplanmış. Anamdan başka köyün dullarından iki kadın daha var. Erkekler tütün keselerini açmış. Kalın kalın sarıyor, bir yandan soruyorlar:

"Ne badanasıymış gene? Kuru kerpicin üstüne badana tutar mı? Badana kireçle olur. Askerlikte gördük az çok. Köyde kireç nerede?"

Muhtar öksürerek söze başladı:

"Hökümetin sözüne karşı söz dikmeyin bakalım! Arasanız bundan iyisini bulamazsınız! Gerçi şu yaşa geldim, bizden yana bir tutumunu görmedim. İşte gene jandarma geldi. Evlerin önü yanı badana olacak. Ben de biliyorum, köyde kireç yok. Kireç Burdur'da vardır ama para nerede, taşıt nerede? Ama buyruk kuyruğu keser demişler! Jandarmaya kâğıt mühürledim. Soruna el birliğiyle çözüm bulalım..."

Oda'nın içi birden karıştı. Bir yandan yazlıklar ekiliyor, bir yandan nadaslar yapılıyor. İşlerin kızıştığı sırada bu badana neyin nesi?

Muhtar gene öksürür gibi yaptı: "Bunun için iki hafta süre tanımışlar. Sonra Kaymakam denetime gelecek!.."

"Öyleyse bugün yarın JKK damlar!"

Yukarı mahalleden Yava Ahmet söze girdi: "Çok sayın, hem de sevgili komşularım! Size bir düşüncemi söylemek isterim: Sakın korkmayın; badanayı gene ak toprakla yapacağız!" Akçaköy tiyatrosunun baş oyuncusu sanki. Güldürücü sözler bulup söylemede birinci. Oda'nın içini kahkahaya boğdu.

Komşular düşünüp taşınmaya başladı. Evet, badana yılda bir kez ev içlerini sıvadığımız ak toprakla yapılacak. Denetiminden sonra ilk yağmurda dökülürse dökülsün! Yaşına başına, hem de varsıllığına göre sözü dinlenir komşular: "Peki!" dedi. "Buyruk, bütün köylere geldiğine göre, ak toprak bulmak için elleri tez tutmalı. Ak toprak ancak Yazır'da var. Her ev birer eşek yükü sarıp getirmeli!"

Uykusu gelenler, evde işi olanlar kalktı.

Ertesi gün ağabeyimle Yazır yolunu tuttuk.

Komşular da eşeklere binip sürdü. Yanımıza azık, ekmek aldık. Yazır küçük bir köy ama yolu uzun. Öbür köylerden gelenlerin eşekleriyle çayır dolmuş. Ocakların olduğu yer ana baba günü. Acaba bize sıra gelecek mi? Acaba ocaklardaki toprak yetecek mi?

Beklemeye başladık. Az sonra muhtarımız geldi. Atından indi, gitti Yazır'ın muhtarıyla konuştu. Üç ocaktan birinin bizim köye ayrılmasını sağladı. Ayrılan ocağa yanaştık. Yerin altına dam boyu iniyor, ak toprak damarını oyarak çuvalı dolduruyoruz. Bu da epey zaman alıyor. Bizim sıra ikindin geldi. Çuvalla-

rı doldurasıya karanlık çöktü. Yer altından kazdığımız toprakla ev içlerini sıvadık mı baş ağrısı, hatta bayıltma yapar. Onun için dama serip bir hafta havalandırmak gerekir. Bu kez dış duvarlara süreceğiz, havalandırmaya gerek yok.

Bir gün önce, bir gün sonra, bütün komşular ak toprağı kazanlara ısladı. Sopalarla karıştırdılar. Sonra ak şerbeti birer tasla duvarların yüzüne serpmeye başladılar. Komşuların eli yüzü ak ak batıyor. İki gün ara verip bu yaptığımızı bir daha yapmak gerekiyor.

Armut'ta, Yarışlı'da ağa konaklarını köylüler el birliğiyle badana ederdi. Çok şükür bizim o derdimiz yok. Köyümüzün yarısı yarıcı ama ağalı değil.

Toprağı yetmediği için Yazır'a yeniden gidenler iki göçük olduğunu anlattı. Kocayakalı Bahri'nin gelini ölümden kıl payı kurtulmuş. Feyzullah'ın eşeği aşağıya düşmüş. Babam hasta yatağında bize geçmiş yılların göçüklerini anlatıyor. Bu yıl hiçbir komşumuzun başına bir sakarlık gelmedi diye seviniyoruz.

On gün içinde köyün görünüşü değişti. Muhtar gelip gidip komşulara takıldı: "Bu gidişle birinciliği alırız!" Komşu köylerden gelip geçenler, "Yahu sizin Akçaköy neymiş? Şehre benzediniz!" diyor.

Bir korkumuz var: Denetimden önce yağmur yağarsa yandık! Yağmurlar köyümüze genellikle Koca Dumlu'dan, yada Küçardı'dan geldiği için, kamçısını iki yandan evlerin önüne, yanına çalar. Kirecin yerini asla tutmayan ak toprak silinir gider. Bereket çok geçmedi, koca kafalı kaymakam, yanında yüzbaşıyla gelip denetimi yaptı. Bütün köyü baştan aşağı dolaştıktan sonra kireci nereden bulduğumuzu sordu. Yava Ahmet ak toprakla sıvadığımızı söyleyiverdi. Bu aklı kendisi ortaya attığı için aferin alacağını umdu herhal. Muhtarımız, "Ak topraktır ama kireçten aşağı kalmaz efendim!" diye kaymakama güvence verdi.

O gün İğdir'le Armut'u da dolaşıp bizim köyde kaldılar. Armut beyi şehirde oturur. İğdir yoksul. O yüzden bizim muhtarın evinde kalmayı uygun bulmuşlar. Komşular katışıp bir kuzu kesti. Birkaç şişe rakı buldular. Ertesi gün öbür köylere geçtiler. Böylece badana sıkıntısı savuştu.

İyi ki savuştu. Korktuğumuz yağmurlar geliverdi birden. Badanalar hemen silindi. Komşulardan üzülen olmadı pek. İşte öyle bir hükümet buyruğuydu. Bir haftada köyümüz güzelleşti, şehre benzedi, ama karın doyurucu bir güzellik değildi, niçin üzülsünler?

Yağmur yağarken, Armut beyleri yaylıya binmiş, şehirden geliyordu. Islanırız diye korkuları yok, yay İmin kepengini kapatmışlar. Önde oturan sürücü de başına çuval örtmüş. Yağmura aldırmadan şıngır mıngır gidiyor. Ertesi gün Yarışlı'nın beyleri geçti. Akraba oldukları için gelir giderler birbirlerine.

Köyümüz daha sonra da böyle badana kaygıları yaşadı. Her seferinde Yazır'a gidip ak toprak getirdik. Bunları kazanda ıslatıp karıştırdık. Şerbeti dış duvarlara serptik. Ardından gelen yağmurlar bunları da sildi. Kerpiçlerimizin gerçeği çıktı ortaya.

Arap Değirmeni

Akçaköy'ün suları, Armut'tan geleni de alarak, Alanköy'e gider. Üç değirmen döndürür. Bunlardan Arap değirmeni, bizim köyün altında, bir burnun dibinde.

Güzel yerdedir Arap değirmeni. Bir tepeler dizisi alçalır gelir, bir küçük ova başlar... Değirmenin eski sahipleri Arap olduğundan "Arap değirmeni" denir. Bekçisi kimi zaman Bekir enişte, kimi zaman babamdı. Babam, tanışı bilişi bol, hem de konuşuklu olduğundan, müşteri çoktu. Sadece Akçaköy'den, Alanköy'den değil, öbür köylerden de gelirdi. Babam unları öğütür, altı şinikte bir okka "hak" alırdı. Yarısı değirmen sahibine, yarısı bize. Böyle anlaşarak bir yıllığına girerdi.

İşi göründüğü kadar kolay değildi. Akçaköy'ün altından suları toplar götürür, değirmene verirdi. Değirmenin çarkı çocuklar için sakıncalı. Ayağın kaysa da düşsen, sağ çıkmanın oluru yok. Boğulursun. Hem de on parçaya bölünmüş olarak geçer gidersin. Sular aşağıdan köpüklü köpüklü çıkar. Belki o köpükler biraz renklenir kanından.

Gene de sık sık öğüt, komut vererek, oraya çıkmamı yasaklamazdı. Anamın hazırladığı azığı götürdüm mü, içeride durayım, dışarıda gezeyim, çarkın yanına varayım, karışmazdı. Gökyüzü yukarıda öyle mavi durur. Ara sıra ak bulutlar geçer. Güzleri yeşil yağmurlar gelir. Babamın yanında arkadaşları varsa, çıkar kuş yumurtası ararım. Kimse yoksa, otururum dizinin dibine. Sakallı yüzünü yüzüme sürerek, değirmene gelen adamların güldürücü öykülerini anlatır.

Yoksullar gelirdi. Onlardan hak almazdı. Yoksullar çoktu. Belki o yüzden bir türlü varsıl olamadık. Değirmen sahipleri kafa tutardı: "Peygamber misin Kara Veli, ümmet kayırıyorsun?

Yarım şinik hak bağışlamakla yoksulları kurtaracak mısın? Ama sen de biz de batacağız, haberin olsun!"

"Onca toprak, onca koyun, bir değirmen! Hepsi onların! Yoksulların nesi var? Üç okka hak almasak ne çıkar? Dürzüler doymuyor! Sen boş ver, onlar bağırsın çağırsın, biz insanlığımızı yapalım!"

Bir gün gene ateşin başında oturuyoruz. Küle soğan gömdük. On dakika sonra pişecek. Çökelekle hoş olur. Yer yemez benim eve dönmem gerekir. Birden değirmen taşının üstündeki düverde, kolum kalınlığında, kara, çil bir şeyin devindiğini gördüm. En az iki kulaç. Başı da yumruğum kadar. Gözünün biri boncuk gibi parlıyor. Bunun yılan olduğu, kapıdan giren ışıkta besbelli. Kolumu uzatıp sordum: "Aslan babam, sen de görüyorsun değil mi?"

O da bana sordu: "Neyi, oğlum?" Alabildiğine açık gözleri hemen kapıya gitti. Masmavi göklerdi görünen. Değirmen sahibi Hacı Arap çıkıp gelmiş değil. Yoksul bir müşteri de görünmüyor.

"Düverde yılan var!" diye fısıldadım.

"Nee? Yılan mı?"

"Evet, yılan!"

Elinin birini yere koyup doğruldu. Baktı dikkatlice düverde yürüyene: "Oğlusu! Salalım yakasını gitsin mi yoksa indirelim mi yere?"

Ben ne bileyim? Niçin bana soruyor? Gözleri, duvarda asılı tüfeğe gitti. İki gözü de sıkılı. "Dur bakalım ne yapacak?" diyorum.

"Adam gibi geçer giderse, güle güle! Geçip gitmez de değirmen düverini malsınırsa, hesabını görürüm! Üç dakika süre tanıyalım..." diye fısıldadı.

Düverin orta yerinde duruyor. Babam ışıklı pencereden dışarı bakıyor. Damın saçağı altında, çıkabileceği bir delik yok. Kuyruğunun uzandığı yön kapalı. Nereden, nasıl geldi acaba?

"Oğlusu, çok dürzüdür bunlar! Kuyruklarının sığacağı bir delik yeter! Ordusunu geçirir oradan. Girer içeri, çıkar dışarı! Delik bulmak da sorun değildir..."

"Süre tamam!" dedi. Tüfeği aldı. Kapsüllerini taktı. Usulca "Bismillah" çekti. "Ağzını aç oğlusu!" dedi bana. "Tüfek gümleyince kulağın patlamasın!"

Ağzımı açtım. Babam nişan alıp çekti tetiği. Önce bir, sonra bir. Yılan şap düştü taşın üstüne.

Kapının ardında uzunca bir dayak dururdu. Koşup aldı. Bir iki dokundu başına; ezilmiş soğana dönmüş. Demek en uygun yerine nişan almış. Sadece kuyruğu kıpırdıyor. Dayağı karnının altından soktu. Kaldırdı yukarı. İkiye katlanmış olarak bir metreden uzun. Yürüdü dışarı. Uzattı yere. "Ne işin var da geldin deli? Kırlarda yer mi yok?" Vurdu dayağı bir iki. Ensesinden, belinden tok sesler çıktı.

"En iyisi nacağı alıp dörde bölmek!"

Onunla birlikte ben de gittim içeri. Yılanın yakınında yalnız kalamam. Tutuk Ali olayı aklımdan çıkmıyor. Hemen geldik geri. Bir söğüt kütüğü duruyor kapıya yakın. Üstüne koydu yılanı. Tükürdü avcuna. Vurdu vurdu, on bölük etti. Suya aşağı attı parçaları. Sonra çömeldi, nacağı yıkadı. "Oh beee!" diyor. Doğrulup güneşe baktı. İndirdi gözlerini yere, yola baktı. Aşağıdan, yukarıdan gelen yok. Sonra bana baktı. Çünkü durmadan dizine dizine sokuluyorum. Sordu usulca: "Korktun mu?"

"Korktum..." dedim yutkunarak.

"Boş ver; insan yılandan korkar mı?"

Böyle dedi, gene de içeri koştu. Testiyi getirdi. Tası doldurup uzattı: "İçiver! Bir yanına bir şey olmasın!"

Belki hiç isteğim yoktu, bir tas suyu içtim.

"Gel gali içeri! Soğan pişmiştir! Durduğumuz yerde bir yılanın kanına girdik, gördün mü? Ama çağrı mı yolladık? Gelmeseydi!" Ateşin göğsünü deşip soğanları çıkardı. Azık çıkınımızı çözdü. Çökelek parçalarını yufkaların arasına koydu. Soğanla birlikte boru gibi bir dürüm yaptı bana. Kendine de yaptı. Ağzımızı doldura doldura yiyoruz. Gözlerim sık sık kapıya gidiyor. Sanki ölü yılan dirilip gelecek! "Boşver! Takma! Bugün Bayındır gölüne varır o!"

Gerçekten hoş oluyor yufkanın arasında çökelekle soğan. İkindiye doğru babamdan ayrılıp köye yollandım. Baktım gene develer geliyor mu, varlar mı görünürde? Yoktular şükür.

Eve gelip anlattım: "Kocaman bir yılan öldürdü! Düverin üstünde öldürdü! Ben gördüm! Tüfeği çekti, gümm! Bir daha çekti, gümm! Vurup indirdi! Sonra nacakla doğradı! Attı suya!"

"Anam çıkıştı: Dur, dur! Koca Linlin gibi yineleyip durma sözleri! Eşi nereye gitti?"

"Neyin eşi?"

Ağlar gibi baktı yüzüme: "Tıpkı babacığına çekmişin! Onunki gibi senin de aklın bir karış yukarıda! Yılanın eşi olur! Yılanı öldürdün de eşini öldürmedin mi, çıkar gelir! Birkaç gün içinde öcünü alır. Dünyada en öce düşkün yaratık ne bilir misin?"

Cık ettim: "Bilmem..."

"Yılandur!"

Başını bağladı, nalınlarını eline aldı:

"Değirmende müşteri var mıydı?"

Gene cık ettim: "Yoktu..."

"Yapayalnız mıydı?"

"Evet..."

"Sen eve bakarak ol! Ben gideyim! Müşteri de yok, yatmasın orada! Gelsin eve!"

Bir şey dememe kalmadan çıktı gitti. Onca yol Arap değirmeni. Koşarak gidiyor. Ancak akşama gelir. Nitekim öyle oldu. Babam da gelecekmiş, ama Küçardı'ndan dolanarak. Eve eli boş gelmeyi sevmezmiş. Akşam ezanı okunurken üç keklikle girdi kapıdan.

"Gündüzleri kal değirmende! Geceleri evine gel! Benim derdim bana yetiyor; başıma yeni dertler açma! Değirmeni batsın, evinde yat!"

Sinirlendi. Cık cık ediyor: "Evinde yat diyor! Soyarlar değirmeni be! Onca çuval dolu duruyor! Halkın dersen yarısı aç. Dürzü Hacı Arap soyduklarına inanmaz, bizim çaldığımızı sanır yarın."

"Bize inanmıyorsa, gelsin kendi yatsın yılanlı değirmende; benim canımı sıkmasın!"

"Bekçi o değil, biziz! Varsıl adam değirmen mi bekler? Değirmen beklemek bizim görevimiz!"

"Yılanı ne yapacaksın peki; eşini vurdun?"

"Eşine dedirtme! Gelirse onu da vururum!"

"Gece gelir, sen hor hor ederken!"

"Uyanırım!"

"Bilmiyorum sanki huyunu! Uyanamazsın!"

"Uyanamazsam o da beni sokar!"

Zeynep teyzem, Necip dayım, Büyük halam gelip gittiler. Anam haberi hepsine vermiş. "Gündüz gündüz git, geceleri evde yat!" dediler. Söylemeleri etkili oldu. Bir ay kadar evde yattı. Bu arada çuvallara dokunan olmadı şükür. Sonra Hacı Arap'a benzer yılanın eşi unutuldu.

Ama ben onu bir türlü unutamadım. Kara derisinin üstündeki çiller düşlerime giriyor. Babamın azığını taşımayı sürdürdüm gene de.

Babam

Kara kaş, kara göz, uzunca boylu, anamın demesiyle "evran gibi" adamdı babam. "Evran gibi" ne demek bilmem. Herhalde yiğit demek. Kapıdan başını eğerek girer. Dışarıdan öksürür, seslenir, geldiğini bildirir. Gecikti mi, tasalanır anam. Kapıdan girer, çıkar, Gemiç köyünden yandaki deliğe gider, dağlardan gelen yollara bakar.

Bize de birer ikişer yapıştırır bunalınca.

"Bu kadar gecikmesi hayra yorulmaz. Belki bir kayanın dibine yıkıldı. Belki tüfeği patladı. Askerlikler, tutsaklıklar, en başta hastalıklar, evran gibi adamı çürüttü! Ağrısı geldi mi yıkılır."

"Evran gibi"yi bellemiştim ama neydi ağrısı? Ağrısı olmayan var mı köyde? Küçüktü yaşımız, anlamazdık. On dört yıl süren askerliğin ne kadarı tutsaklıkta geçti? Odalar dolusu insana uzun uzun anlattıklarından kafamda silik ayrıntılar kaldı. Belirsiz kırpıntılar.

Çölde gidiyorlar, ikindi zamanı. Kumlar tüte tüte yanıyor. Subayı Mehmet Nurullah vurulmuş. Boynundan kanı şıp şıp akıyor. Afyonlu İsmail Onbaşı'yla bir sedyeye almışlar. Sağlık çadırının olduğu yere götürüyorlar. Hem götürüyor hem kaçıyorlar. "Bırakman beni, hakkımı helal etmem!" diyor. Severmiş asker. Kötü söz söylemez, dövmez sövmezmiş. "Eğer bırakırsanız, İngiliz'i bilmem, Arap keser beni! Sakın bırakman..."

Yanan kumların üstünde gider, giderlermiş: "Gümmm!.." diye gelip patlayan bir topun mermisi, bu kez Mehmet Nurullah'ın gövdesine inmiş. Babam can havliyle kendini yere atmış. Baygın mı, ölü mü belirsiz. Kim bilir kaç saat yattı? Mehmet Nurullah o saat ölmüş. Afyonlu İsmail Onbaşı'nın ise ne olduğunu bilmiyor. Belki de çölün, hem de topun yarattığı sıcakta buğulanıp uçtu.

Babamı İngilizler kaldırmış. "Bereket İngilizler geldi arkideş!" diye anlatırdı. "Araplar gelse, valla giderdi Kara Veli dayıcığınız! Onlar Allah Allah diye saldırır, biz 'Allah Allah' diye kaçardık. İngilizler kabuklu gâvur olduğu halde, 'Teslim!' dedin mi, tüfeğin namlusunu indirir..."

Bu kırda bayırda bayılmak, yolda belde düşüp kalmak huylarını oralarda bulmuş. Kulakları oralarda sağır olmuş. Anamın sonradan anlattığına göre, biraz saflaşmış:

"Onların yerine kim olsa saflaşırdı. Toplayıp götürürken sordular mı? Sürdüler ölümün üstüne! Vatan dediler, kimin vatanı? Din dediler, aynı dinden, insanları savaştırdılar. Kim bilir daha kimler onun gibi sakat kaldı, saf kaldı? Biz, yalnız bizim köyden olanları biliyoruz. Bir evden iki gidenin ikisi, üç gidenin üçü de kaldı. Dönen tek tük. Babana karşıdan bakan, bu adam ölmez derdi. İnsanların yedi binde biri ölümsüz olur. Baban o adamdı, evran, uzun!"

Açık seçik anımsarım. Asker arkadaşlarından Süllü Çavuş sık sık gelirdi. Sürekli andığı Rüstem Çavuş da geldi. Derbent'ten öte, Beylerli'denmiş. O köyün sayılır insanıymış. Birbirinden acı çok günleri geçmiş Yemen'de. Kendisinin sakat makat dönüp gelmesini tansıklık gibi gösterirdi. Rüstem Çavuş'u da bir kezinde ölümün elinden kesin o kurtarmış. Yaralı kalmış kurşunların altında. Kimse alamamış. O gitmiş, yüklenip getirmiş. "Köyü köyüme yakın; duyulur yayılır, görevimi yapmadım diye başıma kakılır, el içine çıkamam. Ben ona karşı görevimi yapayım, Allah da bana karşı yapsın!" demiş. İki kez de Rüstem Çavuş babamı sırtlamış kurşun altında. Allah ikisini de korumuş anlattığına göre... Gidiverdi, Dayımgilden, Halamgilden yataklar, yorganlar getirdi; Rüstem Çavuş'un altına üç tane kaba döşek koydu üst üste. Çok eski Türkmen töresine göre ilk gece üç döşeğin üstünde yattı konuk. İkinci gün birini çekti, iki döşekte yattı. Üçüncü gün, sonraki günler bizden biri oldu, tek döşekte yattı artık. Karşılıklı durmadan anlatıyorlardı.

"Katmer yap gıız!" diye bağırıyor anama. Yapıyor anam. Torba takınıp ava gidiyorlar. Vurup getirdiklerini pişirip taşırıyor, dayımgili, büyük, küçük halamgili, teyzemgili çağırıyor. Rüstem Çavuş'u elinden geldiğince yüceltiyor. Günlerce köy

köy, dağ dağ gezdirdi onu. Tenekelerle helva, torbalarla katmer yedirdi. Pekmezle paluze pişirdi anam. Soframızdan erik hoşafı, armut hoşafı eksik olmadı. Boyu posu gibi görgüsü de yüksekti.

Yoktu günlerdir. Tasadan ölüyor anam: Acaba nerede? Ortalık kararınca eline bir tutam çıra alıp Necip dayıma koştu. Ağladı, yalvardı. Necip dayımı, Bekir eniştemi, Dedeşçe'yi, Arifçe'yi dağ yoluna saldı. Söyleniyor döke döke: "Gitme dedim avlara, avı batsın! Gitme dedim odunlara, odunu batsın! Gitme dedim, ben gideyim..."

Karanlıkta düştü dört erkek yola.

Bilmiyorum kaç kez düşmüş, saatlerce baygın yatıp kalmış olarak bulup getirdiler.

Birinde başından yaralıydı. Ağaçlardan uyduruk bir salın üstüne koymuşlar. Başı, boynu sallanıp duruyor. Gözleri kapalı. Baygın tam. Arada bir kendine gelir gibi oluyor. İki duvarın birleştiği köşede belki iki ay yattı. Çardak'tan, Bekköy'den akrabalar geldi. Bir imeceyle onu ölümün elinden almak ister gibi sarıldılar. Beylerli'den Rüstem Çavuş geldi. Sarılıp, ağlaşıp helallaştılar. İyi olsun diye, arayıp bulup kafasındaki yaraya bal sürdü anam. Biraz canlanıp kalktı.

Bir kez de sap kağnısından düştü. Kolları yerde, kendinden geçik getirdiler. Dünyanın ölümsüzü, köylerin evran adamı sürekli baygın yatıyor. Binde bir kendine gelip üç sözcük konuşuyor, gene bayılıyor. Ayıldığı zaman ya anamı ya birimizi çağırıyor, ellerimizi ellerinin içinde uzun süre tutup doymamış doymamış okşuyor.

Daha sonra yaptığımız hesaba göre 57 yaşındaydı. Anam, "Genç ölümleri zor!" diyerek yıllar yılı ağladı.

Bir sürü tanışı, arkadaşı vardı. Dostları geldi mi evin hayatı pabuçla, çarıkla dolardı. Anam onları vefasız sanır, söylenirdi ara sıra. Avlandığı dağlardan, köylerden inip geldiler törenine. Evimiz avlumuz dolup taştı. Dokuz yaşındaydım. Tahtanın üstünde yıkanışına bakmak istedim. "Korkarsın..." diye çektiler. Herkes ağlıyor. Yakınlarımızdan bayılanlar var. Ben ağlamıyorum. "Ağlasana Tahir, bir yakın ölünce ağlanır. Ümüş'e günlerce ağladın, babana da ağlasana!" dediler. Bir damla ağ-

lamadım. "Babasının ölümüne ağlamıyor: nasıl çocuk?" diye kınayıcı bakıyorlar. Ağıt tufan göklere çıktı. Akçaköy yıkılıyor. Bir ben ağlamıyorum. Avluda, tahtanın üstünde, bacaklarının yarısı boşta kalarak yatan babacığıma bakıyorum. Ağlayabilmek için ne yapmalıyım?

Ben ağlamıyorum diye ölüyü bekletecekler mi? Omuzlar üstüne aldılar. Biliyordum artık gelmeyeceğini. Son çıkıp gidişiydi evimizin avlusundan. Ölümü biliyordum.

Şöyle pul kadarcık bir resmi olmasını isterdim. Acıpayam'dan tütün cüzdanı çıkarıp vermişler. İlkin ilçemiz orası, köyümüzde tütün ekiliyor. Aradım taradım. "Bir resmi, bir resmi!" dedikçe, anam: "Kim bilir nerelere gitti, yok işte! Evran gibi adam uçtu gitti! Resmi olsa ne olacak?" deyip kapattı.

Son soluğunda, "Yeşil gözlü Tahir'imi okutamadım; yanarım yanarım buna yanarım!" demiş. Aramışlar, bulamamışlar beni güya! Dokuzunda olduğuma göre Gazi ağabeyim on birindeydi. En küçüğümüz Ayşe bir buçuk yaşında. Bir de anamızın karnında varmış; toplam altı çocuk. Haydi bakalım Kara Alilerin Elif!

Babamın adını yeni doğana verdiler. O Veli, bu Veli'ye eklendi. Yaşam Akçaköy göklerinin altında akışını sürdürdü.

Anlatmıştım; bağda bostanda köyün öncü adamıydı. Kırdaki ahlat ağaçlarına gelinbudu yada Honaz armutları aşılanabileceğini kanıtladı. Çıkılar, kutular içinde bir dünya tohum bulup getirdi. Bizim oralara pamuk, susam ekilebileceğini gösterdi. Biraz tez canlı, eser gürler adamdı. Dostçuydu. Dulu, yetimi gözetirdi. Göğsü acıma doluydu. Gönül yıkmaz, komşu gücendirmezdi.

Bir ara alışverişçilik yaptı. Elindeki malın çoğunu veresiye vermiş, alacağının alamamış. Anam eleştirirdi. Çok paralar batırmış. Yıllar yılı konuşuldu.

Odun Dağı

"Küçüksün daha!"

Karşılık veriyorum: "Değilim!"

"Hem de tembelin tekisin!"

Var gücümle bağırıyorum: "De-ği-liiiiim!"

Evin içinde itişip kakışıyoruz. Başta dul bir ana. Başında bir kalbur çocuk. Tek başına erip yetemiyor besbelli. Evin büyüğü diye her işin zorunu Gazi ağabeyime yüklüyor. O, beni de işe koşturmak için dikime dikime konuşuyor, durmadan "değilim!" dedirtiyor.

"Öyleyse çifte git!"

Anam, "Gidemez!" diye araya giriyor.

"Madem oduna gitsin!"

Anamın "Gidemez!" demesine kalmadan, "Giderim!" diye fırlıyorum. "Dağa gider, odunu sarar getiririm!"

"Yapamazsın! Saramazsın! Küçüksün daha!" diye yutkunuyor anam. Gazi ağabeyim neredeyse bağıracak: "Sen onu koruyorsun! Okuyacağım diye bir işe yaramıyor, köyün içinde beylik tosun gibi dolaşıyor!"

Değil okumak, istersen uç. Herkesin yaptığı işi yapmalı, sonra okumalısın. Doğrusu da bu. Ne üstünlüğüm var kardeşlerimden? Babamdan kalıt bir isteği sürdürüyorum. Anam da binde bir, hem de kısık bir sesle, "Okusun, başını kurtarsın, belki bize de yararı olur..." diye mırıldanıyor.

Olanak verilse ağabeyim okumaz mı? Evde iş yapacak adam yok diye, köy okulunun üçüncü sınıfından çekip aldı onu. Yazısı güzel, aritmetiği iyi, zihni açıktı. "Evin büyüğü olacağına, dağın domuzu ol!" diyor kahırlı kahırlı.

Derse çalışacağım diye işlerden kalma ayrıcalığım yok. "Giderim oduna!" dedim açık seçik.

Nacağı akşamdan sürtmek istedim, beceremedim. Ağabeyim, "Köy işlerinde gözü yok ki!" diye elimden aldı. Kendisi sürttü, koydu kapının ardına. Giyeceğim çarığı çitilemek istedim, onu da beceremedim. Sırım dilmek, çarığın delik yerini o sırımla ince ince dokumak beceri istiyor. Hiç yapmadım daha.

Karakışın başları...

Sabah erken kalktım. Anam köy içine çıkmış, bana "yoldaş" arıyor. Bir değil, bir sürü bulmuş. O gün Kâmil Çavuşgilin düğün odunu var. Gemiç dağına gidilecek. Pelit odunu getirecekler. Oraya Armut köyünün altından geçerek gidilir. Çirçir'in yanından Zaladın'a çıkılır. İyi odun bulmak için öte yüze aşılır. Yola düştük gidiyoruz. Bizim dağları yeterince bilmiyorum daha. Önümüzde sürüyle eşek. Herkes binmiş birine. Belki yirmisini, otuzunu önümüze katmış götürüyoruz. Delikanlılar koştura koştura gidiyor. Gerçekte bizim de o gün eşeği Kâmil Çavuşgile vermemiz gerek. Bir kalbur yetimiz diye zorlamıyorlar.

Düğün odunu yarışmalı: Birinci, ikinci, üçüncü gelenler ödül alacak. Bana bakan, aldıran yok. Elimden geldiğince hızlı sürüyorum gene de. Dağa varayım, odunu sarıp döneyim elle birlikte. Ayaz keskin. Zaladın'a doğru çıktıkça daha da keskin. Hambat yanlarından gelen yeller insanın derisini çatlatıyor. Bizim eşek de maşallah, huylu mu ne, koşuvereyim demiyor! Yokuşlarda ardından itiyorum. Terliyorum. Dağa varmadan yarı gücüm yitiyor, belli etmiyorum. Sezilirse, alay konusu olurum.

Bir korkum da Gemiçliler. Aramız iyi değil. Yakaladılar mı, nacağı, urganı alıyorlar. "Dağ bizim! Sizin sınırınız Zaladın'a çıkmadan biter!" diyorlar. Beride şu diyecek odun kalmadı. Kazma getirir, kök sökersen, belki... Birazcık iyi odun yapalım diye Gemiçlilerin malsındığı yere tırmanıyoruz.

Düğün odunu gibi, köyden pek çok insanın birlik olduğu günler korkmak gerekmiyor. Yalnız gelirsen belinde silâhın olacak. "Yoksul Gemiçlileri acaba hangi güçler üstümüze kışkırtıp bizimle uğraştırtıyor?" sorusunu çok sonraları sordum. Dağın dibinde küçük bir köy. Kadınları çul dokur, kıl teper, hayran oluruz. Arada, onların da bizim köye işi düşer. Demircimize gelirler. Kocayaka'ya muska yaptırmaya geçerler.

Dağın o yanlarını ilk görüyorum. Ayaz tat vermiyor. Düğün oduncuları, kimi bu yana, kimi o yana dağıldı. Bana gel diyen, git diyen yok. Herkes ödül derdinde. Tek başıma bir dala yanaştım. O da su yutkunu. Nacağı sallayıp beş altı vuruyorum, ondan sonra kesiliyor. Başka bir dalı üçe bölüp yükü denklemeye çalışıyorum.

Çatak İsmail, iki eşek yükünü tamamlayıp tüfeği patlattı. Ardından Atakçı, ardından Kerem Tevfik... Yaşlı başlılardan üç adam gidip baktı, gerçekten tamam! Evik çabuk sardılar, düştüler yola. Ben daha dengin birini yapmamışım. "Beceremiyorum gibi anlaşılır" diye çekindiğim için kimseye demedim. Yapayalnız kaldım ellerin ıssız dağında. En güvendiğim, hem de harman komşumuz Ölüzger Ali de yükseldi gidiyor. Dağ ıssızlaşıyor. "Şimdi Gemiçliler gelir, nacağı, urganı alır!" korkusundan ölüyorum. İt kurt da gelebilir. Ne yapacağımı bilmeden boyna nacak sallıyorum. Kolayını bilmediğim için dallar yüzüme gözüme çarpıyor. Ellerim dondu donacak. Parmaklarım birbirine yapışıyor.

Eşeğin yükünü tamamlar gibi oldum. Bir ardıcın dalına bağlıydı. Çözüp getirdim, iki dengin arasına soktum. Urganı açtım güç bela. Odunu saracağım. Fakat kayıp kayıp düşüyor. Alıp yeniden koyuyorum. Sıkıp öteki denge geçeceğim. Beriki denk dökülüyor.

Hay Allah, ne yapsam? Kim bilir kaç kez çözdüm bağladım? Olmadı. Saramadan köye döndüğümü düşündüm. Çevremde dünya fır fır etmeye başladı. Ne yapıp edip sarmalıyım! Bir daha, bir daha denedim, başardım iyi kötü. Derken bir körduman çıkmaz mı? Sürdüm eşeği. Gevşek kalan odunların arasına nacağı soktum. Çok geçmeden düşmeye başladı odunlar. Yıkıp yeniden sarmayı denedim.

Körduman koyulaşıyor. Bir umarsızlığın içinde ne yapacağımı bilmiyorum. Elim donmuş, parmaklarım birbirine kavuşmuyor. Eşek de kendini köyden yana atıyor. "Çüüş!" diyorum, durmuyor.

Akşama kadar uğraşsam yapamayacağımı anladım. Urganı toplayıp semere astım. Öyle bomboş sürdüm. Ağladım hem de. İnişte sürdüm, düzde bindim. İkindi geçerken köyün kıyısına

yanaştım. Millet mal suluyor, odun yarıyor. Kimi su dolduruyor çeşmeden. Dağdan boş dönmekte olduğumu haber almış gibi, hepsi benden yana bakıyor. Derince bir arığın içine soktum eşeği. Karanlık basana kadar bekledim orada. Sonra sürdüm eve.

Anam, ağabeyime söylemiş söylemiş: "Başına bir iş geldi, git bir bak!.." Dinletememiş.

"Neden gidip bakacağım? Koca adam! Bugün evlense, yarın çocuğu olur! Başını kurtarmayı öğrensin!"

Boş eşekle avluya girdim.

"Ooooo! Bizim oduncu geldi!"

Her kafadan bir ses çıkıyor:

"Oooo! Ne çıralı odun bunlar!"

"İyi bazlama pişer bunlarlaa!"

"Ana! En iyisi kumpirli yap sen bunlarla, kumpirli!"

"Külleriyle giysi yıka, anaa!"

Anam indi aşağıya. Ellerimi avuçladı. Hoh hoh etti sıcak soluğuyla. Bağırdı kardeşlerime: "Konuşup durmayın oradan! Kesin gevezeliği! Eşeği ahıra katın, yem saman verin!" Kollarımdan kavrayıp yukarı çıkardı beni. "Sıcak su getirin çabuk!"

"Çok ağır yükle geldiği için mi?" diye sordu ağabeyim.

"Dıngırdama Gazi! Oooo mooo diye takılmayı da bırak! Köyde hırlı adam mı var? Sorarım onlara ben! En başta Ölüzger Ali'ye! Koyup gelmiş yavrumu! Suç bende. Hiç el kadar çocuk onlara güvenilir, dağa yollanır mı? Amanın şunun ellerine, amanın şunun hallerine!"

Altıma koyun postunu attı. Önüme leğeni getirdi. Sıcak suyla ayaklarımı yıkadı. Sonra biberli tarhana pişirdi. Büyük sahanı doldurup koydu önüme: "Bir daha yollamam dağlara seni! Haydi iç! Ödüm, yüreğim akıp gitti! Haydi iç! Çok mu gerekliydi bana odun! Haydi iç! Sağ esen çıkıp geldiğin, yeter bana!.."

Böyle ılık, onarıcı sözler söyleyerek gönlümü aldı ama ben kendime gelemiyorum. Başarısızlık gücüme gidiyor. Onurum kırılıyor. Kimsenin yüzüne bakamıyorum. Anlayışlı konuşsalar bile utanıyorum.

Olayın üstünden birkaç gün geçince anam köşeye çekti: "Bak! Eşeğin iki yanına hiç olmazsa üç odun asıp gelecektin! Az getirdi diyecekler, boş getirdi demeyeceklerdi!" dedi.

Dilim, yoktu sanki, konuşamadım.

6 ay sonra kimseden yardım görmeden eşeğe odun sarmayı öğrendim. Zaladın'dan, Mesefli'den çok odunlar taşıdım, yığdım avluya. Bu yığınlara "kor" deriz. Odunlarım öç alır gibi kor kor oldu. Üstümdeki utançtan kurtulmaya çalıştım.

Can Bir Arkadaş

Yaşıtlarımdan biri Apırdak'ın Hasan'dı. Köyde ona Şeytan Hasan derlerdi. Eli boşlar Koca Oda'nın önünde toplanmış olurdu. "Hasan, çık şu direğe!" Kimsenin ayağında pabuç yoktu ki Hasan'ın olsun. Yoksulluğun köyleri kasıp kavurduğu yıllar. Kaşla göz arasında tırmanırdı. Eliyle de ayağıyla da tırmanırdı. İnce direk baltayla, keserle düzlenmiş, bir tane budak yok; gene tırmanırdı. Elini damın merteğine değdirirdi. Sonra tepe aşağı döner, ayaklarını değdirirdi. Öyle başı aşağı inerdi.

"Ulan Hasan, sen maymun musun?"

Eski okulun önündeki direği gösterirlerdi:

"Haydi bir de buna çık!.."

Atılırdı hemen. Yükseklere tırmanmada bir maymun nasıl becerikliyse, öyle becerikli. Sözlüğünde "yapamam, edemem, korkarım, düşerim" yok. Gösterilen yere çıkardı.

"Cambaz olur bu!" derlerdi.

Cambazlığın nasıl bir meslek olduğunu bilmezdim. Yüksek meslekti herhal. Hangi meslek yüksekse, zorsa, Hasan ondan olurdu. İnanırdım ona.

Evleri bizimki gibi köy içine bakardı. Tireligilin evin yanındaydı. Kapımızın önüne gelir beni seslerdi. Yada ben gider onu seslerdim. Leylekli Kırına kuş bulmaya giderdik. Ağaçların tepesindeki yuvalara çıkar, yumurta alırdık. O alırdı.

Anam parmağını gözüme uzatır: "Boğarım çocuk seni! Biliyor musun bir kuşun yuvasını bozmak ne demek? Bir daha duymayayım!" Bir kez aldım, korkumdan bir daha almadım.

Anam Hasan'ın anasına gitti: "Emine! Bunlar iki deli, yuvalara dadanmış! Hasan'a söyle, hem kendi yapmasın hem bizimkine yaptırmasın!"

"Amaaan Elif Hala!" dedi Apırdak'ın karısı. "Benim Hasan söz mü dinler? Benim Hasan şeytan! Sen de kırların kuşuna acımayı bırak! Allah'ın kuşu tükenmez! Duymuyor musun vicir vicir, bicir bicir? Bir kuştan kim bilir kaç kuş çıkar?"

"Anası oğlundan deli!" diye dönüp geldi, yeniden sıkıştırdı beni: "Beynini akıtırım! Kuşlara dokunma!"

Kendimi ne kadar sıksam, Hasan'la gitme isteğimi söndüremedim. Bu kez köy içinden değil, arkalardan dolaşarak gittik. Beş on yumurta alıp evik çabuk döndük. Köye girerken hepsini Hasan'a verdim. Folluğa bırakacak; tavuklar üstüne yatacak, kuş yavrusu çıkacak.

Anama söylemedim, Hasan iki de yavru aldı o yuvalardan. Sonra götürüp koydu geri.

Bir ağabeyi vardı, Osman. Bir küçüğü vardı, Fethi.

Sıramız gelince Hasan'la köyümüzün üç sınıflı okuluna yazıldık. Benim kadar o da istekliydi, okuyacaktı.

"Hasan! Gel, yüze kadar say!" derlerdi, Hasan 200'e kadar sayardı.

Bana derlerdi, "Sen say!" Ben de çıkardım 200'e.

"Ben 700'e kadar sayarım!" derdi Hasan.

"Sayamazsın!" diye kızdırdılar mı, 1000'e kadar sayardı.

"Bu Hasan, büyüyünce yüksek dağların başına direk diker! Bu Hasan dünyayı teslim alır!"

Onunla arkadaşlığımız sıkıydı. Yediğimiz ayrı giderdi. Bu kadar candan övmeleri kıskanırdım gene de. "Hasan alırsa, ben de alırım teslim!" diye dişimi gıcırdatırdım.

Ne yıllardı bilmem ki? Sıtma köyün yarısını serdi yatırdı. En çok da çocuklara sardı. Hasan da ben de sıtmalandık. Nöbetler geldi mi titretiyor. Bir üşütüp, bir terletiyor. Üç saat kıvrılıp yatıyorsun öyle. Hekim yok, kinin yok. Olsa da çocukları götürmezler ki! Nerede taşıt, nerede para?

Nöbet gelince Hasan'ı görmeye giderdim. Evlerinin hayatında titrer bulurdum onu. Kıvrılmış yatıyor. Kilim, keçe örterdim üstüne. Su bulur içirirdim. Sonra ansızın benim nöbetim gelirdi. O yanarken ben üşürdüm. En iyi çözüm birbirimize sokulmaktı. Sokulur, öldürücü nöbetlerin elinden böylece kurtulmaya çalışırdık.

Hasan'ı sevenler yoklamaya gelirdi:

"Sen böyle yatcek çocuk mun? Doğruluve!" derlerdi.

Sarı sarı gülerdi, doğrulmaya çalışır, doğrulamazdı. Ak dişlerini çevreleyen dudakları acıyla genişlerdi.

Sıtmanın yanına bir de sancı geldi. Kimse anlamadı nedir?

Hasan birden kötüledi. Bir daha kalkamadı. Dört gün içinde aldı sattı.

Akçaköy Hasan'ı koydu toprağa. "Sen gelme, korkarsın!" dediler; gittim. Çoktan alıştım. Ölümle içli dışlı yaşıyoruz. Yıkanıp kefenlenmesini, gömüte konmasını, üstünün örtülmesini, ayrıntısına kadar izledim. Kaldı orada toprağın altında, bir daha çıkmayacak.

Yıllarca unutmadım arkadaşımı. Köylülerimiz de unutmadı. Herkes bir ilişki bulup onu anıyor. "Birinci bilgin olacaktı! Bir sıtmanın elinden kurtaramadık. Körpece gitti. Biz insan mıyız?" diye kendilerini suçladılar.

Kimi biraz daha gerçekçiydi: "Kolay mı bilgin olmak? Köy çocuğuna öyle olanak nerede? Osman oldu mu? Fethi oldu mu? Onlar da Hasan'ın kardeşleri. Yaşasa, bir iş güveysi yada bir ağanın ortakçısı olurdu ancak. Kolay mı yoksulluğun elinden kurtulup bilgin olmak?"

Hasan'a inanıyordum, mutlaka yolunu bulur, hepimize yararlı bir işin başına geçerdi diyorum hâlâ. Biliyorum hiç kolay değildi ama o zorları başarırdı. Çıkardı direklere, yükseklere.

Onun ölümünden sonra sıtmam geçsin diye yapılması düşünülen ne varsa yapmaya başladı anam. Götürüp Sıtma Gözüne bile bastı.

Çelik Çomak

Köy içi bugün bir çığlık, bambaşka bir çığlık. Sesi en duyulan Kara Veli'nin oğlu... Kara Veli öldüğü için "Kara Elif'in oğlu" diye de anılıyor. İşte o benim. Çelik oynuyoruz. Çocuklar önümde sıraya girdi. Hepsi, "Sıkıysan beni de yen!" diyor. Benim için sorun, onu bunu yenmek değil, zaman. Evde hayvan horoz bakılacak, öküze eşeğe saman verilecek. Odun yarılacak. İşlerin bir ucundan tutmazsam anam gücenir.

Birini yeniyorum, karşıma öbürü çıkıyor. Benden üstün bir Hasan vardı. Pire gibi, pirelerin şeytanı gibi. O sıtmadan gidince tek kaldım. Ah o gâvur sıtma! Ona ben de tutuldum, bir gidip bir geldi, ölmedim. Şimdi çelikte birinciyim. Herkesleri fır döndürüyorum. Karşıma Ömer Ağa'nın Hacı'yı çıkardılar. Çeliğin on iki aşaması var. Ötelere, çok ötelere fırlatıyorum, tutamıyor. Ben ise, elimde çalıyla koşup hayır koşmayıp uçup, birincide olmazsa, İkincide kesiyorum attığını.

Köylü başımıza birikmiş, gak gak, cak cak! Çok kızışkın bir maç yapıyoruz. Yoksul ve yetim olduğum için çoğunluk bana karşı. Tutan da var ama sesleri kısık. Ben başardıkça canlanıyorlar. Hacı'nın yandaşları azıyor.

On iki aşamanın sonuna geldik; bitireceğiz.

Birden, "Anan çağırıyor!" dediler. Canımı dişime taktım. Bırakıp gitsem, "Yenileceğini bildi bıraktı!" diyecekler.

Akşam ezanı okunuyor. Yaşlı başlılar camiye girdi. Seyircimiz azaldı biraz. Karşıtlarımın sesi hâlâ baskın. Karanlık çöktü. Gölgeler siliniyor. 11., 12. aşamayı da bitirdik; Hacı'yı yenip fırladım.

Merdivenlerden tapır tupur çıkıyorum. İyi bir haberle geliyorum, azarlamaz anam, dövmez. Beğenir hatta. "Aferin koçuma, bösböyük Ömer Ağa'nın Hacı'yı yenmiş; ooh!" der. Yıldırım

gibi girdim kapıdan. Önümü yanımı gördüğüm yok: "Ana, hepsini yendim hepsini!"

Pişirip kotarıp, soğusun diye kapının önüne koyduğu tarhana tenceresini ters getirmişim o hızla!.. Hasır çul battı. Yedi nüfusun akşam azığı gitti. Anam bakıyor halime. Ne diyeceğini şaşırıyor. Dişlerini, dudaklarını sıkıp bekliyor bir süre; sonra açıyor kollarını: "Yendin mi?"

"Yendim..."

"Aferin!" deyip kucaklıyor. Uzun uzun sıktıktan sonra bir ağlama tutturuyor. Siyim siyim döküyor gözlerinden: "Akıllanmayacak bu oğlan! Nerelere gideyim?" diyor. Ama kollarını da gevşetmiyor. Öfkesini, sevgisini, şaşkınlığını birbirine katmış, sıkıyor.

Sekiz yaşında bir çocuk, isterse ıpıssız bir köyde olsun, küçücük dünyasına dünyaları sığdırır. Günleri geceleri dolduran tutkular ondadır. Dağları buradan kaldırıp oraya koyabilir. Yoksulluk onu vaktinden önce olgunlaştırır. Eski zamanın küheylan atlarını, yeni zamanın azgın jetlerini geride bırakan hız ondadır. Kendini eşsiz güzelliklere, büyük dostluklara, düşmanlıklara adamakta birincidir. O küçük çocuktaki tutkuları ölçecek makine henüz yapılmamıştır. Buluşçu bilginler böyle bir makineyi henüz düşünmemiştir. Çocuk dünyasını yeterince ciddiye alan olmamıştır.

Akçaköy'de yetimdik, yoksulduk, gene de büsbütün ezilmezdim bunların altında. Bir şey yaptım mı en iyisini, koccamanını yapma tutkum vardı. Köyde kardeşlerim, yaşıtlarım içinde bir taneydim. Zorlukların üstüne gitme gücüm sonsuzdu. Sadece kalleşlikten yılıyordum. Beni kalleşlikle yıkabilirler. Bu özelliklerim çocukluktan bugüne kadar sürdü. Özüm bunlarla ta çocukluğumda doldu.

Fatmaca'nın kızı Ayşe yaşıtımdı. Evcilik oynarken bir sürü "gelin" yaptık. Üçle beşle kalmadık. Ağabeyi İsmail'in düğününden kalan kırpıntılarla kaç gelin yapıp odayı, bacayı doldurduğumuzu şimdi anımsamıyorum ama çok yaptık. Ayşe kafamın dengi, iyi bir kızdı.

Çelik çomak, kös, dokuztaş, beştaş, birdir bir, uzun eşek; köyde oynadığımız oyunların başında gelirdi. Saçaklardan sa-

rıca arı peteği, kırlardan çula yuvası bulmak, hiç düşünmeden yumurtasını almak, o küçük can parçalarını kırıp içine bakmak, en tat veren eğlencemizdi. Yapıyorduk bunu ne yazık.

Evimizin yanından geçen İğdir Çayı ilkbahar selleriyle taşardı. Sular çekilince iki yanı kırmızı mille dümdüz örterdi. Gün vurdu, biraz kurudu mu, fırlardık. Açıkgözler önden varırdı. Evimiz yakın olduğu için bunda da birinciydim. Aklımız sıra "bağ bahçe" çevirir, "değirmen" yapardık. Birle ikiyle yetinmez, üç değirmeni yan yana dizerdim. O tutkularım sürse köyün, hatta ülkenin başına sorunlar açan, varsıl bir iş adamı olurdum.

Çelik oyunlarında ortaya ilk atılan, göze çarpan, uzaktan seyreden kadınların bile "maşallah"ını alan bendim. Bu başarımın altındaki giz, gökten gelme yetenek değildi. Kendimi verdim mi tam veriyordum. İyi hazırlanıyordum, kimse ayırdında olmuyordu. Örneğin evimizin hayatındaki ocağın içini çelikle, çomakla doldurdum. Öteki çocuklar çeliği söğüt dalından düzerdi. Ben kitaplarda "pimar" diye geçen çalı dalını uygun bulurdum. Pimar söğütten ağır olduğu için havada iyi gider. Kırışların evin önünden vurdum mu, Kalınbokgilin dama vardırırdım. Karşıma Ömer Ağa'nın Hacı değil, kim çıkarsa, çeliklerim hepsinin başının üstünden aşardı. Çok kurnazlık bilirdim. Hacı arkadaş çeliği uzaklara atacağımı sanıp ona göre önlem alırdı; yakma atardım, yetişemezdi. İkinci kez gene yakına atacağım diye burnumun dibine gelirdi; bu kez uzağa atardım. Dalya üstüne dalya, kama üstüne kama sokardım.

Sorarlardı: "Ulan valla gene soktu! Kaç oldu?"

Çok tatlı, zevkli olurdu. Bırakıp gidilir mi hiç?

Anam kulaklarımı çekeceği yerde, seyretse anlardı: Oğlu ne başarılar gerçekleştiriyor! Zamanı yoktu. Sabah çifte, öğleyin oduna gidiyor, akşam gelip ev işlerini baş etmeye çalışıyor. Ekmek aş kayırıyor, biz yardımcı olmazsak dolacak suya, bakılacak hayvana horoza bakıyor. Çorbayı kotarıp kapının önüne koyuyor; geçten geç varıp onu da ben deviriyorum.

Dövse... etimi gömgök etse neye yarar? Dökülen çorba toplanır mı? Onun için açıyor kollarını, basıyor göğsünün üstüne: "Aferin koçuma!" diyor. Öfkesini sevgiye dönüştürüp sıkıyor.

Anamın öfkesini hem anlıyor hem anlamıyorum. Anlasam kötü. İşte kucağındayım. İstediği kadar döver. Ama bu onun büyük hıncını dindirir mi? Taşkın bir duygu çağlayanıyla, "Binin yarısı beş yüz, o da bizde yok, çekiver kuyruğunu!" der gibi sıkıyor. "Ömer Ağa'nın Hacı'yı yendim ana!" diye çırpınıyorum bağrında. Ağalara hıncım bildiğim için yararlanıyorum. Küçük aklımla büyük öfkeleri söndürmeye çalışıyorum. Çelikte işleyen zekâm, anamın sevgisi önünde takla atıyor. Sıkarken sıkarken, gerçek öfkesini ortaya koyacak olursa ne yapacağımı da dikkatle düşünüyorum. Bir anda yılan gibi bükülerek, kucağından boşalacağım. Benim sezdiğimi yüzde yüz o da seziyor. "Doğurduğumu bana mı öğreteceksiniz?" derdi sık sık. Hayır nasıl öğretiriz? Gene de var gibi, yok gibi duruyorum göğsünde. Oyuna getireceğini anlarsam, kalmam göğsünde... Candan sıkıyor. Gerçekten, öfkesini sevgisine katıyor. Bu da onun üstünlüğü. Teslim oluyorum. Öyle has, öyle içten sıkıyor. Severek, beğenerek.

Nice sonra çözüyor. Hasırı çulu yıkayıp akşam azığımızı yeniden kotarıyor. Ekmek kırıntılarından bir "yemek" yapındırıyor. Kırıntıları yağlı suyun içinde kaynatıyor. Kardeşlerim toplansın, birlikte yiyelim diye bekliyor. Ortalığı topluyor. Sonra yorgun, bitkin, yatsı namazına duruyor. Kılıyor, kılıyor: "Heey Koca Allah! Görmüyor musun başımdaki kışı? Akıllandır şunu! Yedi nüfusun çorbasını dökmesin bir daha!" diyor.

Ertesi günlerden birinde, gene böyle başarılı, hem de en baş'tım. Bu kez Çiyanoğlu'yla yarışıyorum. Baki'yi başımıza ayırtman diktiler. Kazandığım iki sayıdan birini saymıyor. Ne yapıp edip beni yendirecek, böylece çekemeyenlerimin hıncını alacak. Ama yenilmiyorum.

Köyün büyükleri akşam namazını kılıp çıkmış, bizi seyrediyor. Ayırdında değilim, anam da gelip köşeye durmuş. Niyeti kolumdan tutup eve götürmek. Bakmış kızışkın bir yarıştayız, hem de ayırtman Baki'nin kötü tutumuna düşmüşüm; "Ha koçum göreyim!" diyor. Ama ne dikilişini görüyorum ne mırıldanışını duyuyorum. Aştım onca kayırmayı, yendim Çiyanoğlu'nu. Köyün içi çanga manga oldu. Alkış tufan birbirine karıştı.

Birden anamın elini bileğimde buldum. Boynumun, kulağımın terlerini siliyor. "Bu köyün gözü öldürür seni; bir gök boncuk asayım omzuna!" diyor. Yanı sıra yürüyor, "İyi!" diyorum içimden. "Azarlamayacak!" Uça uça gideceğiz sanıyorum. Yoook; Hüseyin'in kahveye sapıyoruz. "Hüseyin! Bir çay getir Tahir'e!" diyor. Hüseyin kahveyi açalı kaç zaman oldu, daha kapısından girmedim. Öyle imreniyorum çaya; ince belli bardaklar içinde öyle mis gibi kokuyor. Evimizde yok, Hüseyin'in kahvesi ilk. Kimi varsıl babalar çocuklarını götürüp içirmiş, anlatıyorlar, deli oluyorum.

O güzel bardağı doldurup elime verdi Hüseyin. Alır almaz diktim. Sıcağı elbet biliyorum ama ayırdında değilim. Elim dilim yandı; bıraktım yere. Yer toprak, kırılmadı ama çay döküldü.

Kulaklarımda anamın sesi: "Hüseyin, bir daha getir!" Beni de öğütlüyor: "Üfle de iç akıllım! Üfle de!"

Yıllar yılı, yurt içinde, dışında, nereye gittimse o ilk çayın kokusunu aradım; yok. Ama rengini sık sık görüyorum; içimde bir yerlerde güzel bir çerçeve içinde duruyor.

Arka Pencere

Sırtımda ot çuvalı, avlu kapısından girdim. Anam giysi yıkıyor. Bitirmek üzere. "Hemen soyun!" dedi. O gün yıkanmaktan kurtulacağımı sanıyordum. Ota giderken, "çabuk gel!" dedi. Yıkanmayı sevmiyorum. Giysiden giysiye sıram geldi mi bir yere kaçmak, bir yerdeysem oyalanıp kalmak istiyorum. "Haydi hemen soyun!"

Anam beni avluda yıkıyor. Gözüm, komşumuz Ak Mehmetgilin pencereye gitti. Solumuzda, evin arka duvarında bir göz pencere. Kızlar pencereye yumulup seyrediyor. Kaç kez yalvardım, yeniden yalvarmak istemiyorum. Yavaş yavaş soyundum. Tekneye oturdum. "Ama çok su isterim!" dedim.

Sabunu koydu başıma: "İstediğin su olsun!" dedi. Kardeşime buyurdu: "Zekiye, bakraçları al, İğdeli'ye koş!"

Kakışmadı kardeşim; bakraçları alıp koştu.

Kazanda olandan başıma ılık ılık döküyor. Ilık suları çok severim. Sulara doyamam. "Tahir'im su kuşu!" der. Ah bir de kızlar bakmasa! Acaba gene pencereye toplandılar mı? Toplansalar fıkırdamalarını duyarım. "Duymadığıma göre bakmıyorlar" demeye kalmadı, komşumuz Fatmaca, Ayşe'nin elinden tutmuş, çıkıp geldi:

"Küllü suyunuz artarsa, başımızı yıkayalım!"

Gözlerim kapalı. Fatmaca: "Dikil kız şuraya, nalet!" diyor. Ayşe'yle yaşıt olduğumuzu anlatmıştım. Ağabeyinin düğününde, yengesinin çeyizinden artan kırpıntılarla birbirinden güzel gelinler yapıp, oynadık. O ana oldu, ben baba. Ama hiçbir zaman beni çıplak görmedi. Şimdi geldi, bakıyor.

"Ana, oldu mu bu?" diye büzüldüm.

"Aman Tahiiiir, ne var utanacak?"

"Ayşe görüyor..."

"Yiğidin malı ortada! Ne varmış görmeyle?"

Başımın sabunu bitti. "Dikil!" dedi. Dikildim. Ne kadar sakınsam, bakıyor Ayşe. Hemen o an anladım, Ak Mehmet'in kızlar da pencereye yığıldı. "Onlar da bakıyor, anaaa!.."

"Vah vah vah! Yiyecekler seni; ne yapsak?"

Fatmaca, "Tahir haklı! Bu pencerenin burada yakışığı yok Elif! İnsanın türlü hali olur! Gözleri her zaman üstünüzde! En iyisi söyleyin karakola, kapattırın!" diyor.

Anam, "Sen buraya baş yıkamaya mı, yoksa bizi kışkırtmaya mı geldin?" diye sordu.

"Niçin kışkırtayım? Yasalarda bir evin, arkasındaki evden yana pencere açması yokmuş! Duyduğumu söylüyorum..."

"Çok yaşa! Ama senin kadar biz de biliriz. Komşu komşunun külüne muhtaç. Bir pencere için hatır mı kırayım? Ak Mehmetgil evi yaparken iznimizi istedi, isteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara; verdik biz de!"

Anam, Fatmaca'ya ciddi ciddi anlatıyor, hem de sırtımı sabunluyor. O sırada Feyzullah Hoca öğle ezanına başladı:

Tanrı uludur, Tanrı uludur
Tanrı'nın elçisidir Muhammet
Şüphesiz bilirim bildiririm
Tanrı'dan başka Tanrı yoktur tapacak
Haydin namaza, haydin namaza!
Haydin felâha, haydin felâha!

Sesi Türkçe ezana iyi gidiyor.

Zekiye suyu doldurmuş, geldi. Anam maşallah çekti. Arı suyu kazana boca etti: "Tahir'ime ancak yeter bunlar Fatmaca! Ana kız baş yıkayacaksanız, kaplan alın, gidin İğdeli'ye!" Her zamanki sözünü yineledi: "Dedim size, Tahir'im su kuşudur, kanmaz sulara!" Ilık suyu tas tas döktü omzumdan. Belimi bacağımı büküyorum, bulanıyorum hoşlantıdan. Fatmaca'nın gözü yemedi İğdeli'ye gitmeyi: "Kalıversin madem, bugün yıkamayalım!" dedi.

Zekiye, Ayşe'yi çekti kolundan: "Yürü, ikimiz gidelim!" Komşularımızın kirli baş dolaşmasına gönlü razı olmadı.

Büyük havlularımız yok kurulanmaya. Anam beni yatak çarşaflarından birine sardı. Oradaki boş saman selesini tersine çevirdi: "Otur, giysilerini getireyim!" dedi.

Ak Mehmet'in kızlar hâlâ fıkırdıyor.

"Evi yaparken Ak Mehmet geldi. Sordu rızamız var mı? İyice döküp düşündük, var dedik. Sonra oyun çıkarmanın yakışığı olmaz Fatmaca!"

Önce bizim ev yapılmış, sonra onlarınki. Öyle bir pencere olmasa evleri oturulmaz yazları. Açtılar mı ılık ılık eser Gemiç gediğinden. Benim için sakıncası yalnız yıkanmadan yıkanmaya. Bir sakınca varsa, kendileri için daha büyük; ne konuşsalar duyuyoruz. Gelip gidenlerini, ev içi kavgalarını bir bir... Gramofonları var. Borusunun üstündeki köpek hoşuma gidiyor. Kolunu çevirir, iğnesini plâğın üstüne getirirler. Bizim evde çalınıyor gibi dinleriz. Ama plakları az ne yazık!

Plak bitti mi kızlar başlar. Biri Şemsi biri Sevim. Onları da dinleriz. Çok güzeldir sesleri. Çok türkü bilirler.

Başını kaldırıp pencereden yana bağırdı anam: "Tamam mı kızlar; Tahir'imi seyredip doydunuz mu?" Temiz giysileri omzuma koydu, yatak çarşafını çekti üstümden. O sırada top gibi bir kahkaha patladı pencereden. Giyinip yukarı çıktım hemen.

Babam değirmende. Ağabeyim öküzleri alıp Küçardı'na gitti. Yukarıya Ak Mehmet girdi geldi, evine. Kızlar pencereden çekildi. "Çabuk ananızı bulun gelin!" diye bağırdı.

Fatmaca söylendi: "Hiç evinde oturmaz karı!"

"Akşama konuk gelecek; rakı içeceğiz! Meze hazırlayın!"

"Zift için inşallah!.."

Ak Mehmet orada, Fatmaca burada, çekişiyorlar.

Anam, "Sana bugün ne oluyor Fatmaca?" diye sordu. Kalan küllü suyu bir kaba doldurup koydu önüne; bakır leğeni getirdi: "Buyur yıka başını! Onlar da hazırlık konuşsun! Biz hoşnuduz komşularımızdan. Boş yere aramızı açmaya çalışma!"

"Kadınlardan peygamber gelmesi âdet olsa Cenaballah seni seçermiş Elifçe! Ama olmamış ne yazık!" dedi Fatmaca.

"De haydi de haydi! Eğ başını, suyunu dökeyim!"

Böyle konuşa konuşa, Fatmaca'yla kızının başını yıkattı.

Ak Mehmet'in Haçça bulunup gelmiş. Pencereye yanaştı, bağırıyor: "Küllü suyun arttıysa ben de geleyim Elif Hala!"

Anam, "Gönül yetti mi su da yeter; buyur gel!" dedi.

Evik çabuk o da geldi. "Akçaköy'e hamam açtuk! Kızlarını da getireydin!" dedi. Sonra sordu usulca: "Kim geliyor konuk? Kime açıyor kocan rakıları?"

"Sağlıkçı Yaşar'la öğretmen Salim geliyor! Çabuk gidip tavuk paklayacağım. Yumurtayla kumpir haşlarım. Peynir de var..."

Ak Mehmetgilde rakı içildi mi hep gramofon çalınır, oynanır. Köyün çocukları merdivene yığışır. Gönlü geniş insanlar; kovalım, bağıralım demezler. Karnı darlık eski Muhtargile vergidir. Şenlik olunca çocuklar onların merdivene de yığışır. Kovarlar hemen. Bir kezinde Gemiç'ten adamlar geldi. Geniş odada içiliyor. Aşağı mahalleden Köroğlan'ı çağırdılar. O da elini kulağına attı, Malatyalı Fahri gibi gazel çekiyor. Çocuklar bayılıyor. Tam o sırada Kara Mahmut hepsine hastir çekti. Oturmuş uslu uslu dinliyoruz. Tekme savurdu, kovdu hepimizi. İki üç çocuk çaktırmadan dönüp vardık. Bıçaklarımızı çıkarıp, kapının önünde dizili pabuçları dildik birer birer: "İyi kovun bundan sonra!" Kimler kimler başardık bu öcü? Ertesi gün, aramızda olmadığı halde Gazi ağabeyimi çağırıp dövdüler. İçimde daha büyük bir hınç oluştu.

Bu akşam da gitsek mi acaba Ak Mehmetgilin merdivenine? Oturup köpekli gramofonu, hem de Köroğlan'ı dinlesek mi? "Arka pencereden izlersiniz! Hazır gözünüzün önünde gibi!" dedi anam.

Akşam ezanı okunurken başladı şenlik. Yatsı okunurken de kesmediler gramofonu. Dönüp, dönüp aynı plağı çalıyorlar. Sağlıkçı Yaşar kuru, gevrek sesiyle kakır kakır gülüyor. Ak Mehmet rakının biri bitmeden öbürünü açıyor. Bizim köyün öğretmeni, "Sarı Kordelem'i koy Ak Mehmet!" diyor. Ak Mehmet yada Şemsi her kezinde aynı plağı koyuyor:

Penceresi cam cama muallim
Selam verdim amcama muallim
Amcam kızını vermezse muallim
Turşu kursun fincana muallim

Öğretmen Salim sarhoş, yineliyor: "Sarı Kordelem'i koysana Ak Mehmeet!" Arayıp tarıyor, Sarı Kordelem plağını bulamıyorlar. Meğer karısı ev sıvarken kırmış. "Oldu mu şimdi, oldu mu?" diye ağlıyor koca öğretmen. Onlar oda içinde, biz hayatta oturuyoruz. Sadece babam yok aramızda. Yemeği çoktan yiyip bitirmişiz. Ak Mehmetgildeki şenliği izliyoruz.

Fatmacagilin hayatta başka bir topluluk oturuyor. Ama ses bize geldiği gibi varmıyor onlara. İçim içime sığmıyor. Türkü söylemek istiyorum. Birden elimi kulağıma attım:

Sarı kordelem sarı
Dağlara saldım yâri
Dağlar kurbanın olam
Tez gönder nazlı yâri

Daha ilk dizeler bitmeden, "Yaşa Tahiiir!" diye bağırdı anam. Gramofon birden "Cıyk!" durdu. Öbür yanda ses kesildi. Türküyü aldım götürüyorum. Bir yandan da bakıyorum, ne diyorlar ne yapıyorlar orada? Penceredeki yığışmaları görüyorum. Hepsi birden sığmadığı için, sırayla bakıyorlar.

Gümüş gibi dupduru o gece gökyüzü. Ayın 14'ü. Ay'la birlikte, bütün yıldızların ışığı bizim hayata akıyor. Sesim ince, sanki hiç sıtma görmemiş. Anamın demesiyle, Köroğlan yanımda halt etmiş! Artık kaptırmış gidiyorum. Derken bir alkış koptu pencereden:

"Yaşa Tahir, nur ooool!" En başta Ak Mehmet bağırıyor. "Nur ol, var ol! Tahir'i buraya gönder Eliiif!" Anam bu öneriye öfkelenmiş gibi, "Oturduğu yerin suyu mu çıkmış? Tahir burada söyleyecek!" dedi. Ak Mehmet, "Peki Elif peki!" diye önerisini geri aldı.

Ağabeyim, "Bir türküyle olmaz, başladın sürdür artık!" diye fısıldıyor kulağıma.

"Peki..."

Irmak kıyısına bir ev yapmışım
Kerpicim tükenmiş naçar kalmışım
Bir yâr için çok cefalar çekmişim

Ağabeyim sürdür dedi ya, anam da sürdür diyor.
"Peki anacığım..."

Kerem der ki dağ üstünde dağ olmaz
Ah çekenin yüreğinde yağ olmaz
Beş bin doktor gelse yarem iy'olmaz
İlle o kız sarsın benim yaremi

"Hangi kız ulen Tahir? Bir deyiver!"
Deyiverir miyim hiç? Eğdim başımı, yumdum ağzımı. Sözünü değiştirdi anam: "Böyle acılı türküleri bırak, kıvrak havalardan çek biraz! Öte yanda kızlar oynasın..."

Mızgın mızgın mızara
Eşek çektim pazara

Kızlar kalkıp şakır şukur oynuyor. Ak Mehmet coştu: "Yaşa komşumun oğlu! Var ol, nur ol!" Sanki belinde tabancası var da çekmiş, "Tak tak tak!" ediyor havaya. Birden türküyü kesecek oldum. "Kesmee!" diye seslendiler. Sesleri yalvarmalı.
Ağabeyim siniyi ters çevirip koydu önüne. Elleriyle vura vura bana eşlik ediyor. Birlikte söylüyoruz:

Hani ya benim elli dirhem yoğurdum
Konyalıdan ben bir oğlan doğurdum
Yürü yürü yürü, Konyalım yürü

Fatmacagilin, öteki komşuların, "ömürlü! ömürlüüü!.." diye sesleri geliyor. Ak Mehmetgilin kızlar oynuyor.
Anam: "Yoruldun artık!" dedi, uygun bir yerde durdurdu beni. "Sesin kısılacak! Kalk bir de içmeden sarhoş oluver!" Böyle numaraları da seviyordum. Nazlanmadan kalktım. Derinlerden, çok derinlerden bir "Heeey!" çektim. Bulanık birkaç adım attım. "Vaa mı ülen bize yan bakıcek?" dedim, yürüdüm oralarda. Sonra gelip yerime olurdum. Anam gitti, içerlerden bir gök boncuk getirdi, çatal iğneyle omzuma tutturdu: "Çıkarma

bunu! İsteyenin var, istemeyenin var; göz değer!" dedi. Sonra çekti başımı dizinin üstüne.

İlk dinletimi vermiş oldum o akşam.

Ertesi gün Ak Mehmet gördü köy içinde. Sırtımda çuval, gene ottan geliyorum. Durdurup başımı okşadı. "Çok güzel sesin var!" dedi.

O güzel sesle daha çok türküler söyledim. Yoksul yaşamımızda anamı, kardeşlerimi şenlendirdim. Gramofonumuz, plağımız olmadığı halde, varsıllardan iyi eğlenirdik, coşunca.

Hacer Halam

Evleri bizimkiyle sırt sırta idi. Onlarınki doğuya, bizimki batıya bakardı. Karda kışta bir iş bitirmeye gitsek, dolaşırdık. Necip dayımın kızı iri yapılı, kaim bilekliydi. Onun küçüğü Ali dayım da öyle. İbrahim'le Saim vardı akranlarım, onlar küçüktü daha.

Ağabeyimle köyümüzün üç sınıflı okulundayız. Öğretmenimizin henüz dalgacı olmadığı dönem. "Şu parçayı okuyun, şu yazıyı yazın, şu problemi çözün!" diye bir dünya ödev veriyor. Geceleri köy içinde oyun oynayan var mı diye denetime çıkıyor. Ertesi gün herkesi tahtaya kaldırıp bilmeyeni dövüyor.

Çok imrendiğimiz halde, tatlı gece oyunlarına katılamazdık. Anlasak da anlamasak da durmadan ders çalışırdık. Arada küçük bir kaçamak yapsak, basılırdık.

Birinde ağabeyim oyunculara katıldı nasılsa. Ben Kırışların köşeden bakıyorum. Ortada bir tavuk ölüsü var. Top gibi kaleden kaleye tepiyorlar. Çığlık göğe çıkıyor. Seyirci çocuklar arasında birden, "Öğretmen geliyor!" diye bir fısıltı gitti. İzzetlerin oradan, kendini belli etmeden sine sine gelmiş.

Ağabeyim, şimşek gibi çekti kolumdan.

Nasıl oldu bilmiyorum, kendimizi dayımgilin kapıda bulduk. Ama kapalı. Güm güm vurup açtırdık. Hacer Halam ocağın önüne kapanmış, ders çalışıyor. Soluk soluğa durduk önünde. Onun küçüğü Ali dayım ortalarda yok. Oyuncuların başındaydı. Yakalamış öğretmen. Şak şak şak! Üç tokat atmış. Yanakları yanarak harman yerine kaçmış. Ağabeyimle yakalanmadan kaçmayı başardık çok şükür.

Koltuğumun altında defter, kitap... Titremesi geçince ağabeyim konuştu: "Hacer hala, sana soru sormaya geldik!"

"Aman bee, hiç kendiniz yapamıyor musunuz?"

Sorulan çıkarıp koyduk önüne.

"Neyse! Haydin bugün de yapıvereyim!"

Derdimiz aritmetikten. Bir de Doğan Tatili Nasıl Geçirdi? parçasının soruları var. Kent çocuklarının yaşamıyla ilgili olan bu yazıyı bir türlü anlamıyoruz. Dayımızın uzun saçlı, güzel kızı her şeyi biliyor. Sıkıştık mı, elimize bir çıra alıp koşuyoruz.

En unutamadığım yardımı ertesi gün okulda oldu. Öğretmen ödevlere bakıyor. Sıra bize geldi. Eh, yapmışız. Korkmamız gerekmez. Arkadaşların adını "Mutmut" koyduğu bir fıslamacı kız var. Söylemiş.

"Kalkın bakalım tahtaya!"

Elinde cetvel. Avuçlarımızı açtırıp vuracak. Birden Hacer halam kolunu kaldırdı: "Hayır öğretmenim, nasıl olur?" Sesi bir çığlık o anda. "Akşam onlar bizdeydi! Bana soru sormaya geldiler! Birlikte ödev yaptık!"

"Öyle mi?"

"Evet öyle!"

Bu kez Mutmut'u çağırdı, onun eline vurdu: Bir, iki, üç! Oooh, fıslamacıbaşı seni! Gözlerinden dolu taneleri dökerek gidip yerine oturdu. Gene de acıdım Mutmut'a.

Anam yağlı katmer yapmış. Gidip Hacer halamı çağırdık. O da biz de şapırdatarak yedik.

Hacer halamı Kör Hasan'la everdiler. Denk bir evlilik olmadı. Nasıl yaptı Necip dayım, neden yaptı? anlamadık. Yaşam boyu mutsuzluk çekti. Hasan enişte yatar kalkmaz, ayaklarını uzatır çekmez, korucudan danasını kurtaramaz.

Hacer halam çocuklarını büyüttü, ama kendi de yıprandı. Kırkından önce tüm saçları ağardı, dişleri bir tane kalmadı.

1974'te Dedeyanı'ndaki tarlaya bir ev yapmaya çalışıyorum. Arada fırsat buldukça dergilere, kitaplara bakıyorum. Bir gün çıkıp geldi. Anamla biraz bıdırdaştıktan sonra bana takıldı: "Okur okur, habire okur! Çocukluğundan beri..."

Ben de ona takıldım, uzattım elimdeki kitabı:

"Al biraz da sen oku halacığım, kitap bol..." dedim.

Birden uçtu yüzünün rengi. Anlamaz anlamaz baktı.

"Al, götür evinde oku!" dedim.

Çok acıydı gülmesi:

"Ben okuyabiliyor muyum a ciğerim?"

"Neden okuyamıyorsun? Okulda bize yardım ederdin?"

"Okumaya okumaya unuttum! Bir tek harf bilem kalmadı kafamda!"

Bu kez benim yüzümün rengi uçtu, ne diyeceğimi bilemedim. Hesapladım, 37 yıl geçmişti; o süre içinde okumayı yazmayı çoktaan unutmuştu.

Gurbet

Anamgilin küçüğü Osman dayım, babamın ölümünü uzaklardan haber alamadığı için cenazeye gelmedi. "Nazilli'nin Burhaniye köyü dünyanın öbür ucu! Beşiğin ardı gurbet! Gurbet gibi kötü var mı? Olmaz olsun!" diye söylenip söylenip sustu anam.

Nice sonra trenle Bozkurt'a, oradan at arabası tutup köye yetişmiş. Çocuk aklı, "demiryolu" deyince, her yanı geniş bir yol düşünürdüm. Ray yoktu örneğin. Serilmiş demirin üstünden koşar tren. Arada düdük çalar. Çok koyun, çok asker taşır. Böyle canlandırırdım.

Osman dayım her gelişinde, iki ay kalırdı. Akrabalarda yatar kalkar, yer içer, özlem giderir, Burhaniye'deki yaşamından söz açardı. Orada dokumacılık yaparmış. Astar kaput, yatak çarşafı, sofra bezi getirirdi. Torbalarla incir getirirdi. Hısım akrabaya birer, ikişer kilo verirdi. Bizde incir yetişmediği için, dayımın getirdiğini çok değerli sayar, kapışırdık. Burhaniye'de bol olduğuna göre, demek orada insanlar doyasıya yer. Bundan ötürü dayımgili mutlu sayardım.

Osman dayım anama başsağlığı diliyor, hem de bir "kardeşlik görevi" yapmak istiyor. Aralarında fısıldaşıyorlar. Dayım arada yüksek sesle anlatarak bize de duyuruyor:

"İki, dört, altı! Az uz değil! Bir kalbur hepsi! Çok çocuk iyi ama bakımı zor. Nasıl yeteceksin? Gazi büyüse, sanata versen. Tahir bir okula girse. Ama dul başınla nereden bulacaksın okulu? Zekiye gelin olsa. Bu kez de arkada Ramazan'la Ayşe var. Eee, bir de karnındaki! Senin işin çok zor abla! Bu yüzden, en iyisi, Tahir'i ver, götüreyim. Can bir insandı enişte. Okutcem, okutcem diyerek gitmiş. Tüm isteği içinde kaldı. İzin ver, ben okutayım. Orada durumum elverişli. Yer içer, okula gider. Fat-

mana yengesi giysilerini yıkar. Okul tatillerinde getiririm, öper koklarsın. Bu konuda sana söz veririm..."

Anam koyu koyu düşünüyor. "Bilmem ki Osman?" diyor. İki üç dost var, onlar da bizim gibi yoksul. Yeterli destek yok. Yetim aylığı, dul aylığı, sigorta migorta yok. Gerçekten yer demir, gök bakır.

"Hiç korkma abla! Kendi çocuğum gibi bakarım!"

"Öz dayısı oluyorsun, yabancı mısın? Ama evlattan ayrılmak zor. Ciğer evlat. Başkası olsa konuşturmanı bile..."

"Sağol abla! Gene de bu sözlerini kabul sayıyorum!" diyor, bana dönüp göz kırpıyor: "Her gün incir yersin orada!" Anlatıyor: "Ceket pantolon, ay yıldızlı şapka, bağcıklı ayakkabı! Beyaz yaka! İçi kitap dolu çanta! Her şeylerini alırım..." Anama dönüyor yeniden: "Okur ekmeğini çıkarır! Sürüp geldiği kökeni yadsımazsa bize de yararı olur. Böylece eniştemin muradı yerini bulur!" Kardeşlerime soruyor: "Bu konuştuklarım iyi değil mi? Götüreyim değil mi?"

Kardeşlerim çiğin çekiyor. Anamdan yanıt çıkmıyor.

"Bu kadar dil döküyorum abla! Hayır dersen kırılırım! O zaman demek bana güvenmiyorsun. Beni kardeş yerine koymuyorsun!" Anamı sıkıştırıyor. Arada bana da "Gelirsin değil mi?" diye soruyor.

"Elleme" adı verilen incirler yassı oluyor. Doyulmuyor yemeye. Hele okula gitmek! Bağcıklı ayakkabı, ceket pantolon, ay yıldızlı şapka! İçi kitap dolu bir çantanın sahibi olmak! Mıknatıs gibi çekiyor beni. Ama dayımgille gitmeye fazla istek gösterirsem kardeşlerimi, anamı istemiyorum gibi anlaşılır diye çekiniyorum. Dayım sordukça, "Anam bilir..." diyorum.

Anam derin düşüncelerin içinden çıkamıyor. Boyuna susuyor. Yalnızca namazlarının ardından birkaç sözcük; onu da Allah'a yöneltiyor: "Ey büyüklerden büyük Allah'ım, bana yardım et! Bana zihin açıklığı ver! Yanlış karar aldırma!"

Dayımgilin gitme günü yaklaştı. Kısık sesle kararını açıkladı sonunda: "Gideyim diyorsa gitsin!"

"Gelecek misin?" diye sordu dayım.

"Anam bilir..." dedim. Belki beni denemek için böyle konuşuyor. Belki son gün cayacak. O yüzden suskun duruyorum.

Ayrılık günü geldi. Yıkanmış yamanmış giysilerimi torbaya koydu anam. Berbere götürüp tıraş ettirdi. Küllü su yaptı, iyice yıkadı pakladı.

Kardeşlerim toplanıp bir ağlama tutturdu. Evimiz yasa boğuldu. Akrabalar toplandı. "Olmaz olası ayrılığı çıkaranlar onmasın!" diyorlar. Kendileri ağlarken beni de ağlatıyorlar.

Dayım armağan olarak incirle bez getirdi ya. Bizimkiler de fasulye, nohut, tarhana, bulgur doldurdu. "Akçaköy patatesinin lezzeti başka yerin patatesinde yoktur!" diyerek, üçer kilo koydular. Dayım gene araba tuttu.

Puslu bir gün, anamın, akrabanın ellerini öptüm, kardeşlerimle sarmaştım, dayımla birlikte arabacının yanına oturdum. Kızı Hacer'le Fatmana yengem arkaya yerleşti. Anamgil köyün altına kadar geçirdi bizi. Sonra çal kamçı, Akçaköy'den aşağı çekilip gittik. Dönüp dönüp bakıyorum köyümüze. Bağımızın yanından geçerken ağlamaklı oldum. Dayım durmadan beni sevindirecek konular anlatıyor, şakalar yapıyor, gelecekten söz ederek gözlerimin önünde parlak ufuklar canlandırıyor. Dereköy'ü, ilk kez gördüğüm Bayındır gölünü, korkunç Güvercinlik kayalarını, dik bayırların arasındaki Derbent boğazını, çaltı köyünü, Hambat ovasını bir bir geçiyoruz.

Derken Bozkurt istasyonu. Eşyamızı yapının dibine yığdık. Arabacıya parasını ödedi dayım. Tren bekliyoruz. Demiryolu aklımı karıştırdı. Hiç de her yanı demirden değil. Rayların üstünde devrilmeden nasıl gidebilir tren? Birbiri ardına sıralanmış vagonlarıyla Akçaköy'ü yutacak uzun bir katar. Kırmızı şeritli şapkaları, ağızlarında düdükleriyle trenciler bambaşka insanlar. "Binince korkma!" diyor dayım. "Tıkır tıkır hem gideceğiz hem uyuyacaksın..."

Köyümüz temelli koyu mavi, hem de dik dağların ardında kaldı. Yüksek göklerde süt bulutlar kaynıyor.

"Tasalanma! Beş ay sonra gezmeye geleceğiz..." diyor dayım. Varır varmaz Burhaniye'nin okuluna yazdıracak. İkiden üçe geçtim. Ağabeyim de ben de iyi okuyorduk. Akçaköy'de üçüncü sınıftan sonrası yok. Babam öldüğüne göre, Burdur'a gidemem; üçü bitirince kalacağım. Dayımla gitmem iyi oluyor. Varınca beni üçüncü sınıfa yazdırmaya söz veriyor. Gerçi bir belge almadık öğretmenden. Hatta kendisine haber de verme-

dik. Ama iyi yaptık, haber versek bırakmazdı. Burhaniye'nin beş sınıflı okulunda gene köyümüzdeki gibi çalışkan olacağım. Beşi bitirince Nazilli ortaokuluna gideceğim. Nazilli güzel bir yer herhal. Akıllı bir çocuğum, liseyi İzmir'de okuyacağım. İzmir'i görenin ömrü uzar... Para, giysi, kitap sorun değil. Dayımın gücü her şeylere yetecek. Bir de bisiklet sözü veriyor. Çünkü orta okulda okuyan çocuklar bisiklete biner.

Bozkurt istasyonunda bir dünya düş kurdum. Karanlık çöktü. Bindik trene. Bohçalı insanların arasına oturduk. İçerisi çok sıcak, buna şaştım. Bir adam ayva verdi. Koca yolculuktan bir bunu anımsarım. Çürük ayvayı almayacak oldum. Kendi de çıkardı bir tane, parmağıyla çekip çekip yedi çürük yerini. Dili de bir tuhaf: "Bu ayvanın çürügi yenir!" diyor. Denedim ben de. Bir tuhaf ekşiydi, kötü değildi. Gece geç zaman Burhaniye'ye vardık. Dayım gene araba tuttu.

Ertesi gün erkenden kalkıp ayaklandım. Beni alıp okula götürsün. Oralı olmadı. Birkaç kez üsteledim. O zaman da, "Hemen ilk gün olmaz! Birkaç gün dinlen!" dedi.

"Dayı, trenle geldik, yorulmadım..."

"Yorulmuşundur; benden iyi mi bileceksin?"

İkinci gün, "Haydi masır sar!" diye Fatmana yengemi çıkrığın başına oturttu. Kendi tezgâhın başına geçti. Siyahlı beyazlı ipliklerle başörtüsü dokuyor. "Okul, dayı benim okul?" diyecek oldum. Bu kez de "Kahvede başöğretmenle konuştum, kayıt zamanı geçmiş!" dedi.

Akşamları kahveye çıkıyor; orada görüyor başöğretmeni demek. Okula ancak gelecek yılın güzünde yazılabilecekmişim. Boş oturmak olmaz, ben de masır sarmalı, dokumacılık öğrenmeliymişim. Dokumacılık iyi bir sanatmış.

İyi çocuklar büyük sözü tutmaz mı? Başladım ben de masır sarmaya.

Eve odun getireceğiz diye dayımın aldığı eşeği de güdüyorum. Derken, çok para ediyor diye ormandan kaçak sırık çekmeye başladık. Yanında çırak gibiyim. Uzun yollardan gidip, yüksek düzlerden geçip gür ormana dalıyoruz. Dayımın kestiği sırıkları yükleme yerine değin taşımaya yardım ediyorum. Eşeğe bakıyorum.

Menderes ırmağından bir sulama kanalı bölüyor mühendisler. Onlara Buldan'ın Baştatlı suyundan taşıma işini de dayım üstlenmiş. Tabii onu da ben yapıyorum. Okulun yüzünü ikinci yıl da görmedim. O çok sevdiğim inciri ise ancak ara sıra, bayramda filan yiyebiliyorum. Dayım sırık paralarını toplayınca, ikişer kilo alıp getiriyor. Akçaköy'e ise hiç gitmiyoruz. Üstelik böyle masır saran, sırık kaçakçısı, mühendislere su çeken, ama okula gitmeyen bir çocuk olarak köye gitmek içimden gelmiyor.

Ay yıldızlı şapka, bağcıklı pabuç düş oldu. Bisiklet unutuldu.

Anamgille mektuplaşmamız, haberleşmemiz yok. Kendim yazabilirim belki, adres bilmiyorum. Bizim köye mektup nereden, nasıl gider, bilmiyorum. Öyle, susuz kalmış mısır gibi kuruyorum. Köyden ayrılıp dayımın yaşadığı Burhaniye'ye gidişim, isteğim olmadan orada kalışım, yaşamımın ilk sürgünü oldu. Bakalım ne zaman bitecek?

Dayım

Anlaşıldı, Burhaniye'de bana okul yok. Apaçık haksızlığa uğradım. Altında kalacak mıyım bunun? "İyi çocuk söz tutar!" diye kandıramıyorum kendimi. Dayımın eli sert. Fatmana yengeme şak vuruyor. Birkaç kez bana da vurdu. Nasıl başkaldıracağımı bilmiyorum.

Dünyanın üstündeki canlı varlıkları yaratan Tanrı, aynı zamanda bütün olup bitenleri gördüğüne göre, acaba benim uğradığım haksızlığı neden görmüyor? Neden düzeltmiyor? Bunun için ben kusursuz olmalıyım. Örneğin dayım bir söz dedi mi tutmalıyım. Tutuyorum hepsini. Yalnız bunun için tutuyorum. Ama içten içe kızıyorum ona. Kızmanın üstünde, nefret ediyorum. "Tanrı canını alsın, bir gün önce ölsün!" diyorum. "Sabi" denilen çocukların duası yerine gelirmiş. Tanrı bütün kullarından önce çocukları ödüllendirir ya. Dayımın canını alsın diye yalvarıyorum.

Bir gün Burhaniye'nin üstündeki palamutlardan birinin altına yattım. Dayımın akşamdan sabaha öleceğini ciddi olarak düşündüm. Peki o zaman Fatmana yengem ne olacak? Dayım döverken beni elinden alıyor. Kimi zaman yerime dayakları kendi yiyor. Hacer ne olacak? Tezgâhta kim çalışacak, sırıkları kim getirip satacak, kim satacak mühendislere Baştatlı suyunu? Üç oradan, beş buradan, iyi kötü o kazanıyor. İşte yengem gene gebe.

Ölürse her şey ortada kalacak, yükleri ben üstleneceğim. Dayımın ölmesi yanlış. Tanrıya yalvarıp ilençleri geri almalıyım. Bunu evde yapamam. Bahçenin köşesinde bir hela var, sadece orada yalnız kalabiliyorum. Orada da olmaz. En iyisi yarın bir fırsat bulup palamutluğa gitmek. Ya ben fırsat bulunca kadar Tanrı dayımı öldürürse? Babası ölmüş, anasından ayrı bir çocuğun duası hemen yerine geleceğine göre, ne yapıp edip o duaları geri aldığımı bildirmeliyim.

İçimden ufak ufak mırıldanıyorum: "Aman güzel Allah'ım! Aman koyun gözlü Allah'ım, tosun Allah'ım! Ben yanlış düşünmüşüm. Sen daha iyi bilirsin ya, dayımın ölmesi doğru değil. Yarın daha uzun dua edeceğim; şimdilik şu kadarını duy, ölmesi iyi değil! Bırak yaşasın! Ama göğsüne bıcımık acıma koy, beni dövmesin!" Yalnızca "Dövmesin!" diyorum, "Okula yollasın!" demiyorum artık. İki gün sonra yeniden dövüyor. Yeniden ileniyorum. "Öldür! Tek gün yaşatma! Hazır uykuya yatmışken, basıver boğazına, pıss gitsin cam! Yıkasınlar, gömsünler! Yalnız toprak değil, taş da koysunlar üstüne, kalkamasın!"

Beş gün, on beş gün geçiyor, ölmüyor. Demek ölmeyecek? Tanrı'nın adaleti hiç de düşündüğüm gibi değil. Kötü bir insan olduğu halde onu kolluyor.

Bu arada benim de hatam oluyor. Bu hata Tanrı'nın yanında durumumu zayıflatıyor. Bu hatayı nasıl yaptığımı anlamıyorum. Sabahları evde çay içilir. Anlatmıştım, Akçaköy'de yoktu. Dayımgilde kesme şeker yarını kilo, bir kilo alınır, dolaba konur. Kahvaltıda yada konuk geldiğinde kaynatılan çaya katılır Yengemin görmez yanına getirip bir iki atıyorum ağzıma. Çabuk gelip geçen bir tat bu. Bir tek, iki tek şekerin tadı! Ama doyulur gibi değil. Yaşamda başka tatlar bilmediğim için, kesme şekerin tadını büyütüyorum herhal. Dilimin kimi zaman altında, kimi zaman üstünde eriyen tadı yeniden duymak için Fatmana yengemin evde olmadığı zamanı kolluyorum. "Çaldığımı bilirler!" diye korkuyorum elbet. "Sadece bir tanecik!" diye kendi kendime söz veriyorum. Sonra birde ikide kalmadığım gibi, üçte de kalmıyorum. Dörde çıkarken yemin ediyorum: "Bu son! Bir daha yersem Allah canımı alsın!" Dördüncüyü yiyorum. Beşinciye yönelirken, "Anam ölsün yersem! Yok yok, kendim öleyim!" diyorum. Bir süre kendime egemen oluyorum. Yengemin, dayımın eve dönmeleri uzayınca gidip bir tane daha alıyorum.

Şeker olayı tez açığa çıktı. Yengem para istedi. Dayım sordu: "Kaç gün oldu daha biz şekeri alalı?"

"Kaç gün olacak, kullanıyoruz!"

"Nasıl kullanıyoruz?"

"Valla bilmem, bitiyor."

"Bu kadar çabuk bitmez! Evin içinde hırsız var!"

O anlayışlı kadın, gözlerini indirdi.

"Hacer mi, yoksa sen mi yiyorsun?"

"Yok baba, gözüm çıksın ben yemiyorum!"

"O halde herkes birer yemin edecek!"

Yengemden, Hacer'den sonra sıra bana geldi. Yalan yere yemin edince insanın şişip öleceğini duydum. Buna karşın dayım, "Sen de et!" deyince ettim: "Valla billa, canım çıksın yemedim!"

"Öyleyse ben yedim!" diye kalktı tezgâhın başından. Odanın ortasına dikildi: "Şimdi biraz ciddi konuşalım! Kalk ayağa!" Kalktım. "Gel önüme!" Varıp dikildim. Baktı gözlerimin içine. Gözlerimi indirdim. "İndirme! Gözlerimin içine bak! Utanmadan bir de yalan söylüyorsun!" Yengeme döndü: "Maşayı koy ocağa!" Başım bir döndü. Dünya fır fır. Bilmiyorum ne yapacağım? "Koy maşayı diyorum sana!"

Yengem yalvarmak bir sesle dikiliyor: "Deliliğin gereği yok, maşa konmaz ocağa!"

Dayım, ayağını biçimine getirip bir salladı, yıkıldı yengem. Soluksuz kaldı bir süre. Canı çıkıp gidecek az daha. "Bana akıl mı öğretiyorsun! Benimki bana yeter! Koy maşayı ocağa diyorum sana!"

Gözüm karardı, yıkılacağım. Aklım başımdan çıkıp gidecek. "Hangi elinle aldınsa o elini, hangi dilinle yedinse o dilini dağlayacağım!"

Ne yapacağımı, nereye gideceğimi şaşırdım. Fatmana yengem yalvardıkça dövüyor. Kendimi sıkıp yalvarsam da yararı olmayacak. Kapana kısılmış gibiyim. O arada yengeme bir daha vurdu: "Maşayı! ateşe! koy dedim sana!"

Yengem, "Elin ayağın kötürüm olsun! Başına yıldırımlar düşsün!" diye ilenerek maşayı koydu ateşe.

"İlenip durma! Köpeğin duası kabul olsa, gökten etli kemik yağar!" Bana döndü: "Fazla uğraştırmadan söyle, yedin mi, yemedin mi? Biliyorum yedin ama kendi ağzından duymak istiyorum. Söylersen cezan azalır!" Bir tane vurdu.

Bu davranışları beklemiyordum ondan. Köyde anama konuştuğu gibi değilmiş hiç! Kötü insanmış. Ama kendim de kusurluyum. Kaçıp köye varsam ne diyebilirim? Sözgelimi:

"Anaa!"

"Söyle oğlum!"

"Dayım dövdü beni?"

"Neden dövdü?"

Ne diyeceğim? Arkamdan gelip şeker çaldığımı söyleyecek. Kardeşlerimin önünde on paralık olacağım. Ben bunları düşünürken bir daha vurdu: "Yedin mi, yemedin mi?"

Maşa kızıyor ateşte. Canımı gücümü toplayıp "Yedim!" dedim. Bir savurdu: "Hani yemediydin? Yemin ettiydin? İnsanı ne uğraştırıyorsun? Bir an önce söylesene!" Maşayı aldı eline, "Ooooh, iyi kızmış! Şimdi hangi elinle alıp yediğini söyle! Cezanı ona göre vereyim vereyim!"

"Bir daha yemez, yapma!" diye çıldırmış gibi bağırdı yengem.

"Karışmaa! Sen onun savumanı mısın? Şimdi bir konuk gelse ne katacaksın çaya, kahveye?" diye bir daha tepti.

"Gider hemen alırım, yapma!"

"Neyle alacaksın?"

"Veresiye alırım, yapma!"

"Çaydan mı toplanıyor paralar? Benim canım çıkıyor şu tezgâhın başında! Hem de sırık çekerken inişlerde yokuşlarda!"

"O da masır sarıyor, eşek güdüyor, yapma!"

"Güdüyorsa karnını doyuruyoruz..."

"Bir daha yapmayacağına söz versin, benim hatırım için bağışla!"

"Senin ne hatırın var ki bağışlayayım?"

Yengem yalvardıkça böyle öldürücü sözler söylüyor.

Canımı gücümü toplayıp, "Bir daha yapmayacağım!" dedim. Büyük bir utkunun tadıyla parladı gözleri. Bir tane çaktı, biber sürülmüş gibi yandı yüzüm. Ne yapacağımı hiç bilemedim o an.

"Biraz daha yalvar: Bokunu yiyeyim dayı! de! Döve döve seni öldüreceğim çocuk! Ama öldürmeden bir güzel dağlayacağım maşayla!" Dediği biçimde yalvarmak uygunuma gelmiyor. Onurum, insanlığım yok olup gidecek. Fatmana yengemin, Hacer kızın yüzüne bakamam. Hayır, yalvarmayacağım.

Maşayı koydu, yeniden aldı. İyice kıpkırmızı olmuş. "Demek yalvarmıyorsun! Dur sen! Dur bak, ne yapıyorum sana!"

Yengem kalktı, saldırdı kucağına: "Beni dağla, çocuğu dağlama! Emanet dağlanmaz! Sıç bokunu ben yiyeyim, elini ayağını ben öpeyim! Dağlama! İstediğin gibi ben yalvarıyorum bak! Bir yavruya bu yapılmaz, yapma! Başımıza taş yağar, kulun kurbanın olayım! Bir avuç şeker alt ucu; gider hemen alırım bakkaldan. Senin paranı istemiyorum; köşeye koyduklarımla alırım, yapma!"

"Bir daha yapmayacağım desin, yemin etsin, bırakayım. Yoksa valla bırakmam!"

"Bir daha yapmam..." dedim.

"Bir daha yapmam dayı de, ayı!"

"Dayı!" dedim.

"Yaparsam iki gözüm önüme aksın, yaparsam Allah belamı versin, yeminler yemin olsun, de!"

Kırmızı maşayı elinde sallıyor. Yengemi yeniden itip kakıyor. Dediklerini söyledim. Attı elindekini ocağa. Yeniden geçti tezgâhın başına. Buyurdu: "Bir bardak su ver!"

Savaştan çıkmış gibi göğsü har har ediyor. Yengem suyu verdi. İçti. "Bir daha yaparsan bak, bağışlamam çocuk! Hem de götürür karakola teslim ederim! Jandarmalar bağlar kolunu. Adresini veririm. Akçaköy'e kadar karakoldan karakola teslim gidersin! Raporunu da verirler anana. Becerilerin her yere yayılır."

"Yapmaz artık, söz verdi..."

"İsterse yapsın!"

Hiç sesimi çıkarmıyorum.

"Yapsın da tanısın!"

Bilmiyorum o korkunç günün üstünden kaç gün geçti? Bir gün gene evde yalnız kaldım nasılsa. Elim gidiyor, ayağım kaçıyor. Öyle yaparak, böyle yaparak kendimi tuttum uzun süre, sonuna kadar tutamadım. Dilimde o tadı ille yeniden duyacağım. Az da sürse, ağzımda eritip yutacağım. Kısacık bir tat için onca sakıncayı göze alır mı insan? Elbet almaz. Ama bir tanecik yesem belli olur mu? Asla iki yemem. "Allah canımı alsın iki yersem! Bir alır, hemen kaçarım!"

Kesekâğıdının içinde belki yüz şeker var. Birinin eksildiğini bilmek için, ohoooo, insanın gözünün terazi olması gerek. Uzattım elimi, aldım bir tane. Ama bir tane alıp çekecektim

değil mi? Çekmeyi bir türlü başaramadım. Kesekâğıdını epey eksilttim.

Bu suçumu yengem örttü. Bürgüsünü başına takıp koştu. Eksilen şekeri kapıp getirdi bakkaldan. Sonra bana yalvardı. Öptü ellerimin parmaklarını. "Yapma, ne olursun yapma!" dedi. "Peki, bir daha yapmayacağım!" diye söz verdim.

Beş gün geçti. Evde yalnız kaldığım bir gün, sanki dayıma inat, isteklerim şahlandı. Sokağa çıkıp bir aşağı, bir yukarı yürüdüm. Ama hayır olmuyor. Dönüp geldim. Dayanamıyorum o tada. Yedikçe yemek istiyorum. "Tek bir tane alacağım!" diye başlıyorum, bir anda beşi buluyor.

Bilmiyorum kaçıncı kez idi? Dayım attı maşayı ocağa.

Yengemi sürüp çıkardı evden. Rahat rahat dağladı kolumu bileğimi, ayak bileklerimi. Yaralarım irinleşti, kapanmadı günlerce. İzleri silinmedi. "Ne bunlar?" diye soranlara söyleyemedim hiçbir zaman. "Şeker çaldım, dayım dağladı!" nasıl derim?

O acıların içinde günleri geçirmeye çalışıyorum, geçmiyor. "Aaah, bir ölse şu! Sancılar vardı hani? Necip dayımı, Ali enişteni götüren sancılar? Buna neden gelmiyor? Babamı kağnıdan düşürüp başını yaran ağrılar neden buna uğramıyor? Sırığa gittiğimiz günler, elindeki nacak, bir o yanından, bir bu yanından gencecik çamları vurup yıkarken, neden hiç olmazsa bir tek gün, bacağına kaçmıyor?

Akşamları yatağa yatınca durmadan dua ediyorum. Ederken ederken uyuyup kalıyorum. Sabah uyandım mı gene ediyorum. Başka umarım yok, dua ederek başına bir bela gelmesini sağlayacağım. Kurtulacağım elinden. Değilse üstümdeki baskı artacak. Okula yollamayı, takım giysi, bisiklet almayı unuttu. Bakışlarımla yalanlarını anımsatıyorum belki. Akıl almaz bir kinle dövüyor. Dövdükçe ileniyorum.

Buldan dağlarının bayırlarından aşağı sallandık bir gün. İşte orada bir kezcik yerini buldu ilençlerim. O tüyü tutacak kadar keskin nacak, sol bacağını yarıverdi. Kırmızı kan çorabın üstünden büngüldedi. "Ekmek sargısını getir!" diye bağırdı. Çabuk gitmedim. O bakarken koşar gibi yaptım, gözlerini yarasına dikince yavaşladım. Ben sargıyı getirinceye kadar çarığını çorabını çıkarmış: "Dön ardına! Bakma bana!" diyor.

Çam iğnelerinin üstünde ardıma döndüm. Önünü açıp yarasına işedi. Sarı sidiği beyaz beyaz köpürdü. "Aaah, olaydı şimdi bir tutam tütün!" dedi. İçmiyor kendi. Nereden bulacak dağda? "Oooh!" çektim içimden. "Kangren olur, ölür!" diye umutlandım. Sımsıkı sardı yarayı. Çarığı giydi üstüne. Sırıkları taşıdım düze. Yükledik eşeğe, sürdük. Düşe kalka yürüyor arkadan. "Yavaş sür, yavaaş!" diye bağırıyor. Hızlı sürüyorum belli etmeden.

Köye yaklaşınca hayıtların arasına yıktık yükü. "Dursun burada, sonra götürürüz!" dedi. Boşalan eşeğe bindi, geldi eve. Bal buldurup sardı. Tütün aldırıp sardı. On beş günde iyileşti; ölmedi! Demek benim ilencimle gerektiği gibi cezalandırmayacak Tanrı onu. Boşuna ilenip duruyorum. Bıraktım ilenmeyi.

Tulumba Tatlısı

Burhaniye beni hiç açmadı. Altı ayda bumbuz soğudum. Okula gidip derse çalışacaktım. Yeni giysi kesinecektim. Bisiklete binecektim. Sözlerinde durmadı dayım. Bütün düşlerim yıkıldı. Kapattı eve, "Haydi masır sar! Haydi mühendislere su getir! Haydi Kızıldağ eteklerinden çırpı topla! Haydi çocuk avut!" Köşelere çekilip ağlıyorum.

Tezgâhta bez dokurken mekiği şakkada şukkada, o yana, bu yana atıyor. Arada coşup bizim türküleri söylüyor. Birbirini izleyen, uzun, acıklı türküleri dinlerken ağlama isteğim artıyor. Köyden ayrılırken verdiği sözleri, ta başta bir iki anımsattım. Ya duymazlıktan geldi yada "Aklına geleni isteyip durma!" diye bozdu. Şeker alma gibi kusurlarım yüzünden olmadık eza cefayı etti. Aramızdaki ilişki koptu. Nedenli nedensiz dövüyor. Daha çok döver diye korkuyorum. Besbelli işte, hiç sevmiyor beni. Çok büyük yalanlarla kandırıp getirdi. Yeni giysi, potin almadığı, okula yollamadığı gibi, sürekli eve kapatıp dışarı salmayışı da beni sevmediğinin kanıtı. Kalleşliği yüzünden ben de onu sevmiyorum.

Bir huyu daha var: Eğleniyor, olur olmaz oyunlarla, tuzaklarla insanı sınıyor. Akçaköy'ün küçük dünyasında görmediğim, bilmediğim konuları soruyor. Karşılık veremediğim yada yanlış karşılık verdiğim zaman bilmediğim biçimde gülüyor. Kendisinden daha çok kopuyorum. Yüzüne bakmak istemiyorum. Bir çocuğun nefretinin dünyadan büyük olduğunu bilmiyor. Çok güçlü. Beni gücüyle tutuyor. Para olsa, bilet almayı, trene binmeyi bilsem, bir gün durmam.

Gene de bir çözüm düşünmeliyim. Dokuz yaşında bir çocuk ne kadar kapatılır eve? Kaç hafta, kaç ay?

Dokuduklarını eşeğe yükleyip Sarayköy pazarına götürünce, yengemden izin alıp fırlıyorum. Evin bulunduğu mahalleden

merkeze yürüyorum. Fatmana yengem, çarşının orta yerinde karlı şerbet satıldığını söyledi. İlk çıkışımda elime para verdi. Geze geze gidip bir bardak içtikten sonra geri geleceğim.

Gözlerim fal taşı. İçine daldığım Burhaniye çarşısını çok büyük görüyorum. Gazdan tuza, şekere, sabuna kadar her şey satan dükkânlarıyla, kahveleriyle, çınar diplerinden akıp geçen sularıyla, fırını, doyumevi, hatta bir fotoğrafçısıyla hayran olunacak bir büyüklük.

Şerbetçi amca tezgâhını çınarın altına kurmuş. Yaklaşıp baktım, ohooo, yalnız karlı şerbet değil, tulumba tatlısı, keten helvası da satıyor. Hepsini ilk görüyorum. Acaba kaç kuruş teki? Adının tulumba tatlısı olduğunu da yeni öğrendim. Şerbet içmeyi bırakıp bundan mı yesem acaba? Alanlar küçük bir para verip gidiyor. Göremiyorum kaç para veriyor.

Satıcı amca, sıranın bana geldiğini gördü:

"Söyle ne vereyim? Şundan mı, bundan mı?"

Susuyorum. Elimde tuttuğum parayı göstersem mi?

"Aç bakayım avcunu!" Açtım. "Oooo, çok iyi!"

İki tulumba tatlısı sardı kâğıda. Bir bardak şerbet doldurdu. Beş kuruşu alıp önlük cebine attı. Tatlıları yedim, şerbeti içtim. Yaşamda böyle lezzetler olduğunu öğrendim.

O sırada çarşının yakınındaki alanda cıvıltıya benzer sesler duydum. Okul çocukları! Fırladım o yana. Havada ok gibi koşuydum. Ayaklarını yere basmıyor. Okul çocukları, hepsi önlük giymiş, yaka takmış, üçerli yürüyor. Alanın çevresinde kol sallayarak dolanıyor. Saçları ardına taralı, gözlüklü bir adam da "Uygun adım! marş!" diyor. "Rap! Rap!" diyerek yürüyüşü denetliyor. Sonra "Dur!" komutu veriyor. Hataları eleştiriyor. Arada marşlar söyletiyor. Bu eğitim iki saat sürüyor. Bittikten sonra karşıdaki okula gidiyorlar.

Takıldım arkalarına. Gittikleri yere gittim. Gözlüklü adam başöğretmenmiş. Ayırdında olmamışım, bir ara yanıma gelmiş. Elini omzuma koymuş: "Sen niçin gelmiyorsun okula?" Soru okşayıcı. Gözlerimin içine bakıyor. "Söylesene!.."

Yanıt istiyor, ama ne söyleyeceğim bilmiyorum. Ayrıca, bilsem de söyleyemem. Ağzımın içinde dilim kurumuş; dönmüyor.

"Niçin konuşmuyorsun?"

Bugün gibi anımsıyorum; içimin derinlerinden bir ağlama isteği kabardı. Salıverdim kendimi. Döke döke ağladım. Başöğretmenin sorusuna yanıtım gözyaşım oldu. Gözyaşını tulumba tatlısını filan bastırdı.

Boğazında Kalan Türkü

Akçaköy'deki evimizin içinde isterse 30 kişi olsun, babam, "Haydi kalk!" dedi mi kalkar oynardım. Kendi sesi yalnızca, "Yürü yürü yürü..." diye bir havaya giderdi. Buna uyarak coşkun coşkun oynardım. "Haydi bir de türkü söyleyiver gali!" derdi. Hemen söylerdim.

Çok mu yetenekliydim? Sesim çok mu güzeldi? Beğenirler, aferin çekerlerdi. Yüz, belki daha fazla türkü bilirdim. *Köroğlu, Sepetçioğlu, Serenler* söylerdim. Âşık Veysel yeni çıkmış. Keskinli Hacı yok daha. Ürgüplü Refik Başaran söylerdim. Sonu gelmez Kerem havaları söylerdim. Bunların çoğunu Aşağı mahalledeki Köroğlan'dan öğrendim. Anam dinledikçe, "Sen Köroğlan'ı geçeceksin!" derdi. Sıkılmadan söylerdim köyümüzün türkülerini. Ateş bir çocuktum. Babamın anamın dediğini yapardım. Onlar da durmadan maşallah çekerdi.

Dayımgile geldiğimde işte tam böyleydim. Gittikçe derinlere işleyen baba acısını duyuyordum elbet. Gene de "Haydi oyna!" deseler oynar, "Türkü söyle!" deseler, elimi kulağıma atar söylerdim.

Dayım ayda bir olsun başımı okşamadı. Kucağına alıp sevmedi. "Kalk oyna!" demedi. Evin içindeki çatık kaşlı iklimden yılıp Fatmana yengem de diyemedi.

Eee, ateş gibi oynayan, koşan, türkü söyleyen, taşa çalsan giren dokuz yaşındaki çocuk, çıkrığın başında daha ne kadar oturur kıpırtısız, eşeğin ardında daha ne kadar gider gelir sessiz?

Fatmana yengem anlayışlı. Dayım gidince izin verir. Çıkar dolaşırım. Önce mahalleyi, sonra çarşıyı gezerim. Günde ancak iki trenin geçtiği istasyona giderim. Bir uçtan da komşu çocuklardan arkadaş ediniyorum. Arkadaşlarım okula gidenler. Kendimden büyük delikanlılar var tek tük, onlara sokuluyorum.

Fehim ağabey Kızılçullu'da okuyor. Öğretmen olacak. Boz renkli giysileri, geniş şapkası var. Öyle tatlı konuşuyor, çocuklar çevresini sarıp dinliyor. Ay'dan, yıldızlardan, sonsuz evrenden söz ediyor. Gökte kırmızı top kadar görünen Güneş'in, gerçekte Dünya'dan büyük olduğunu söylüyor. "Güneş'in, Dünya'nın, Ay'ın hepsinin çapları vardır. Güneşin çapı, dünyanın çapından 109 kat büyüktür. Abuuv! Ay'ın çapı, Dünya'nın çapının üçte biridir..." Abuuv! İnanılır gibi değil: Dünya Güneş'ten kopmuş, Ay Dünya'dan...

Fehim ağabey cebinden bir defter çıkarır, fotoğraf gösterir. Kendinin, Kızılçullu'daki arkadaşlarının çeşitli görünüşlerine, imrenmekten öte, bayılarak bakıyorum. Çarşının ortasındaki fotoğrafçıya girip, ellerim ardımda, başımı hafif kaldırarak, tatlı bakışlı, hiç olmazsa bir tanecik çektirmeyi candan istiyorum. Onun gibi bir de gözlük takabilsem vapur dumanı.

Burhaniye'nin çocukları, geceleri okulun önündeki alana çıkıyor. Böyle bir olanak benden, dünyanın güneşe uzaklığı kadar uzak. Fatmana yengeme söylerim, izin verir, ama dayım duyarsa, onu da beni de "eşek sudan gelinceye kadar" döver. Dayımın evde olmadığı akşamlardan birinde çıkarım belki. Ama ya fesat komşulardan biri fısıldarsa? Zavallı yengemi keser, etini köpeklere verir. Geceleyin çarşıya çıkıp oynamak, Fehim ağabeyin yanında yıldızlara baka baka bilgi dolu konuşmalar dinlemek bir düş benim için.

Usuldan usuldan yengemin hoşuna gidecek işler yaparak, ondan izin alabileceğim bir sırayı gözlüyorum. Oldu nitekim. Dayım neredeyse her akşam kahveye çıkıyor. Yemeği yer yemez fırlıyor. Köyde kasabada olanı biteni izlemek, arkadaşlarına çay, kahve ısmarlamak onu mutlu ediyor. Geçten geç dönüp geldiğinde biz uyumuş oluyoruz. Sadece Fatmana yengem bekliyor. Eğer o gelmeden uyursa kızıyor. İyi eğitimli bir "karı" asla kocasından önce yatmaz. Fatmana yengem Hacı Okkalı'nın kızı, bu görgüleri biliyor. Yumuşak, sıcak bir insan yengem. Canını istesem verecek gibi bir güven uyandırıyor bende. Nitekim bir demede izni verdi.

Geceleyin ilk çıkışım. Güzel bir sonbahar gecesi, aydınlık, ılık. Bir tane bulut yok. Sayılmaz derecede çok ve çok ışıklı yıl-

dızlar, yere değecek denli yakma gelmiş. Ortalarda harman gibi bir ay. Burhaniye'nin çocukları yılda iki kez yapılan bayramlardan birine çıkmış gibi geniş alanı dolduruyor. Fehim ağabey çınarın altına oturmuş, anlatıyor. Bir yerde çocuklar saklambaç oynuyor, bir yerde toprağa gömülü koç boynuzunu taşla vurup ortaya çıkarıyorlar.

Fehim ağabeyin dibinde ne kadar oturdum, öteki oyunları seyrettim mi, etmedim mi bilmiyorum. Birden toplulukta bana söz yöneldi: Neyim, nereliyim? Nerede kalıyorum? Akçaköy'den getirdiğim giysilerin içinde bir kırlı görünüşüm var. Soruları tane tane yanıtladım. Bu arada dayıma "Sırıkçı Osman" dendiğini öğrendim. Daha önce hep sırıkçılık yapmış. Dokumacılık yeni mesleğiymiş. Tam dağılacağımız sıra, "Madem bir türkü de sen söyle!" dedi Fehim ağabey. Ayağa kalkmıştık, evlere yürüyecektik.

Sarı kordelem sarı
Dağlara saldım yâri

Başladım. Sesimi yükselterek söylüyorum. İyi türkü söylemek, bağırmak bana göre. O yüzden yüksek sesle söylüyorum.

Birden Osman dayım bitiverdi yanımda. Eğilerek dibime kadar sokulmuş, haberim yok. Güler yüzle kolumdan tuttu. Ama gözleri ciğerimi delip geçti. Neye uğradığımı şaşırdım. Çekip çıkardı arkadaşların arasından. Tam yarısında kesildi türküm. Hatta bir dize, bir sözcük, bir hece yarım kaldı boğazımda; "yâ" dedim, "ri" demedim belki.

Kumluk su yolundan eve doğru varırken, "Sen serseriliği ele almışın, benim haberim yok!" diye böğrüme böğrüme dürtmeye başladı. Eve varınca yengeme, bana ne yaptığını anlatmak istemiyorum; iyi değil. Şu kadarım belirteyim, istediğim zaman rahat türkü söyleyemedim bir daha.

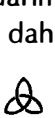

Cambazlar

Anlattım ya, Akçaköy'de ateştim. Korkmak, çekinmek bana uzaktı. Uçanla kaçan kurtulmazdı elimden. Bu dediklerimin hepsini yapmaya gücüm yetmese de kendime güvenim büyüktü. Görmediğim bir işin önünde duraksamazdım. Diyelim bir adam kapalı bir kutu tutuyor. "İçinde ne var?" Kim bilir ne var? Arpa, buğday olabilir, incir, üzüm olabilir! Para da olabilir. Atılırdım: "Ben bilirim!" Bilmek için düşünür, araştırırdım. Çoğu işleri bir kez görmem yeterdi.

Burhaniye'ye gelişimin ilk ayları, dayım sürekli evde kapalı tuttu. Az daha patlıyorum. Bir de şunu bunu bahane edip dövmeye başlayınca omuzlarım düştü, küçüldüm. Bir korkunun içine düştüm, öyle korku bilmiyordum. Bir şey dedi de yapamadım mı bağırıyor. Benden istediği köyde gördüklerime, bildiklerime denk düşmüyor. İzin almadan, haber vermeden bir yere gitmemi de yasakladı. Artık her adımım sınırlı, her davranışım denetimli. Sıkı güdüm içindeydim.

Fırsat kollamaya başladım. Kıdım kıdım açılıyor, çevrede ne var, yok, bakıyorum. Burhaniye nasıl bir yer? Kimler var akıllı? Okulu nasıl? Ne zaman gönderecek dayım? "Dedim ya sana! Başöğretmene sordum! Gelecek yıl gideceksin!" Daha aylardan kasım. Gelecek yılın ekimine kadar çıkrığın başında masır saracağım. Masır sarmayı bilmiyordum, öğreniyorum. Kötü yapıyorum, iyi yapacağım. Az yapıyorum, çok yapacağım. Masır, masır, masır... "Tahir'e bir iş buyurduk, yapmadı!" Böyle bir haber gitmesin anamın kulağına. Verdiği işi istediği zamandan önce bitirip önüne koymak istiyorum.

Eğer dayım kahveye yada dokumaları satmak için pazara gitmişse, çıkıyorum dışarı. Arkadaş bulup konuşmak için oraya

buraya bakıyorum. Akıllı insanlarla konuşmalı, bilgi öğrenmeli, hem de kendi erdemlerimi gösterip tanınmalıyım.

Bir gün nasılsa duyuverdim: "Cambazlar gelmiş!"

Bilmiyorum cambaz ne? Yiyecek satan mı, akıl dağıtan mı? Atlı, eşekli, yoksa makineli mi? Hemen gidip bakmazsam nasıl öğrenirim?

Herkes Burhaniye'nin altındaki düzlüğe akıyor. Korkunç büyük çadırlar kurulmuş. Arada tezgâhlar, gölgelikler dizili. Sanki köy boşalmış, küçük büyük herkes geliyor. Başka birine çarpmadan yürümenin olanağı yok. Bir yerde değil on yerde şerbet satılıyor. Pırıl pırıl cam bardaklarla sarı, kırmızı, yeşil sular içiliyor. Bardağı bir kuruş. Bir yerde ak pamuğa, kırmızı aleve benzeyen keten helvaları satılıyor. Bir yerde dilim dilim baklavalar, sarıburma tatlılar... Çadırların önünde adamlar durmadan bağırıyor:

"Gel haa! Gel ha vatandaş! Fırsatı kaçırma vatandaaş! Bas parayı, hemen gir içeri! Kazıklanırım diye korkma sakın! Beğenmezsen geri al paranı! Geeel vatandaş!.."

Burada aslanlar, şurada maymunlar, orada uçan motosikletler. Burada insanı kesip biçip birleştirenler, şurada öldürüp diriltenler, orada yazgı açanlar, fal bakanlar... Aşağıda soyunup dökünüp oynayanlar. Yukarıda ip üstünde yürüyenler, havada uçup, tepede kucaklaşanlar... Hepsine girmek için para gerek. Kimine bir kuruş, kimine 100 para. Çok param olmadığına göre, ucuzlarına gireceğim. Ama önce bakıp göreyim o nedir, bu nasıldır? Parasız görülenleri, girilenleri var mı?

Yazgıcıların önünde duruyorum. Sarı, mavi, pembe, bir dünya kâğıdı küçük küçük katlamış. Bir papağan koymuş. 10 para verdin mi, gagasıyla birini çekip uzatıyor. Açıp okuyorsun. İşte yazgın: "Üç ay sonra büyük bir kısmete konacaksın!" Nasıl bir kısmete? Para mı, giysi mi, binip koşturacak bir şey mi, okul mu? Belli değil. "Gelecek yıl seni bir yıkım bekliyor! Çok acı çekeceksin!" Yada "Büyük bir sakınca atlatacaksın!" Yada "Yaralanacaksın, korkma yalnızca yaralanacaksın! Beş kişi bir arabaya binmişiniz, atlar ürkecek, uçacaksınız! Herkes ölecek, sen kurtulacaksın!" Arada bir de sevindirici: "Piyangodan büyük para çıkacak!" Hemen ardından korkutucu: "Sakın trene binme, devrilecek!"

Nereden, nasıl biliyor? "Yalan bunlar!" diyorum. Sesim biraz gür çıkmış, yazgıcı ters ters bakıyor. Öyle ya, nereden bilebilir benim arabaya bineceğimi? Dayımın arabası mı var?

"Yalan olmaz!" diyor yanımdaki. "Yazgıcı bilir!"

Anlatacağım çocuğa diye uğraşıyorum, yazgıcı iyice kızıyor. Öldürecek gibi bakıyor yüzüme. Çıkarıp on paramı koyuyor avcuma, kulağımdan tutuyor: "Tüy buradan!" diyor. Tüyüyorum. Çünkü çok kızdı adam. Bir türlü anlamıyorum, neden kızdı?

Başka bir yerde iki kadın oturuyor. İkisi de siyah giymiş. Biri bakla falı bakıyor, ilk görüyorum. Akçaköy'e uğramazdı bu tür beceriler. Öteki el falı bakıyor. Bunlar da onar para alıyor. Falcının söyledikleri kulağıma hoş geliyor. Sözcükler içime tatlı tatlı akıyor. On para verip baktırıyorum: "Başından üç nikâh geçecek, tam üç kez evleneceksin!" diyor. Abuuuv! Çevremdekiler, "Hay maşallah!" çekiyor. Hafiften kızarıp ben de gülüyorum. "A be tatlım!" diyor falcı. "Hem de çok çok uzaklarda senin kısmetlerin! Mutsuz olacaksın biraz. Ama sonra çok büyük mutlulukların var!" Abuuv! Demek falda pırıl pırıl görünüyor insanın geleceği: "Büyük mutluluklar bekliyor seni be tatlım!" Kadının gözlerinin içine bakıyorum. Hafif çakır. Düş gücümü kamçılıyor söyledikleri. Şaşıyorum nasıl biliyor? Bu kez başka bir çocuk konuşuyor: "Yalan bunlar, gelecek bilinemez..."

"Bilinir!" diyor başka biri.

Bir ona, bir buna bakıyorum.

"Fala inanma, falsız kalma!" diyor çakır gözlü yenge. Okşayıcı bir tatlılıkla bana göz kırpıyor. Çok hoşuma gidiyor hoşgörülü oluşu. Kızmıyor, küçük düşüncelerini güvenle söylüyor. Karşısına gelenleri kandırmak istemediğine inanıyorsun. "İlle fala baktır, ben kazanayım!" demiyor.

Birden elimi cebimin üstüne bastırıyorum. "Çok yankesici dolaşır pazarda!" diye duydum. Kalabalıkta çarparlarmış. Cebimdekini çekerler diye korkuyorum. Avcumun içine alıyorum hepsini. Şimdi 100 param var. "İnsanı kesip biçip ekleyene mi yoksa duvara tırmanan motosikletlere mi gireyim?" Pat pat'larını duyuyorum dışarıdan.

Bir adam beline kırmızı kuşak sarmış. Bıyıkları uzun. Başında kırmızı fes. Burnunu acaba nasıl büyüttü? Kırmızı bibere

benziyor. Evinde yangın çıkmış gibi bağırıyor: "Geliiin gelin, bana gelin! Yim' para, yim' para! Büyük numaralar başlıyor! Beğenmezseniz paranızı geri alın! Haydi kapanıyor kapılaar! Haydi vatandaaaş! Böyle numaraları bir daha bulamazsın! Çok düşünme! Düşünmenin geçinmeye yararı yok! Bekleme, bu fırsat bir daha ele geçmez! Haaaaaydi vatandaş!.."

Deli deli çırpınışına bakıyorum. "Gir! Ne duruyorsun? Para vermeden gir!" Belki ağzımı çok açtım. "Beğenmezsen hiç para verme! Beğenirsen yim' para ver!" Belki beni beğendi, belki beni gözüne kestirdi, tuttu kolumdan: "Korkma gel!" deyip çekiyor. "En öne oturtacağım seni, geeel!" diyor.

Çadırın içi renkli kâğıtlarla donatılmış. Tepede lüks lambası yanıyor. Seyirciler sıralara oturmuş. İçerisi tıka basa dolu. Çoğunluğu, benden büyük çocuklar. Bir tek kız yok.

Kapının perdesini kapattı adam. İpini bağladı içeriden. Beni öne oturtacaktı, unuttu. Bir metre yüksekte sahne var. Zıpladı çıktı üstüne. Ellerini birbirine vurdu üç kez. "Numaralarımızın ilki başlıyor!" Arkadan bir yerden, bacakları kalçasına kadar çıplak, şişman bir kadın belirdi. Yuvarlak bir ağaç koydu ortaya. Kalınlığı 30 santim, uzunluğu 70 gelir. "Bu gördüğünüz merdanedir beyler merdane! Biz de çıktık işte şimdi meydane..."

Adam dönüp dönüp o yuvarlağı gösteriyor, hem de bağırıyor. Şişman kadın bir tahta tutuyor elinde. Bunu alıp dayadı merdanenin üstüne. "Size kolay gelir ama zordur numaramız!.." Ayağının birini bastı tahtanın ucuna. Birini öbür ucuna bastı. Yükseldi merdanenin üstünde. Düşecek gibi oldu, topladı kendini. Seyirciler oooo, oooo çekti. Dengesini yitirmeden merdanenin üstünde gidip gelmeye başladı. Belki üç dakika yaptı bunu; durdu.

"Çok kolay değil mi?" diye sordu. "Kolay!" Kendi sorup kendi yanıtladı. "Kolay diyen gelsin bakalım! Kimdi kolay diyen? Yok mu kendine güvenen? Kim yapabilir bu numarayı?" Meydan okumaya benzettim sözlerini. Kaldırdım kolumu. Akçaköy'de çam dallarından ayakçaklarla 80 santim yüksekte koşma yarışında yaşıtlarımı geçmekle yetinmez, büyüklerle yarışırdım. Şimdi alçacık bir merdanenin üstünde gidip geleme-

yecek miyim? Üstünde tahta, tahtanın üstünde ayaklarım. Zor belki ama insan yürekli olmalı. Sağa sola baktım, benden başka kol kaldıran yok.

"Sen ha! Aferin! İnsan işte böyle yürekli olacak! Çık şuraya!" Elini uzatıp çekti beni. Dikti yanına: "Adını söyle önce!" Söyledim. "Yaşını söyle!" Söyledim. "Haydi bakalım Tahir Efendi! Bak bir daha yapıyorum! İşte böyle, böyle! Dikkat et!" Yeniden birkaç kez döndürdü merdaneyi; "Buyur!" dedi.

Hem tahta hem merdane kopkoyu bir renge bürünmüş. Kim bilir kaç yıldır kullanılıyor? Geçtim başına. "Bismillaaah!" dedim içimden. Önce sağ ayağımı, sonra sol ayağımı bastım. Cambaz, omuzlarımdan tutuyor. Bir iki kez gidip geldim yardımıyla. Ellerini çekti sonra. Düşecek gibi oldum, yeniden tuttu.

"Tutmaa!" diye bağırdım. "Korkacak ne var?" Birden çekiliverdi. Küt yere ben. Top gibi bir kahkaha patladı. Kolum, dirseğim, hem de başım müthiş acıdı. Zorlukla kalktım. Yeniden bastım tahtanın iki ucuna. Yeniden iki gidip geldim. Yeniden bağırdım cambaza: "Tutma!" dedim. Yeniden küt! Bu kez daha çok acıdı her yanım. Yerden zor kalktım. Gülüşmeler azaldı. Acıdılar herhal. Utandım, ağlayacak gibi oldum. Cambaz arkamdan, "Alışacak!" dedi seyircilere. Bana da "Aferin Tahir Efendi aferin!" çekti, elimden tutup indirdi aşağıya. Yeniden sordu:

"Var mı başka?"

Birkaç kişi daha çıktı. Onlar da benim gibi düştü. Daha beter düşenler oldu. Utanmam geçti o zaman.

"Tamaaam!" dedi cambaz uzata uzata. "Sizden sonra biz devam edeceğiz! Bir! kii! üç!" Böyle deyip atladı tahtanın üstüne. Gidip geldi. Hiç düşmüyor. Birkaç kez yavaş yavaş, hem de dikkatli gidip geldi. Birden hızlandı. Gitti geldi, gitti geldi. Bacakları kalçalarına değin açık şişman kadın tetikte bekliyor. Birden merdaneyi ona doğru kaydırdı. Kadın kendinden beklenmeyen bir çeviklikle fırladı, merdaneyi döndürmeyi sürdürdü. Hayır hayır, hiç olacak gibi değil! Ama oluyor. Adam kadına, kadın adama, aktarıyorlar merdaneyi. Seyircilerin soluğu kesildi. Benim aklım şaştı. Nasıl yapıyorlardı?

Numaranın sonunda adam da kadın da tepsi gezdirdi. Tam önüme geldiklerinde, cebimdekinin hepsini koydum. Keten helva yemeden, karlı şerbet içmeden döndüm eve. Cambazlık sanatından o gün caydım. Kendime başka sanat bakmalıydım.

Acı Biber

Dayım şakkada şukkada mekik sallıyor. Türkü söylüyor. Büyük dayıma, teyzeme kızıp köpürse de köyümüzü özlüyor. Özlemez mi? Geleli yıllar olmuş. Ben geleli daha bir yıl olmadı, geceleri yatağa girdim mi ağlıyorum. Onun özlemleri katmerlenmiş. Ama ekmeği orada. Köyde dirlik bulamamış. Gelmiş, buradan evlenmiş.

Yalımları göklere savrulan II. Dünya Savaşının ilk yılıydı. Ateşler yakınımıza geldi. Erkekleri beşer onar alıyorlar. Dayım askerliğini yaptı. Ama yapanlar da sınır boyuna bir daha yollanıyor. İstasyona inip dolu dolu geçen trenlere bakıyorum. Adamları koyun taşman vagonlara doldurmuşlar. Sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar geçiyorlar.

Fatmana yengem öbür odada yemek hazırlıyor. Orası geniş-çe bir oda. Yemeği orada yiyoruz. Ben orada yatıyorum. Dayım ara sıra mekik sallamayı durdurup, "Yemek bişti mi gıız?" diye soruyor. "Kahbe dinlinin karısı, elini oynatmayı bilmez! Beceriksiz serseri! Bak işte öğle geçti, ikindi oldu; biz daha yemek yiyeceğiz!"

"Bağırıp durmasana be! Elimi ayağıma dolaştırıyorsun! Daha öğlen; ne ikindisi? Sabret bıcımık!"

"Karı değil camız! Şimdi ezan okunacak!"

"Ne yapem? Bu kadar davrandırıyom!"

"Bana karşılık verip durma gıız!" Kalkıyor, ensesinden tutup basıyor yere, basıyor yengemi. Yaş iniyor gözlerinden.

Fatmana yengem, sabah çorbadır, sofradır; karınlarımızı doyurdu mu, bulaşığın başına geçiyor. Bulaşığı bitirdi mi masır sarmaya başlıyor. Dayım masır işini bana yüklemek istiyor ama beceremiyorum. Yükün ağırını yengem çekiyor. İş kızışınca bağırıp çağırıyor. Anlattım ya, yengemi sık sık pataklıyor. Uzun

uzun ağlıyor o da. O zaman dayım, "Sulugöz serseri!" diyor. Öğle yemeği yiyeceğiz; "Turşu çıkar!" diye bağırdı. Yengem koşup küpe baktı, "Eyvah!" dedi, "Yok! Bitmiş! Bugün turşu olmasa ne olur?"

"Olmaz! Asmaktan biber al! Yağda kavur, sirkeye yatır! Acısız olmaz, yapındır bir şey!" Böyle derken şakkada şukkada'sını da sürdürüyor.

Bir ara öksürüp bana göz etti: "Nasıl gidiyor masır işi? İpleri civriştiriyor musun?"

Cık ettim: "Civriştirmiyorum!"

Boynunu uzatıp baktı: "Dikkatli sar!"

Fatmana yengem sofra altını serdi. Kalkıp ben de siniyi getirdim. Kurutulmuş kabuklu fasulye pişirmiş. Bir tabak da bulgur var. Zeytinyağında kızartılıp sirkeye yatırılmış biberi bunlarla yiyeceğiz.

Yengem, ısladığı yufkaları getirdi: "Buyur haydi, sofra hazır!" dedi dayıma. Hacer'i kucağına oturttu. Yemeğin suyundan banıp veriyor çocuğa. Arada kendi karnını doyuruyor.

"Hemen önden oturakoydun; hani leğen gıız? Hani ırbık? Elimi yüzümü yıkamam gerekmez mi? Ya gahbe dinli yaa! Ter içindeyim, görmüyor musun gıız?"

Çocuğu hasırın üstüne oturtup koştu yengem. Leğeni, ırbığı getirdi. Ben de kalkıp peşkiri aldım, dikildim ayakta.

"Sabuuun!" diye bağırdı bu kez. "İlle tek tek söyleteceksin!" Dürttü böğrüne. Acı duydu yengem. Ama. "Elin kırılsın, kötürüm ol!" diye bağırmadı. Bağırsa daha çok dövecek. Huyunu anlamış. Ama gözyaşları yeşil yeşil indi.

Fatmana yengem yakındaki Ortakçı köyünden. Dayım kendini Hacı Okkalı'ya beğendirip almış kızını. Bizim oralarda, "Yabana giden, gittiği yerde evlenir, karı buyruğuna girer; karıdan korkar!" denir. Bence dayım bu söylenceye uyan, kişiliksiz erkeklerden olmadığını kanıtlamak için sert davranıyor.

Leğenin başında elini yüzünü yıkadı, sonra yengemin yüzüne su serpti. Bağırdı gene: "Ne bakıyorsun devenin nalbanda baktığı gibi, peşkiri ver!"

Peşkir bende; vermeme kalmadı, elimden kapıp uzattı yengem. Dayım silindi, kurulandı, oturdu sofranın başına. Biber ta-

bağım önüne çekti: "İçimin acılarından hiç haberin yok serseri! Savaş iyice kızıltı! Bugün yarın, yeniden alacaklar beni askere! Hacer var. Tahir'i de getirdik. Bırakıp gideceğim. Nasıl baş edeceksin tek başına? Çalışıp biraz para bırakayım diyorum. Anlamıyor musun?"

Bir yandan konuşuyor, bir yandan şapır şupur yiyor. Kurutulmuş kabuklu fasulyeyi yufkayla, bulguru kaşıkla alıyor. Biberi ise tane tane atıyor. Çok acıkmış belli.

"Abuuv! Biber değil zehir! Ama içimin acıları!" Gözlerinden yaş iniyor. Ağzının yanması geçsin diye bir tas su içiyor. Sonra, "Acı acıyı, su sancıyı bastırır derler, duymadınız mı?" diye soruyor. Ekliyor: "Nereden duyacaksınız?" Yavaşça, "Duyduk..." diyor yengem.

"Efe! Sen de duydun mu?"

Korkuyorum; "Duydum..." diyorum ben de.

Ara sıra yemeğin başında böyle biraz şen, ama takılgan: "Ummm! İyice bibersemişim! Çoktandu bu kadar acısını yemedim, uuumm!"

Eliyle dürtüyor yengemin sol koluna: "Sen de yiyebilir misin bunun gibisini?"

Yengem utangaç, "Sevmem acıyı, bilmez misin?" diyor.

"Demek yiyemezsin! Belki Tahir yer!" Bana dönüyor: "Al ye bir tane! Bak şunu ye, 2,5 lira sana! Valla sözüm söz!"

2,5 lira, abuuv! Ne para? Uzaktaki savaş yüzünden ekmek 10 kuruş. 2,5 liram olsa neler alırım? Ayağıma bir çift beyaz lastik, gözlerime vapur dumanı gözlük; gider düşlediğim fotoğrafı da çektiririm. 2,5 lira çok para.

"Haa, yer misin?"

"Üsteleyip durma; çocuk nasıl yesin zehiri?"

"Yeeeer, yer o! Yesin, 5 lira vereceğim!"

Ayağında uzun paçalı ak don. Sırtına ceketini giymiş. Cebinden iki kâğıt para çıkardı, salladı pembe pembe.

Aklım şaştı. 5 lira çok para. Ama verir mi? Yüzüne baktım ciddi mi, değil mi? Ciddi gibi. "Yerim!" dedim.

"Gördün mü? Yerim dedi! Sen mi o yiyemem diyecek?" Gene dürttü yengemin böğrüne. Çanaktan biber seçip uzattı bana.

Aldım titreyerek. Biraz duraksadım, kattım ağzıma. Abuuv! Daha katar katmaz, sıçradım. Damağım ağzımdan çıkıp tavana fırladı. Ateş aldım yanıyorum. Yumdum gözlerimi. Gözlerimden boşanan yaşlar önüme akıyor. Zor bela yuttum biberi. "Bulgur kaşıkla!" dedi Fatmana yengem. Su verdi.

İki kaşık bulgur attım ağzıma, geçmedi. Bir tas su içtim, geçmedi. Buruşup öleceğim. Bir de ter bastı ki!

Dayım çıkarıp 5 liramı versin diyorum. Oralı değil. "Versene çocuğun parasını!"

Yengem benden yana bir söz etse, hep aynı soruyu soruyor: "Sen onun savumanı mısın?"

"Savumanı değilim, ama ver!"

"Parayla biber yenmez! Aklını başına toplasın! Bundan sonra para verip bir şey yedirmek isterlerse yemesin!"

Fatmana yengem kaşığı siniye koydu: "Süphanallaaaah!" diye bağırdı. "Hiç utanmadan şuncacık çocuğu kandırıyorsun!"

"Kandırmıyorum, öğretiyorum; kapa çeneni!"

Gözlerimden hâlâ yaş geliyor. Anlatılır gibi değil, yanıyorum. Hem acıdan hem uğradığım haksızlıktan öleceğim. Bir başkaldırma yolu arıyorum, bulamıyorum.

"Biber yiyip 5 lira alacak! Kapar da kaçar mısın?"

Bir yandan da korkuyorum, gene döver, karşısında konuştum, sözüne karşılık verdim diye kolumu dağlamaya kalkar. Bu dayımla ben ne yapacağım bilmiyorum. Susuyorum çözümsüz. Yemeği kazasız belasız bitirip sofrayı topladık.

Fatmana yengem yanıma geldi gece. Ağlıyorum yatakta. Bir çözüm düşünemiyorum. İlenmeyi kestim artık. Kesmeyip ne yapayım; bir yararı olmuyor. Fatmana yengem fistanının cebinden bir şey çıkardı. "Al ben vereyim paranı!" dedi fısıltıyla, kâğıt bir 2,5'luk koydu avcuma, bir de öptü.

"İstemez yengecim..." diyecek oldum.

Eliyle parmaklarımı yumdu. Koyu koyu ağlıyorum. Bu daha öptü yengem: "Sonra 2,5 daha veririm. Neden istemezmiş? Sen onu hak ettin! Al; hem de ağlama!"

Eşek

Sırıkçılıkta dayıma eşek dayanmamış. Benim geldiğimde eşek meşek yoktu. Akçaköy'e gelirken elindekini satmış, "Bir daha bu mesleği yapmam!" demiş. "Buna çektiğim zahmetin yarısını dokumaya çekeyim, lort olurum!"

Akçaköy'den geldik, yalnız dokumacılık yapıyor. Ama dokuduğunu satmakta zorluk başladı. İngiliz fabrika kumaşı, Amerikan fabrika bezi daha ucuz. Bir süre böyle gitti. Akşam, yemeğinden sonra kahveye çıkıyor. Kahvede kimlerle konuştuysa, bir gün erkenden, "Kuyucak pazarına gidip eşek bakacağım!" dedi. Yengemde olan paraları aldı. Ceketini giyip çayını içip fırladı.

Akşama, katır boylu bir eşeğe binip geldi. "İşte; daha dört yaşında! Karıdan şansım kapalı, ama eşekten açık!" dedi. Böyle sık sık dokunduruyor yengeme. O da "Kuyucak pazarında karı satılmıyor mu? Gitmişken iyisinden bir tane alsaydın!" dedi. Yengemin bu sözü hoşuma gitti, "Oh!" çektim içimden.

Hemen bir de "hasıl" tarlası aldı. Ekilmiş, hazır. Dize kadar boylanmış. Biçip yedirecek, sonra tarla adamın olacak gene. Daha ilk gün biçmeye beni de götürdü. Tarlaya varır varmaz biçtiğini eşeğin önüne yığdı: "Buyur beyefendi!" dedi. Demiryolunun kıyısındaydı tam. Öttüre öttüre bir tren geçti. Asker yüklüydü gene. Yeşil hasılları yükledik, eve geldik. On gün dayandı tarla. On gün sonra bir tane daha aldı. Evin yanına bir ahır uydurdu. Oraya bağlanıyor, akşam sabah zar zar anırıyor beyefendi. Yuları zincirli ama suya götürür getirirken tartıp kaçıyor. Bir gün ileriden bir kancık geliyor. Görüverdi. Tarttığı gibi kurtuldu elimden. Tutmanın oluru yok. Sel çukurunun içinde yetişti. Ensesinden ısırdı, gördü işini. Kancığın sahibi bağırıp çağırıyor kıyameti koparıyor. Ama ne yararı var, olan oldu. Bizimkini çekip getirdim.

Dayım olayı öğrendi: "Ulan deve!" dedi bana. "Neye yaradı bunca gün hasıla çektiğimiz? Güya sırığa başlayacaktık! İki ay dengelemez artık!"

"Kaçtı gitti, tutamadım!" dedim.

"Arpa ekmeği mi yiyorsun; niçin tutamadın?" Bir vurdu. Sonra hep kendisi götürüp getirdi suya. Yada yengeme buyurdu, yengem tenekeyle ayağına getirip suladı. Hasıl biçip yedirmeyi sürdürdük. Bütün tarlayı yiyip bitirmesi, ötürek olması, yeşil arpayla içini bir güzel temizlemesi gerekiyormuş. İçini temizledikten sonra, arpa samanıyla çavdar vermeye başladık. Temelli azdı. Anırdı mı, Burhaniye ayağa kalkıyor. Uzakta yakında bir kancık gördü mü, zincir eylemez oluyor. Yeniden bir "kaza" olur diye hiç bana güvenmiyor.

Çok geçmedi sırığa başladı. Tezgâh yengemle ikimize kaldı. Evden sabah çok erken çıkıyor. Ben de ikindiye doğru çarşıya iniyor, ormancıların hangi kahvede oyun oynadığına bakıyor, sonra dayıma karşı çıkıyorum. Getirdiği sırıkları köye yakın bir kuytuya yıkıyor. Gece oradan evin avlusuna çekiyoruz. Üstlerini kuru dalla örtüyoruz. Üç kez gidip geldi mi, evin önü doluyor. Alıcı bulup satmak için her akşam kahveye çıkıyor. Satıyor hemen. Alıcı alıcıyı getiriyor. Kimi zaman bir gecenin içinde hepsi satılıyor. Yeniden dağa gidiyor. İçinde oturduğumuz evi almaya karar vermiş. Niçin kira verip duracak? Çatıyı kiremitleyecek, yanına oda ekleyecek, güzel bir ev yapacak. Gerçi köyün çok dışında bugün, ama Burhaniye genişliyor, yarın içeride kalır. Komşular geçimli insanlar. Kimse, "Kaçak sırık çekiyorsun, ormanı köreltiyorsun!" demiyor, kolculara fısıldamıyor. Sırık satarak, üstlendiği borcu bir an önce bitirmek istiyor. Savaş kızıştığına göre, kendisini askere mutlaka alırlar. Buna kesin gözüyle bakıyor. Çok para gerekli. Biraz yanına alır, biraz yengeme bırakır. Hem dokumacılık hem sırıkçılık, iki işi birden yapıyor. Kahvede otururken başka iş çıkarsa onu da kapıyor. "Eğer para getirecek İş ise gömütten gömüte ölü bile taşırım!" diyor.

Burhaniye'de evlerin yarısı toprak, yansı saz damlı. Kiremit tek tük. Yağmur yağınca akmasın diye damların üstüne "geren" denilen killi toprak döşüyorlar. Bunu yağmurlar başlamadan

yapmak gerekiyor. En uygun ay ağustos. "Benim damı kim gerenler?" diye soran oldu mu dayım, "Ben!" diye çıkıyor. En iyi geren, Kızıldere'nin oralarda. Muhtarlar köy sınırı içinde geren kazanlardan sandığa para alıyor. Dayım vermemek için bu işi gece yapıyor. Boş çuvalları, kazmayı küreği alıp "daah!" diyor ikindi zamanı. El ayak çekilene kadar Kızıldere yakınına varıyor. Bekliyor ay doğsun. Ay ışığında kazıyor gereni. Ama her kazdığı yerden çıkmıyor. Başka bir yeri kazıyor. Arıyor, çok uğraşıyor bunun için.

Daha ilk seferine beni de götürdü. Görevim, eşeği hayıtların arasında gütmek. Kendisi geren arıyor. Bir yük kadar buldu mu, çuvalları doldurup dönüyoruz. Eve gelince şafak söküyor. "Görüyorsun değil mi paralar nasıl kazanılıyor?" diyor bana. "Haydi, bir ucundan yanaş bakalım! Al kazmayı eline! Ben bunları katayım!"

Asıl eşeği gütmek zor. Uyku bastırıyor, gözüm kapanıyor. Başım düşüyor. Bakıyorum, almış başını gitmiş. Bir hayıtın köküne bağlasam da söküp geçiyor. Hem dikkatle bakmalı hem en otlu yerde yaymalıyım. Öyle istiyor dayım. Uyuyup kalmışsam, eşek alıp başım gitmişse, önce koşup onu tutuyor, sonra gelip ayağıyla böğrüme dürterek beni uyandırıyor. Böğrüme dürtünce çok acı duyuyorum. Kimi zaman soluğum duruyor, ölecek gibi oluyorum. Bağırıyor:

"Serseri misin ulan sen? Niçin uyudun? Eşek başını alıp gitmiş! Biliyor musun ta nereden tutup getirdim? Ya bir kancığın kokusunu alsa, şu iş kayıt zamanı bir aşım daha yapsa, hem de anırıp bizi ele verse, ne olur halimiz? Ondan sonra bekle artık beyefendi dengelecek! Hem de para vermeden kurtulabilirsen kurtul Kızıldere muhtarından! Ben seni yatıp uyuman için mi getirdim? Sen adam olmayacak mısın? Sen yalnız parayla biber yemeyi mi bilirsin ulan?"

Kulağımı iki parmağının arasında büküyor. Gecenin içinde birkaç tokat atıyor. Sonra yeniden veriyor yuları elime.

Çözümsüzlük içindeyim. Dayım nasıl kurnazsa, cinse, artık ben de öyle cin olmaya bakıyorum. Bu koşullarda başka nasıl ayakta kalırım? Başka nasıl her gün tekme, tokat yemekten kurtulurum? "Çalıştır kafanı!" diyorum kendime. "Madem uyku

ağır basıyor, karşı duramıyorsun, madem eşek başını alıp gidiyor, haberin olmuyor; çabuk bir çözüm bul!" diyorum.

Düşünüp taşınıp buluyorum çözümü. Yuları belime bağlıyorum. Uyur kalırsam çekip götüremesin. Zorlayınca uyanayım. Ama yular kısa. En az iki kez dolanmalı belime, biraz da yayılma payı kalmalı beyefendiye. Uzun ip gerekli bunun için. "Nereden bulurum?" diye düşünüyorum. Dayımdan saklı bir urgan parçası getirmeliyim evden. "Urgan" der demez şimşek çakıyor. Semere asılı urgan yarımını eklerim yulara. Belime dilediğim kadarını sarar, sonra uyurum. Dayım gereni bulsun, kazsın, çuvalları doldursun, uyanır varırım yanına.

"Gerçekten uyanabilir miyim?" Soruyorum kendime. "Uyanırım canım! Uyanmak sorun değil!"

Kızıldere kırları Menderes'e yakın. İzmir-Afyon demiryolu geçiyor. Orada burada bir sürü sıcak su kaynıyor. Kadınlar gelip bunların başında giysi yıkıyor. Kimi de oralarda pek bol olan meyan köklerini kazıyor. Bunların hepsi gündüz. Ama gece incin top oynuyor. Yalnız dayım geren kazıyor. Çok sıkı çalışıyor. Davrandırabilse, gecede iki sefer yapacak. Neden olmasın? Eşeği acar. Hasıla çekti. Adamakıllı temizledi içini. Çavdarla besliyor. Kancık eşeğe de kaçamıyor ne zamandır. Kimi geceler, sabaha karşı ikinci seferimizi bitirip yatağa seriliyoruz. Biraz sonra da sırık için Buldan dağlarına yollanıyoruz. Yada evde kalıp dokumaya bakıyoruz. Ben artık masır sarıyorum. Fatmana yengem, "Fırsat bu fırsat!" deyip giysi yamıyor.

Urgan yarımını indiriyorum semerin arkasından. Ekliyorum yuların ucuna. Belime üç kez dolayıp "Haydi bakalım beyefendi, yayıl istediğin kadar!" diyorum.

Kazma salladığı yerden sesleniyor dayım: "Uyumadın değil mi Tahiiir?"

"Uyumadım uyumadım!"

Yüzyukarı uzanıyorum yıldızların altına. Ellerimi başımın altına koyuyorum. Koca vadi, tadına doyulmaz bir ılıklığın, hem de sessizliğin içinde. Gecede bir fiske ışık yok. Köyler karanlık. Arada Tekke'nin, Karakıran'ın köpekleri ürüyor. Taşıt maşıt geçmiyor yollardan. Seyrek olarak derelerden tilkiler, düzlerden çakallar pavkıyor. Yakındaki sulardan kurbağaların

sesi geliyor. Yılanlar kesin uyuyordur şimdi. "Kuyruklu" denilen sokucu böcekler çok ama onlar da uyumuştur çoktan. Benim gibi eşek güden yoktur yakınlarda. Bakıyorum, hiçbir sakınca görmüyorum. Rahat bırakıyorum kendimi. Kısa olacak uykum.

Kısa uykunun içine düş sığarsa, Akçaköy'e varıp gelmeyi isterim. Anamı, kardeşlerimi görmeyi, hem de oralarda bir görünmeyi... Gerçi pek iyi durumda değilim; ama olsun! Bütün sefilliğimi kısa sürede görecek değiller ya! Burhaniye'nin iyi yanlarını, tulumba tatlısı yemelerimi, kar şerbeti içmelerimi söylerim. Bol incir yediğimi, dayımın beni hiiiiç dövmediğini, fiske vurmadığım, burada öz gönlümle seve seve durduğumu söylerim. Dayımın bileğimi dağlayıp beni mahalleye rezil ettiğini hiiiiç- söylemem. Anam görür de "Ne bunlar?" diye sorarsa, "Ah! Bunları sorma anacım! Patlangaç yapıyordum. Biliyorsun değil mi? Şişi kızdırdım, patlangacı deliyorum. Kızgın şiş bileğimi deldi geçti, ne yapayım? Geçince, biliyorsun değil mi? Bileğimi yaktı. Hem de üç kez oldu bu; evet oldu ne yazık!" Dünyanın en saf insanı ya anam, inanır. Sorun, kısa uykunun içine bunca düşü sığdırmakta. Akçaköy'de "Uyku küçük ölüm!" derler. En iyisi evde uyurken görmek düşleri, doya doya... Şimdi kısa bir uyku, şöyle yarım saat, daha iyi. Uzun uyku sakıncalı. Dayım işini bitirmeden uyanmalıyım. Uyanıp urgan yarımını yerine bağlamalıyım.

Böyle düşünürken geçip gitmişim. Ne kadar sürdü, düş gördüm mü, gördümse neler gördüm, aklımda yok.

Uyumuş değil, bayılmışım belki. Uyandığımda yada ayıldığımda dayım bir yandan belimdeki urganı çözüyor, bir yandan, "Ulan katır!" diye tekmeliyor, hem de sövüyor. "Ulan öldüreceğim seni! Ulan sen benim başıma bela mısın? Sende hiç düşünce yok mu ulan? Sen temelli budala mısın ulan? Sen beni katil edip cezaevlerine mi düşüreceksin ulan?"

Eşek ürkmüş, beni sürüklemiş. Basacağı yeri şaşırıp üstüme basmış. Çığrınmışım, bağırmışım, dayım yetişesiye bayılmışım; hiç haberim yok bunlardan. Yaralar içindeki bedenimi kaldıramıyorum. Giysilerim yırtılmış, pantolonun dizleri yolun kumuna sürtüne sürtüne delinmiş. Pabucumun teki şu çalının, teki bu hayıtın dibinde kalmış. Yüzüm gözüm, dizim kan içinde.

"Vay katır vaay!" diyor, hâlâ vuruyor. Omzumdan alıp kaldırıyor ama ayakta durmaya gücüm yok. Vura vura dikeltmeye çalışıyor. Yıkıldım mı gene vuruyor. "Ölsem bundan iyi!" diye düşünüyorum. Ama hayır! Çabuk kovuyorum bu düşünceyi kafamdan.

Bıraktı sonunda. Kazdığı gereni çuvallara doldurdu. Eşeğe yüklerken bir yanına "dayak" oldum. Sırt dönerek yaptım bunu. Durumumu düşünüp elini biraz çabuk tutsa ne olur? Sövüp sayarak, kendi kendine söylenerek yapıyor. Dizlerim titriyor, çökecek oluyorum. Ama daha çok döver diye çökmüyorum.

"Sana katır diyorum, deme diyor evdeki! Bir de okul soruyorsun bana! Ne yapacaksın okulu? Sen daha uyumadan eşek gütmeyi başaramıyorsun! Okuyup müdür olsan halk yandı senin elinde. Serserileri okutup halkın başına bela etmek gerekmez!"

Sanki onun yaşındayım, bana birçok şeylerden kızıyor. Şimdi yeni bir açığımı buldu, artık öç almaya bakıyor. Öcünü tam almak için, yakaladığı fırsatı kaçırmıyor.

Başıma gelen olaydan sonra kendimi toplayamadım. Nerelerde Tanrı? İşkence altındayım, görmüyor. Gariban Fatmana yengemin yarım desteğinden başka desteğim yok. Yatağa yatıp yorganı başıma çektim mi ağlıyorum. Elimden yalnızca bu geliyor. Çok da iyi ağlıyorum.

Buldan Dağları

Burhaniye'de cezaevinde gibiyim. Buldan dağlarına çıktım mı biraz açılıyorum. Hatta ele avuca sığmaz, delifişek biri oluyorum. Dokumacılıkla, gerencilikle yetinmeyen dayım, anlatmıştım ya, piyasa buldukça sırığa da çıkıyor. Kılıç gibi keskin bir balta yaptırdı. Has çelikten olduğunu söylüyor. Dağa çıkmadan "kösüre" dediği taşla bileyerek daha da keskinleştiriyor.

"Alman çeliği tüyü tutar!" diyor. Kanıtlamak için kolunun tüylerini kazıyor. "Deli kavat, ülkeleri yutmaya başladı! Yakında beni alırlar! Kesin bu. Elden geldiğince para yapmalı!" diye, şafak sökmeden dağın yolunu tutuyor. Koşturur gibi sürüyor eşeği. Ben de arkadan koşuyorum.

Artık her gidişinde götürüyor beni. Bensiz eli dönmüyor. "Yılan dili gibi" ince çamları bulabilmek için derelere iniyor. Kestiklerini yukarı çıkarmaya yardım ediyorum. Kafasının içinde, bir gün bu işi benim üstüme yıkma isteği var, alıştırmak istiyor. Anladım bunu. Dönüşlerde önden koşup yolda ormancı varsa, kendisine haber verme görevini de yapıyorum. Yükü kuytuya yıkıyoruz.

İnişli yokuşlu, uzun yollar. Git git bitmiyor. Eşeğe genellikle kendi biniyor. Arada beni bindirirse, "Alışma rahata! Rahat insanı çiğ bırakır! Pişmek için biraz eziyet çek, yürü!" diyor.

Umarım yok, yürüyorum. Kabarıp kabarıp kalkıyor ayaklarım. Kabarcıklar su topluyor. Patlıyor, yaralar günlerce kapanmıyor. Ama ne olursa olsun sırıkçılık, evde kapanıp masır sarmaktan, çocuk avutmaktan iyi. Yokuşları çıkıp bitirince düzde koşasım geliyor. Buldan dağları ıssızlık. Şu diyecek yol yok. Arada tek tük keçi çobanına rastlıyoruz. Çadırlar görüyoruz. Kendisi sırık keserken bana eşeği teslim ediyor. Otlu yerlerde güdeyim diye çobanlara doğru açılıyorum.

Dayım kimi zaman çobanlara, "O duman tüten huğ kimin?" diye soruyor. Güneşe bakıyor; eğer zaman varsa huğa kadar gidiyor. Selamlaşıyor, söyleşiyor, kasabadan bir istekleri olup olmadığını sorarak gönüllerini alıyor, ormancılara fıslamasınlar diye dağ insanlarıyla dostlaşıyor. Onlar da "Açlık tokluk varsa sofra kuralım Osman Efendi!" diyor. Yoksul ama tokgözlü insanlar. Yağda yumurta pişiriyor, yoğurt, peynir, turp çıkarıyorlar. Ekmekleri bazlamadan kaba, tuzları bulgur iriliğinde, ama her şeyleri son derece lezzetli. "İlle akşama kaim, konuğumuz olun! Yerimizin dar olduğuna bakmayın; gönlümüz geniştir!" diyorlar.

Böylece, inip çıktığı dağların köşe bucağını, insanlarını tanıyor, kendine ısındırıyor. Bense koşup dolaşayım, okula gitmiyorum diye duyduğum üzüntüyü unutayım istiyorum. Biraz da küçümsüyorum bu "görgüsü kısa" dağ insanlarını.

Osman dayım ayrılırken, "Başka bir gün kalır, konuğunuz olurum; şimdilik hoşça kalın!" diyor. Ben de "Hoşça kalın!" diyorum.

Onun başkalarına karşı böyle tatlı sözlü oluşunu neye yoracağımı bilemiyorum. Fatmana yengemi, beni dövüyor, gelmişime geçmişime sövüyor. En hafif sözü katır.

Bir gün birikmiş dokumaları Babadağ pazarında satıp geldi, "Haydi!" dedi bana. "Karakıranlı Hakkı ahır yapacak. Sırık istiyor. Çabuk dağa gidiyoruz! Getirip kavatın biraz parasını alalım!"

Öğle geçti çoktan. En az beş saat gideceğiz. "Günler uzun! Haydi çabuk!" diye bağırıyor. "Bugün keser, yarın yükler geliriz, haydi!" Buyurdu mu yapmak zorundayım. Yapmadım mı yapıştırıyor. Huyunu iyi öğrendim. Gittim eşeğin torbasına saman doldurdum. Samanın arasına çavdar kattım. Nacağı astım arkaya. Kendi de dimi dediği dokumadan koydu heybeye. Çıktık. Gene o bindi. Ben arkadan koşuyorum. Öyle azgın, acar eşek, dürtmene gerek yok. Yokuşta bile hızlı. İstediği gibi pişeyim diye beni dinlendirmiyor. Dağa varacak, sırıkları hazır edecek, sonra Karabacak İsmail'in huğuna gideceğiz. Geceyi "yeri dar ama gönlü geniş" insanların arasında geçireceğiz. Koşarken terledim. Eşeğin apışları, kasıkları köpüğe battı. Gür ormanın kıyısında durduk. Dayım indi.

"Al götür, su boyunca güt! Ben sırıkları hazır edeyim!"

Dayımın su dediği ormana yakın bir düzlüğü ikiye bölüyor. İki yanı Kazayakları, ısırganlar, yaban naneleri, hasırotuna benzer kaynaşlarla kaplı. Onca dağı çıktığımız halde gökyüzü hâlâ yüksek. Buna çok şaşıyorum. Tek tük mal güdenler var. Bir iki küçük harım görünüyor. Eşeği güde güde bir harıma yaklaştım. Kenger dikenleri boylanmış. İkindi güneşinin altına yatmak istiyorum. Eşeğin yuları elimde. Burası daha önce iki kez gelip gittiğimiz yer ama durmamıştık.

Yaklaştım harıma. Doğru dürüst bir çiti bile yok. Ama domatesler yumruğum kadar. Ham domatesler yeşil yeşil görünüyor. Erince de al değil, pembe olacaklar. Yarıp yesen biri yeter. Yıllardır ekilip dikilmeyen toprağa davar gübresi basmışlar. O da vermiş verebildiği kadar. Bir gelin eğilip kalkarak sebze çapıyor. Arıklara su salmış, bent değiştiriyor. Benden yana bakarken yanaklarına gün ışığı konuyor. Güzel bir gelin.

"Senin adın ney çocuk?" diye sordu yaklaştığımda. Yuvarlak buğday benizli, bilekli. Sol yanağında ben var.

"Ağzını topla, ben çocuk değilim!" dedim. Birden nasıl böyle ters bir söz söylediğime şaştım. Önce bir utanacak oldum, utanmadım. Akçaköy'den geleli demek epey kaptım dayımdan.

Doğrulup kalktı gelin. Bir bent daha değiştirdi. Kurnaz kurnaz güldü: "Evli misin, nişanlı mı? Askerliği bitirdin mi?"

"Sor gel diyen oldu mu sana?"

"Dur canım, kızma hemen!"

O sırada eşek puşkurup kaçacak oldu. Herhalde yakınlarda bir kancığın kokusunu aldı. Yularını bileğime dolayıp çektim. "Çüüş!" diye bağırdım, sövdüm bir de. "Geçmişini sinkaf ederim senin! Azdın değil mi iyice? Sinkaf edecek kancık arıyorsun buralarda, değil mi?"

Çok bıçkın erkekler gibi ayıp sözleri ustaca sıralıyorum gelinin önünde. O da kakır kakır gülüyor. Bayılacak.

"Ne o? Söylediklerim hoşuna mı gitti? Senin de canın istiyor herhal! Kocanı sav, akşam geleyim yanına!"

"Sahi gelir misin? Söz verip gelmezsen üzülürüm!"

"Korkma, gelirim!"

"Aman ne iyi! Acaba ne yapsam? Gözüm gene de seni çok küçük görüyor; bilmem beni yoğurabilir misin?"

"Öte bile geçerim! Bende olanı bilsen, altıma iki döşek serersin!"

"Maşallah, bin bin maşallah! Deneyimsiz olduğum için bilmiyorum! Nasıl sende olan?"

Utanmazlığı iyice ele aldım:

"Göstersem dudağın uçuklar!"

Elinin çapasıyla yanıma sokuldu: "Boyun posun, sesin güzel! Acaba kokun da güzel mi?"

Bir kurnazlıkla yaklaşmak istediğini anladım.

"Senin ciğerini sinkaf ederim! Elindeki çapaya güveniyorsan aldanıyorsun! Onu alır geri veririm sana! Sen beni bilmiyorsun demek!"

"Bilmiyorum kusura bakma! Bu yüzden çocuk dedim, ne olursun hoş gör!"

Birkaç adım daha attı. Aldırış etmedim. Daha yaklaşsa da sakınca yok, arada su var, hoplayıp geçemez.

"Kokumu merak edip yaklaşıyorsun ama arada su var. Kocanı savarsan, akşam doya doya koklarsın yıldızların altında; biraz sabret bakalım!"

"Amanıiın! Benim çocuk sandığım oğlan neymiş!" diye yeniden güldü. Gülerken kasıklarını tutuyor. "Tanrının çok şanslı kuluyum, bana bir babayiğit gönderdi! Akşamı dört gözle bekliyorum. Huğumuz hemen şu yamacı aşınca!"

Yeniden bent değiştirmeye koştu. Ben de eşeğin yönünü geri döndürdüm. Arkamdan başka sözler söyledi. Yakası açılmadık sözlerle yanıtladım. Ama birden çekinmeye başladım: Kocası yada kardeşleri çıkar gelir, gelin onlara sövüp saydığımı söylerse ne yaparım? Adımlarımı açtım. Eşeğin yularını çektim hızla. Güneş batarken ormanın kıyısına durdum. Dayım, elinde balta, alnının terlerini silerek soruyor: "İyi güttün. mü eşeği?"

"Güttüm!"

"Akşam Karabacak İsmail'e konuk oluyoruz. Acıktın mı?"

"Yok; akşama kadar dayanırım!"

"Ben dayanamam; heybeyi getir, bir dürüm yapayım!"

Kendine dürüm yaptı. Keşke ben de yeseydim. O yerken açlığım uyandı. Dayanırım demiş bulundum. Akşamı bekleyeceğim. Yavaş yavaş konuk olacağımız huğa doğru yürüdük. Ağız dalaşı yaptığım harımın yanından geçtik.

"Yarın erken kalkacağız. Şafak sökerken yola koyulmuş olacağız. Karnını doyur, hemen yat!" diyor bana.

"Sen yatmayacak mısın?"

"Bana bakma, üç saat yeter bana!"

Derken huğlar göründü. Birbirine bitişik üç tane. Üç de ağıl var. Sürüler çan öttüre öttüre dönüyor. Hem de koca bulgurun kokusu geliyor. Derken köpekler havlayıp kalktı. Dayım yerden üç taş alıp birini sağa, birini sola, birini gene sağa atarak köpekleri şaşırttı. Birden Karabacak İsmail'in delikanlı oğlu Yusuf göründü. Azarlayıp susturdu köpekleri. Koşup geldi, dayıma hoş geliş etti. Bir süre yan yana yürüdü ikisi. Huğun önüne varınca, "Bu efenin adı ney Osman emmi?" diye sordu. Kızdığımı belli etmedim. Dayımdan adımı öğrenince, elini omzuma koyarak, "Hoş geldin Tahir Efe!" dedi.

Huğun içi dışı çocuk. Kimi çok küçük, donsuz dolaşıyor. Bir yaşlı kadın, kucağında çırpıyla içeri girdi. Bir yaşlı adam bize ayrı ayrı hoş geliş etti. Yusuf bizim eşeği huğun yanındaki ahıra bağladı. Yaşlı adam dayımın altına minder attı. Leğen getirdiler. Bakır ırbıktan su döküp elini yüzünü, hem de ayağını yıkattılar. Bana da yaptırdılar aynı işi. Yaşlı kadın huğun ocağında yemek pişiriyor.

Çok geçmedi, az önce dalaştığım gelin, eteğinde yeşille pembe arası domatesler, beş altı salatalık, biraz kaz ayağıyla girmedi mi içeri? Dondum kaldım.

Yaşlı kadın, "Haççа gelin! Sofrayı ser kızım, konuklar acıktı!" diye bağırdı. Arada dolaşan çocuklar, "Ana ana!" diye gelinin çevresini sardı. Başımdan aşağı bir kazan kaynar su döküldü. Ne yapacağımı bilmiyorum. Büzüldüm oraya, titremeye başladım. Haççа gelin eteğindekileri boşalttı. El öperek Osman dayıma hoş geliş etti. Yanıma geldi, "Sen de hoş geldin" dedi.

Sesi karıncalı. Tek sözcük çıkmadı ağzımdan. Belli belirsiz gülüyor. Çok durmadı, çıktı dışarı. Fısıl fısıl bir şey konuştu Yusuf'la. "Eyvaaah, anlatıyor söylediğim sözleri! Kocası dayıma

söyler!" diye eriyip bittim o an. Eğdim başımı, sofra kurulana kadar kaldırmadım. Yeniden sıtma tutmuş gibi titredim.

Haççа gelin, başka yer yokmuş gibi gelip yanıma oturdu. Belki on beşten fazlayız sofranın çevresinde. Dayım, gelir gelmez Zehra hala dediği yaşlı kadına, "Size layık değil ama..." diyerek dimi armağanını sundu. Haççа gelin pilavı, "Haydi ye!" diyerek, önüme önüme yıkıyor. Kaz ayaklarının tazelerinden ayıklayıp veriyor. Üstüne iri tuzlardan ekip domates yarımları veriyor. Yemek mi beni yedi yoksa ben mi yemeği, bilmedim.

Sofra kalktı, Haççа gelin el ayak yıkattı. Benim de elime su döktü. O zaman temelli eridim. Sonra uzun bir söyleşi başladı. Yaşlı Karabacak İsmail güldür güldür anlatıyor. O bırakmadan dayım alıyor. Bende dinleyecek can yok. Hem gerçekten hem yalandan uyukluyorum.

"Haççа geliin! Şu çocuğun yatağını yapıver kızım!"

"Çocuğun diyor! Adam ol Tahiiir!" diye azarladım kendimi. "Tanımadığın bilmediğin gelinlere sövme bir daha!"

Huğun en dibine yaptı yatağımı Haççа gelin. Üstümü örtüp bastırdı. "Sözünde durup geldin aferin!" dedi fısıltıyla. Bir de öptü usulca, deli oldum. "Uyku gözlerinden akıyor. Bir an önce uyu; iyi uykular!"

Çekilip söyleşi dinlemeye gitti. Epey süre uyumadım ama uyuyor gibi yaparak ben de izledim konuşulanları. Gelinle konuşmamız üstüne bir söz geçecek mi? diye bekledim. Geçmedi. Ertesi gün de bir şey demedi dayım. Haççа gelin yaptığım utanmazlığı hoş gördü demek.

Mühendislerin Suyu

Korktuğu geldi dayımın başına. "Haydi bakalım Bay Osman! İkinci yurt görevine!" dediler. Hiç canı istemedi. "Gitmem!" der mi diye baktım yüzüne. İstese de istemese de Erzurum'a gitti. Zorluk, ılıman Aydın toprağından karlı Erzurum dağlarına gitmek değildi; iki çocuk, bir kadın, bir de "emanet"i yüzüstü koyup gitmekti.

Burhaniye'ye kar düşmez. Denizli'den aşağı Menderes engini, iki yanı dağlar, duru göklü, güzel köydü orası. Yengemden, çocuklardan, benden ayrılırken, "Gidip gelmemek, gelip görmemek var!" diye ağladı. Zorluk, bir kanayak kadını bırakıp gitmekti. Gittiği yer cephe. Savaşın kızıştığı zaman. Dediklerine bakılırsa Türkiye savaş dışı. Alman'ın ne yapacağı belli değil. Saldırmam diyor, saldırıyor. Konuşulanları dinliyorum, başımızdakiler Sovyetler'i de saldırıcı görüyor. Dayımı bu yüzden Erzurum'a götürdüler. Gene de ordunun büyük bölümü Trakya Çakmak Hattında. Trakya'nın soğukları Erzurum'un soğukları kadar dondurucuymuş. Rüzgârı kılıç gibi kesermiş. Erzurum'da uçan kuş donarmış. Özellikle ılıman bölgeden gidenler kırılırmış.

Ona asıl zor gelen evin durumu. Neyle geçineceğiz? Elinde olanın birazını aldı, birazını yengeme bıraktı. Hazıra dağ mı dayanır? Yengeme bıraktığı biter. Bu yüzden ben çalışmalıyım. Ama sırıkçılık yapamam. Kaldıramam. Yakalanırsam yakamı kurtarmayı bilemem. Ne olsa kaçak iş. Geren de getiremem. En iyisi, Menderes kıyısında kanal açan mühendislere Baştatlı suyu getirmek. Dayımla haftada iki sefer yapar, ayda 25 lira alırdık; bunu sürdürebilirim.

Sıkı sıkı öğütledi ayrılmadan: "Aşçı Sadık Ustayla konuştum. Kimi bulacaklar su getirtmeye? İyi suyun yerini seninle ben bi-

liyoruz. Ben gidince sen getirirsin. Sadık Usta bizden yana, hiç korkma!"

İki yıl önce kanal yapımı başladığında, buraların suyunu beğenmeyen mühendisler, "Kim iyi su bulur getirirse ona aylık var!" diye duyuru yaptı. Dayım Baştatlı'nın suyunu götürüp birinci oldu. "Bu sudan içelim, her zaman getir!" dediler.

İki kasa bağlıyorduk eşeğin semerine. Kasalara ikişerden dört teneke yerleştiriyorduk. Dağı aşıp, Buldan'a kadar yaklaşıp bunları Baştatlı'dan doldurmak bana zor. Ama kafayı çalıştırır, yapabilirim. Önce yarım doldurur, üstünü maşrapayla tamamlarım. Yolu çok uzun. Beş saat gidiş, beş saat dönüş. Şafakla çıkıp hiç oyalanmadan gitsen, akşama ancak dönersin. Hele kışları temelli zor. Yağışlı günlerde ellerim büzülür. Yokuşları bitirip dağın başındaki düzlüğe çıkınca yeller kılıçtan keskin eser. Mosmor kalırım. Dayım dönüşte tenekelerin üstüne binmeme izin vermezdi: "Eşeğin sırtı yağır olur!" Çok geren, çok sırık yüklediği için oluyordu yağır. Benim ne ağırlığım var? Kuş kadarcığım. Ama binince daha çok üşüyorum.

Sırtımda koruyucu bir şey yok. Akçaköy'deki gibi uzun don giymiyorum. Şayak denilen bezden bir pantolonum var. Ceketim yok. Çok üşüyorum. Çok üşüyen bir çocuk olduğum için anam "güz bülücü" derdi. Güz piliçleri kemiksiz, yağsız; kışa dayanıksızdır. "Menevşe bülücü" denilen ilkbaharlılar, yaz boyu yeterince büyüdüğü için, kışa dayanıklıdır. Yağmurlar yağınca Akçaköy'deki gibi kepenekler de yok; naylon yağmurluklar ise çıkmadı daha. İliklerime kadar ıslanıyorum. İşlerim kül.

Ayrılırken beni öpeceğine inanmıyordum. Ben onu sevmediğim gibi o da beni sevmiyordu. Ama bundan sonra para kazanacağım. Az uz değil, 25 lira. Ayda 5 lirayı bulamayan var. Birden önemli kimse oldum. Üstelik çarşıda her şey karaborsa, her şey ateş pahası. Bileği dağlanacak insan olmaktan çıkıp gözü öpülecek insan oldum. "Hımm, dur sen!" diye dişimi gıcırdattım. Kendimi ezen koşullara başkaldırma isteğim usul usul büyümeye başladı.

Bu mühendis denilen delilere de kızıyorum. Ne olur herkesin içtiği sudan içseler? Tanrının sularını şu iyi, şu kötü diye

seçer mi insan? İçimin duyguları ikiye ayrıldı, çarpışıyor. Bir yandan çok büyük buluyorum onları. Giyinişlerine, yüzlerce işçiye buyuruşlarına imreniyorum. Önemli oldukları için sulan da ayrı olacak demek! Ama bunun yükünü niçin ben çekeyim? Gerçi para veriyorlar. 50 kuruşa geliyor tenekesi. Götürüp küpe boşaltıyorum. Sadık Usta, "Geldin mi?" diyor. "Küpü biliyorsun. Boşalttıktan sonra gel yemeğini ye!" Gidip boşaltıyorum. Önceden getirdiğim bitmişse, dibini çalkalıyorum. Bitmemişse, kalanı sürahilere alıyor, gene çalkalıyorum. Sonra varıyorum Sadık Ustanın yanına: "Geldim!" diyorum. Etli patates, peynirli su böreği, revani gibi iyi yemekler koyuyor önüme. Mühendislerin ekmeği bembeyaz. Erzurum, Bayburt yanlarından gelen işçiler topraklı, esmer ekmek yiyor.

Eee onlar da büzüğü sıkıp okusaydı. Okumayınca, sefillik normal. Sadık Usta normal'in a'sını incelterek söyler. "Sen oku!" der bana. Okuyup mühendis olayım kuşkusuz. Başka ne olayım ne önemli? Askerler, subaylar görüyorum ama askerlik zor. Trakya'nın, Erzurum'un soğukları, hem de ateş karşısı... Mühendislere kurşun gelmez kuytularda. Kürk yakalı gocuklar, içi yünlü potinler, dize kadar çoraplar giyerek çalışır yada gezer onlar; hem rahat hem yüksek meslek. Ama mühendis olup ayrı su içmeyeceğim bunlar gibi. Ayrı su içeceğim diye bir yetimin başım derde sokmayacağım. Mühendisler içinde yalnız İrfan beyi beğeniyorum. "Yoksul dostu" diye onu Sadık Usta da beğeniyor. Onun gibi olacağım.

"Bak! çok akıllı çocuksun sen! Mühendislerin yemeğinden koyuyorum sana! Hepsini ye!" Başımı çekip boynumu kulağımı okşuyor. "Bir kızım olsa veririm sana. Durumum iyi olsa kendim okuturum. Gene de destek olmak isterim. Dilerim şu savaş bir yana devrilir, senin okumanın çözümüne bakarız! Bunun için ilkokulu bitirmen zorunlu. Ben sordum, ilkin diploması olmadan ortaya başlanmıyor. Bu sözümü unutma. Hem de yemeğini ye. Ekmekleri ban suyuna. Dur, hemen bir de pirzola yapındırayım sana..."

Böyle deyip kalkıyor. Pirzolayla birlikte biraz daha has ekmek getiriyor. Mühendis olunca sürekli pirzola yermişim. Doyulmaz derecede lezzetli etler. Kekikten tut, defneye kadar

türlü türlü kokuyor. Ağzına attın mı eriyor sanki. Hoş kokulu, yumuşak etler. "Taze kuzuların eti bunlar; ye!" diyor.

Akşam geç zaman dönüp varıyorum eve. Ertesi gün oduna gidilecekse gidiyorum. Odunun da kolayını buldum, yakın yerlerden çırpı getiriyorum. Sonra Baştatlı'nın yolunu tutuyorum. Önümde dağlar dumanlıysa içime tasa doluyor. Yağmurun kucağına kucağına nasıl giderim? Yüklü bulutlar boşalır. Bir de rüzgâr çıktı mı nasıl dayanırım? Biçer beni iyice. Zatürre olurum. Zatürreden çok insan ölüyor. Ölürsem mühendis olamam. Dumanlı hava dağların eteğine, palamutlara kadar geliyor. Böyle günde kesseler gitmem Baştatlı'ya.

Zorluğu görünce hileye kaçıyor aklım. Başka su gözleri var yolumun üstünde. Dağın eteğinde şır şır akan çeşmeler biliyorum. Kimisi ılık hem de. İyi suların yazın serin, kışın ılık olduğunu duydum. Şimdi Baştatlı'nın suyu da ılık. Bir gece dışarıda bıraktın mı bumbuz olur. Yalan söylemeyi de biliyorum az çok: "Dün çok geç döndüm. Dağda kış vardı. Yağmuru görmediniz mi? Onun için evde yattım. Bugün evden geliyorum!" Hatta kimi günler hiç gitmesem, tenekeleri köyün içindeki çeşmeden doldursam ne bilecek Sadık Usta?

"Aferin! Geldin değil mi? Boşalttıktan sonra gel yemeğini ye! Sordun mu yengene, yollayacak mı seni ilkokula?"

"Yollarım diyor ama açığını istersen, ben ona da inanmıyorum. Bu yüzden köyüme dönmeyi düşünüyorum..."

Yengeme sorduğum yok. Sorsam yollar mı? Kim getirip verecek ayda 25 lira eline? Kendisi yapamaz bu işi. Benim gibi yapacak birini bulamaz. Bulsa sucunun ücreti, eşeğin yemi, 25 lirayı götürür. Bu yüzden ona gerekliyim. Köyüme de gidemem, okula da... İkisine de izin vermez... Yengem ki dayım gibi değil, sever beni biraz.

Acaba ne yapsam? Dağlar dumanlıyken ne yapıyorum? Okula yada köyüme gitmek için de aynısını yaparım. Buna "hile" deniyor. Hile kötü. Başka umarım yok. Hileyi iyi bir amaçla yapacağım. Okuyup mühendis olacağım. Hasta olmamak için suyu beriden dolduracağım. Hasta olursam ölürüm. Mühendis olma hevesim kursağımda kalır.

Bir gün Sadık Usta sordu: "Dün çok fırtına vardı. Dağa baktım, merak ettim. Nasıl gittin?"

"Gittim! Ama çok ıslandım!"

"Ta Başţatlı'ya kadar gittin mi?"

"Sorma Sadık Ustacım! Üç yıldırım attı. Biri az daha beni buluyordu. Çok korktum ama gittim ne yapayım?"

"Aferin!" deyip çekiyor kendine doğru, okşuyor gene. O sırada mühendislerden adı İrfan olan geliyor. Su istiyor. Doldurup veriyorum. İçip dilini şaplatıyor: "Çok iyi su, oooh!" diyor.

"İşte bu gördüğün efe getiriyor! Ta Başţatlı'dan! Dağın ardından, Buldan'ın dibinden!" diyerek beni gösteriyor.

"Buldan'a kadar yalnız mı gidiyor? Aferin!"

"Çok akıllı çocuk, İrfan Efendi! Okuyacak! Okuyup zatın gibi mühendis olacak inşallah!"

"Öyle mi? Babasının durumu iyi mi?"

"Babası ölmüş efendim!"

"Kim okutacak peki?"

"Biraz Allah, biraz ben..."

Allah'ın adını duyunca, hile yapmaktan cayıyorum. Korkuyorum ondan. İşte bak, hem hileci hem yalancı bir insan olan dayımı Erzurum'a attı! Ama dağların dumanını, yolların fırtınasını görünce korkularım yön değiştiriyor. Gene berideki çeşmelere sapıyorum. Doğru dürüst yolu, borusu olmayan çeşmeler bunlar. Kimi zaman seller bozup batırıyor. Bayırları eşip yeni sular çıkarıyorum. Bekliyorum, duruluyor. Sonra dolduruyorum. Eve getirip süzüyorum. Hümayün denilen bir bez kullanıyorum bunun için. Mis gibi oluyor su.

Bir kezinde süzmeyi nasılsa unutmuşum. Sadık Usta çağırdı. Doldurdu elindeki sürahiyi küpten. Topak topak bir şeyler var içinde. Sordu: "Bunlar ne?"

Anlamak için yakından baktım. Keçi pisliği. Kıpkırmızı oldum. Gene de çalıştı kafam: "Havalar kış biliyorsun Usta! Fırtınalar güçlü! Su yolları bozulmuş demek! Nasıl göreceğim?"

"Haklısın!" dedi: "Fırtınalı havalarda gitme Başţatlı'ya! Başka iyi çeşme bul, onlardan doldur! Dağda çeşme mi yok?"

"Olur mu?" diye baktım yüzüne.

"Başţatlı'ya iyi havalarda gidersin! Neden olmasın?"

Usulca, "Peki!" dedim yere bakarak.

Ben kurnazım, Sadık Usta saf. Mühendisler hiç ilgilenmiyor. Bir daha gitmedim ta Baştatlı'ya kadar.

Fotoğraflı Mektuplar

Kızılçullu'da okuyan Fehim ağabey onca fotoğrafı nereden para bulup çektirdi? İki albümü var, ikisi de dolu. Yeniden tatile geldiğini duydum, hem de uzaktan gördüm kendisini. Fırsat bulunca çarşıya iniyor, çevresinde dolanarak konuşmaya fırsat arıyorum. Her akşam çıkmıyor. O çıksa ben çıkmıyorum. Kolunun altında kitaplarla hızlı hızlı yürüyor. Bir gün kahvenin önünde oturdu biraz. Çantasından o dediğim albümleri çıkarıp yanındakilere gösterdi. Başımı uzatıp imrenerek baktım. Konuşurken başını döndürüp görseydi beni. Çağırıp sorsaydı: "Gidiyor musun okula? Ama neden gitmiyorsun? Senin gibi yetenekli bir çocuk okumaz mı hiç? Çok yazık! Hükümet yetenekli çocukları okutmayanlara ceza vermeli. Sırıkçı dayın bilmiyor mu yetenekli olduğunu? Konuşayım onunla. Bizim Kızılçullu'da çekilmiş fotoğrafları göstereyim. Elbet sana da gösterebilirim. Ama bunları görebilmen için okula gitmen gerek. Ben sanıyorum gidiyorsun. Gösteremem ne yazık!"

Kendimi onun yerine koyup konuşuyorum. Dayımın ikinci kez askere alındığını bilmiyor daha. Erzurum'a gittiğini hiç bilmiyor. Soruyorum ona kafadan: "Fotoğraf makinen var mı senin kendinin?"

"Tabii var! Kızılçullu'da okuyanın olmaz mı?"

"Varsa çeksene beni!"

"Çekerim ama okula gitmiyorsun! Sokaklarda boş gezen bir çocuğu çekersem Kızılçullu'da müdürüm kızar!"

"Ama Fehim ağabey, durumu bilmiyorsun! Boş gezmiyorum! Ta Baştatlı'dan mühendislere su çekiyorum. Yengeme bakıyorum. İki çocukla kaldı. Bir de ben, üç! Kazandığımı yengeme teslim ediyorum. Bir fotoğraf çektiremiyorum inan!"

"Hiç çektirmedin mi bugüne kadar?"

"Yalan olmasın, ellerimi arkaya bağlayıp bir tane çektirdim ama bir tek fotoğrafa bir sürü para aldı! Kaç kuruş mu? 70 kuruş!"

"Kanaldan ne alıyorsun ayda?"

"Kanaldan mı? Ayına göre: 25, 26..."

"Ayır 5 lirasını her ay! Bak delikanlı olmuşun. O zaman fotoğraf çektirebilirsin yılda bir iki kez..."

"Hayır, ben aldığımı yengeme veriyorum!"

"Yengene 20'sini ver yeter! 5'ini kendine ayır, gerektiği zaman harca!"

"Yoook harcamam! Yengem verir bana harçlığımı! Eskiden haftada 10 kuruş verirdi, şimdi 25 kuruş veriyor..."

"Paşa gönlün bilir! Biraz gözünü açsan iyi olur!"

Başka bir delikanlı çıkışıyor: "Bak, aç gözünü! Açmazsan açarlar!"

Kendi kendime yaptığım bu konuşma sürüp gidiyor.

Dayım gideli sırıkçılığı boşladık. Yalnızca su çekiyorum. Haftada iki kez tenekeleri doldurup götürüyor, mühendislerin küpüne boşaltıyorum. Bit pire içindeki işçilerle konuşuyorum. Mühendisler arasında beni sevenler var, okul bilgilerinden sınava çekiyorlar. Bir gün Temizlikçi Hasan'la bu mühendislerden birinin barakasına girdim. Duvarda fotoğrafı asılı. Çorapları çekmiş dizine kadar. Top ayakkabısı giymiş. Kısa don, atlet fanila çok yakışmış. Büyütmüş fotoğrafını. Kim bilir kaça? Kanaldan aldığım paraları Fatmana yengeme vermezlik edemem. Dayım ayrılırken ağladı. Ta Erzurum'dan geliyor mektupları. Kar naldaki işçilerin geldiği yerlerden, daha uzaktan. Belki uzun yıllar böyle fotoğraf çektirme olanağım olmayacak. Özlemleri içime gömüyorum.

Üstümden dayımın baskısı kalktı ya, daha sık çıkıyorum çarşıya. Geç dönsem de yengem sormuyor. Yalnız, "İstasyona bak, dayından mektup var mı?" diyor. Mektuplar orada bir kutuya konuyor. Postaevi yok. Mektup dağıtım hizmeti yok. Gelip geçen trenler istasyona veriyor. Sadece Burhaniye'nin değil, çevre köylerin mektupları da orada. Trenciler bu işi hayrına yapıyor. Sahibi varıp alıyor. Kızışkın savaş bizim de üstümüze çökmüş gibi. Erkekler azaldı. Kadınlar dışarı çıkamıyor. Bakıyorum ku-

tuya, dayımdan varsa getirip yengeme veriyorum. Açıp bana geri veriyor: "Oku!" Dinlerken ağlıyor. Dayım bana da selam yazıyor. Karşılığını yazıyoruz. Zarfın köşesine "er mektubu" diyoruz, parasız gidiyor.

İstasyondaki kutuya bakarken bütün mektupları aktarıyorum. Kiminin içinde fotoğraf olduğu dışından belli oluyor. Açıp bakmak için korkunç merak doluyor içime. Birinci gün merakımı bastırıp dönüyorum. Sonra gittiğimde, ikisini kendi mektubumuzmuş gibi alıyorum. Koşuyorum palamutların arasına... Köyün dışına çıkar çıkmaz ikisini açıyorum. Tek sırmalı bir onbaşının, çift sırmalı bir çavuşun fotoğrafları. Kimi zaman erlerin beşi bir makineli tüfeğin çevresine durmuş. Mektupları okumuyorum. Bunları açılmış, içinin fotoğrafı boşaltılmış olarak geri götürmeye korkuyorum. Yırtıp toprağa gömüyorum.

Elimde kısa sürede bir albüm dolduracak kadar fotoğraf birikti. Bunları evde, yengemin her zaman bakmadığı bir yere saklıyorum. İstasyondan fotoğraflı mektup almadığım gün olmuyor. Yaptığımın kötü iş olduğunu düşünüp üzülsem de etkisi yok. İçimde iki kişilik var. Biri bunun kötü olduğunu söyleyip bir daha yapmayacağım diye ant içerken, öbürü istasyona varınca elini kutuya sokup içinde fotoğraf olan mektupları seçiyor. Asker fotoğrafları korkunç birbirine benziyor. Ama bir tane bana benzer çocuk yüzü bulamıyorum.

Kanalda kullanılmış çimento torbalarından kesip biçerek bir albüm yaptım. Fehim ağabeyinki gibi güzel olmadı, gene de dizdim hepsini. Şişti çıktı. Uzun sürdü bu aşırmacılığım ne yazık. Kimse beni yakalamadı. Kim yakalayacak? İstasyon şefi yada yardımcısı görmüyor. Ben bekleme salonuna girerken biri görse bile, "Mektup bakacaksın değil mi? Kutu orada, gir bak!" diyor. Girip bakıyorum. Bir iki alıp çıkıyorum. Bir kez mi, iki kez mi, "Oooo, hepsi sizin mi?" diye sordu şef. Üstünde yazılı kadının adını söyledim:

"Komşumuz olur, götürüp müjde alacağım!"

"Koş madem! Ne duruyorsun?"

Koştum palamutların arasına.

İnsanda kötü bir alışkanlık oluşunca, o alışkanlık kendiliğinden nasıl söner? Benimki sönmedi. Aylarca, evirip çevirip bak-

tım bu fotoğraflara. Çoğunu yırttım sonra. Yaptığımdan utanmam gerektiğini anladığım zaman iş işten geçmişti. Yapacağım bir şey yoktu ne yazık. Oturup öyküsünü yazmaktan başka.

Halat

Dünyadaki çılgın savaş, almış başını gidiyor. Radyo başka haber vermiyor, onu veriyor. Osman dayım hâlâ cephede. İzne gelmiyor. Zorluklar içinde Fatmana yengem, iki çocuk, ben çırpınıyoruz. Hiçbir yaramazlık yapmadan Menderes kıyısında kanal açan mühendislere iyi su taşımayı sürdürüyorum. Dört gaz tenekesini eşeğin sırtındaki kasalara yerleştirip Buldan dağından, Baştatlı'dan doldurup getiriyorum. Getirip götürmesi iki gün alıyor. Ayda böyle on beş seferim oluyor. Kimi zaman 25, kimi zaman 27 lira alıyorum. Birazı eşeğin yemine, nalına gidiyor. Üstüyle geçiniyoruz. Bize yetiyor.

Sadece su taşımakla kalmıyor, iyi bir çocuk nasıl olursa öyle olmaya dikkat ederek ortada görünen işleri yapıyorum. Çok korkuyorum, suculuktan atarlarsa yengemin dirliği söner. Köye dönmeyi atıyorum kafamdan. Bu düşünce arada gene geliyor ama yüz vermiyorum.

Almanlar Yunanistan'a girdi. Birçok Yunan delikanlısı kaçıp bize geldi. Pantolon, çorap, pabuç gibi giyimleri birinci sınıf. Bellerinde güzel kemerler. Hepsi şehir uşağı, lise, üniversite öğrencisi. Çalışıp üç kuruş alsın diye hükümet bunları kanal yapım yerine yollamış.

Bana dediler: "Menderes'in öte yakasında, bilmem kaç kilometre aşağıda, başka bir yapım yeri var. Şu mektubu al, Başmühendis Tuncer Beye götür!"

İyi ama bildiğim yer değil oralar. Dar dünyamı genişletmek için kaçamak geziler yapmış da değilim. Gezmek için büyük isteğim var, ama asker dayım yengemi bana bıraktı. Gösterilen sınır içinde kalarak uslu uslu çalışmaya razı oldum. İster istemez götüreceğim öte yakaya mektubu.

Acı baharın uçundayız. Yağmurlar yağıyor. Uzak dağlarda eriyen kar sularıyla Menderes taşıyor. Bulanık sular ırmak kıyılarında yarıntı yaparak, tarlayı bahçeyi götürüyor. Üstünde şu diyecek köprü yok. Yapılan kanal, kimi yerde açıktaki toprağı kazmak, kimi yerde dağı delmek biçiminde oluyor. Yapım bir yerde değil, birkaç yerde sürüyor. Irmağın beri yakasında, öte yakasında barakalar var. Erzurum, Konya köylerinden işçiler çalışıyor. Barakalar ağzına kadar dolu. Altlı üstlü ranzaların kiminde çift yatılıyor. Aşçılar patates, fasulye, nohut pişiriyor. Para ödeyip sıcak yemek yiyor işçiler. Ben de onlarla yiyorum arada. Kantinler sabun, leblebi, boyalı şeker satıyor. Barakalardan bulut gibi pire kaynıyor. Kapılardan adımını attın mı paçan bacağın sıvama pire oluyor. Pirenin kapkara sıvandığını görüyorsun. Yaşam kimine ballı börek, kimine yavan çörek, pire, pislik. Körpe yaşta her türlüsünü görüyorum.

Bildiğim bir asma köprü var, kanal yapımını üstlenen şirket kurmuş ama pek derme çatma. Daracık bir köprü. Oradan geçebilirim. Fakat dehşetli sallanıyor. Irmağın akıntısı çok hızlı. İki hafta önce, öte yakadaki işçilerin ekmeğini götüren fırıncı, gözü karardığı için sırtının çuvalıyla düştü. Boğuldu gitti. Ölüsünü aşağılardan buldular. Adamın somun çuvalıyla boğulmasına Konyalı bir işçi türkü yaktı. Saz çalıp söyledi, sekiz kez dinledim.

Peki ama başka geçit yok; ne yapabilirim?

Mektubu aldım, çıktım yola. Doğa buralarda erken uyanıyor. Hem de çevreye bilmediğim güzellikler doluyor. Havada çiçek, böcek savruluyor. Hayıtlar hoş hoş kokuyor. Melengeçler gökyüzünü kapatacak kadar gür dallı. Bayırlar yüz türlü otla, kekikle örtülü. Şimdi hepsi çiçekte... Palamut yaprakları hışırdıyor. Kamışların çevrelediği toprakları incir, ayva, nar doldurmuş. Bunları gördüğüm yok. Asma köprüden nasıl geçeceğimi düşünüyorum. Köprü çok dar. İki insan yan yana geçemez. İki halatı gerip tahtaları tutturmuşlar. Bir korkuluğu bile yok.

Tek çözüm aşağıya bakmadan yürümek. İleriye, hep ileriye bakacaksın! Hızla geçip gideceksin! Oyalanmayacaksın! Başın döndü mü aşağıyı boylarsın. Su seni alır götürür.

Keşke, "Ben yalnız gitmem. Yanıma işçilerden birini verin!" deseydim. Dönüş yok, tek başıma başaracağım bu işi. Hiç böy-

le köprü yapılır mı kavatoğlu kavat? İnsan bir korkuluk yapar! Mektubu ceket cebime bastım. Sanki ben düşersem o kurtulacak. Üst üste on kez bismillah çektim. Yalvardım güzel Allah'a. Sarı köpüklü Menderes homurdanarak akıyor. Bakmayacağım. Yeniden bismillah çektim. Üç adım yürüdüm, moralim bozuldu. Dönmek geçti içimden. Dayan dedim kendime. Üç adım daha. Gene dönsem. Hayır dönemem artık! Üç adım daha. Hem dönmek isteyerek hem yürüyerek ortaya kadar yaklaştım, yaylanma arttı. Havaya kalkıp iniyorum. Yürümeyi sürdüreyim mi, yoksa döneyim mi? "Olan oldu, yürüyeceğim!" dedim.

Hızı artırdım. Koşuyorum. O hızla geçip gideyim diyorum. Hep ileri bakıyorum. Sırtım tere battı. "Sırtımda somun çuvalı yok!" Bunu düşünüp sevindim. "Ben düşmem, ben geçerim, ben!" Sevinçten uçarak geçtim. Göklere sıçrıyorum.

Birden toprağa çöktüm. Islak mıslak demeden yerde bir süre oturdum. Düşünüyorum, bir de dönüşü var bunun. Ne yapacağım? Epey oturdum orada. Küçük omuzlarıma binen çileyi düşündüm. Ne mutsuz çocukluk bu? Yarın minareye çıkıp bağırmak yada İzmir'den gelip Ankara'ya geçen treni durdurup içindekilere sormak istiyorum, herkes için böyle mi yaşam? Daha önemli sorular bulup sormayı düşünemiyorum.

Kalkıp yürüdüm ağır ağır. Araya araya Başmühendis Tuncer Beyi buldum. Düşürüp şaşırmadan getirdiğim mektubu verdim. Adam öyle babacan ki! Menderes'ten nasıl geçtiğimi sormuyor, okula gidip gitmediğimi soruyor! Gitmediğimi söyledim. Kulağımı çekti: "Olur mu?" Bana ayaküstü okumanın iyiliğini anlatıyor. Mektubu da hemen açıp okumuyor, cebine atıyor. İçinde ne yazılı diye merak etmiyor. Aşçıbaşını çağırdı: "Lütfen bu arkadaşın karnını doyurunuz!" dedi. Çok kızdım içimden.

Gene etli patatese ekmek banıyorum. Yiyorum soğanları seve seve. Aşçıbaşı soruyor köprüden geçerken korkmadım mı? Oh, çok şükür bir soran çıktı, çok çok şükür; korkmadığımı söyledim ona. Gürül gürül maşallah çekti. "Ben halattan geçerim!" diyor aşçıbaşı. "Deli değilim o saçma köprüden geçecek!"

Bir saatten fazla kaldım orada, aşçıbaşı halattan nasıl geçileceğini anlattı: Pantolonu çıkarıp boynuna bağlıyor. Kolunu atıyor halata. Eliyle tutuyor sıkıca. Salıyor kendini suya. Yarım ku-

laç yarım kulaç ilerliyor. Moralini hiç bozmadan ilerliyor. Her yarım kulaçta azalıyor sakınca. Azalıyor, bitiveriyor sonunda!

O an kararımı verdim: Ben de halattan geçeceğim.

"Haydi hoşça kal amca; bizim Sadık Ustaya selamınızı götüreyim mi?" Bu cici dili de mühendislerden kapıyorum.

"Ah lütfen, götür! Hem de o saçma köprüden sakın geçme, halattan geç! Senin çıkarına halat daha uygundur!"

Halatın olduğu yere doğru yürüyorum. O köprü olmasın da ne olursa olsun! O saçma köprü! Her şey ondan iyidir.

Gidiyorum gidiyorum. Tamam, işte halat orada. Suya bir metre kalana değin sarkıyor ortası. Ayaklarım ıslanacak. Pantolonu çıkarıp boynuma bağlıyorum. İç donum kısa. Pabuçları giyiyorum. Tıpkı aşçıbaşının anlattığı gibi yaparak, yarım kulaç, yarım kulaç ilerleyerek geçmeye başlıyorum. Ama ortalara, tam ortalara gelince gücüm bitti. Biraz dinlenmek, hem de güç toplamak için elimin birini bıraktım. Yalnız biriyle tutuyorum. Ayaklarım suya değiyor. Ah, artacağına azalıyor gücüm. Ah, eyvaah! Birden moralim bozuldu. Gideceğim sulara! Akçaköy uzaaaak! Akçaköy'ü bir daha görmeden, göremeden gideceğim? Boğulup gideceğim? Yandım eyvah! Bitiyor yaşamım. Düşlerim kalıyor.

Her nasılsa, bir çoban bulunup geldi karşı uçtan. Bağırıyor: "Geldim bırakmaa! Bırakma! Hemen geldim!" Harsoluk atıldı halata. Başladı bana doğru gelmeye. Yarı yoldan aldı beni. Koltuğunun altına yapıştırdı. Geçirdi karşıya. İnanılır gibi değil, kurtuldum.

Dünyada kurtuluştan büyük mutluluk olmadığını düşündüm. Kimdi o çoban? Bilmiyorum. Sadece kurtuldum diye sevindim. Pantolonumu, çoraplarımı sıktım. Sonradan kaç kez düşlerime giren o geçişi, hem de o güzel çobanı unutamadım.

İnsanın Kendi Köyü Gibi Var mı?

Kanal yapımına yerleştirilen Yunanlı gençler gitti. Dayım hâlâ asker. Hiç izne gelmiyor. Fatmana yengem bir Ortakçı'da, bir Burhaniye'de. Ortakçı ana baba köyü. Ortakçı küçük, Burhaniye ondan büyük. Akçaköy ikisinden de küçük. Köyümüzü özlüyorum. Küçük müçük çok özlüyorum.

Dayım uzaklarda... İçten içten hâlâ kızıyorum ona. Verdiği sözlerin hiçbirini tutmadı. "Şeker aldın!" diye kaç kez dövdü. Diyelim bir kilo şeker hepi topu. Bir kilo şeker için insan dağlanır mı? Öpöz dayı bunu yapar mı? Çok seviniyorum askerde olmasına. Ah bir de vurulsa! Ama ölmese. Yaralanıp acı çekse, düşünse bana yaptıklarını.

Artık alıp başımı gidebilirim. Arkamdan gelip yakalayamaz. Jandarmaya yakalatamaz. Yengem bilemez jandarmanın yolunu.

Askerliği bitince belki Akçaköy'e çıkar gelir. Gelsin! Sözünde durmadığını anlamaz mı anam? Olup biteni anlatırım. Kovar köyden. Kardeş diye yüzüne bakmaz. Anam sert, ama merttir. Adalet duygusuna güveniyorum onun.

Böyle düşünmemde büyümemin etkisi var. Tek başıma uzaklara açılıyor, su çekiyor, odun getiriyor, değirmene, pazara gidiyorum. Güveniyorum kendime; artık Akçaköy'e dönebilirim. Nasıl olsa burada okuma olanağım yok. Burada nüfus cüzdanım bile yok. Belki vardı, dayım yok etti.

Usul usul bilgi topluyorum. Gizli bir hazırlığın içindeyim. İstasyona inip tren soruyorum. "Bozkurtlu bir hasta var, köyüne gitmek istiyor. Ne zaman gidebilir? Bilet kaça? İzmir'den Afyon'a giden bu demiryolu az işlek. Burdur'a da tren var. Ama bizim köy Denizli yönünde. Belki Çardak'ta inmem uygun olur. Bilet için para biriktirmek gerekiyor. Su paralarının

ucundan kırpıyorum. Üç ayda para tamam. Son aylığı da götürür anama veririm. İyi bir yardım olur. Şimdiye kadar hep dayıma, yengeme verdim. Bir tek aylığı anama götürsem haksızlık mıdır? Yengem Ortakçı'da babasının yanında otursun dayım gelesiye.

Ay sonunda bileti aldım. Armağanlar düşünüyorum. Bomboş mu gideceğim? Pilli bir cep feneri iyi bir armağan olacak eve. Dört kilo "elleme" inciri aldım. Kendime bir ayna, bir tarak. Beyaz lastik pabuçlar, şayak pantolon aldım. Evin çatışına sakladım bunları.

Fatmana yengem Ortakçı'ya gitti. Oh; iki gün sonra getirmeye gideceğim. "Belki üçüncü gün gelirim yenge, darılma!" dedim. Nasıl yumuşacık konuşuyor bana: "Hiç darılır mıyım?" Kendisinden hiç kötülük görmedim. Hıncım dayıma.

Sadece iki sorun var: Birincisi su parasının zamanında verilmesi; gecikirse ne yaparım? İkincisi eşeğin ne olacağı? Çekip giderken onu ne yapacağım, nereye bırakacağım?

Biraz düşünüp bunların da çözümünü buldum. "Yengem hasta, para gerekiyor, hemen verin!" diyeceğim. Eşeği de ahıra bağlayacağım, bol hasıl koyacağım önüne. Bu onun hem açlığını hem susuzluğunu karşılayacak. Tam o sırada bir kuşku girdi içime: Ya biri ahırdan alır, satmaya götürürse? Yapar mı yapar! Evet bunun için de önlem almalıyım. Bir güvenilir kişiye köye gittiğimi söylemeli, onun gözetimine bırakmalıyım en iyisi. Evet İncelerin Halil'e yaptırabilirim bunu. Arkadaşız onunla. Alıp çarşıya çıkardım kendisini. Şerbet ısmarladım. Dayımgildeki tutsak yaşamdan bıktığımı, anamı, kardeşlerimi özlediğimi anlattım açıkça. Anlatırken ağladım. Bunu önceden düşünmemiştim; neden, nasıl yaptığımı bilmiyorum. Halil bana söz verdi, yardımcı olacak. Ant içti sözünün üstüne.

Bir insanın işi rast gitti mi gidermiş. Sadık Usta yardım etti, su parasını gününden önce aldım. Halil'le helalleştim. Başka kimseye söylemedim. Kuşluğa doğru trene bindim. İçerde oturacak bir yer bulmadan pencerenin önünde durup Burhaniye'ye el salladım.

O yolculuğum nasıl geçti, kimlerle konuştum, trende neler düşündüm? Tam anımsamıyorum. Bozkurt'a vardım, ikindi

oldu. Çaltı'ya gidecek bir araba vardı. Bundan iyi rastlantı olmaz. Sonrası için ne yapacağım belli değil. Ama korkmuyorum. Artık yürüyerek bile giderim. Çaltılı arabaya bindim. Sahibi iyi bir adam. Akçaköy'de kimlerden olduğumu sordu. O kadar iyi bir adam olan babamı tanımayışına üzülüyor. "Ah, ölmemiş olsa, ayağına varır tanışırdım!" diyor. Akşam beni evinde yatıracağını söylüyor. Eğer o yana giden bir yolcu çıkmazsa, beni kendisinin götüreceğine söz veriyor.

Biraz para verebilirim ona. Ama söylemiyorum param olduğunu. Beni yoksul bir çocuk bilmesi iyi. Gerçekte öyle değil miyim? Ayrılırken 5 lira veririm, daha iyi olur.

Çaltı köyü Hambat ovasının ucunda, dağın dibinde. Sonra Derbent boğazı başlıyor. Baharın ağzı tam. Aşağılarda ekinler biçildi. Yukarıların mevsimi yeni geliyor.

O akşam bulgur pilavı, bazlama yedik. Yoğurt vardı yanında. Ardından dağ eriği hoşafı geldi, kaşıkladık. Adamın karmaşık saçlı bir karısı, bir sürü çocuğu var. Beni dambaşında yatırdı. Çarşafı olmayan bir yatak serdiler altıma. "Sen erken yat, ben camiye gidip soruşturayım sizin o yana giden var mı?"

Çıktım dambaşına. Öteberilerim bir şeker torbasının içinde. Getirip koydular yanı başıma. Paralar pantolon cebimde. Cebimi içinden iple boğdum. İncelerin Halil öğretti bunu. Pantolonu çıkarmadan yattım. Onca yol, yorgunluk. Uyumuşum hemen.

Adam beni sabahleyin erken uyandırdı. Alanköy'a kadar bir araba varmış. Fırladım. Bir ekmek dürüp verdiler elime. Gittik birlikte. Köy içinde yolcu arkadaşın arabasına oturdum. El sıktık, el salladık birbirimize. Sonradan bu Çaltılı arkadaşla bir daha buluşamadık. Yol yapılmadı uzun zaman. Yol yapılınca da o iyi insanın adını anımsayamadım! Yaşam boyu dost olurdum.

Alanköy'e ikindi ezanı okunurken vardık. Arkadaş beni köyünün dışına kadar yolcu etti. İtten köpekten arlaştırdı. Bir saatten biraz fazla yolum kaldı. O kadarcığını da yürüyüverdim. Hatta koştum bir ara. Köyüme varıyorum, aaah, insanın köyü gibi var mı? Dünyanın en güzel köyüdür Akçaköy. Ondan güzel köy yoktur.

O arada, arka cebimdeki tarakla aynanın, gece yattığım yatağa düştüğünü anladım. İvediyle fırladığım için ayırdına varmamışım. Ama sağ esen köyüme geliyorum, varsın ziyanım bu kadar olsun! Cep feneri duruyor. İsterse o da yitsin.

İşte bağımızı geçip Kara Ahmet Pınarına vardım. Eğilip içtim suyundan. Üç yıldır ayrıyım. Tarlalardan köylülerimiz bakıyor. Kim bu gelen? Kimseye benzetemiyorlar. Kerem'in çocuklardan biri bilmiş. Koşmuş anama. Derken, "Hoş geldin! Hoş geldin!" diye sökün ettiler. Ne kadar büyüdüğümü ne kadar aslan olduğumu söylediler yarışırca; şaşırdım.

Köyün içinde anam başımı göğsünün üstüne aldı, bastı bastı. Ağzını gözlerimin üstüne kapadı, öptü öptü. Sık sık gözlerini kaçırıyor konuşurken. "Arayamadım yavrum seni!" diye ağlıyor. İlk fırsatta evin içinde bir yere çektim, cebimdeki parayı verdim. "Yok yok yok! Para mara istemem! Kim bilir nereden buldun? Bak yavrum, bir yerden aldıysan söyle!" diyor.

"Kendi kazancımdır, ana!" dedim.

"Dayını da aldılar mı askere?"

Anlattım, aldılar. Anlattım beni hiç hiç okutmadığını. Köye getirmediğini. Anlattım çok çok özlediğimi, ağladığımı... Sonunda kaçıp geldiğimi...

❀

İlk düşündüğüm okul durumumdu elbet. Öğretmen anama, bana kızmış. Hâlâ ateş püskürüyor. Okulu nasıl bırakıp gitmişim ondan habersiz? Aklım başıma bunca yıl sonra mı gelmiş? Yeniden almayacakmış. "Almazsan alma!" der miyim? Aldırmak zorundayım.

Mahkemeye vermiş anamı, süründürmüş. Yasalara göre ilköğretim zorunluymuş. Devlet beni aramış. "Devlet mi? Ne zaman aklına gelmişim? Öğretmenin amacı anamı süründürmek, beni öne sürüyor!" Komşumuz Ak Mehmet araya girmiş. Yargıç az ceza kesmiş.

Gene Ak Mehmet girdi araya. Öğretmen uzun süre inadında direndi, sonunda beni okula almaya razı oldu. Ama bırakıp gittiğim sınıfa yazacak. Bunu da çok sevdiği arkadaşının hatırı için

yapıyor. Yaşımın büyüdüğünü belirterek bir sınav yapıp dördüncü sınıfa almasını istedim. Nuh dedi, peygamber demedi. Bir kez olmaz dedi ya, dönmedi.

Varsın 3. sınıftan başlatsın. 1. sınıftan başlatsa da okuyacağım. Yaz bitsin diye bekliyorum. Bir an önce açılsın okullar. Beşi bitireyim. Arada belki bir sınav hakkı elde ederim diye durmadan çalışıyorum. Tarlaya giderken kitapları torbaya koyuyorum. Ekin biçerken on dakika mola verilse açıp okuyorum. Yaz sıcakları beter. Buğu olup uçacak gibi yanıyoruz kırlarda. Geceleri sivrisinek de çok. Sıtmaya yeniden yakalandım. Nöbet gelince titriyorum. Bir üşüyorum, bir yanıyorum. Ağzım dilim zehir oluyor. Gene de seviniyorum geldiğime. Anama kardeşlerime bakıp, bin zorlukla da olsa, gülümsüyorum.

Aldıklarımı Sattım

Yeniden Akçaköy'de olmak, mutluluktan üstün. Anam öpmelere doyamıyor. "Yeşil gözlü Tahir'im!" deyip bağrına basıyor. Kardeşlerim sağıma soluma oturmak için kavga ediyor. Elimi tutup okşuyorlar. Yüzümü gözümü öpüyorlar. Getirdiğim feneri paylaşamıyorlar. Alıp bir kezcik daha yakmak için deli oluyorlar. Anam, "Koy bir yere! Kışın ahıra inerken yakarız!" diyor.

Zekiye: "Benim tatlı ağam!" diyor.

"Hıı! Asıl benim ağam!" diyor Ramazan.

"Benim ağam, benim!" derken kavga çıkıyor.

Arada ben de onları öpüyorum: "Üç yıl! Kolay mı? Ben de sizi özledim!" diyorum.

"Hangimizi en çok?"

"Hepinizi!"

"Ama en çok hangimizi?"

"Hepinizi dedim ya!"

Okul sorunum hemen çözümlenmeyince sinirli biri olup çıktım. Anama, ağabeyime bir şey demiyorum ama küçüklerime serteliyorum. "Bak yapma! Döverim!" diyorum Ramazan'a. Yapıyor. Çatıyorum kaşımı: "Ben sana yapma demedim mi, niçin yapıyorsun? Biraz ciddi olsana!"

Kendim ciddiyim. Büyümüşüm. Ramazan'ı gıcık buluyorum. Akıllı akıllı birkaç öğüt verecek olsam, gülüyor. Anam araya giriyor: "Bak ağan yapma diyor, yapma!"

Yanı başımdaki testiden suyu katıp içmiyorum, Zekiye'ye söylüyorum. O da bir bana, bir anama bakıyor, gönülsüz gönülsüz dolduruyor. Giderekten boş veriyor buyruğuma. Deli oluyorum: "Kız ben sana ne dedim? Niçin söz tutmuyorsun? Ben senin büyüğün değil miyim?" Kulağını elime alıp tıpkı da-

yımın yaptığı gibi büküyorum. Elimi bileğimden kırıp bir sağına, bir soluna vuruyorum.

Anam önce onu, sonra beni azarlıyor. Kardeşim boynunu büküp susuyor, yada ağlayarak anama yakınmacı oluyor.

Anam da "Ağanın sözünü tutmadın!" diye çıkışıyor. Sonra bana dönüyor usulca: "Dövme kardeşini güzel oğlum! Vurma ikide bir!" diyor. Dinleyen kim?

Harıma gidiyoruz sözgelimi. Buyuran ben oluyorum. Bağa gidiyoruz, buyuran gene ben. Hem de buyurduğumun hemen yapılmasını istiyorum. "Gel buraya!" dedim mi gelmeli, "Ver!" dedim mi, hemen vermeli. Şakam yok, vuruyorum. Tekmeliyorum. Tıpkı dayımın yaptığını yapıyorum. Kendim nasıl ona gık diyemedimse, onlar da bana gık diyemesin. Büyüğüm ya, sözüm tutulacak. Tutmadılar mı dövüyorum. Karşı koymak yok. Koydular mı dövüyorum.

Anam her ne kadar bana yapma etme diyorsa da sık sık bunalıyor, kendisi de yapıştırıyor. Bunları iyi kullanıyorum. Anama yakınmacı oldular mı, "Sözümü tutmadılar!" diyorum. "Sözünü tutun ağanızın!" demek zorunda kalıyor.

Kimi zaman harımdan eve gelirken, yolda bile dövüyorum kardeşlerimi. Gören, "Büyük kardeş dediğin böyle olur! Görüyor musunuz nasıl ilgileniyor küçük kardeşiyle? Başlarında babaları yok, Tahir babalık yapıyor! Dövme dövülmeyince aş olmaz!" diyor.

Hepsi aynı değil ama. Böyle demeyip, koşup gelen, "Dur halam! Ne yapıyorsun? Sidikli mi yapacaksın?" diye elimi kolumu tutan da var. "Yahu Tahir Efe, sen bu huyları nereden öğrendin?" diyen de var.

"Nereden öğrendimse öğrendim! Siz kendi sıpanıza karışın! Bana karışmayın!" diyorum. Git gide büyüyor tepkiler. Hatta kimisi gelip anama söylüyor. Üzülüyor o da: "Eller insanı kınar aslan oğlum; yapma, anan olmam bak!" diyor. "Peki Osman, al götür!" demişti dayıma. Yıllarca ayrı kaldık. Bu ayrılık süresince aramadı beni. Bu yüzden kendini suçluyor. Dönüp geleli ne çok sevgi gösterdi, bundan dönmeyi yakıştıramıyor. Sık sık sesimi yükseltiyorum: "Salıverelim de Akçaköy'ün çocukları gibi mi olsunlar?"

"Olmasınlar tabii! Ama bu kadar dövme!"

O zaman, "Kendin dövmüyor musun? Eskiden beni az mı dövdün?" der gibi bakıyorum yüzüne. Seziyor. "Acaba bu çocuğa ne yapsam?" diye söyleniyor, kendi ekseni çevresinde dönüyor. Yavaş sesle, "çektiği damarlar kuruyası çocuk! Deli dayısından kapmış bunları! Anlamaz mıyım? Oğlan dayıya, kız halaya çeker demezler mi? Bu da çekmiş besbelli!" diye söyleniyor.

Derken Ramazan direnmeye başladı. Dövecek oldum mu kaçıyor. Koşup tutuyorum. Bu kez elimi kolumu ısırıyor. Teptim mi, o da bana tepiyor. Eskiden dövdüğüm kardeşimle bu kez dövüşüyoruz. Ne kadar dirense dövüyorum onu. Anama yakınırsa, "Bana karşı geldi, dövdüm!" diyorum.

Anam, "Vurup durma sen de! Tabii karşı gelir!" dedi bir gün.

Kız olduğu halde Zekiye de karşı geliyor. Baskılarımı daha küçüklere kaydırdım; Ayşe'ye, Veli'ye. Özellikle, babamın adını alan bu kardeşime.

Bir gün harımdaydım. "Git bağa, bana armut getir! Kurtsuzlardan olsun! Gelirken Kara Ahmet Pınarında yıka!" dedim. Bağırdım ardından: "Çabuk gel!" Geç geldi. Getirdiği de benim sevdiğim armutlardan değil. "Sana iyilerinden seç demedim mi? Karanfil armudu getirecektin! Dön bakalım!" İki tane vurdum, "Yallah!" dedim ardından. "Tez gelmezsen gebertirim bak!" Önce biraz koştu, sonra yavaşladı. Yani bakıyorum, beni bu da iplemiyor. "Ulan bücür koşsana!" Birkaç adım koşar gibi yaptı, gene bildiği gibi yürümeyi sürdürüyor. "Dur ben sana gösteririm!" diye beklemeye başladım.

Ama gelmedi. Akşam oldu yok. Gittim bağa bakmaya. Bağda da yok. Çilkaşını dolaşıp eve gelmiş. Avluda yakaladım kendisini. Dersini verecek oldum. Gazi ağabeyim inip geldi yukarıdan: "Hooop!" diye bağırdı. Tuttu kolumdan, çekti yukarı. İlk anda bir tartınayım dedim, açmazımı hemen gördüm. Daha önce ağabeyim ne dese yapıyordum. Hatta bir şey desin de yapayım, davranışım küçüklere örnek olsun diye gözüne bakıyordum. Nasıl tartınabilirim?

"Bırak artık katırlığı! Dövüp durma çocukları!" dedi.

Kaldırdım başımı: "Sen bırak katırlığı!" diyeyim dedim, hayır, geçip gitmişti dayılanmanın tavı.

Anam uzaktan bakıyor. "Gık!" desem bütün ağırlığıyla gelecek üstüme. Hiç haberim yok, "Söyle ona, yetsin artık!" demiş ağabeyime. Eklemiş: "İstanbul'dan gelen eşek kırk yıl anırırmış! Yeter anırdığı!" Kendisi yüz göz olmak istemediği için ağabeyime söylemiş. Uzun uzun ağladım. İçimdeki pisliği gözyaşımla yıkamaya çalıştım.

Emeklemeden Olmaz

Dayımgilden okumak için kaçtım. Menderes kanalındaki mühendislere dağlardan su taşırken kafama koydum: Ne yapıp edip okuyacağım! Babam öldüğüne göre, bir öksüz okuluna gidebilirim. Aklım sıra, yaşamda iki tür okul var. Biri orta, lise gibi babası olanların okuduğu, biri öksüzlerin okuduğu okullar.

Sabah akşam okul konuşuyor, yakaladığım herkese bundan açıyorum. Hemen gidip okumalıyım. Dışarı gidip yer yurt görmüş komşular dileğimi haklı buluyor. Ama anamın aklı kesmiyor: Hangi parayla? Oğlum, hangi arkayla? Dayı yok, destek yok! öksüz okulları varsılların çocuklarından artmış da sana mı kalmış?" Devletin öksüz okulu diye açtıklarını varsılların kaptığını duymuş. Demek yok bize okumak!

Gene de başının etini yiyorum. Her gün okul konuşa konuşa bezdirdim. Uğraşıp savaşıp ağabeyimi kandırdım, anam kanmıyor: "Köydeki okulu bitirmeden seni hiçbir yere almazlar! Merdiven basamak basamak çıkılır! Madem okuyacaksın, önce beşi bitir, sonra bir yere git! Armut birer birer yenir! Emeklemeden olmaz!" diyor.

Ağabeyim: "Köylülük sefillik bundan sonra! Tarla tokat kıt. Oku, başını kurtar. Senin için elimden geleni yaparım. Ama elimden gelen yetmezse ne yapayım?" diyor.

Düşüncemizi Bekir enişteye açtık. Ne olsa kasabalı. Aklı çok işe erer. Okumanın önemini bilir. "Kendim okumadığıma pişmanım! Okusam müdür olurdum! Çocukluğumda sizin Salim Beyden, Orhan Beyden kafalıydım. Ama arkam yoktu..." diyor. Bana yol gösterdi: "Öksüz okuluna gitmek için Sarı Öğretmen'i göreceksin. Bu işlerin müdürü o. Kendisine mektup yazarım. Seni sınava çeker. Nasıl akıllı çocuksun görür, sonra katar bir okula."

Anlatmıştım, Ayşe halamızın kocasıydı Bekir enişte. Yakındı bize. Cep defterinden iki kanat koparıp dizine aldı. En başa bir "H" koydu. "Yüksek bir huzura takdim" yazdı. "Muhterem hemşerim Orhan Efendiye mahsus selam ederim!" Ağabeyime anlatıyor: "Ortalıkta gezen okumuşların çoğu bunları bilmez! Mektup böyle yazılır!" Benim yoksulluğumu, sefilliğimi, aynı zamanda çalışkanlığımı döktü döşedi, kâğıdın önünü ardını doldurdu. Demek bu yazdıklarının hepsi bende var? Aferin Bekir enişteye! Anlayanın hali başka! Onun gerçekten kafalı bir insan olduğuna ağabeyim de inanıyor. İş bitirecek mektubu çok güzel katlayıp elimize verdi.

Akçaköy'de "Akşamın işini sabaha koyma!" derler. Çarıkları ısladık. Delik yerlerini çitileyip eski çulun arasına bastırdık. Anam azık hazırladı. Kör Mahmutgile kardeşim Zekiye'nin geçen yıldan kalma orak parasını istemeye gittim. Kör Mahmut'un canını al, parasını alma! Sanki sadaka istiyoruz. Hak ettiğin parayı vermez. "Yok! Anlamıyor musun? Olmayınca etimden mi kesip vereyim? Güz gelsin, iki avuç bir şey satıp vereyim! Haydi güle güle! Elif halama selam söyle!"

"Selamı başını yesin!" dedi anam. Evin içinde kırbaç yemiş topaç gibi dönmeye başladı. Sonra bir çuval aldı. Duvarın dibindeki küçük ambarı açtı. Olanı biteni süpürdü. "Kalk Gazi!" dedi ağabeyime. "Götür Çalıkça'ya sat!"

Daha harmanların kalkmasına çok var. Unumuz çuvalın dibine indi. Ambarı süpürüp benim için satıyor. Bir acayip oldum. Kardeşlerimin önünde kendimi suçlamaya başladım.

Ağabeyim sırtına aldı çuvalı. Köy içine aşağı gitti. Yarım saat sonra 4 lira getirdi.

"Yetmez! Bu parayla ilçeye gidilmez!" dedi anam.

Ağabeyim göz etti: "Ak akça kara gün için derdin. Odun paralarından birazını sakladım gerekir diye. İşte o gün geldi!" dedi, koyduğu yerden alıp getirdi. Hepsini bir cüzdana kattık.

"Şimdi yatıp uykunuzu alın!"

Eşeği bir daha yemledim yatarken. İnsanı hoplatan parlak düşlerden uyuyabilirsen uyu! Çocuk gönlüm nerelerde gezmiyor? Mühendis olduktan sonra biraz daha okuyup vali oluyorum. Sabah ezanından önce kalktık. Serinlik geçmeden yolu

yarılamak zorundayız. Değilse yürümekle bitmez sıcak altında.

Tatlı bir yaz... Ağaçlar, kırılırcasına çağla yüklü. Sırtımızda cepli bir şey yok. Teyzemgilin bağdan kuşaklarımızı doldurduk. Aç karına yedik gittik. Çok iyi yürüdük. Gün doğarken Dereköy'ü tuttuk. Epey daha gidip Türk Kırı denen yere vardık. Serenli kuyunun başında eşeğe torba taktık. Haşlama yumurtayla patatesten oluşan azığımızı yedik.

Yolun iki kıyısı ekin. Eşeğe biraz ben bindim, biraz ağabeyim. Hayvan bizi alıp götürüyor. Kırın ortasına vardık, güneş başımıza bin uçlu iğnelerini vurmaya başladı. Dilimiz damağımıza yapıştı. Biraz türkü çağıralım dedik, olmuyor. Git git bitmiyor.

Sarı Öğretmen'in sınavda ne soracağını konuşuyoruz. Şunu mu, bunu mu? Ne sorarsa! Her sorduğuna yanıt vereceğim. Bu çocuğun kafası çalışıyor, desin. Yanına varırken selam vereceğim. Ellerimi yana yapıştıracağım. "Efendim size mektup getirdim." diyeceğim. "Ver bakalım..." Burada bir yanlışım olacak: Sarı Öğretmen bir kişi. Bir kişiye nasıl "siz" diyorum? Ağabeyim, "Bir kişiye siz denmez, sen diyeceksin!" diyor. Ona kanaldaki mühendislerin birbirine siz dediğini, büyüklere siz deneceğini anlatıyorum, kabul etmiyor.

Öğleden sonra eşeği hana bağladık. Sarı Öğretmen'i uzaktan gösterdiler. Beş adam yarım bir yapının önünde, harç karan insanların başında tartışıyor. Gidip selam vermek, mektubu uzatmak kolay. Ama başını dairede ağrıtmayıp burada ağrıttığımız için kızmaz mı? Her neyse! Yaklaşıp vereceğim. İşim ivedi. Belki ertesi gün yollar beni okula!

Sarı Öğretmen hem sarı hem etli bir adam. Hem de heybetli. Yüreğim küt küt vuruyor. Bir de şu sorun var: Selam verirken günaydın mı, tünaydın mı diyeceğim? Öğle geçtiğine göre tünaydın demeliyim. Okul bilgisi böyle. Mühendisler her zaman günaydın derdi. Yoksa sadece geceleri mi tünaydın deniyor? Bunun da çözümünü bulduk: Bir şey demeden başımı eğip mırıldanacağım. Gün yada tün'ü belli etmeyeceğim, aydın'ı belli edeceğim, olacak, bu sorun da böyle çözülmüş.

Sokuldum. Yüreğimin vurması arttı. Uzattım mektubu. "Bana mı?" diye sordu kekeç. "Size efendim!" Alıp zarfı yırttı.

Sordu yırtarken: "Kimden?" Uygunsuz değil, hatta tatlıydı sesi. Enişte mizin adını söyledim. Arandı, düşündü. Anımsamış gibi yaptı. "Bizim Deli Bekir'den, öyle mi?" dedi sonra. "Evet..." dedim güvenle. "Okumaya gideceğim de..."

Baktı boyuma bosuma: "Akçaköy'den misin?"

"Evet efendim..."

Baktı: "Biriniz ikiniz gitti ya sürü gibi akarsınız!"

Ne demek bu? Bocaladım: "Mühendis olacağım..." dedim. Değişti yüzü: "Ne mühendisi?"

"Kanal."

"Olmuş var mı Akçaköy'den?"

Kararla baktım yüzüne: "Ben olacağım!"

"Mülkünüz iyi mi, baban varsıl mı?"

"Yoksuluz, şey... Babam öldü!"

Gülümsedi hafiften. Belki istiyor okumamı. Elini salladı: "Yoksul isen mühendis olamazsın! Çok zor. Arayıp bir yoksul okulu buluruz sana ama kesin söylemiyorum, belki buluruz..." Durdu. Yükselen yapıda bir yere taktı gözünü, dalgın sordu: "beşi bitirdin mi?"

"Hayır, bitirmedim!"

"Bu olmadı işteee! Önce beşi bitireceksin!"

Ayırdı gözünü yapıdan: "Köyünüzde okul var, beşi bitir!"

İsteğimi ona baştan anlatmam gerekiyor. Ama dinleyecek gibi görünmüyor. Bütün adamlar bana bakıyor sandım bir ara. Sonradan Belediye Başkanı olduğunu anladığım orta boy biri, "Öksüz okuluna mı gidecektin?" diye sordu.

Başımı salladım: "Evet, mühendis olmak için..."

"Akçaköy'densin değil mi?"

"Evet efendim!"

"Kimin oğlusun Akçaköy'den?"

Söyledim babamızın adını. Dudağını büktü, tuttu soluğunu. "İnşallah okursun!" dedi, saldı soluğunu.

"Ben gerçekte üçten ayrıldım efendim. Aydın'a bağlı Burhaniye köyüne gittim. 3,5 yıl kaldım. Geri geldim. Çünkü mühendis olmak istiyorum. Babamız öldü, biz çok yoksuluz!" Bunları Belediye Başkanına söyledim; her şey onun elinde sanıyorum.

Sarı Öğretmen mektubu cebine attı: "Önce beşi bitir! Enstitüye gönderelim seni!" Elini omzuma koydu. "Gönen'e git, öğretmen ol! Mühendislik hayalini bırak!"

"Ben kanal mühendisi olacağım!"

Başını bizim köyden yana salladı: "beşi bitirmeden bir şey olamazsın!"

Konuşmadı başka. Başıma bir kazan kaynar su döküldü. Anam neler demez köye dönünce? Ah sarı şişko!

O gece handa yattık. Hancı da beşi bitir dedi. Kasabalı değil mi, hepsinin ağzı bir! Ertesi gün iki şehir ekmeğiyle biraz kesme şeker alıp dönüş yoluna koyulduk. Gece yarısı köye geldik.

Anam, "Dediğime geldin değil mi?" diye azarlar sanıyordum. "Gel yavrum!" dedi, açtı kollarını. "Bir ayrıldın, özlemlerden öldüm! Bu kadar erken bir daha ayrılsan, dayanamam. Gel beşi köyümüzde bitir! Sonra nereye istersen git!"

Sıtma Gözü

Sıtmadan ölüyorum. Yeniden tutuldum. Bir lokmacık kaldım. Sıtma beni tüketti. Dalağım şiş, karnım büyük. Aylardır yatıyorum. An oluyor, terleten ateşlerde yanıyor, an oluyor titreten soğuklarda donuyorum. Okul açılasıya iyi olmazsam yandım! Aklım başımdan fırlayıp gidecek.

Anam tutturdu: "Haydi haydi!" Çekiyor kolumdan. Sıtma Gözüne gidiyoruz. Kolunun altına bir yatak çarşafı. Avludan çıkarken folluktan iki yumurta aldı. "Haydi Tahir!" dedi yeniden.

Hızlı yürümeli, hatta koşmalıyım; ama bende can nerede? Zor adım atıyorum. Oldukça zayıfım. Dalağım şiş, karnım kendimden kocaman, yürüyemiyorum. Belki ölümün ucundayım. Yıkılacak gibi oluyorum.

Vakit akşamın dar zamanı. Birazdan sığır sıpa gelecek. Su dolacak, aş keş kayrılacak. Uçuran bir ivmenin içinde, çekiyor beni. Yaprak kadarcık kalmışım, kolunun altına alıverse ne olur?

Köy içinden geçerken iki kez düştüm. Yerden kaldırıp alırken kolumu çekiştirdi. Cansızlığımdan utanıyor. Köylülerimiz, "Şu çocuğu bir iyileştiremedin Elif!" diyor. Tekke Odasını geçtikten sonra sola kıvrıldık. Sıtma Gözü orada.

Bu ikinci yakalanışım. Bir türlü iyi olamıyorum. Sulfata diye bir ilacın sözünü duyuyoruz, kendisini ele geçiremiyoruz. Bilmem kaç bin yıl önce Çinlilerin "Quinghausu" adlı ottan elde ettiği kinini bulamıyor, alamıyoruz köyde.

Konu komşu: "Söğüt yaprağı kaynat Elif! İyi gelir!" diyor. Yanıt veriyor onlara: "İçiriyorum ama iyi gelmiyor. Herkes bir akıl veriyor, hiçbirinin faydası yok!"

On iki yaşındayım. İlerde, sıtmanın geri kalmış toplumlara askıntı hastalıklardan olduğunu öğreneceğim. Sivrisinekten

geçtiğini sanırım anam da bilmiyor. Hocalara okutuyor. Bir sürü muska yaptırıp astı boynuma. Omuzuma hameyli dikti. Döktürdüğü kurşunun sayısı belirsiz. "Baban seni çok severdi! Seferberlikle kalan emmin gibi boylu boslu olursun diye adını Tahir koydu. Korkuyorum, çelimsiz kalacaksın!" diyor. Hatta öleceğimden korkup düşünceye dalıyor.

Şehre yol yok. Eşekle git, on dört saat... 5 kuruş para, satacak bir tek mal yok. Evin içinde hem bir dünya yetimiz hem yoksuluz. O yüzden komşular ne derse yapıyor anam. "Altı aydır bir çocuğun sıtmasını geçiremedim!" diye mahcup oluyor.

Karnım şişti çıktı. Dalağım büyümüş. "Kestirsene Eliiif! Ne duruyorsun? Kestir sen onun dalağını!" Bunu duyunca çabuk gidip Arap karışma gidip yalvarmış: "Elini, ayağını öpeyim Kâmile! Ne olur kes oğlumun dalağını!"

Arap karısı akşama doğru elinde bir baltayla çıkıp geldi. Sultan halam bizde. Hep birlikte saygılıca kalkıp karşıladılar. Ben kıvrılmış yatıyorum. Titremem geçmiş. Belki gene gelecek. Anam karnımı yukarı döndürüyor. Tutuyor kolumdan.

Arap karısı: "Yemen ellerinden, Arap çöllerinden dalak kesmeye geldim; keserim!" diyor. Halam fırlayıp kalkıyor: "Kesemezsin!"

Baltasını kaldırıyor havaya: "Keserim!"

"Kesemezsin!" diyor halam.

"Keserim!" deyip baltayı karnıma ustalıkla indiriyor. O anda "Hışşş!" diye bir ses çıkıyor ağzından. Bir karış kala tutuyor baltayı, sürüyor karnıma. Bir o yana, bir bu yana, kan siler gibi yapıyor. Sıtmadan sapsarıyım; korkudan da sararmış olmalıyım ki anam sesini ılıtıyor: "Korkma gadersizim!"

Arap karısı, "El benim değil, Fatime Anamızın eli! İşte kestim!" diyor, baltayı karnımdan uzaklaştırıyor.

Üç gün, beş gün. Geçip gidecek sanıyorum, gitmiyor. Gazi ağabeyim dişbudak ağacından bir sürü "çıtlık" düzüyor, anam dikiyor omzuma, göğsüme; bir yararı olmuyor. Sultan halam üst üste kim bilir kaç kez kurşun döküyor. Kurşunlar kabarıp kabarıp birbirine ekleniyor, acayip biçimler oluşuyor. Sıtmam artıyor, eksilmiyor.

Sultan halam, "Bir de Sıtma Gözüne götür bari!" demiş. "Hay Allah, bunu kendim nasıl akıl etmedim?" diye dövündü duyunca. Aldı uçuruyor şimdi.

Göz'ün başında vardık. Çayırdaki kurbağalar ürküp kaçtı. Sofra kadar bir göz ama derin. Akşamın gölgeleri vuruyor üstüne. Başına durup dua etti anam. Sonra eğilip soydu beni. Kolum bacağım incelmiş. Çöp gibi kalmışım. Onca bitkinliğin içinde üstüme bir gülme geldi. Kocaman karnımı davul gibi tıp tıp ettirip anamı güldürmeyi denedim. Gözünü kaçırdı üstümden. Eskisi gibi kendisi sabunlamıyor artık sırtımı. Sıtmam iyi olsun diye her şeye katlanıyor.

"Bir besmele çek!" dedi. Çektim çırılçıplak.

"Sıtma! Gurban olem, Tahir'imi dutma!"

"Sıtma! Gurban olem, Tahir'imi dutma!"

Birkaç kez yineledi bunu. Dua eder gibi yalvardı. Yinelerken sarsıla sarsıla ağladı. Beni buraya iyi olayım diye getirdi ama gerçekte kendisi de hasta. "Eskisi gibi canım yok!" diye söyleniyor. Oraya yığılıp kalacak diye kürktüm.

Nice sonra geçti ağlaması. Göz'ün iyice kıyısına çekti beni. İki omzumdan tutup daldırdı suya. Bunu yapacağını biliyordum. Çok üzgün olduğu, hem de ağladığı için kaçamadım. Bir anda ölecek gibi oldum. Canım içimden zağıp gidecek diye sıçradım. "Ya-ya-yapma!" diye yalvardım. Yalvardıkça bastı. Su, çelik gibi soğuk. Derimin üstünde ak kabarcıklar oluştu. Yolunmuş tavuk derisine benziyor derim. Soğuk suda böyle durdura durdura yedi kez bastı. Hem de dua okudu mırıl mırıl. Dua okumayı asla unutmuyor.

Üçüncü daldırışıydı sanırım, elinden kurtulup kaçtım. Atmaca gibi atıldı. Tutup yeniden bastı. Kaç olduğunu sayıyor. Benim aklım başımda değil. Çayırın üstüne çıkardı sonra. Yorgan çarşafına sardı. Sıktı göğsünde, ağladı gizliden ama görüyorum. Nasıl görmem, hıçkırıyor. Babamın değerli bir emanetiyim. "Emaneti yitireceğim" diye korkuyor. Evik çabuk giydirdi. Yanında getirdiği yumurtaları suya bıraktı.

Artık dönüyoruz. El ele yürüdük. Kocaman karnım o anda eridi sanki. Gerçekten uçuyorum. Anam yalvarmasını sürdürüyor. Fısıltılı sesiyle, "Gurban olem sıtma! Tahir'imi dutma!" di-

yor. Köy içinden geçerken yalvarışına bakıp yeni bir gülme isteği geldi üstüme. Kızar diye gülmedim. Gündüzleri kardeşlerimi toplayıp orağa gidiyor. Ben evde kalıyorum. Yatağımı hayata seriyor. Nöbet gelince titriyorum. Merteklerdeki akıntı lekelerine bakıyorum. Bu lekeleri at süren ordulara benzetiyorum. Yalnız başıma durmadan titriyorum. Arayan, uğrayan olmuyor.

Ertesi gün bir daha, sonra bir daha; Sıtma Gözüne 7 kez gittik. Akşam alacasında 49 kez basıldım soğuk suya, 7 milyon kez titredim. Her gidişte iki yumurta götürdük. Arada söğüt yaprağı kaynatmayı sürdürüyoruz. İçiyorum acı acı.

Bir gün Sağlıkçı Yaşar geldi. Öğretmenin evine inmiş. Anam varıp kinin istemiş. Çok yalvardığı halde alamamış. "Dereköy'de bitti!" demiş. Öğretmenle hâlâ küsüz. "En iyi öğrencimi kaçırdı!" diye kızıyor anama. Mahkemeye verip ceza aldırmak için uğraştı. Anam: "Biliyorum, o boyu devrilesi verdirmedi!" diye söyleniyor. Sağlıkçı Yaşar, "Dikkat et, sivrisineklere ısırtma!" diye öğüt vermiş kinin yerine. Hasta benim, yükümü anam çekiyor.

Kör Teyzenin Cüzdanı

Dalağım şiş, karnım kocaman, ama resim yapıyorum. İyi hesap biliyorum. El yazım güzel. Çok kitap okuyorum. Tanrı çok yetenek vermiş. Çalışkanım: Kimse demeden, kendi kendime "Bilgi Defteri" tuttum. Kulaktan, kitaplardan öğrendiklerimi yazıyorum. Düzine ne demek? Çeyrek nedir? Dize ile satırın ayrımı nedir? Çetele neye denir? Dünyanın en yüksek tepesi, en çukur yeri?.. Okumaya gideceğim ya! Sınavları kazanıp sınıf geçeceğim ya! Yazdığım bilgileri dönüp dönüp okuyorum. Sordular mı bileceğim. Her evde konuşuluyorum; ünüm aldı yürüdü.

Akçaköy'ün en akıllısı değilim ama akkın çocuğum. Sıtmanın izin verdiği günlerde çağırdıkları yere gidiyorum. "Gel şunu bir okuyuver!" dediler mi, *Âdem ile Havva*'yı, *Kerem ile Aslı*'yı açıp okuyorum. Belki onar kez aktardığım için su gibi ettim bunları. Ağzımdan ballar damlata damlata okuyorum. Özellikle kadınlar çıt çıkarmadan dinliyor, hayran oluyor. "Bugün de bize gel aman halam!" dediler mi, kitapları alıp koşuyorum. Evlerin kuş gözü kadar camı var. Duvarın dibine dikilip, ışığı enseme alıp okuyor, okuyorum. Arada parmaklarımı sallayarak canlandırıyorum okuduklarımı. Belki okumamdan çok, canlandırmam etkili. Ağlıyorlar.

Ayakta iki saat, kesmeden okuyarak kitabı bitirdiğim zaman, iyi bir tiyatro izlemiş, ama baştan bilet almayı unutmuş gibi, avcuma para sıkıştırıyorlar. Yetimim ya, acıdıklarından veriyorlar diye utanıyorum. Bu kez sırtımı okşuyor, "Kırk bin kez maşallah!" diye yüzümü gözümü öpüyorlar. Akşam ya kendileri ya çocukları, evimize yoğurt, çökelek getiriyor. Pilav pişirelim diye bulgur, hoşaf yapalım diye erik kurusu getiriyorlar. "İnşallah okur, görürüz. Sıtması da geçer gider inşallah!" diye dua

ediyorlar. On kişi mi dinledi o gün beni? Köy içinde on ağızdan övgüm yapılıyor. Ertesi gün beş evden çağrılıyorum. Ünüm komşu köylere taşıyor.

Kendimi kullansam evliya olacağım. Gözlerinden yetenek fışkıran bu çocuk, 1000 yıllık öyküleri okumakla kalmıyor, ulusal bayramlarda çıkıp şiir okuyor, söylev veriyor. Yaptığı resimlerin yanında Kımıdan Şakir'in fotoğrafları sıfır. Yazısı kitap yazısından güzel. Matematiği güçlü. Köye gelen memurların karşısına dikiyorlar, sorulanı biliyor.

Övünç, sevinç kaynağıyım köyümüzün.

Anam yanından akrabamız olan Kör teyze yaşlandı. Gözleri Ali'yi, Veli'yi kesmiyor. Beni yattığı yatağın yanına çağırıp yüzümü parmaklarıyla inceliyor, "Sağ olmalı da baban Kara Velicik görmeliydi!" diyor.

Oğlu Kemal jandarma onbaşısı olarak Palu'da yurt görevi yaptı. Bitirince teskere bıraktı, dönmedi. Destan gibi mektuplar yazıyor. Özlemin, hem de taşkın bir mahcupluğun basıncıyla sevgiler dolduruyor satırlarına. Bunları da okuyorum. Uzatmalı jandarma giysileriyle fotoğrafları geliyor. Arada paraları geliyor. Kör teyze, aklı erenlerin uyarmasıyla bunları Yeşilova'daki bankaya yatırdı. Ödünç isteyenlere verse geri alamaz.

Teyzenin duygularını da oğluna yazıyorum. Ana oğul sanki birbirine âşık. Kör teyze, "Sakın yoksullara dayak atayım deme oğlum!" diyor. "Bir uzatmalı bugün köylerin kralıdır. Sakın para pul alayım deme! Eğer döversen, paralarını alırsan, emzirdiğim sütü helal etmem! Bir mememden emdiğin katran, bir mememden emdiğin zift olur!" diye yazdırıyor.

Sonunda özleme dayanamadı, çağırdı oğlunu. Kemal birkaç yıl sonra dönüp geldi. Bizim gibi bir yoksul olduğu halde iyi bir evlilik kurdu. Çok parayla döndüğü söyleniyor. Hiç yememiş, biriktirmiş. "Helal para değil mi, durduğu yerde çoğalmış!

Kemal dönmeden önceydi. Birkaç paket kitap yolladı postayla. Aralarında Mikelanjelo'nun, Leonardo da Vinci'nin albümleri, Hitler Almanya'sının, otoyolların, büyük Mannesmann, Krupp, Thyssen fabrikalarının tanıtma broşürleri vardı. "Gelince kendi bakar!" diye Kör Teyze bunları kimseye vermedi. Mikelanjelo'nun "Şistine" tavanlarına yaptığı resimleri gös-

teren albümde aklım kaldı. "Ver, evde bakayım, hemen getiririm." diye yalvardım. "Bakacaksan burada bak!" dedi, vermedi. Saklamacılıkta pek başarılıydı.

İsmet adında bir oğlu daha vardı. "Ayda yılda gördüğüm doğan gibi, her gün gördüğüm soğan gibi!" derler. İsmet'i hiç sevmezdi. "Koca Değirmen" derdi ona. "Kemal'imin yolladığını ver, öğütsün, Koca Değirmen!" Bankaya yatırdığı paradan hiç bilgi sızdırmadı. Ama İsmet ne yaptı etti, haber aldı. Bunu nasıl başardı? Onca titizlikle sakladığı halde, her şeyi ayna dürbün gibi nasıl gördü?

İsmet bana ara sıra lokum alıyor. Tatlılarla, tatlı övgülerle hem karnımı hem benliğimi besliyor. Beni koca karınlı, saz benizli, çöp bacaklı yapan sıtmaya sövüyor. "Ah bıcımık vasıl olsanız, okur vali olurdun!" diyor. Sevdiği kızın adını söyleyip beni kendine gizdaş kılıyor. Kızı öptüğünü söylüyor. Arada yürüyüşe çıkıyoruz. İlerde nasıl büyük adam olacağımın planlarını yapıyor bana.

Bir gün, "Bak Tahir Efendi! Senden bir iş isteyeceğim, beni kırmayacaksın!" dedi. "Bu iş beni kurtaracak! Ama önce söz ver, kimseye söylemeyeceksin!"

Madem beni o kadar seviyor, kötü bir iş istemez. Çekinmeden söz veriyorum: "Kimseye söylemeyeceğim!" dedim.

"Bak iyi düşün Tahir Efendi: Anam ne yapacak onca parayı? Şurada üç gün yaşamı kaldı! Bankada yatanı alıp kullanayım! İşte cüzdan burada! Bana bunun tıpkısını yapacaksın! Senin yaptığını koyup aslını cebe atayım. Yeşilova'ya inip çekeyim parayı. Evleneyim hemen! Nasıl, bu aklım iyi değil mi?"

Bunu yaparsam bana 10 lira vereceğini söylüyor. Bu son derece zor işe çok emek çekeceğim için, hakkımı ödeyecek. 10 lira, o gün için büyük para. Gene de ikircimliyim. Beni düşündüren, cüzdanın tıpkısını yapmak değil. Para önerisini de işitmiyorum. Kör teyze ardına varırsa, anama söylerse?"

"Sen istedin mi yaparsın Tahir Efendi!" diyor İsmet.

Beni o kadar övüyor, yeteneklerime o kadar güveniyor, "Hayır!" demeyi gururuma yediremiyorum.

Sonunda, "Peki!" dedim, geçtim başına. Okuldaki işe yaramaz tahsildar koçanlarından yapraklar kopardım. İkiye, dörde

katladım bunları. Hepsini bir karton içine alıp cüzdanın tıpkısını yaptım. Bunu iki günde başardım, verdim eline.

İsmet, cüzdanı götürüp çekti parayı. Bunu nasıl başardı, banka görevlileri, üzerinde anasının adı yapılı cüzdandaki parayı ona nasıl verdi, bilmiyorum. Bankada olanın hepsini çekip öğüttü ama evlenmedi; öyle savurdu paraları.

Bu arada Kör teyze, komşulardan birinin yalvarmasına dayanamamış. Öküzü mü ölmüş, oğlu mu evlenecekmiş? Bir eşeğe bindirip onu ilçeye indirdiler. Cüzdan elinde bankaya vardı. Ne kadar parası varsa çekip ödünç verecek.

Bankacılar, "Yok!" dedi. "Para yok senin hesapta!"

"Peki bu cüzdan yalan mı?"

"Bu cüzdan uyduruk! Kim uydurduysa aferin!"

Kör teyze daha orada bilmiş oğlunun ettiği oyunu, hem de bu işi benim becerdiğimi. Akçaköy'de böyle beceri benden başka kimin olabilir? "Naha Şişdalak Tahir!.." diye ilenmeye başlamış. "Dur, ben sana yapacağımı bilirim!" Yol boyu benden nasıl öç alacağını düşünmüş.

Ama Kör teyzenin gözleri sönmüştü. Yanına varanı tanımıyordu. Beni de tanımadı. Bu yüzden "Cüzdanı neden değiştirdin ulan şişdalak?" diye soramadı.

Anam duymuş. Çekti bir gün:

"Doğru mu? Yaptın mı?"

Övünmek için İsmet söylemiş herhal.

Saklasam yararı olmayacak. "Yaptım!" dedim.

Yüzü birden sarardı: "Neden yaptın?"

"Evleneceğini söyledi! Anasının parası oğluna! Ne olsa ele gitmiyor! diye düşündüm. O yüzden yaptım" dedim.

Başı yarım saat yerden kalkmadı. Kahırlı kahırlı, "Aferin!" dedi sonra. "Bilgini iyi yola kullanıyorsun! Sürdür kullanmayı!"

On gün küstü, konuşmadı benimle. Sıtmadan beter titreten soğuklara, terleten ateşlere düştüm.

Öküz Çobanı

Anam, onca işin, çilenin arasında, abdest alıp günde beş kez namaz kılmaya zaman bulur. Namazın sonunda ellerini havaya açar, dua eder. Duaları Allah'la söyleşiye benzer. Arapçaya dili dönmediği için Türkçe söyler:

"Bütün garezlerin bana mı? Altı yetimle nasıl baş edeyim? Hiç olmazsa sonuncuyu vermesen olmaz mıydı? Kim bana yardım edecek? Bacım kardeşim mi? Ben umarım bacımdan, bacım ölür acından! Gene de sen yardım et. Kocaman ellerini hep varsıllara uzattın. Küçük parmağını benim sırtıma daya. En başta Tahir'imi bu sıtmadan kurtar. Ben de senin kulunum. Hep çile mi yazıyor kitabında? Yardım yazmıyor mu? Bize yardım et tosun Allah'ım!"

Sıtmam gidip gidip geliyor. Burhaniye'ye gitmeden böyle dua ederdi, dönüp geldim, böyle dua ediyor. Babam öldükten sonra karnındaki de doğunca altı olduk. Bu çileli yıllarda elimizden tutan Osman Hafız ile karısı Iraz sık sık uğrayıp hatırımızı soruyor. Ama Hafız'ın öğütleri anamı yatıştırmıyor. Allah'a başkaldırıyla sesleniyor. Onu karşısında görür gibi söylüyor söylüyor. İçinin acılarını, ağılarını iyice boşaltıyor. Bu söylenmeler, biraz iyileşme oluyor onun için. Zamanı olsa, daha uzun söyleşebilse ne kadar iyi olur? Kalkıp işe koşuyor.

Bir gün aşağıdan bir ün geldi. Duasının önemli yerindeydi, kalkmadı. Bir işi buyurmadan yaptık mı çok severdi. Hemen fırladım. Havlayan köpeğimizi susturdum. Gelen, Kör Mahmut'un karısı Güldane. Onlara uzaktan hısımız. "Buyur hala!" dedim. O da anama hala der. Merdivenden yukarı çıkıp geldi. Kardeşlerim oturması için yer açtı. Sırayla elini öptük. Anam duasını kesip kalktı: "Güldane, hoş geldin!"

"Hoş bulduk Elif hala, nasılsınız bakalım? Uğrayıp hatırınızı soramadık, kusura bakmayın!"

"Niçin kusura bakayım? Varsılın yoksula uğrayıp hatır sorduğu nerede görülmüş? Bir işiniz olunca gelirsiniz; buyur!" Taşı gediğine koymayı iyi bilirdi.

Bu sözleri duymazlıktan geldi Güldane: "Bir iyi düşünce doğdu içimize, onu demeye geldim. İnşallah kırmazsın bizi!"

Köyün içinde yüksekçe evleri, bir tek kızları var. Kızlarını geçen yıl Muslugile gelin ettiler. Köyden aşağıda çok toprakları var. Yarıya yakını sulanır. Ürünleri taşı taşı bitmez. Giderleri az olduğu için durumları iyi. Gene de elleri sıkı. Yoksula yardım etmedikleri gibi, işletir işletir, on kez istetmeden para ödemezler. Zekiye'nin orak gündeliklerini koparabilmek için merdivenlerini çok aşındırdık. Üstelik bütün varsıllar gibi kabara kabara konuşurlar.

"Madem iyi düşünceyle geldin, söyle bakalım!"

"Kocan öldü, ikisi kız, dördü oğlan, altı çocukla kaldın Elif hala. Yollar bayır, yetimler büyür. Maşallah iyi de büyüyorlar. Uygun görürsen Tahir'i yaz altı ay bize ver demeye geldim. Senin evladın bizim evladımız olsun. El değil, âlem değiliz şuurda, kandan, candan hısımız! Gelsin, bizde yesin, bizde yatsın. Mahmutça: Elif halam uygun görürse, ikindin nadası bırakayım, Tahir öküzleri akşama kadar gütsün diyor. Sakın yanlış anlama, onu çoban niyetine değil, oğul niyetine istiyoruz. Güz gelince hakkı neyse veririz. Sözgelimi bir çift kundura, bir top alaca, bir şapka... Hacıgil, Arapların Musa'yı 15 liraya tutmuş. Mahmutça: Halam uygun görürse biz 16 verelim diyor. Bunu demeye geldim sana..."

Anam bir karşılık vermeden dinliyor. Ben de kısmetim çıkmış gibi susuyorum. Kardeşlerimin hepsinin gözü üstümde. Burhaniye'den döneli sıtmayla uğraştım. Çok yattım. Kardeşlerim kızıyor sürekli yatıyorum. Ortalıkta "zömzöm devesi gibi" boş gezmeyi bırakıp onlar gibi tarlaya tokata gitmeli, bir işe yaramalıyım. Aşırı sıtmalı olduğum halde hoşgörüleri yok.

Anam sabah oduna, öğleyin çifte koşuyor. Gazi ağabeyim, Eskici Mehmet'in yanında çırak. Harım var, bağ var. Kendi malımız var güdülecek. Kardeşlerim Ayşe, Veli var bakılacak. Görünen işlerden birinin kulpundan tutuyorum, ama para getiren iş değil bunlar. Dayımın köyünde kanal mühendislerin-

den ayda 25 alırdım. Orası Aydın toprağı, ne olsa para var. Burdur toprağının taşı ağır. Yaz altı ay öküz güdüp 16 lira alacağım.

"Bunun düşünecek hiçbir yanı yok hala! Dört oğlun var, birini ver!"

Başının ak yazmasını çözdü bağladı anam: "On oğlum olsa vermem birini Güldane! Ben Allah'a söz verdim, yetimlere el ekmeği de, el sillesi de yedirmeyeceğim! Mahmutça'ya aynı böyle selam söyle!" dedi.

Hiç beklemediğim bu yanıt anamın, ağzından bıçak gibi çıktı. Güldane'nin gözleri kapıya gidip geldi. Kalkıp gidecek sandım ama gitmedi:

"İnsanlar birbirinin ekidir Elif hala! 16 lira az değil. Bir top alaca, bir çift kundura, bir şapka, 16 da bunları say; 30 liradan fazla eder. Tahir'i ver; hem bizim iş görülsün, hem size küçük bir kazanç olsun. Gene söylüyorum, çoban değil, evlat!"

"Çocuk sıtmalı; hem de okulu var, verememe! Öğretmen zıt. Size çoban olup okulu aksatırsa temelli zıt olur!"

"Sabah okula gider, akşamüstü öküz güder. Herkes böyle yapıyor. Okula ne zararı olacak?"

"Okuldan sonra kendi evimizin işine bakar. Ayşe küçük, Veli küçük. Hem de kapanıp defter dosya yazıyor..."

"Küçüklere Zekiye bakar, Elif hala..."

"Olmaz Güldane! Her dağın dumanı kendine göre, bizimki de bize göre. Üsteleyip durma, olmaz diyorum sana. Bizde çoban olacak çocuk yok!"

Yarı umutlu, yarı umutsuz, biraz daha üsteleyip kalktı. Ertesi gün Osman Hafız geldi: "Bak Elif! Beni dinle, ver gitsin! Her kötülük eli boşluktan doğar. Boş gezmesin, ver! Tahir eli boşluktan kurtulur, senin de başından bir boğaz eksilir."

"Tahir'imin eli hiç de boş değil! Dünya kadar işi var onun! Üstüme gelmeyin!" dedi, vermedi.

Sonra Badı Yusuf, ardından Mahmutça geldi.

"Bütün köyü başıma toplayacaklar!" diye söylendi anam. Badı Yusuf köyün yaşlı başlı adamı. Kahvemiz çayımız yok sunacak. Bir adaçayı bari kaynatmalıyız. Ateşin karnını deşip çaydanlığı sürdü. "Yapma, çay kaynatma!" dedi, bıraktırdı Badı

dayı. "Ben çay kahve âşığı değilim. Sen Tahir'i ver. Mahmutça'yı kırma. Bak ben de kalkıp geldim! Beni de kırma!"

Ak yazmasının ucuyla gözyaşlarını sildi: "Beni yufka yerimden vuruyorsun Badı dayı! Seni kırmak istemem, ama çocuk sıtmalı. Hem de açık söz her zaman iyidir: Güldane'nin huyu iyi değil. Dövmese de ağır söyler. Kırar çocuğun gönlünü. Yetim büyütmenin sevabı çok, hata yaparsan günahı daha çok!"

Badı Yusuf başını döndürüp Kör Mahmut'a sordu: "Ne diyorsun?"

"Biz Tahir'i çoban istemiyoruz, evlat istiyoruz. Kırıcı söz söylemez Güldane, söyletmem. Hem de asla dövdürmem!"

Bu kez, "Yaz altı ay 16 liraya çoban durulmaz!" dedi anam. Badı Yusuf bağırdı: "Çık 20'ye Mahmutça!"

"Akçaköy bana güler ama Badı dayı!"

"Akçaköy kendine gülsün! Çık sen!"

Düşündü: "Hatırın için çıkıyorum" dedi.

"Yarın okuldan sonra Mahmutgile gider Tahir!"

Yaz altı ay öküzlerini güdeceğim, onlarda yiyip içeceğim, ama yatmaya evimize geleceğim. Konuşup anlaştılar. Sonra kalktılar. Kızgın güneş altında yaz boyu orak biçmek, tınaz savurmak daha zor. Sıtmalı da olsam yapacağım bunları. Kör Mahmutgile öküz çobanı duracağım diye bir sevinç uyandı içimde, belli etmedim.

Anam gözlerinden döke döke ağlıyor. Yoksulluk yüzünden oğlunu çoban vermek gücüne gidiyor.

Geçten geç yatsı namazına durdu. Bitirince ellerini havaya kaldırdı. Biraz alttan alıp yalvararak, biraz yüksekten vurup çıkışarak Allah'la konuştu. Sonunda, "Hayırlısı neyse bize onu yaptır, fazlasına aklım ermiyor gali!" dedi, yorgun bedenini yatağa attı.

Ertesi gün okuldan sonra dosdoğru Kör Mahmutgile gittim. "Elin ekmeğinin ucu kanlı olur, silip yiyene aşkolsun! Haydi, inşallah silip yiyebilirsin. Diz çöker otursun. Onlar başlamadan başlamazsın!" diye öğütler verdi.

Öküzleri önüme kattım, Akçaköy kırlarına gütmeye götürdüm. Karnım aç olur diye Güldane hala torbama azık kattı. O gün Yaka yolunda, ertesi gün Sazçayırında, Karataş dibinde, Küçardında, Değirmen önünde, kimi zaman da Leyleklide

güdeceğim. Otlu yerlere götüreceğim öküzleri. Akşama kadar dolaştırıp getireceğim. Öteki çocuklar gibi kıra salıp birdirbir oynamayacağım, kafeste keklik beslemeyeceğim.

Azığım katıklı oluyor genellikle. Güldane hala akşamları bulgurun yanına sütlü, tatlı yapıyor. Yemeği yer yemez kalkıp evimize geliyor, hemen yatıyorum. Yatar yatmaz yorgunluktan uyuyorum. Güldane, nasıl iyi, uslu, hem de akıllı çocuk olduğumu Iraz halanın, Dildil Sultan'ın yanında anlatıyor, onlar da gelip anama söylüyor. Anam, "Bunların ne mal olduğu sonra anlaşılır, sen gene dikkat et! Hem de hızlı koşma kırlarda!" diyor. Ayaklarımda şu diyecek çarık yok. Bir gün çıkıştı Güldane'ye: "Kuru övgüleri bırak da çarık al oğlanın ayağına! Hani çoban değil, evlat alıyordun?" Kör Mahmut o akşam Arifler'den gön alıp geldi, bana çarık dikti.

Çok sürmedi, okul tatil oldu, dörde geçtim. Sıtmam bir gidiyor, bir geliyor. Kör Mahmutgile gene ikindileri gidiyorum. "Yooo!" dediler, "Okul bitti, erken gel!" öğle ezanı okununca gitmeye başladım. Ahırı kürüyor, gübreyi atıyorum. Her işi tutmamı istiyorlar. Köprü onarımına, arık atma imecesine de beni yolluyorlar. Madem öküz çobanı olarak almadılar, evin öz oğluyum gibi görünen her işi buyuruyorlar; "Yapmam!" diyemiyorum. Anam oflayıp duruyor. "Burnumuzu kıstırdık bir kez! Şimdi yarıda bıraksak el bizi kınar! Dayanıp sona erdireceğiz. Oğlunu esirgeyen hocaya, kızını esirgeyen kocaya vermezmiş. Dayan bakalım!" diyor.

Her namazın ardında Allah'la söyleşilerinde Kör Mahmutgilden söz açıyor: "Yerin çok yukarılarda! Buraları pek görmezsin? Buralarda rezillik çok! Söylüyorum duy diye! Ama duymuyorsun! Demek boşa söylüyorum!" diye kızıyor.

Oraklar bitti. Deste çekiliyor. Öğleye kadar kendimize çalışıyor, hemen onlara gidiyorum.

Gide gele güzü bulduk. Düven sürdük, tınaz savurduk, harmanlar kalktı. "Tamam bitti!" diye Kör Mahmutgili bırakacak oldum. "Yoo, koç katımına kadar! Güz demek koç katımı demektir!" dediler.

Bekledik, koçlar da katıldı. Bir eskici geldi köye, bir çift kullanılmış kundura aldılar. Yaymacı Hasan geldi, bir top alaca al-

dılar. "Şapkayı pazara gidince alırız!" dediler. Bekledik, pazara gidip geldiler ama şapka gelmedi.

Okullar yeniden açıldı. dördüncü sınıfa gidip geliyorum. 20 lirayı ha bugün, ha yarın verecekler, onu da vermediler. Birkaç kez istemeye gittim. "Hee, hıı! Canım vereceğiz, gelip durma!" dediler. Anam bir kez Osman Hafız'a, bir kez Badı Yusuf'a söyledi. "Biz onlara olan borcumuzu fazlasıyla ödedik! Alacak verecek kalmadı!" demişler.

Böyle diyerek çobanlık hakkımın üstüne mi yatıyorlar yoksa? "Valla samanlıklarını yakarım!" diye bağırmışım. Ak Mehmet duymuş: "Sakın bir daha demesin, karakola söyler! Çiftçi Mallarını Koruma yasası var: Samanlık yakarım demenin bile cezası ağır!" demiş. Muhtarlık yaptı, bilirdi.

Anam ellerini kaldırdı gene:

"Şu senin kullarının arasında ne batakçılar var! Al başına çiçek yap onları! Bugün İğdeli Pınar'da Güldane'yi gördüm. Marş marş çekti bana. Zorla mı aldık? Vermeseydin! Ayda birer çift çarık eskitti. Üçerden 15 lira. Alacaya 10 vermedik, 15 verdik. Şapkanın yerine gömlek giydirdik. Yaz altı ay da karnını doyurduk. Hiç bile borcumuz kalmadı, marş marş! Bu yalanlarla beni kandırdığını sanıyor. Sen sakın kanma! Yıldırımlarını Yazır'daki yoksulların başına indireceğine, indiriver şunların başına! İkisini bir günde batır! Bizim hakkımızı yiyenlerin yaşama hakkını al! Haydi göster kendini, bin yılın başında bir iyiliğini görelim, kocaman pabuçlu Allah!"

Ertesi gün, daha ertesi gün hep yalvardı ama Kör Mahmut'la Güldane'ye yıldırım inmedi. O zaman açtı ağzını, yumdu gözünü. Zehirli sözcükler yolladı yukarılara: "Dünyada bir senin adaletine güvenirdim! Sen de batakçıların koluna geçtin! Yoksulları tutacağına onları tuttun. Haklıları tutacağına haksızları tuttun: Ayıp!"

İlkokulu bitirinceye kadar birkaç kez istedim hakkımı. "Amma kafa şişirdin haa! Ne yüzsüz insansın sen be!" diye beni suçladılar. O kadar pişkin insanlar, bir de azarlıyorlar. Yere baktık yer demir, göğe baktık gök bakır. Bıraktık, ama unutmadık.

Yol Parası

Babam evin içinde hızlı hızlı gezinir, "Atı, avradını sattığım!" diye söylenirdi. "Ne yapsak bilmem? Tahsildar kavatı gene gelmiş!"

Köşede bir çıkında hazır paramız olmaz. Gider gelir söylenir. Tahsildar, muhtarın evinde bekler, Bekçi Hüseyin durmadan kapı döver: "Veli dayıı... Haydi artık! Bekletme efendiyi!"

Herkes borcunu yatırmış, bir kendisi kalmış gibi el oğuşturur. Sonunda anama dönerdi: "Sana diyorum gıız; ne yapacağız şimdi? Birazdan muhtar gene yollayacak bekçiyi?"

Yalnızca erkeklere yüklenmiş bir vergi olduğu halde, yol parasının tasasını da anam çekerdi: "Hiç bilmiyorum ne yapsak? Necip ağamdan istesem, bir sürü akıl verir, para vermez. Dur bir, Zeynepgile gideyim. Belki onlarda vardır!" diye kalkar yola düşerdi. Eteğinden yapışırdım. Köy içinden geçerdik. Bekçinin yeniden bize doğru geldiğini görürdük. "Ne gelip duruyorsun? Başka kapı bilmiyor musun? İşte bulmaya gidiyoruz, geberme!" derdi. Bulup getireceğimiz parayı öz kesesine atacak gibi azarlardı zavallı bekçiyi.

Teyzemgil varsıl sayılır bize kıyasla. O zaman Ali enişte sağ daha. Dindar anasının "İçinde şeytan var, günah!" demesine aldırmadan saz çalardı. Çok hoşlanırdım Ali enişteden. Anam teyzeme, teyzem enişteme fısıldadı isteğimizi. Eniştem, "Para var! Veririm, ama bir koşulla!" dedi hafif gülerek.

"Koşulun ne Ali?" diye sordu anam.

Eniştem koşulunu söyledi: "Tahir bir oynarsa?"

Anam baktı yüzüme: "Ee, kalk oyna bari Tahir!"

İşimiz görülsün diye kalktım hemen.

Bir *Burdur Serenleri* vurdu enişte:

Serenler serenler yüksek serenler
Biz gider olduk mamur kalsın verenler

Babamı dertten kurtarmakta olduğumu düşünerek güzel güzel oynadım. Sonunda çıkarıp parayı verdiler. Alıp koştuk. Babam ağabeyimi uçurdu: "Götür, kapansın kavatın ağzı!"

Yol parası yılda 6 lira. Ama kaldırıp altmış taşın altına baksan bulunmuyor. Beş çocuklu olanlara yok. Babam ne yaptı etti, bunu da anamın boynuna sardı. Hemen beş olduk. Yakında altı oluyoruz hatta. Ama altıncıyı göremeden öldü ne yazık!

Beş çocuğu olmayanlardan yol parası yatırmayanları, çok uzaklara, jandarma gözetiminde yol yapımına götürür yada cezaevine atarlardı. Günlüğü 50 kuruştan on iki gün çalışır, şose yaparlardı. Taş kırar, toprak kazarlardı. Kimi zaman çok uzaklarda çalışırlardı. Gidiş dönüş günleri sayılmazdı. Bir gidildi mi on beş günde dönülürdü. Yola çıkmadan azıklar hazırlanırdı. Babama bu da zor gelirdi. Bu yüzden borç harç 6 lira bulur yatırırdı. İki kez gitmiş, yol yapımının ne tür bu iş olduğunu açık seçik anlamıştı. Hiç sevmemişti o işi.

Bir kez de ben gittim. Yaşım 12. Babam öleli epey oluyor. Ağabeyim on dört yaşında. Evimizde yol vergisine yükümlü kimse yok. Kör Mahmutgile öküz çobanı durmuştum ya. Mahmutça kendisi sızılı. Muhtarla konuşmuş, yerine beni yollayacak. Dönüp gelesiye öküzleri kendi güdecek iyi kötü.

"Kör olası yoksulluk!" dedi anam. "El kadar çocuğu yol yapımına yollatıyor, şuna bak! Kim bilir nerede yatar uyur? Kaç günde gelir? Ya sıtması tutarsa oralarda?" Bir Dedeşçe'ye, bir Koca İsmail'e, bir Topalın Hüseyin'e emanet ediyor beni: "Bakarak olun!" diyor. Arada birkaç kez de Kör Mahmutgile varıp geldi: "Siz Derbent deresini yakın mı sanıyorsunuz? Onca yolu kim yaya gitmiş de Tahir gidecek? Eşeği verin!" dedi.

"Olur verelim!" dediler.

"Yaşadın gene!" diyor Gazi ağabeyim: "Eşekle gidiyorsun bak! At gibi bin, sür!"

Akşam tellal bağırdı. Azık ekmek hazırlığı yaptık. Ertesi gün sığır hergele çıkarken köy içinde toplandık. Gideni gitmeyeni denetlemeye iki jandarma gelmiş. Kör Mahmut bir bahane uy-

durup eşeği vermedi. Bir kazma aldım omzuma. Sıtmadan hâlâ şiş karnımla köyden giden katara takıldım. Dünya yol gittik. Kayaköy'ün altından, Alanköy'ün içinden, Güvercinlik kayalarının eteğinden geçip Derbent boğazına vardık.

Bizim Erle köylerinden başka Denizli'ye bağlı çaltı, Gölcük, Beylerli gibi köylerden de yükümlüler gelmiş. Hep birlikte güzel bir otomobil yolu yapacağız. Yalçın kayaları parçalayarak boğazı genişleteceğiz. Hemen o gün işbaşı yaptık. Yolumuzu seller alıp götürmesin diye iki yanına şarampol açacağız. Erken bitirip erken döneceğiz.

Ama kayalar, granit kayalar... Kırmakla baş olacak gibi değil. Bu iş için elimizdeki kazmalar oyuncak kalıyor. Dinamit yok. Yapın demeyi biliyor yukarıdakiler. Nasıl yaparsanız yapın. Kaymakam gelip bakacak. Beğenmezse bir hafta daha çalışacağız. O gelirken asker gibi dizilip "sağol!" çekeceğiz.

Daha ikinci gün ellerim patladı.

Onca insanla birlikte eşekler de toplandığından, Derbent boğazında anırtıdan geçilmiyor. İpini kıran birbirinin üstüne gidiyor. Çiftleşmeler, eşeklerle birlikte seyircilere de tat versin diye bizim köylü Kadıoğlu başta, Beş altı kişi varıp yardım ediyor. Yava Ahmet bir yandan, Kaval İbrahim bir yandan, durmadan boşboğaz yarenliği ediyorlar: "Yahu arkıdeşler! Aramızda çocuk var, açılın yakından görsün! Bu tatlı işin nasıl olduğunu bir an önce öğrensin!" diyorlar.

Sonunda beni işten esirgediler. Ama boş oturacak değildim. Aşağı Kırlı'ya gidip içme suyu getireceğim. Sakabaşı olacağım yaşamda herhal, payıma burada da suculuk düştü. Aralarda dolaşıp susayana su veriyorum. Boş kalınca eşeklere bakarak oluyorum. Boşanıp Çaltı'ya aşağı gitmesinler diye dikkat ediyorum. İşim göründüğü kadar kolay değil.

Köyü yakın olanlar akşam dönüyor. Biz kalıyoruz. Geceleri ateş yakıp çevresine toplanıyoruz. Askerliği emireri olarak yapanların anlattığını dinliyoruz hoşlantıyla. II. Dünya Savaşının hızlı yılları içindeyiz. İşe yarar erkekler cepheye alındı. Çürük çarık, kör topal, kalanlarla yol yapıyor köylüler. Zor işin arasında gene de şamata gırla.

Sonunda başımızdaki onbaşı iki kaymakamın geleceğini söyledi: Biri bizim Yeşilova'dan, biri Çardak'tan. Yapıldığı kadarıyla yola bir düzeltme verdik. Köylüler arasında tek tük kamyon şoförlüğü yapanlar var; mühendis gibi, "Olmamış, kaymakamlar beğenmez!" diye eğleniyorlar.

On iki gün tamam oldu. Kaymakamların gelmeyeceği anlaşıldı. Sadece bizim ilçe jandarma komutanı gelecekmiş. Bekleyerek iki gün daha geçti. Yola durmadan düzeltme verdik. Komutan denetlemedikçe bırakıp gidemeyiz; bekliyoruz.

Sonunda yüzbaşının Yılanlı'dan beri geçtiği bildirildi. Yeşilova'dan Dereköy karakoluna telefon gelmiş. Onbaşı ötüp duruyor: "Sıraya dizilin! Hazır ol'a geçin! Bunun için size dikkat çekeceğim. Sağaa bak! deyince başınızı çevirin. Merhaba derse, sağol! Nasılsınız derse, sağol! Aferin derse, sağol! Yol güzel olmamış derse, sağol! Hepinizin gelmişine geçmişine sinkaf edeyim derse, gene sağol!"

Bayındır muhtarı bir yandan telaşla, bir yandan şakayla konuşuyor: "Türkler ne olsa asker ulus; yolumuzu denetlemeye yüzbaşı geliyor bakın!" diyor. Herkes sıraya dizildi. Geçten geç, arka arkaya üç at arabası göründü. Öndekine halı yastık, kaba döşek atmışlar. Yüzbaşının ardında Dereköy muhtarı oturuyor. Sürüp geldiler. Onbaşı birkaç kez "Hazır ol, dikkaat, sağaa bak!" çekti. Şişman yüzbaşı sarhoştu herhal. Bir söz söylemeden Çaltı'ya doğru geçip gitti. Yarım saat sonra döndü, bu kez de Bayındır'a yöneldi arabası. Arada başını sallıyor, deli gibi gülüyor. Sarhoş olunca gülmeyip ne yapsın? Öylece gitti.

Sonra duyuldu ki, aferin çekmiş, beğenmiş yaptığımızı. Ama şurası şöyle, burası böyle olsa daha iyi olacakmış! Bütün köyler, iki gün daha çalışacakmış.

Çaltılı Ese dayı "Çalışırız!" dedi. "Gökten ne yağdı da yer kabul etmedi? Hükümettir bu! On iki gün dedi mi, tastamam on iki gün çalıştırır. Birkaç gün de fazla yükler. On beş, on altıyı buldurur, yakanı ondan sonra bırakır. Arpalar uçuyor, köy yanıyor desen dinlemez. Almayı bilir, vermeyi bilmez. Böyle gelir geçer, selam vermez!"

Muhtarlar içinde en gayretlisi bizimki: "Mutu götüren, mut biri de götürür arkıdeş! Ha gayret! İki güncez daha çalışıverelim! Ne zararı var? Belki bir gün kısmet olur kendimiz de geçeriz!" diye komşuları isteklendiriyor.

İki gün daha çalışıp o yılki yol vergisini ödedik.

Deli Düve

Yoksulluk bizi yenecek aklı sıra.

Zorluklar anamı yıldırmıyor. Diyor ki: "İçimin aslanları kük kük kük! Onlar bana güç veriyor! Yollar bayır, yetimler büyür!" Bir büyük sınavda gibi kendini topluyor, yeniden yürüyor yokuşlara.

"Şu tarladan şu kadar, bu tarladan bu kadar! Birazı tohuma, tarhanaya, birazı bulgura. Birazını satıp üstbaş alsak, kalanı yemeye yetmez. Acaba ne yapsak?" diye düşünüyor. Doluya koyuyor almıyor, boşa koyuyor dolmuyor.

Bir gün bir esin geldi üstüne. Komşumuz Ak Mehmet'e gidecek. O da muhtara söyleyecek. "Köy sığırını bize versin, güdelim!" Çok zahmet çekeceğiz, ama mal başına birer kile arpa, birer kile buğday alırız. Akçaköy kümeli. Kendi tarlamızdan kalkan kadar olur. Tarlamız hem az hem kıraç. Az ürün veriyor. Bu yüzden babam değirmen bekledi. Öyleyse biz de köy sığırı güdeceğiz.

"Torba takıp dilenmeye çıkamam! Sığır güdüp alnımızın terini yiyelim, kınayan kınasın!" diyor.

Sofrayı toplamadan, Osman Hafızgile gitti. "Olur mu, yapabilir miyiz?" diye danıştı. Hafız düşünüp taşındı: "Olur, yapabilirsiniz!" dedi. Ondan sonra Ak Mehmet'in kapısını çaldı. O da çıkıp gitmek üzereydi. Dinledi anamı. "Şimdi muhtarın yanına gidiyorum. İzmirlinin kahvede toplantı var. Biraz da radyo dinleyeceğim. Almanlar Rusya'ya girdi. Kulak vereceğim, yeni haberler nasıl? Sizin işi de konuşurum!" dedi.

Sığırı Arifler güdüyor. Onlar gütmezse Kabak Hasan alır. Bize vermezler diye korkuyor anam. Namazın ardından Allah'a yalvarıyor. Bir yandan da "Biliyorum bu muhtar bizi saymaz; ama Ak Mehmet derse verir!" diye umutlanıyor.

"Biraz düşüneyim!" demiş muhtar.

"Yetimler köyün namusu! Bu iş olsun!" demiş.

Muhtar, "Düşüneyim!" demiş yemden.

Birkaç gün haber çıkmadı. Anam kalkıp Badı Yusuf'a gitti. Onu saldı muhtarın üstüne. İki gün sonra muhtar çağırttı. Ağabeyimle gittiler. "Yetimler küçük, yapamazsın Elif!" dedi.

"Yapmak zorundayım..."

Nasıl olduysa, "Peki!" dedi.

Sevinerek geldi. İki gün sonra köy sığırını teslim aldık.

Öğretmen duymuş, bir kızdı, bir kızdı: "Bu kadın en çalışkan öğrencimi okuldan yoz ediyor gene!" diye söylenmiş.

"Yoz olmayacağım, okula düzenli gelip gideceğim! Sadece tatillerde bakacağım sığıra!" dedim.

"Haha, haha!" diye güldü alayla.

Köylerin nüfus yazımı, ofis yazımı, mal sayımı, hepsi üstünde. Köy bütçelerinden 3 lira, 5 lira yazmanlık parası alıyor. Yazım güzel olduğu için benden yararlanıyor. Ödevimi bitirdikten sonra kapanıp bunları yazıyorum. Sığıra anam gidiyor. Yanına Zekiye'yi de alıyor, arada iki çizim yer sürüyor, biraz ekin ekiyor. Zekiye okuldan temelli kaldı artık. Eğer öğretmenin yazmanlık işlerine yardım etmezsem hem bana zıt olur hem Zekiye'yi okula yazar. Gelecek yıl da Ayşe'yi parmağına takar diye korkuyoruz.

Çok zordayım. Sıtma tam geçmedi. Özellikle yazları mutlaka yokluyor. Dalağım şiş; karnım hâlâ davul. O halimle okul başkanlığı da yapıyorum. Dersler bitince nöbetçilerin başında durup temizliği yaptırıyorum. Kapıları kitleyip anahtarı eşine teslim ediyorum. Eve koşup odun, çıra yarıyorum. Sığır dönüp gelmeden kıra gidiyorum. Anam eve geliyor, aşa keşe bakıyor.

Kışı böyle bin zorlukla geçirdik. Mayısta okul tatil oldu, sığırı ben üstlendim. Sabah toplayıp, "Hoooha!" diye köyden çıkıyorum. Sıtmayı savuşturmuş gibiyim. Ama gücüm yerine gelmedi daha. Sığırı Gökburun'a götürüyorum. Köyümüzün kırları bir yıl nadas, bir yıl ekin oluyor. Ekin olmayan yerlere sürüyorum. Öğleye kadar şu kırda, akşama kadar bu kırda güdüyorum. Danaları, düveleri oyalamaya çalışıyorum. Çift sürmeyenler öküz de katıyor. Öğleyin Değirmen deresine indiriyorum. Başka yer-

de sulamak zor. Yaz boyu korkunç sıcaklar oluyor. Ayaklarıma çarık dayanmıyor. Koca eşek yaşlandı. Anam Göçmen İbrahim'e yalvardı: "Bir çift çorap öreyim ayağına; vuruver şunu!" Nasıl olsa sıpası büyüyor. Kumçukuruna götürüp vurdu Göçmen. Derisini yüzmek, tuzlayıp saçağa asmak ağabeyimin işi oldu. Deriyi parçalara bölüp bir sürü çarıklık çıkardı bana. Ama ham deri, dayanmıyor. Hem de dikenler delip ayağıma geçiyor.

Sığırlar içinde huyu kötü olanlar var. Bunlar sözden, azardan hiç anlamıyor. Yerden taş alıp fırlatsam, elimdeki çomağı önüne atsam da etkisi olmuyor. Sürünün bu başını toplarken, öbür başı kaçıyor. Koyun sürülerinin çalılara takılan yapağılarını topluyor, yıkayıp kurutuyorum. Kendi yaptığım kirmanla eğirip tek şişle sapan örüyorum. Taşı yerleştirip sallıyorum sapanı. Kısa sürede çok beceri edindim; salladığım taşı söz anlamaz ineklerin, düvelerin önüne düşürüyorum. Sakınıp geri dönüyorlar. Böylece yanlarına kadar koşmam gerekmiyor. Böylece 300 sığırı fır döndürmeye başladım.

Kimi zaman Armut köyünden yaşıtım Göküş Ali, beylerin keçilerini getiriyor. O da bizim köyün okulunda okuyor. İyi arkadaşız. Birlikte Değirmen deresine yollanıyoruz. Konuşuyoruz uzun uzun. Babası yollarsa o da benim gibi okuyacak. Okul kapanmadan, "müze" denilen küçük odadaki dergileri, kitapları eve taşıdım. Her gün birini torbama alıyorum. *Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*'ni ezberledim. Enstitüye gidince zorluk çekmem. Yunanlılar İzmir'e hangi yıl, hangi ay, hangi gün girdi? Erzurum, Sivas Kongreleri ne zaman toplandı? I., II. İnönü Savaşları ne zaman oldu? Sakarya Savaşını, ordularımızın İzmir'e girişim, Lozan barışını tüm ezberliyorum. Kimi zaman Göküş Ali dergiden izliyor, ben okuyorum. İnekler, düveler dağılacak olursa sapanla topluyorum.

Ekine, gövertiye çok saldıran mallara "yeğe" denir. Bir de "büğelek" denilen böceğin ısırmasıyla delirip kaçan, başını alıp giden türler var. Bunlara yetemiyorum. Kaçmalarına engel olacağım diye kendimi parçalıyorum. Kimi zaman soluğum tıkanıyor, ciğerlerimin gücü tükeniyor, düşüp yere yıkılıyorum. Kimi zaman dikenler, ayaklarımın altından girip üstünden çıkıyor. Dikenler etimin içinde kalıp beni topal ediyor. Ayağım irinleşiyor.

Haşlanmış soğan iyi geliyor. Soğan irinin deşilmesini kolaylaştırıyor. Kapanmayan yarayı yakmak gerekiyor. Bunun için evimizde her zaman katran bulunur. Bunu arpa buğday vererek Eldenlilerden alıyoruz. Anamın kendi topukları her zaman yarık. Çarık da giyse, çorapların üstüne dolak dolasa, yağmur, çamur insanın etine işliyor, bu yüzden topuklar yarılıyor. Akşam yemekten sonra maşayı ateşe sokuyor. Kıpkırmızı olunca, katran sürdüğü yaraya basıyor. İnsan acıdan hoplayıp evin merteklerine değiyor. Bizi yüreklendirmek için önce kendininkini dağlıyor. Bunu yaparken dişini sıkıyor. Gözünden yaş geliyor, of demiyor. Zorluk dolu köy koşullarında acıya dayanıklı olmak gerek. "İçinde aslanlar kük kük kük etmezse dayanamazsın! Siz de uyandırın aslanlarınızı benim gibi!" diyerek bize örnek oluyor. Kendi ayaklarını dağladıktan sonra ateşte kızaran maşayı alıp sesleniyor:

"Buyurun! Sıra kimde?"

Gazi ağabeyim: "Evin büyüğü diye her işi bana yüklüyorsun! Evin büyüğü olacağıma, dağın domuzu olaydım!" der. Gene böyle demesin diye, "Sıra bende!" deyip yaralı ayağımı uzattım. Kızgın maşa tabanımı değil, ciğerimi dağladı. Dişimi sıkıyorum. Gözümden dolu gibi yaş indi, bağırmadım. "Aslanlarım kük kük ediyor, bak ana!" demek istedim, acıdan diyemedim. Ertesi gün topal topal, sığırın ardına düştüm.

Öyle zor günler... Dağ gibi yorgunluklar biniyor üstüme. Sabahları uyanmak ölüm oluyor. Ne kadar erken yatsam uyku az geliyor. "Uykunun aslı iki saattir, üstü düş görmekle geçer; haydi yeşil gözlü Tahir'im! Yüzüne su serp, uykun açılsın!" diyor. Eğer bunu yapamazsam, kolumdan tutarak saçağın ucuna götürüp kendi yapıyor. "Haydin, böyle böyle yokuşları çıkalım! Haydin biriniz dikici olun, biriniz okuyun! Sonra hepiniz Ramazan'la Veli'yi okutun, haydin aslan yavrularım!" Okuma konusunda Zekiye'nin, Ayşe'nin adını anmıyor. Ayşe'nin de okul yaşı geldi, gitmeyecek. Evde kalıp ekmek edecek, su dolduracak. Böyle uygun gördü, böyle yürütecek.

Sığır gütme görevi temelli bana yüklendi, bir şey demiyorum. 300 malın içinde yeğe inekler, deli düveler var, baş edemiyorum! Ayşe de Zekiye gibi payına düşen yoksunluğa katlanacak. İnşallah tez zamanda bir kısmeti çıkar. Anamın büyük ereği, iki

kızını ite çakala kaptırmadan gelin etmek. Millet harman yerinde. Anam, kardeşlerim, tarlalarımızın buğdayını, arpasını taşımış, sürüp savurmaya çalışıyor. Ben kırlarda sığırın ardındayım.

"Gel düveeee; gel dürzünün malı!" diyerek Çil Abdullah'ın düveye uzaktan söz anlatmaya çalışıyorum. Anlamayınca koşuyorum. Bastığım yeri görmüyorum koşarken. Yaralı ayağıma yeniden diken batıyor. Çobanhoplatan dikeni boz rengiyle taştan, topraktan ayırt edilmiyor. En çok o batıyor. Gene yıkılacağım diye korkuyorum.

Hayvanların en delisi çil Abdullah'ın düve. Birkaç kez ekine girdiğini, yeşil mısırı, taze fasulyeyi kopara kopara yediğini görmüşler, akşam eve geldiler. Anam, "Çok söz duyurdun be oğlum! Niçin dikkat etmiyorsun? Ne kadar deli olursa olsun, insan bir düvenin hakkından gelemez mi?" diye çattı kaşlarını. Sonra dulluğa, yoksulluğa ilendi, namazının sonunda Allah'la söyleşirken ağladı. Anamı böyle ağlattı, beni hem onun hem kardeşlerimin önünde utandırdı diye Çil Abdullah'ın düveye içimden kinlendim. Elimdeki çomakla dövdüm. Vurduğum yerler kabarıp kalktı. Ama akşam bir yakınma gelmedi.

Deli düve bir gün nasıl olduysa, Göçen Ali'nin bostana daldı. Kabak kökenlerini, fasulyeleri yıktı yatırdı. Ne yazık bunu anında göremedim. Koşup vardığımda iş işten geçmişti. Akşam Göçen Ali muhtara söylemiş. Muhtar anamla beni köy kahvesine çağırttı. Köyde tek radyo İzmirlinin kahvesinde var. Savaş haberleri kızıştı. Komşular toplanıp haber dinliyor. Bu arada Kurul, komşular arasında doğan sorunları çözüme bağlıyor. Göçen Ali, pireyi deve yaparak ziyana karşılık ödence istemini bildirmiş. Kahve mıh gibi insan. Radyodan haberler okunuyor. Yediden yetmişe komşular bizi seyrediyor.

"Eee Elif!" dedi muhtar. "Böyle miydi sizinle kavlimiz? Kendiniz çıktınız, sığırı istediniz. Biz de güvendik, başkasına vermedik, size verdik. Şimdi durmadan komşuların ekinine, harımına ziyan veriyorsunuz! Kaçıncı bu? Yapamayacaksanız yapacak birine verelim!" Gözler üstümüzde. Karnımı ne kadar içeri çeksem yararı yok, şiş dalağım belli oluyor. Durduğum yerde dizim titriyor. Hem de terliyorum. Sanki en zor sıkıyönetim mahkemesi önündeydim. Muhtar bana sorsa nasıl yanıtlarım?"

"Zor bir işin altına girdik!" dedi anam. "Bu kadar zor olduğunu... bilsek..." Durdu. Çok diplomat konuştuğu söylenir. "Gene girer miydik acaba?" Konuşmanın sonunu nasıl bağlayacağını merak ediyorum. Gövdemin ağırlığını sağ ayağımdan sol ayağıma aktardım. "Evet, gene köy sığırını isterdim. Çünkü başka umarımız yok. Bugüne kadar güdüp getirdik, bundan sonra başkasına vereceksen, sütüne kalmış, al ver!"

Muhtar Kara Mahmut başını eğip düşünmeye başladı. O sırada Göçen Ali söze girdi: "Ziyanımın ödenmesini isdeyom!" Başını yerden kaldırmadı muhtar. Bize de Göcen'e de bir şey demedi. Dakikalar yıldan uzun sürdü. Öyle bekliyoruz. Komşular bakıyor. Muhtar öksürdü sonunda. Tane tane üç sözcük çıktı ağzından: "Haydin, gidin... Elif!" Sözcükler savaşın üç güllesi gibi dolaştı havada, sonra Akçaköy kahvesine düştü. Döneceğimiz sıra üç daha: "Gidin, işinize bakın!.."

Bu kez sevinçten yıkılacaktım, anama tutundum.

Bizden sonra Göçen Ali bozuk kesilmesini yeniden istemiş. Muhtar, "Zor zamanlar yaşıyoruz. Hepimiz bir şeylere katlanacağız. Sen de buna katlan!" demiş, susturmuş onu.

Ertesi gün sığırı Değirmen deresine götürdüm. Suladıktan sonra yatırdım. Yukarı kayaların başına çıktım usulca. Nişan alıp taş savurmada ustayım. Başım büyüklüğünde bir parça kopardım yaşlı kayadan. Fırlattım aşağı. Gitti, gitti, tam deli düvenin başını buldu. Önce "Küüüt!" diye bir ses. Sonra "Böööö!" diye başka bir ses. Deli düve başını eksen yapıp döndü iki. Yanı üstüne yıkıldı. İkinci kaya parçası elimde kaldı.

Düve yıkıldı, kinim duruyor.

Kırda bir hayvanı kurt yese yada hayvan sancılanıp ölse, çobana "ödek" yoktur. Ama vurup öldürünce "ödek" zorunlu. Dünkü olayın üstüne bugünkü belanın büyüklüğünü düşündüm. Muhtar yeniden çağırırsa yüzüne nasıl bakacağım? Nasıl bakacağım anamın yüzüne? Sığırı köye döndürdükten sonra Derbent boğazından aşıp gitmek geldi aklıma. Trene binip Aydın'a aşağı akarım. Oralarda yiterim. Başka umarım yok ne yazık.

Birden içimdeki aslan kük kük kük etti. "Hayır; anamı kardeşlerimi yüzüstü bırakamam. Kaya kendi kendine düştü derim, ödek düşerse sonra öderiz..."

Dolanıp düvenin başına vardım. Kıpırtısız yatıyor. Belli belirsiz soluk alıyor. Başının yarasından sızan kana bastım elimi. Okşadım kulağını. "Ölme!" dedim. Avcumla su getirip kanını yıkadım. Kıpırdadı geçten geç. "Kalk!" dedim. "Bir daha teline dokunmam!" Söylediklerimi anlamış gibi doğrulmaya çalıştı. Ağladım. Elimi karnının altına sokup destek oldum. Titreyerek kalktı. Yüzünü gözünü okşadım. Boynundan tuttum, "Dikil ayaklarının üstüne..." Küçük küçük attı adımlarını. Dengesini bulmaya çalıştı. Belinde kabasında gezdirdim elimi. Okşadım candan. Yaptığım yanlışı anladım. Eski düzenini akşama kadar bulamadı. Yarası öyle açık duruyor. Yüzünü gözünü sürekli okşuyorum. "Ölme! Bir daha fiske vurmam! Sözüm söz..."

Akşam, "Bu düveye ne oldu, neden oldu?" diye Çil Abdullah kapımıza geldi. "Çık yanıtla!" dedi anam.

Yanıtlamaya çalıştım: "Değirmen deresine yatırdım sığırı, biliyor musun? Yukarıda kayalar var, biliyor musun? Birden irice bir parça düştü, biliyor musun? Yukarıdan düşüverdi biliyor musun?"

"Biliyorum..." dedi Çil Abdullah usulca. "Durup dururken gökten yıldırımlar düşüyor, kayalardan parça düşmez mi?"

Başını göğe kaldırdı: "Yukarıdan gelene ne denir? Başınızı ağrıttık, kusura bakmayın..." diyerek dönüp gitti. Demek saf adamdı, Göçen Ali'ye hiç benzemiyordu, inandı. Ben vurup o kadar büyük yara açamam sandı.

Anam anlamıştı çoktan. Bileğimden tuttu: "Dilsiz ağızsız mallara vurup durma! Sütlerimi helal etmem! Kör teyze gibi bir mememden emdiğin zift, bir mememden emdiğin katran olsun diye ilenirim. Yapma bir daha, gözünü seveyim! Öfkene egemen ol! Tilkiyi yüzdük, burnuna getirdik, ortada bırakmayalım, aman oğlum! Bak sana aman diyorum, yalvarıyorum!" dedi.

İçimde deprem oluyor gibi titredi bedenim. "Anladım sus!" dedim usulca. "Bir daha yapmam, söz veriyorum!" dedim, tuttum ellerini.

Çektiğimiz çilenin hiç değilse birazından kurtulmak için okumaktan başka umarım olmadığını düşündüm. İçimin aslanlarını yokladım.

Baldız Hanım

Öğretmenimiz Acıpayamlı, eşi Ispartalı. Alıp başlarını giderler tatilde. Genellikle Isparta'ya giderler. Yılbaşında, bayramlarda gelen kartları odasındaki aynanın yanına asar. Bacanağı Abdullah Bey bir okulun başöğretmeni. Kartı orada uzun süre, asılı durur. Müfettiş gelip gittikten sonra kaldırır. Isparta'da Başöğretmen Abdullah'la bacanak olduğunun bilinmesine önem verir. Belki önemli insandır. Tanımıyoruz. Çoluk çocuğunu alıp bir kez Akçaköy'e gelmedi.

Ne yapacak Isparta'dan bizim küçük köye gelip? Zamanı olunca biner trene İzmir'e, İstanbul'a gider. Isparta-Burdur arasında tren var, ama Akçaköy'e taşıt yok. Otobüs, kamyon yok. Düzgün yol yok. Bir kez mi, iki kez mi Başöğretmen Abdullah'ın eşi İsmet Hanım geldi. Öğretmeninki gibi ince yapılı, uzun boylu güzel biri. İkisinin de yeşile çalan gözleri var. İkisi de manto giyer, eşarp bağlar. Yüksek topuklu pabuçlarıyla köy içinden geçerler. Emire Hanım da güzeldi bence. Hem de insanlıklı, ağırbaşlı. Gerçi İsmet'i de, Emire'yi de yakından tanımıyoruz. Onların görüştüğü ailelerden değiliz köyde. Öğretmenin ders defterlerini, planlarını vermeye giderim evine. Kapıyı tıklatır beklerim. Arada bir, "İçeri gel!" derler. Kimi zaman sofrada olurlar. "Buyur." dediklerini anımsamam. Deseler de oturmazdım. Şehir görgülerine benzemiyor köy görgüsü. Onlar da üstelemez. Çoğu kez, beyaz kabartısıyla tabağı doldurmuş pirinç görürüm ortada. Biz bulgur yeriz, sarı olur. Yarım saat birlikte oturmuşluğum yok İsmet Hanımla. Belki o da Emire Hanım gibi iyi insandı.

Sonunda onu yakından tanıma fırsatı buldum. Bizim köye gelip bir ay kaldı. Birlikte yolculuk ettik. Kendisini Burdur'a kadar götürme görevi bana düştü. İlkokulda öğrenciyim, ama

delikanlı yaşa doğru adım attım. Korumak bakımından da, yola dayanmak bakımından da uygunum. Gerçi gündüz gözüyle gideceğiz, kimse bir şey yapamaz. İsmet Hanım eşeğe binecek, ben yürüyeceğim. Burdur'dan trene bindirip, bir gece handa yattıktan sonra dönüp geleceğim. Okul çocukları içinde buna ben dayanabilirim. Hem kemikliyim hem yoksul. Sıtmanın izleri de silindi az buçuk.

Öğretmen söyleyince sevindim ama bir de anama sormasını istedim. "Anana kendin sor, haber getir!" dedi.

Öyle yaptım. Ama çok istekli gibi davranmadım. "Şehir görmeye gideceksin!" der diye çekindim. Okuldaki derslerden kalmam sorun değil. Ama işten kalacağım. Köy sığırını güdüyoruz. Aile içinde ilaç gibi gerekliyim. "Bir düşünelim." dedi anam.

Ağabeyim düşüncesini, "Olmaz dersek zıt gider!" diye belirtti. Ertesi gün olumlu yanıtımızı götürdüm. Daha ertesi gün defter dosya verme bahanesiyle gittiğimde İsmet Hanımla tanıştırıldım. "İşte bu Tahir'le gideceksin; iyi çocuktur!" dedi öğretmenin eşi.

İsmet Hanım güldü: "Biz de iyiyiz!" diye göz kırptı.

Evin içinde makarna kesmişler, çarşafın üstünde kurutmuşlar, keselere dolduruyorlar. Bizim köyün fasulyesinden, nohudundan, erik, elma kurularından katıyorlar keselere. İki gün sonra yola çıkacağız. Acardır diye İzzet'in eşeğini alacağız. Bizimki İsmet Hanımın binmesine uygun değil.

İzzet'in eşeği yemledim, akşamdan. Çarıkları çitiledim. Anam durmadan öğütlüyor: "Başım kaldırıp eğri bakma! Hanımlar sezgin olur! Bir yanlış yaparsan öğretmene yazar, okumana engel olur. Nasıl gıcık olduğunu yeterince gördük!" diyor.

"Burdur'a varınca orayı burayı göreceğim diye ağzını açarak dolaşma! Trene bindir, bir gece handa yat, izinin üstüne dön! İşler dillendi ötüyor, gözünü seveyim!" diyor.

"Dönerim korkma!" dedim.

Erken kalkmak için erkenden yattım. Tan atarken uyandırdı anam. Göz gözü ancak görüyor, öğretmen evine vardım. Pencerelerin ışığı görünüyor. Onlar da kalkıp hazırlanmış. Dolu bir heybe attık eşeğin üstüne. Semerin "sinne" iplerini ayarladık. İsmet Hanım sarınıp bürünmüş. Yardım edip bindirdim. Dur-

madan bismillah çekiyor. Konuğu gömütlüğün oraya kadar geçirdiler. Emire Hanım, "İte kurda rastlamasalar bari!" diye tasalanıyor. Muhtar Kara Mahmut gelmiş, öksürüyor: "Kurt kalmadı dağlarda, tasalanmayın! Zaten birazdan güneş doğar!"

Emire Hanım ağlıyor. İsmet Hanım dimdik duruyor semerde. Onun öyle bir adı olmasını yadırgıyordum. Cumhurbaşkanın adı gibi. Yola çıkınca kendisine sordum. Yüksünmeden açıkladı: "Benim adım namus anlamına gelir" dedi. "İsmet adı asıl kızlara konabilir. Babam koymuş; hem de belki İsmet Paşa'yı sevdiğinden..."

Öyle dik duruyor, düşecek diye korkuyorum. Düşerse hemen tutacak gibi yakın yürüyorum. Şehir insanlarının kırsal yaşam koşullarına dayanıksız olduğunu duydum. Öğretmenimin baldızını Burdur'a sağ esen götürmeliyim.

Leylekli Kırını geçtik Örencik yönüne doğrulduk, ortalık ışıyor. Bölükçam'a geldik, güneşin ucu göründü. Yol ince bir çığır. Tekerlek dönmez, taşıt geçmez zamanlar. İster yaya ister eşekle git, bitmez. Bu yollara ancak atı olan dayanabilir.

Örencik altına gelince sıkılarak, "Sana bir şey söyleyeceğim ama nasıl söyleyeceğim?" dedi İsmet Hanım.

"Gönlünün istediği gibi söyle!" dedim gülerek.

"Beni ayıplamazsın değil mi?"

"Niçin ayıplayayım-?", diye baktım yüzüne.

Eğer çişi gelmişse Burdur'a kadar tutamaz.

"Semer popomu acıtıyooor!" dedi sözcüğü uzatarak.

Şaşırdım. Poponun ne demek olduğunu bilmiyorum. Tam orası mı acaba? "Nereni acıtıyor?" diye sordum, semerin iki yanına baktım. Urganın ucu bacağına dolaşmış, düzelttim.

"Bacaklarımı değil!" dedi. Kırmızı bir yüzle güldü.

"Öteki bacağını mı?" diye sordum anlamak için.

"Popomu diyorum!" diye kıçını gösterdi.

"Buna çözüm bulamam ne yazık! Alışkın olmayanların goposunu acıtır semer."

"Gopo değil popo!" diye çok güldü.

Suç işlemiş gibi mahcup oldum. Öyle öyle biraz gittik. "Ne yapsak acaba?" diye düşünüyorum. Küçük bir minder almayı neden akıl etmedik? Belki yararı olurdu.

Bir süre daha gittik. İsmet Hanım sızlanmasını sürdürdü. Bir ara "İnmek mi istiyorsun?" diye sordum. Yolun kıyısında bir taşın yanında durdurdum eşeği. "İstersen indireyim!" Dudaklarını büktü, "İndir bari..." dedi. Elinin birini boynuma koydu, birini semere bastı. Bana yükledi kendini. Olanca gücümü bacaklarımda toplayıp kucakladım. Uzaklarda Kavacık'ın dağınık evlerinden sabah dumanları yükseliyor. Derenin ayazı başlıyor belli belirsiz. Yere inince bir süre titredi. Eşek önümüz sıra yürüyor. "Çüüşş!" diye bağırdım ona. Yavaş gitmesi iyi olacak, konuk yürüyemiyor.

"Kolunu versene biraz!" dedi.

Verdim kolumu. Şehrin işlek caddelerinden birinde gibi ilerlemeye başladık. "Okursan sen de hanım alırsın!" dedi. "Yoksa köyden mi evlenirsin?" Böyle sordu. Belki köyden evlenirim. Belki dediği gibi hanım alırım. Böyle konuları düşünmüyorum daha. Kavacık deresinde kavaklar yapraklanmaya hazırlanıyor. İzzet'in eşek erkek. Köy içinde azgın bir eşek olarak ünlü. Bir kancık görürse rezillik olur. Gözümü dört açarak hem de çobanlıkta edindiğim deneylerden yararlanarak götürüyorum baldız hanımı. Yolun bir yerine geldik, durdurdu beni: "Soluma geçsen daha iyi olacak..." Geçtim. Konuşurken ağzını burnuma doğru yaklaştırıyor. Çok acayip pudra kokuyor. Hem de parfüm. Böyle kokuları şehirlilerin süründüğünü duydum. Ne yapsam acaba? Hep böyle gidersek akşama Yazıköy'e ancak varırız. Söyledim kendisine. "Haklısın, ama ne yapsak?" dedi.

"Acıktıysan azığımızdan yiyelim, acıkmadıysan bindireyim! Biraz hızlanalım!"

Dudaklarım büktü: "Bindir bari!" dedi.

Bu kadının yalnız bedeninde değil, bakışlarında da incelik var. Durdurdum eşeği. Heybedeki yün ceketi çıkardım, dürüp büküp koydum altına. Bir kayanın yardımıyla bindirdim çabuk. Elimi semerin ağacına koydum. Öyle gidiyoruz. Öbür elimdeki sivri değnekle dürtüyorum. Yoksa onca yolu nasıl baş edeceğiz?

Katmer Pınarı görünmüyor daha. Başında pazarcı köylülerimizin azık yediğini duyardım. Yanımız sıra köylüler yürüyor. Ama bizim gibi Burdur'a giden yok içlerinde. Kimi tarlaya, kimi komşu köye ulaşacak. Birinden sordum: "Katmer Pınarı yakın mı?"

"Eee var biraz. Dereyi kıvrılacaksınız, çınarlar görünecek. Sağda birinin dibindedir. Katmeriniz var mı bari?"

Anam bana patates ile yumurta haşladı. İki soğan, biraz çökelek kattı. Bizim yolcuların demirbaş azığı bunlar.

Dağınık bir köydü Kavacık. Yedi mahallenin evleri dereye bayıra serpilmiş. Herkesin evi bahçesinin başında. Köyün merkezi yukarıda.

Bu kez, "Acıktım!" dedi İsmet Hanım. Pınara daha ne kadar var, bilmiyorum. "Elini sok heybeye, kendine bir dürüm yap!" dedim. Soktu, benim çıkını çıkardı: "Bundan yiyebilir miyim?" diye sordu.

"Sözü mü olur? Buyur!" dedim.

Kucağına koydu çıkını. Bir patates soydu. Tuz çıkısını bulup verdim. Bir yumurta soydu. Tuzlayıp yedi ekmeksiz. O yerken ne olur ne olmaz diye bacağından tuttum. Kendisi "Tut!" dedi. Bir süre sonra Katmer Pınarına vardık. Suları şarıl akıyor.

Eşeğe torba taktım. İsmet Hanım ofluyor, poposu gene acımış. Sofrayı açtım. Termosta çayı varmış. İlk kez görüyorum böyle bir şeyi. Kendi kapağına katıp içti. Sonra bana verdi bir kapak. İçine şeker kattı. Az önce kaynatılmış gibi sıcak. İsmet Hanım yolda yemek, hem de götürmek için birçok azık almış. Karınlarımızı doyurduktan sonra birer su içtik pınardan. Sonra gene bindirdim eşeğe. Yeniden gittik.

Kavacık deresi bir zaman bitmedi. Sonra Karakent deresi geldi. Gölün üstünü dik kuyruklu kuşlar kaplamış. Özköprü yanından kötü bir koku geliyor. Susayınca suyu nereden içeceğiz? Bir şişemiz olsa iyiydi. Yazıköy'e yaklaşırken yol tozmaya başladı. Daha ileride, sağda Yarıköy var. İki köy birbirine yakın. Yazıköy'ün içinden Bozçay geçiyor. Ayaklarımdaki çarıklar yumuşak, gene de kabardı tabanlarım. Dayanılmaz bir acı duyuyorum ama belli etmiyorum.

Yazıköy'ün evleri kerpiçten, çamurdan. Bizim köyün evleri kadar yüksek değil. Önleri yanları sıvalı. Bozçay'ın üstünde yüksekçe bir köprü var, geçtik. Yol git git bitmiyor. Kimi zaman gölü görerek kimi zaman görmeyerek gidiyoruz. Yazıköy'den epey uzaklaştık. Bir ahlatın dibinde öğle molası verdik.

Okumaya gitmek için ilkokulun bitmesini bekliyorum. Köy Enstitüsü'den başka okul bilmiyorum. İsmet Hanım ortaokullardan, liselerden söz etti. Burdur'da lise yok. Sordum, Isparta'da var mı? Orada da yok. Ta İzmir'e, İstanbul'a gitmek gerekiyor. Anamın gücü yetmez. İsmet Hanım, "Hangi okul olursa olsun, git oku, başını bir yere sok, köyün rezilliğinden kurtul" diye öğüt veriyor. Bizim köyü beğenmediği açık. Köy işlerinin ağırlığından ötürü ben de beğenmiyorum. Başımı kurtarma konusunda onun gibi düşünmüyorum; anam, kardeşlerim ne olacak? Yalnız kendi başımı kurtarmam doğru olur mu? Köyümün yüzüne bakamam o zaman. Karnımızı doyurduktan sonra bir daha bindirdim onu. Şoseye yaklaşırken indirdim. Gölün kıyısında ayakyoluna oturdu. İşini görüp bitiresiye ben de kendime bir yarıntı buldum.

Şoseye çıktık, ikindi oldu. Kırma taş döşeli, ıssız bir şose. Hiç taşıt işlemiyor gibi. Tozdan dikenden, kilometre taşlarının üstündeki numaralar okunmuyor. Karaburun denen yere geldik. Göle bir daha yaklaştık. Meke kuşlarına taş attım. Birkaç tane de gölün üstünde kaydırdım. Semer İsmet Hanımın poposunu yeniden acıtmaya başladı. Sık sık kolundaki saate bakıyor. Tren akşam sekizde. Yetişemezsek geceyi handa geçirmesi hoşuna gitmeyecek. Kanatlarıma alıp uçuramam. Ne yapacağımı bilmiyorum. Yavaş gidiyoruz. Ne kadar dürtsem eşek daha fazla hızlanmıyor. Bir kamyon gördük, kum taşıyor. Bize yaklaşırken yukarı saptı. Başka in cin görünmedi.

Burdur'un parke döşeli caddesine girdik sonunda. İsmet Hanım indi. Faytonlar zillerini şakır şakır öttürerek gidiyor. Kışlalar denen yerden "Halkevi"nin önüne vardık. Sola İstasyon Caddesine kıvrıldık. İki yana dizilmiş üçer katlı apartmanları çok yüksek buldum. Soluk benizli akasyalar acayip resmi göründü gözüme. İsmet Hanıma benziyorlar. İstasyona vardık. Kıyıda bir demire bağladım eşeği. Heybeyi indirdim. Çantalarını çıkardım yolcunun. Bir de sepeti var. Hepsini bekleme salonuna taşıdım. Trenin gelmesine bir saat var. "İyi geldik değil mi?" diye seviniyor. Ağzına Burdur akidesi almış gibi şeneldi birden. Tren gelinceye kadar şakrandı. Biletini alıp cebine koydu. Elinde bozuk paralar tutuyor.

"Bir, iki, iki buçuk! Elli de benden sana harçlık, üç!" dedi. Bozuk paraları koydu avucuma. "Verdiğim harçlıkla kendine bir şey alırsın, tamam mı?" dedi. Okşadı boynumu. Eğilip elini öptüm. Tren gelince çantasını, sepetini verdim aşağıdan. Bir boş yer bulup yerleşti. Sonra pencereden bakmaya başladı. Bilmecelerde,

Sıra sıra odalar
Birbirini kovalar

diye anlatılan kara treni Burhaniye'den dönüp geleli görmedim. Biraz sonra düdüğünü öttüre öttüre çıktı Burdur istasyonundan. Gözden uzaklaşasıya el salladım.

O sırada demiryolu görevlilerinden biri yanıma geldi: "Bir daha buraya eşek bağlarsan karışmam!" dedi. Gıcık birine benziyor. Yanıtını verirdim ama polis çağırır diye çekindim. Üstüme abanırcasına, "Tamam mı?" diye bağırıyor.

"Tamam efendim!" dedim. Bunu içten söylediğimi sanıp sevindi. "Oğlum, itlere dolanacağına, çalıyı dolan!" derdi anam. Öyle yaptım.

Gecelemek için Kâzım'ın Hanını sordum. Gazi Caddesinin alt ucundaymış. Zorluk çekmeden buldum. Eşek için 10, kendim için 25 kuruş istedi. "15 alsan olmaz mı?" diye baktım yüzüne. "Olur, 15 alayım. Eşekle birlikte 25 ver." dedi. "Ama sabah pazarcılar gelmeden çıkarsın. Çıkmazsan çıkarırım." Ona da "Peki efendim!" dedim. Oysa biraz gezmek, birkaç alışveriş yapmak istiyorum. Az sonra anladım, örtünecek bir şey de vermiyor. Acaba ne yapacağım? "Dur bakalım!" dedim. Eşeği suladım, karanlık ahırda bir kazığa bağladım. Torbasını taktım. Avludaki taş yalaktan ayaklarımı yıkadım. Korkunç kabardı tabanlarım. Çok acıyor. Karnım aç.

Birçok köylü var handa. "Biz Elmacıklıyız..." diyor birkaçı. "Biz Kemerliyiz..." diyor birazı. Birazı Dirmilli. Birazı Bucak'tan gelmiş. Birkaçı Müslümler'den hasta getirmiş. "Cık cık cık! Çok para alıyor dürzü toktur, çok çok!.." diyorlar. Önce doktorun özel bakım yerine gitmişler, elini ayağını öperek devlet hastanesine aldırmışlar hastayı. Durmadan anlatıyorlar. Hasta bir ge-

linlik kızcağızmış. Sancılanıvermiş. Neden sancılandığını bilmiyorlar. Necip dayımın ölümünü anımsadım. Onun da hangi sancıdan gittiği anlaşılmadı. Burdur'da kaldı ölüsü. Müslümlerli köylüler, sabah olur olmaz hasta kızı görmeye gidecekler. Son derece yoksullarmış. At üstünde tuta tuta getirmişler. "Cık cık cık! Köylülük irezillik valla!" diyorlar. Durumu kötü olan, demek yurtta yalnız biz değiliz.

Müslümlerli hemşerilerle konuşurken açlığım depreşti. Azığımı çıkardım. Buyur çektim. "Sahi yahu, biz de açız, çıkaralım!" dedi biri. Bir kadın serdi sofrayı. Sancılı kızcağızın anasıymış. Siyim siyim ağlıyor. "Acıyan yerin ayrı, acıkan yerin ayrı! Haydin acı soğan, kuru yavan yiyin bakalım!" dedi. Yüzü 1000 yaşında gibi kırış kırış.

Şehir, faytonlu, şakır şukur bir gidiş gelişin içinde. Tavana asılı ampulün ışığı ölü. "Şu da alettirik olsa!" diyor Dirmilli Sadık emmi. Bir odanın içinde 13 kişiyiz. Hiçbirimizin yatağı, yorganı yok. Hancı Kâzım kuru tahtaları geceliği 15'ten, 25'ten kiralıyor. Yukarıda yataklı odaları varmış, onlara 50 alıyormuş. Bir liraya oteller de varmış şehirde.

Gölün karşı yakasındaki İlyas köyünden İbrahim adlı bir delikanlı çıkıp biraz dolaşmayı önerdi. Ayaklarınım yürüyecek yanı yok. Belki yarın işim kül. Bir süre konuşup sırt sırta yattık. Kadınlar en uca, duvarın dibine, yaşlı köylü onların dibine yattı. Dirmillilerin iki habası varmış. Bir ucunu üstüme örttüler.

❀

Sabah yüz paraya birer çay aldık. "Ağzına sıçayım senin şeher gibi, her şey para!" diye sövdü Sadık emmi. Çayla birlikte azıkları yedik. Dükkânların açılmasını, günlük yaşamın başlamasını bekledik. Az sonra fırlayıp çıktım. Tırmandım, Saat Kulesinin dibine kadar vardım. Yitmemek için dönemeçleri bellek yaptım. Derken dükkânlar açıldı. Yayımcılar malını yaydı. Ondan ona gidip geliyorum hızlı. En çok baktığım kitapçılar. Birinin yaygısı, birinin dükkânı var. Küçücük bir dükkân. Kapıdan girdim, içeride ince bıyık, yarım göbek bir adam, "Ne isdeyon?" diye soruyor.

"Kitap!" dedim.

"Adı ne?"

"Adını bilmiyorum, bakacağım."

Kafasını iki yana salladı ilgisiz: "Gir bak!"

Girdim karıştırdım, adlarına, fiyatlarına bakıyorum.

"Almayacaksan bırak!" diye bağırdı bu kez.

Elmas Küpeler, Turan Yolu adlı iki kitap aldım. Bu kez yaygıcının önünde durdum. Ondan pazarlıkla alınıyor. Uğraşıp didinip ardında yazılı fiyatı kırdırıyorsun. Keşke dükkândan hiç almasaydım. *Köroğlu, Kan Kalesi, Ferhat ile Şirin, Kerem ile Aslı, Âdem ile Havva*... Bulduğumu topladım. 1 liraya yakın verdim kitaba. Bir de tahin pekmez yemeliyim Burdur'a gelmişken. Fırının yanında satılıyor. İlyas köyünden İbrahim'le gittik. Hancının akşamki sözü hep aklımda. Evik çabuk bitirdim tahin pekmezi. Biraz boyalı şeker, bir şehir ekmeği, bir kilo helva aldım köye armağan. Hana geldim koşarak. Kızdı mı Kâzım? Çıkardım eşeği, 25 kuruş koydum avucuna.

Gün kuşluğa tırmanıyor. Kışlalar'a kadar yuları elimde çektim. Sonra binip sürdüm. Köye ortalık kararırken geldiğimi anımsıyorum.

Emire Hanım sordu: "Sağ esen götürdün mü İsmet'i?"

"Götürdüm."

"Bir şey söyledi mi bize?"

"Selam söyledi."

"Para verdi mi sana?"

Onca zahmet, onca çile 2,5, 3'e çekilir mi? Cık ettim yere bakarak: "Vermedi..."

Öğretmeni sesledi, "Para çıkar!" dedi. Öğretmen çıkardı. Bir 2,5'luk uzattı.

Koşarak eve geldim. Kardeşlerim yatmak üzere. Onlara boyalı Burdur şekerini, şehir ekmeğini, helvayı gösterdim.

"Ya şunlar ne, kâğıda sarılı olanlar?"

"Onlar da kitap!" dedim.

Ağabeyim alıp birer birer inceledi: "İçlerinde bilgi kitabı az!" dedi. "Senin yerine olsam bilgi kitabı alırdım. Aşk kitabı, cenk kitabı karın doyurmaz!"

"Sadece bunlardan vardı, bilgi yoktu!" dedim.

"Olmaz mı? Koca şehir! Aramayı bilmek gerek!"

Ağabeyimi yanıtlayamadım. Anam kesti tartışmayı:

"Sen gidince bilgi kitabı alırsın Gazi! Oğlum gitti aşk kitabı, cenk kitabı aldı! Haydi şimdi yatın, biraz da yeri dinleyin bakalım!"

On beş gün sonra çıktı yalanım. Baldız hanım: "Ben verdim, siz vermeyin!" diye yazmış. Öğretmen çağırıp sordu: "Aldın mı, almadın mı? Doğru söyle!"

Bunu düşünmemiştim. Başımı yere eğdim.

"Aldın mı?"

Yalanda direnmenin yararı yok. "Aldım." dedim.

"İyi madem! Bir daha böyle yapma! Yalan da söyleme!"

Anamgil duydu yalanımı. Kendimi savunamadım. Ağabeyim, "Bu adam sana bir kazık atar!" diye kaygılandı. Ben de kaygılıyım. Ama kırlarda sığır m ardında yelerken, yorulurken unuttum.

İyi yanlarım, kötü yanlarım birlikte gelişiyor. "Herkesin tiksindiği, kötü huylu biri mi olacağım yoksa?" diye günlerce içim içimi yedi. "Tabanlarım delindi yaya! 3 liraya o yollar yürünür mü?" diye kendimi savunmayı düşündüm ama konuşamadım.

Yıldırım

"Aman oğlum, dil ağız bilmez mallara vurma! Kayaların başına çıkıp taşları kafalarına savurma! Bakarsın Allah bir ceza verir. Zaten kızıp durur bize. Kızmasa niçin bunca çile yüklesin? Yükler Güldane'ye, Kör Mahmut'a! Biliyorum zayıfsın, sıtmanın izini atamadın. Bizim köyün mallarına egemen olmak zor. Ne olursa olsun, onları iyilikle durdurmaya çalış. Vurma! Hem başımıza zarar açılmasın hem de Eylem Defterine büyük günahlar yazılmasın, güzel yavrum!"

Çil Abdullahgilin düveyi dövmek şöyle dursun, seviyorum artık. Boynunu, kulağını okşuyorum. Kuytu yerlerde saklı otları ona yolup yediriyorum. Ötekiler imrenerek bakıyor. Birden şimşek gibi belirdi kafamda: Mallar arasında ayrım yapmak günah değil mi? Yukarlarda bir yerde oturup neler yaptığımızı gözleyen melekler bunu görüp Eylem Defterime yazmaz mı? Her insanın bir Eylem Defteri var, melekler ne yaptığını gözleyip yazıyor. Bunu yeni öğrendim.

Büyük tasa içindeyim. Çok korkuyorum. Sadece yaptıklarım değil, düşündüklerim de biliniyor diye titriyorum. Ancak kırlara açılınca, kırların güzelliğine dalınca biraz kurtulabiliyorum. En sevdiğim türküleri söylüyorum:

Al yazmamın uçları
Aman çıkamam yokuşları

"Çıkarıım!" diye bağırıyorum içimden, Sıtmanın yıkımını belleğimden silip atamasam da böyle diyerek güvenimi artırmak istiyorum. "Acar çocuğum ben! Çıkarım yokuşları!"

İnişlere, yokuşlara koşuyorum. Hızlı bir gidiş-gelişin içindeyim. Kendi kendime sorular sorarak bunları yanıtlayarak, afe-

rinler çekerek hopluyor zıplıyor, tiyatro oynar gibi durmadan bağırıp çağırıyorum. Yukarıdan biri görse deli der. Türküyü değiştiriyorum:

Aman çı-ka-rım yokuşları

"Çıkarım değil mi?" diye soruyorum.

"Çıkarım evet!"

Böylece öğleyi buluyorum. Sığırı Değirmen deresinde suluyor, biraz yatırıyorum. Sonra, "Haydin şimdi de Yüklü'nün eteğine! Oralar bol otludur. Size şölen olsun!" diyorum.

Köyümüze Akoğlan diye, ak yapağı saçlı bir adam geldi. Yukarı mahallede oturdu. Akçaköy'e iki yıl sığır çobanı durdu. Nasıl tatlı konuşurdu! Sözler ağzından şeker gibi dökülürdü.

Sonra birden yok oldu. Acaba nereye gitti? Nereden geldiğini bilmiyordum, nereye gittiğini öğrenemedim. Mevlüt dayıma sordum, Yörüklerdenmiş. Anam bizim de eski Yörüklerden olduğumuzu söyler durur. Akoğlan çobanların piriydi belki. Her zenaatın piri olur da çobanların olmaz mı?

Yüklü denilen yer köyümüzün yüksek dağlarından. Batı'ya düşer. Eteği silme çalılıktır. "Toprağa doymaz" adamlar söküp tarla yapıyor. Malların yiyeceği daralıyor. Daha yukarılara çıkmak gerekiyor.

Biçilmiş tarlaları bir yandan koyun, keçi çobanları, bir yandan ben yayıp bitirdik. Köyümüzün topraklarına, toprak damlarına yükseklerden bakmanın hoş bir tadı var. Kırlarda kimse yok. Komşular harman yerine indi. Küçardı kırlık. Dilediği gibi dağılsın, yayılsın sığır. Yeter ki akşam toplansın. Dağın ardındaki Gölcük yanlarından mal hırsızları ikisini sürüp götürmesin. Bunun dışında bir sakınca yok. Çalıdan topladığım yapağılardan sapan örüyorum. Ayaklarıma çorap örüyorum. Dalıyorum iyice. Yalnız arada başımı kaldırıp bakıyorum, çok uzaklara açılmış mı sığır, hırsız geliyor mu?

Gözlerimi aşağıdaki tarlalara, bir de uzaktaki köyümüze bakmaya alıştırdığımdan, gökyüzüne bakmamışım: Havana Sivrisi'nin oralardan beri doğru kara bulutlar kabarmış geliyor! Yarım saat dedi demedi, Küçardı kapandı. Genellikle Küçar-

dı'dan gelir Akçaköy'ün yağmuru. Baskına uğramış gibi koştum.

Sığırın bir ucu Kayaköy sınırında, bir ucu Bağlarbaşı'na varacak. Yağmur başlayınca bir ucu köye doğru yürüdü. Salıversem gidecek. Ama olmaz. Birazdan diner. Ne demişler, yaz yağmuru gelir geçer. Hem de mallar hemen bağlara dalar. O zaman al başına çorabı. Hem de belayı. Koştum iniş aşağı. Bağlara dalmak üzere olanları çevirdim. Yeniden dağa yukarı gitmek istemiyorlar. Bir başkaldırı havasıyla durup, kaçmak istiyorlar. Aha! Sız misiniz kaçmak isteyen? Yerden aldığım taşları bellerine, böğürlerine rasgele savurdum. Hani bir daha dövmeyecektim? Söz dinlemeyen mala insan başka nasıl egemen olur? Döve döve geri sürmeyi başardım. Yağmur kamış gibi şak şak vuruyor. Birden aklıma sevdiğim o türkü geldi. Kendimle alay ettim. "Haydi çık şimdi yokuşları!"

Sular boynumdan, kulaklarımdan iniyor. İçime geçiyor. Durmadan gürlüyor gökler. Yağmur daha da hızlandı. Bir ahlatın dibine attım kendimi. Hacerce'nin inek, Topal Hasan'ın inek, teyzemgilin inek uslu başlı mallar. Onlar da ahlatın dibinde duruyor. İki dakika sonra sığırın ucu yeniden Bağlarbaşı'na yürüdü. Bıraksam gidecek, iplediği yok!

Yağmur kırbaçlıyor. Fırlasam çok ıslanacağım. Fırlamasam sığır gidiyor. Koşarken dalağım şişer, yıkılırım diye korkuyorum. Muhtar bir daha odaya çağırtırsa? Anamı benimle dikerse Kurul'un önüne? Saniyenin binde biri düşünüp fırladım. 20 metre gittim gitmedim, cayırı etti. Gökyüzü ikiye ayrıldı. O güne değin görmediğim parlaklıkta bir şimşek yere saplandı. Gökler acayip gürledi. Çevrem olağanüstü aydınlandı. Bulutların üstünde ne kadar su varsa üstüme indi. Çok geçmedi, yeniden cayırt etti, yeniden gürledi. Az önce dibinden ayrıldığım ahlattan duman çıkıyor. Bense hâlâ koşuyorum. Soluyorum har har. Giden sığırın karaltısı önümde açık seçik. Yalnız onu görüyorum; ahlatı saran dumanı görmüyorum. Dünya birkaç kez sallandı, yıkılayazdım. Muhtar bir daha çağırtırsa? Elimi toprağa dayayıp doğruldum. Olanca hızımla koşup sığırı çevirdim. Bir ölüm kalım savaşında yok olmak üzereyim. O an gördüm, az önce dibine durduğum ahlatın çatalı yarılmış. Tu-

tuşmuş gibi duman çıkıyor. Üstüne yağmur vurdukça cass cass ediyor.

Birden yağmur doluya çevirdi. İri iri. Vurduğu yeri kabartıyor. Islandım, tilkiye döndüm. Bir şaşırmanın ortasında durmadan koşuyorum. Düşüncem, sığırın önünü salmadan ardını toplamak. Derken bir daha cayırt etti. Bir daha ışığa battı dünya. Bir daha gürledi. Yağmur alabildiğine hızlandı. Bir an çevremi, ışığı, ağacı göremedim. Sürünün siniri bozuldu. Bir o yana, bir bu yana koşup hayvanlara egemen olmaya çalıştım. Kafaları gözleri yarılacak, anam üzülecek demeden vuruyorum. Köye doğru kaçmak isteyene engel oluyorum.

"Sizi dürzü malları sizi! Hooo! Siz beni ne sandınız? Ben sizin canınızı alırım canınızı; hooo!.."

Başardım sonunda. Sürdüm yukarı. Önünü ardını topladım. En yeğe'ler başta, hepsini gözümün içine alıyor, sayıları tamam mı, değil mi, denetliyorum. Birkaçının ayağı bıçılgan olmuş. Doğru dürüst yürüyemiyor bunlar. Önce onları sayıyorum. Yeğeleri yeniden sayıyorum. İkisi yok! "İşte bu olmadı! Acaba nereye gittiler?"

Tasalanıp dururken yağmur dindi. Temelli dinesiye sığırın önünden çekilmedim. Çekilsem şarrr diye akacaklar.

Yavaş yavaş ortalık açıldı, nerede ne var, seçiliyor. Başımı çevirip baktım. Çatalı yarılmış ahlatı gördüm. Ortalığı yanık et kokusu sarmış, ayırdında değilim. Koştum oraya. Sanki yıldırım yeniden düşecek gibi korkuyorum. Dikkatle baktım. Başı bir yerde, ayakları bir yerde yatıyor Hacerce'nin inek. Karnı barsağı darmadağın. O an, köye durumu nasıl bildireceğimi düşündüm. Sonra sığır yerinde duruyor mu diye baktım. Aklım oradan oraya sekiyor.

Zaman, olsun olsun ikindi. Sığırı şimdiden köye götüremem. Burada tutmak zor. Hem de yıldırımın devirdiği bu ölüyü ne yapacağım?

Koştum. Önümden kaçacak gibi bakan malları Yüklü'den yana sürdüm. Ağzımın içi gerçekten zehir. Yeniden sıtma tuttu da söğüt yaprağı içtim sanki.

Peki Necibe teyzegilin düve nerede? Uslu, kız yüzlü güzel düve de yok. Çok bakardım gözlerine. Gözümü gözünden ayı-

ramazdım. O da yok. Vurduğum taşlardan, sopalardan gene pişmanlık duydum. Bu yanlış davranışları niçin yineleyip duruyorum? Ne kadar çabalasam iyi insan olmayacağım. Bunları kendi kendime kalınca düşünüyorum. Sığır dağılmaya başladı mı aklım başımdan gidiyor. Öfkeden ne yapacağımı bilmiyorum. Kinlendiğim düveleri dövüyorum. "Sen beni akıllandır güzel Allah'ım!" diyorum.

Başımı köyden yana çevirdim. Şimdi de harmanlarımızın üstüne yağıyor. Bütün bedenim titremeye başladı. "Akıllandır!" diye yineledim. İkiye ayrılmış ahlatı yeniden gördüm. Demek iki saniye daha ayrılmasam şimdi yoktum! "Güzel Allah'ım koru beni..."

Durdum. Daha nasıl koruyacak? Bedenimden akım geçmiş gibi ürperdim. Anlatılmaz bir sevinç içinde kaldım. Çevremde sular şapır şupur çalkanıyor. Demek iyi bir çocuğum ben! Demek hiçbiri kusur değil yaptıklarımın! Haklı durumlarda dövüyorum malları. Asla kızmıyor Tanrı. Hoş görüyor. Yalnız hoş görmekle kalmıyor, koruyor. Yıldırımları saldığı ağacın altından iki saniye önce çekip alıyor. Aman çı-ka-rım yokuşları. İliğime kadar ıslanmışım. Bedenim su içinde. Olsun. Yaz günü, üşüten yeller yok. Bedenimin kiri kabarmaya başladı. İstediği kadar kabarsın. Bir ayna olsa da yüzümü görsem. Yüzüm sevinçten parlıyordur şimdi. Zıplamaya başladım. Malları bir bir okşadım gözlerimle. Necibe teyzegilin düve orada. Demek yalnız biri öldü. Güneş yeniden göründü. Köye kaçmak isteyen yok artık.

Buralar on dakika önce cehennemdi. Mallar korku içinde, tıpkı benim gibi ne yapacağını bilmiyordu. Cehennem bitti. Tepemin üstüne Burdur'dan Denizli'ye doğru allı yeşilli bir kuşak kuruldu. Her şey kısa sürede nasıl değişti? Gökkuşağı tam başımın üstüne kuruldu.

Ölen ineğin başını köye götüreceğim. "Yukarıdan geldi! Ben yapmadım. Davacı olacaksanız yukarıya olun!" diyeceğim. Acaba yıldırımdan ölen malın eti yenir mi? Nasıl taşıyacağım yense? Kanıtlamak için başını götürmek yeter. Hacerce'nin oğlu gelir, götürür isterse. O zamana kurtlar inip yemez inşallah!

Hem Hacer teyzeyi hem oğlunu çok severdim. İstemezdim ineği ölsün. Bilsem uzaklaştırırdım ahlatın dibinden.

Çok oyalanmadım, ineğin başı elimde, sürdüm sığırı köye aşağı. Bir anda Çamrama denilen yere geldim. Harımlardan köylülerimiz çıktı. Hacerce'nin ineğe yıldırım çarptığını hemen söyledim. Sanki duymadılar. Birine, ikisine yeniden söyledim.

Gene duymadılar. Çamrama'da eylemedim malları. Sürdüm Eski Koru'ya doğru. Köye girince "Hacerce'nin ineğe yıldırım çarptı!" diye bağırdım.

"Bırak yıldırımı be çocuk!" dedi Abidin. Sesi öyle acılı. Belki delirdi diye korktum. Bana, köyün içinde çok ayıp bir söz söylemişim gibi bakıyor: "Keşke yıldırım başımıza düşeydi, bunu görmeseydik!"

"Abidin dayı, ne var, ne oldu?"

"Duymadın mı Kara Veli'nin oğlu? Battık! Babacığın gibi saf saf, ne var diye soruyorsun. Akçaköy öldü! Sürülmüş tınazları sel götürdü! Battıık!"

İçine düştüğümüz yıkımı kavramam için akşamın olması gerekiyordu. Bütün Akçaköy yas içindeydi. Kadınlar ağlıyor. Yarı yarıya bizim harmanlar da gitmiş. Anam ağlıyor.

Çürümesin diye hafta boyu havalandırdık kalanı. Öyle küflü bir renge büründü taneler.

Zihnimin içinde bencil bir düşünce: "Ekinler battı ama komşulardan alacağımız çoban hakkı batmadı! Toplar, onlarla yetinmeye çalışırız!" Bunu nasıl düşünebildiğime şaştım birden. Ben de herkesle birlikte ağlamaya başladım.

Bir daha anlıyorum, iyi insan olmak zor. Kusurlarını Tanrı görmese kendin görüyorsun.

Devlet Payı

Köylülerimin belini büken yoksulluğun gerçek nedenlerini anlamıyorum. Kendileri de anlamıyor. "İnsanı yaratan Tanrı!" diyorlar. Demek kimini yoksul, kimini varsıl yaratmış! Böylece yoksulluk yurttaki düzen sonucu değil, yazgı olarak yukarıdan geliyor. Karşı çıkılmaz buna. Yazgı dedin mi akan su durur.

Köylülerimizin yarıya yakını ortakçı. Kendilerinin yeterli toprağı olmadığı için Kayaköy'ün ağalarından, Armut'un beylerinden toprak isteyip ekiyor, ürünü bölüşüyorlar. Bizim köyün de birkaç bol topraklısı var. Onlarla da ortakçılık ediyorlar. Dayıoğlum İbrahim benimle yaşıt. Yoksulluk yüzünden erkenden çöktü. "Otuz yıldır ele giden kazancımı geri versinler, bugün yoksul değilim! Varsıl da olmam belki, ama durumu canlı bir çiftçi olurum! Kimseye boyun eğmem, kimseden korkmam!" dedi bir gün.

Özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında durumlarımız daha kötüydü. Hasadın sonunda emeğimizin yarısını beyler böler, kalanıyla devlet ortaklaşırdı. Onda birini parasız pulsuz alırdı: Ofis hakkı diye bir "hak"tı bu. Cumhuriyet kurulunca âşar denilen tahıl vergisi kalktı güya. Cephelerde savaş var, asker aç diye devlet kimi zaman daha çok alıyor. Varsıl yoksul ayırmadığı gibi, az yoksul, çok yoksul da ayırmıyor, bizden de alıyor. Oysa neyimiz var alınacak? "Bizim ahımız gitmiş vahimiz kalmış!" Anam böyle diyor öfkeli; Kimi zaman çok karamsar oluyor.

Hakkı yok mu? Altı çocuklu bir kadın. Başında koca yok. Yeterli tarla, subasar toprak yok. Köyün sığırını sıpasını güdüyoruz. Birkaç parça kıraç tarlayı ekip biçip biraz zahire kaldırıyoruz. Daha tınazları savururken muhtarı, bekçiyi yanına alıp devletin adamı geliyor. Aylıklı bir görevli bu. Hiç acıması olmayan kasabalılardan seçilir genellikle. Yalvar yakar anlamaz. Muhtarın eve iner, orada yer içer, sonra dalar harman yerine.

Toprağın nadas edilmesi, ekilmesi ayazda buzda ne kadar zordur! Ekinin elle tek tek biçilmesi, cansız öküzlerle destenin harman yerine indirilmesi, sapın tanenin döven ile kızgın güneş altında birbirinden ayrılması, uygun rüzgâr essin diye bekleye bekleye öldükten sonra toz toprak yuta yuta savrulması, kalburlanması ne kadar zordur! "Ağustos'ta başı pişmeyenin, zemheride aşı pişmez!" deyip bunda da kendilerini suçlu çıkarır köylülerim. Tam arpayı, buğdayı hazır ettiğimiz sırada, gelir dikilir devletin adamı. Bunların çoğu gözlüklüdür. "Dört gözlü nalet!" diye söylenir anam. Bu gözlükle her saklıyı gördüğünü düşünürüm. Çeç dediğimiz arpa buğday yığınına bakar: "Düzle bakalım!" der.

Yığının eteğini toplar, bir tür koni yaparız. Biraz da köşeleriz. Elinde gaz tenekesinin tabanı büyüklüğünde, tahtadan bir damga olur. Ekinin yüzüne mühür gibi basar gider. Muhtar: "Elif! Biliyorsun değil mi, bozmak yok devletin damgasını!" der. İsterse yağmur yağsın. Sabaha kadar başında bekleriz. Devletle bölüşülecek diye kendi öz çecimizi bozamayız.

Anam kardeşlerimi eve götürür. Ağabeyimle kalırız. Yatarız ekinin başında. Ertesi gün hemen gelivermez görevli. Öteki köylerde olur. Bekleriz. "Çile bu; bekleyelim bakalım!" der anam. Görevlinin bastığı damgayı kendimiz bozamadığımız gibi, biri gelir çalar, öyle bozulur, cezası ağır olur diye titreriz. Karakolda sorguya çekilmekten, palaska ile dövülmekten başka, aylarca cezaevine kapatılmak vardır. "Savaş içi! Cephedeki askerin yiyeceği!" der. Üst kirpiğini alt kirpiğine değdirmeden sabahı ediyor herkes. Biz de öyleyiz; bir kanım uyursak nöbetleşe uyuyoruz. Gecenin ayazında bedenlerimiz çımkışır kalır. Erle çukurunda ağustosun yarısı yaz, yarısı kış sayılır. Çiğ yağar sabaha karşı. Komşular ateş yakar. Herkes sırtına yorgan alır. Görevli gelip devletin payını bölecek diye bekleriz.

Bu çileye sessizce katlanmak gücüme gider. Bir gün sabrım taştı: "Bu damganın tıpkısını yapacağım!" dedim ağabeyime.

Elimden resim geliyor ya. Ardıç ağacından değnekler düzsem. Bunları ölçülü biçili kessem. Başçavuş sırmalarını döşesem. Hatta döşemesem canım, elimle tek tek bassam. Nasıl bilecek "dört gözlü?"

"Gözünü seveyim! Başka bir çeçte dene, ondan sonra boz!" diye titredi ağabeyim.

"Bo-za-ca-ğım!"

Ertesi günkü tınazlara hazırladım kendimi. Küçük çeçler yaptım. Onlar üzerinde sınadım. Toprak üzerinde denedim. Benimkiler aslından düzgün oldu. Hemen anama açtık konuyu.

"Başımızda bunca bela var, bir de bunu sarmayın!" diyor.

"Aslından düzgün oldu, ana!" dedi ağabeyim.

"Ben karışmam, ne yaparsanız yapın!" deyip gitti akşam.

Damgalı çeci böldük ağabeyimle. İki eşek yükü taşıdık ambara. Fısıltıyla konuşuyoruz. Şafak sökerken kalan çeci düzledik. Eteklerini köşeledik. Tıpkı görevlinin bastığı gibi, ivedi yedi sekiz damga yaptım üstüne. İster erken ister geç gelsin artık. Öteki harmanı dövmeye, hem de beklemeye başladık.

Yüzüme bakıp söyleniyor anam: "Kısmette kendi malımızın hırsızı olmak da varmış! Ya bir de anlarsa dört gözlü nalet? Ya bir de kendi damgasıyla seninkini ölçerse?"

"Ondan önce biz ölçtük!" diyor ağabeyim.

Nitekim hiç ayırdına varamadı görevli. Ben de bu işi öteki çeçlerde sürdürdüm.

Anam kulağıma fısıldadı: "Biliyorsun Hacer halangil bizden de yoksul. Bir iyilik yapalım istiyorum. Onlara da yapıver!"

"Hayhay anacım!" dedim. Yapıverdim onlara da. Ama başkasına yapmadım.

Sonunda iş, devletin payını Çardak tren istasyonuna taşımaya kaldı. Ekini çok olan araba koşar. Biz bir eşek bulduk ödünç. Bir de bizimki var. Yükleyip sürdük. Yağan sellice yağmurdan ötürü biraz küflü oldu bu yılın ürünü. Devlet bu kadarcık kusuru hoş görsün artık.

Sayımcılar

Ahır dolusu sığırımız, ağıl dolusu koyunumuz var gibi, anam mal yazımı gelince titrer. Çok büyük paralar değildir istenen: Koyun 60, keçi 60, tiftik keçisi 50 kuruş! Öküz 125, inek 125, camız 200, eşek 120, at 155, deve 230 kuruş. Domuz 350 kuruş ama bizde olmaz. Tiftik keçisiyle deve de yoktur bizde. İstenen paralar azdır. Ama kimsenin elinde yoktur. Ürün para etmez, mal davar para etmez. Sözgelimi keçinin vergisi 60 kuruş, kendisini ancak 100'e satabilirsin. Sürü sahipleri bile bol kazanmaz. Sütün peynirin, yünün, derinin doğru dürüst pazarı yoktur.

Bizim bir çift öküz, bir inek, bir eşek, beş koyun var. Yazdırsak hepsine vergi vereceğiz. Yazım her yıl yapılıyor. Kimse tam yazdırmıyor. Biz de yazdırmayız. İki öküz, iki koyun, bir eşek deriz. Koyunların üçüyle ineği saklayınca 305 kuruş kârımız olur. Ne biçim bir düzen? Nasıl bu kadar cansız halk? Tarih kitapları imparatorluğu yıkan, görkemli hizmetleri başaran Cumhuriyet'ten övünçle söz ediyor. Cumhuriyet güzel ama görkemli hizmetleri nerede?

"Yoktan yonga kopar mı? Nereden bulup verelim?" diye söylenir anam. Söylenmesi 3 lira için. "Yanına 2 daha koyduk mu 5 lira eder, onunla bir top alaca alınır. Keser biçer dikerim, giyersiniz." der.

Mal yazımı bitti mi, ilçenin bu işle görevli memurları, yanlarına jandarma alarak köyleri taramaya çıkar. Yalnız ağılı, ahırı değil, dağı taşı tararlar. Kimi zaman taramaya kaymakam da katılır. Ansızın köyü alt başından, üst başından kuşatırlar. Hiçbir hayvanı dışarı çıkartmaz, ellerinde listeler: "Sen iki öküz, üç koyun göstermişsin, aç bakalım ahırı!" deyip malları sayarlar. Köşeyi bucağı ince ince tararlar. Yazılmayan malı bulur çıkarırlar. Vergisi iki kat. Ayrıca dam cezası.

Sayımcıların gelişini önceden haber almaya bakar köylü. Dağa sürer, memurların bilmediği yoldan, sarptaki inlere koğuklara sokar malını. Ottur yapraktır, idare ederek, birkaç gün saklar. Sayımcıların gittiğini haber alınca toplar getirir.

Hiç unutmam, birinde Havali'yle derse çalışıyoruz. Anam: "Haydi Tahir!" dedi ivedi. "Çıkar ineği, sür Yüklü'ye! Bağlarbaşı'ndan yukarı götür çabbuk!"

İneği önüme kattım, dağ yolundan yukarı giderken sayımcılar at üstünde köye girdi. Yolda başka köylülerimizle birleştik. Her birimizin önünde birer ikişer mal. Yokuş yukarı sürüyoruz. Bereket oralar çalılık, köyden görünmez. İki saatte Yüklü'ye çıktık. Götürdüklerimizi büyük mağaraya kapattık. Kendimiz köyü gözetlemeye başladık.

Gecenin ayazı çöktü az sonra. Ateş yaksan görünür. Gelir, eliyle koymuş gibi bulur. Sabahı titreşerek ettik. Birden beni bir korku aldı. Okula varır, öğretmene yoklama yaptırır, olmayanların mal kaçırdığını bilirse, anam ne yapar? Nasıl oldu da akıl edemedik bunu? Derdimi Koca İsmail'e açtım. Bir düşündü, çoktan beri bana bir iyilik yapmayı gözlermiş gibi, "Doğru söylüyorsun!" dedi. "Sayımcılar öğretmene gider! O da memur, onlar da memur. Neden gitmesinler? Yoklamada olmayanların mal kaçırdığını şirp bilirler. Düne kadar var olan çocuk bugün neden yok? Demek mal kaçırdı! Hemen fırla sen! Ders başlamadan yetiş! Sizin ineğe ben bakarım. Sayımcılar gelirse, kendimizinkiyle birlikte sizinkini başka yere sürerim, korkma!"

Günün doğacağı yerler allanıyor. Ardıma bakmadan inişten indim. Bu yollardan memurların çıkamayacağım düşündüm. Asıl düşündüğüm de evden kitaplarımı alıp ders başlamadan okula yetişmek.

Evin önünde beni görünce anamın yüreği kalktı: "Yoksa yakalandın mı?"

"Yakalanmadım da Koca İsmail'le şöyle düşündük!" Anlattım ne düşündüğümüzü.

"Ne akıllısın! Ah ne iyi düşünmüşün!"

Kitapları aldım gidiyorum. Durdurdu: "İki tikim bir şey ye, öyle git!" dedi. Ekmek ısıttı. Çökelek dürdü. Soğan koydu içine. Bir yandan da içeri dışarı girip çıktı. Sayımcılar hem Aşa-

ğı hem Yukarı mahalleden başlamış taramaya. Gazi ağabeyim Kör teyzegilin eve götürmüş koyunları. Onların malı yok, onları geçerler diye düşünmüş. Anam, "Bilmem eğri, bilmem doğru düşündük. Başımda akıl mı kaldı a yavrum?" diyor.

"Kör teyzegilin evin neresine götürdü, gı ana?"

"Ne bileyim? Sokmuşlardır bir yere!"

"Ah ana! Sen de amma insansın! Bütün ahırları arar bunlar! Malları yok diye başkasının oraya saklayacağını düşünmezler mi?" Fırladım. Anam ardımdan baktı kaldı.

Kör teyzegilin kapıyı açtım usulca. Karanlık evde ağabeyim, İsmet'le kös oynuyor. "İyi!.." diye çıkıştım bunlara. "Sayım başladı, siz oturun kös oynayın!"

İsmet, "Ya ne yapacaktık Tahir Efendi?" dedi.

"Bizim koyunları sizin ahıra kapatmak hatalı!"

"Öyle mi? Kim dedi?"

"Kim dediyse dedi! Çıkaralım!"

Ağabeyim düzenini bozmadı. Kös tahtasına bakıyor. Bir süre sonra bana göz etti: "Ahırda değil koyunlar!"

"Samanlıktaysa da bulurlar..."

"Orada da değil!"

"Ya nerede?"

"Otele yatırdık otele, orada uyuyorlar..."

İsmet, "Geceliği 20'ye!" diyerek, para işareti yaptı. Çıkıp gidiyordum, sayımcılar geliverdi. Açtırıp Kör teyzein ahırı, samanlığı aradılar. Deşip dağıttılar her yeri. Bir şey bulamayınca dönüp gittiler. Ben çatlıyorum meraktan. Ağabeyim gülüyor. Kırk yılda bir işimiz iyi gitti demek. Ama acaba "otel" neresi?

"Gel göstereyim!"

Yüklüğün kapağını kaldırdı. Ak gözlerini kocaman kocaman açmış, karanlığa bakıyor koyunlar orada.

Anam o gün ağabeyimi de beni de çok beğendi. Akşam kaymak kavurdu. Yedik kıtır kıtır.

Koca İsmail de ineğimizi sağ esen getirdi.

Dayımgil'in Bostan

Yaşıtım Aziz geldi, fısıldadı: "Çamrama'ya eşek götüreceğiz! Yürü!" Bocaladım: Neydi bu bendeki değişme? Okulda bunların dersi yok. Ah bir kitabı olsa, anlatsa şu iyi, şu kötü; o da yok. "Siz gidin!" dedim.

Burhaniye'den döndüğümde bedence eski Tahir'dim. Sonra ne oldu bilmem, birden değiştim. İçime tanımadığım, bilmediğim duygular doluyor. İnsanın bu yanı kendi kendine bile kapalı. Büyükler şakak dokundurmalarla biraz sezdirir. Sözgelimi anam, "Senin sesin kalınlaştı! Artık ana sözü dinlemezsin!" der. Ne demek ister, anlamam. Anlamadığımı soramam.

Sesi ne kadar kalınlaşırsa kalınlaşsın, delikanlılar ancak evlenince cinsel ilişkiye girer. Daha önce kadın kız ilişkisi yoktur. Kızların gönlü oğlanları çeker mi? Onlara da evlenince yalnız kocaları hak'tır. Evlenmeden asla! O kanın ateşlendiği yıllarda insan sürekli nasıl oruç yaşar? Bunları yazmak da zor.

Evinde delikanlı oğlu olanın ahırda kancık eşeği olmalıymış mutlaka. Koyuna, ineğe yanaşanları konuşurlar. Bence bu sözlükte "zoofili" diye geçen sapıklık değildir. En "deli"kanlı yaşların doğal isteklerini, doğal yollardan karşılama yolu kapalı olduğu için gençler hayvana yönelir. Bayramlarda sekizi, onu bir eşek bulup Çamrama'ya götürür. Çukura indirip sırayla geçerler. Herkesin gözünün önünde geçmek olağan sayılır. O iş olurken kendinden geçip ağzından abuk sabuk söz çıkaranla eğlenirler.

Yaşıtım Aziz gelip öyle söyleyince deli istekler duydum. "Siz gidin, ben sonra geleyim!" dedim. Toplu gidersek bilinir, ayrı gidersek bilinmez diye düşündüm. Baskı büyük olduğuna göre o iş gizli olacak.

Evden çıktım gidiyorum; al işte, karşıdan Mehmet Hoca göründü. Fasulye sulamış. Eşeğe binmiş, beli ardına asmış, sürü-

tüp gelir. Günde olmazsa günaşırı, çağırmadığımız halde bize buyurur. İstanbul'da askerlik yaparken aradan edindiği din bilgilerini canla başla yaymaya çalışır.

"Tahir, sen de o kopukłarla mı gidiyorsun?"

Ben onu yalnız bilgili değil, aynı zamanda ağırbaşlı, saygılı bilirdim. Çocukluktan çıkmaya yönelen bir insana böyle söylenir mi? Söylüyor. Askere gitmeden kendi yapmadı mı? Şimdi anası zor güç bir kız bitirmeye çalışıyor. Gelecek güze düğünü olabilir. Nasıl duracak o zamana kadar? Bir kısan ucundan kıyısından biraz hocalık kapmakla, bu doğal gereksinmelerden kesilir mi? Bana öğüt veriyor:

"Sen onlara uyma! Onlar ne yaptığını bilmiyor! Dilsiz ağızsız mala eziyet günah! Biliyorsun Tanrı her insana iki melek görevlendirdi. Bunlara birer Eylem Defteri verdi. Günahları, sevapları cızt cızt yazdırıyor. Yarın öbür dünyada önüne koyup bir bir soracak sana!"

Tanrı'nın yanından sanki bugün geldi. Bana aynı öyküleri anlatıyor. Kızıyorum ama din konularım onun kadar bilmiyorum, güçlü bir mantıkla karşı çıkamıyorum.

"Ben gövertilere su vereceğim!" dedim.

Gerçekten yönüm Köprü'nün başındaki harıma doğru. Orası Çamrama'ya yakın. Arkadaşlar eşeği kofaların içine çoktan çekmiş. Çeksinler. Ben harıma gider ot yolarım. Değirmen suyu harımın yanından geçiyor, çevirir sularım.

"Aferin! Ben zaten seni beğeniyorum! Sen onların yaptığını sakın yapma!"

"Yapmam! Benim onların yaptığından haberim yok!"

"Çok aferin!"

Tabancam olsa da vuramam onu. Yalan söylüyorum. Adım başı yeni günah işliyorum! Bocalamanın da üstünde, zelzele gibi sarsılıyor, kıvranıyorum. Ah, demek ben kötü bir insanım! Günahtan çok korkuyorum.

Harıma vardım. Bir tümsekten baktım. Arkadaşlar iyice kofaların içine çekilmiş. Gövertilerin arasına girmeden gördüler beni: "Ula Tahiiir! Çabbuk geeel!"

Kendimi karamukların gereltisine attım. Birkaç kez daha bağırdılar: "Çabbuk gel, Naili Fatma gidiyooor!"

Yattım yüzaşağı. Belki yeniden sıraya girdiler. Bağırmıyorlar artık. Döndüm yüzyukarı. Birden Aziz'le Feyzul çıkıp geldi! Baktılar ben yatıyorum: "Kalk ulaa! Ne yatıyorsun; gidiyor eşek!"

"Hoca..." dedim kekeleyerek.

"Ne hocası?"

"Me-Mehmet Hoca..."

Hem kolumdan hem bacağımdan tuttular: "Yahu boş ver dürzüyü!" dediler. Gittik birlikte. Dönüp gelince yattım. Yukarıdaki bulutlara bakıyorum şimdi. Akçaköy'ün göğünden ak bulutlar geçiyor sürekli. Bana gökler gidiyor gibi gelir. Epeyce yattım öyle. Düşündüm: "Şimdi bir kız olsa yanımda. Örneğin Havali. Arkadaşım olsa. Yaz boyu sevişsek, güz gelince evlensek. Ama nasıl evlenirim bu yoksullukla? Okuyacağım ben!" Yoksulların sevme hakkı yok. Ah benim deli, delikanlı halim! İçimde başkaldırılar uyanıyor. Kim bilir ne uzun baktım göklerin boşluğuna? Dilim damağım kurudu. Serin bir şey bulup yemeliyim. Ama ne bulup yiyebilirim?

Mini minna bir harım bizimki. Yarısı mallara yonca. Yarısı kışın yemeye patates. Üç kök domates, beş kök biber, iki arık salatalık... Dayımgilinki geniş nasılsa. Hem de kavun dolu. Kavunlar büyüdü. Birkaç kez girip çıktım. Kimi zaman bir, kimi zaman iki kopardım. Kemik saplı bir çakım var. Dilimleyip yedim. Kabuğunu çekirdeğini Değirmen suyuna attım. Dedim ya, bocalıyorum. Birkaç kez yaptım bunu, kimse görmedi. Her yaptığımda, "Bir gören olursa yandım!" diye pişman oldum. Kendi kendime, "Valla bir daha yapmayacağım!" diye söz verdim. Söz vermekle kalmadım, büyük ant içtim. Acaba dilim damağım hocaya kızdığımdan mı, yoksa arkadaşlar arasında çok utandığımdan mı kurudu? Diri taze bir şeyle geçebilir bu.

Böyle düşünüp kaydım bizim harımdan. Önce Badı Yusufgilin, sonra dayımgilin bostana vardım. Bir tane koparsam yeter. Koç gibi birini seçtim. Yapmayacaktım, işte gene yapıyorum. Döndüm geliyorum. Birden dayıoğlum ardımdan bağırdı: "Ula Tahiiir! Ula utanmıyor musun bizin bostana girmeye?" Hoppalaa! Dayıoğlumun sesini böyle açık seçik duydum, duymazlıktan geldim. Bizim harıma girsem, çıkar gelir üstüme. Şarlak

denen yere koştum. Orada kendirlerin arasına saklandım. Kavunu kestim. Hem yiyor hem konuşuyorum kendimle: "Gene çaldın işte!"

"Çaldım evet!"

"Hani çalmayacaktın?"

"Çalmayacağım, bu son!"

"İnanmam!"

"İnan, son bu!"

Yedim kavunu. Karşılara bakıyorum. Dayıoğlu yürür üstüme gelirse, tabanları kaldırıp çaya aşağı gideceğim. Kuş olsa yetişemez. Nitekim, oralarda bir iki bakındı, bir iki sövdü: "Yer yarıldı içine mi girdin ula; neredesin? Yoksa evliya olup göğe mi çekildin?" Hiçbir yerde göremedi beni? Elindeki koç boynuzu orakla yonca biçmeye koyuldu. O yonca biçerken, ben bizim harıma geldim. Baktı gelen benim, işi gücü bırakıp sordu bağırarak: "Neden çaldın bizim bostanı ulaa?"

Ben de ona bağırdım: "Ağzından çıkanı kulağın duysun akraba! Ben Şarlak'ta kendirlerin arasında yattım, geliyorum. Ne işim var sizin bostanda? Yoksa düş mü gördün?"

Dayıoğlu bir yere, bir göğe baktı: "Öyleyse bir düş gördüm; bağışla beni!" dedi.

"Evet mutlaka bir düş gördün!" dedim. "Bilir bilmez konuşma bir daha! Duyan doğru sanır!"

"Bağışla, bir daha konuşmam!"

"Haşşöyle!"

"Öyle! Bak sana ne diyorum?"

"Ne diyorsun?"

"Canın isterse arada gir kopar. El miyiz? Hem de gözet buralarda oldukça. Sen kopar, başkası koparmasın!"

"Tamam!"

Halamgil

Suya atılan çakılın yaptığı halkalar gibiyiz köyde. Evin içindekilerden sonra akrabalar gelir. Dışarı çıktık, yada komşu köye gittik mi, Akçaköylüler yeni bir halka olur.

Hepsinin içindekiler değerli, değersiz. Köyümüzde, sırf varsıl oldukları için yoksulları küçümseyen döller var. Beni de küçümsüyorlar. Ne yapsalar iyi insan olamaz onlar; öyle düşünüyorum. Ama iyiler, çok iyiler de var şükür.

Dayımgille evlerimiz sırt sırta. Onlarınki Doğu'ya, bizimki Batı'ya bakar. Her zaman buruk bir acıyla anarım Necip dayımı. Soğuk dururdu bize. Anama yukarıdan bakardı. Babamı akılsız bulurdu. İşlerimizin ters gitmesini, hem de yoksulluğumuzu babamın kusuru görür, küçümserdi onu. Babam gibi dünyanın iyisi bir insanı bizim sevdiğimiz gibi sevmezdi.

Osman dayımı yeniden anlatmayacağım. Üç yıl evinde barındım, beni çok dövdü. Değil mi dövdü, ne yapsa, hangi büyük işi başarsa, gözümde kendini saygınlaştıramaz.

İyiler de var dedim; onların hangisini anlatayım?

Bizden çıkıp Zeynep teyzemgile vardım mı, adı konmamış bir cennete girmiş gibi olurum. Biraz varsıl sayılırlar. Ali eniştem yandan yamaçtan Kayaköy'ün ağalarına hısım düşer. Anlatmıştım, iyi saz çalar. Şimdi oturdukları evin selamlık düverini getirirken çektiği zorluğu, köye yaklaşırken camızların yatıp kaldığını, köyden tenekelerle su götürüp içirdiklerini, sonra o uzun ağacı ortasından kesmek zorunda kalınca eniştemin ağladığını, beni etkileyen bir roman gibi düşündüm. Yıllar sonra Uzun Ağaç öykümde anlattım onu. Eniştemin anası, onun saz çalmasını günah sayardı. İçinde şeytan olduğuna ciddi inanırdı. Namaza duracağı zaman sazı maşayla tutar, odadan çıkarırdı. Gururu, kibiri yoktu eniştemin. Karınca gönüllü bir insan. Bü-

yükle büyük, küçükle küçük. Bu güzel insan da ne olduğunu bilmediğim bir sancıdan gitti. En çok savaşlarda, bir de sancılardan öldü köylülerimiz.

Teyzem serçe kuşu gibi bir kadın, ufacık. Onu çok erken evermişler. Üç çocuğu olmuş. Ali enişte yaşasa, on olurdu. Teyzem bir daha evlenmedi. Kabuğu içinde kurudu gitti. Onca çilemize, yoksulluğumuza karşın bizi sevdi, anamı saydı. Evine vardım mı, nereye konduracağını bilemedi. Bir iş yapıyorsa bıraktı. "Amanın kim gelmiş, Tahir mi gelmiş?" diye kollarını açıp sarıldı. Tıpkı anam gibi, dudaklarını gözlerimin üstüne yapıştım, uzun uzun öperdi. Hoş kokusu yıllar yılı belleğimde durdu. Hemen ocağa sacı kurar, yumurta sıdırır. Yumurta yağsız pişip gelirken, yufkanın üstüne alır, önüme sürer. Yemesi çok hoş olur, unutamam!

Yıllar sonra uzak yakın gurbetlerden döndüğümde hep gittim; teyzem sacı kurdu, yumurta pişirdi. Yememden hoşlandı: "Ne varsa, bu da bunu seviyor!" derdi. Çok anım oldu onunla, birbirinden sevgili çocukları Mahmut'la, Mehmet'le, Ali'yle... Torunları Abbak, Seyhan, gene Ali, Gülay., büyüdü. Her biri birer harika oldu. Torunlarının çocuklarına bakmak için Ödemiş'lere, Aydın'lara taşındı. Denizli'de, Burdur'da okuyanların başında durdu. Abbak Almanya'da çalıştı. Birbirinden aslan Bülent ile Levent, benim gurbet arkadaşlarım oldu.

Teyzemgile bağlılığımızın sınırı yoktur; ne çok öpsem elini, özlemlerim dinmez. "Nerelerdesin? Teyze ana yarısı. Hiç özlemiyor musun? Özlüyorsan geli-geliversen ya!" İnler gibi söyler bunları. Özlemlerden dalağının yarıldığını söyler. Sitemlerini tatlı bulurum.

"Teyzene gittiniz mi, elini bayramladınız mı?"

Özellikle sorardı anam. Gitmez olur muyuz? Biz gitmesek, öğle olmadan o çıkar gelir. Çünkü anamdan küçük. Önce biz varıp onun elini bayramlayalım, sonra o gelip anamın elini bayramlasın diye kalkar, erkenden koşarız.

Halalarımın ikisi kendi köyümüzde biri Bekköy'de. Büyükleri Emine halam boylu boslu, kara kaş, kara göz, güzel bir insan. Eli açık. Esirgeyen, kol kanat geren; bize karşı sevecen. Kocası Ethemce, oğlu Mevlüt, kızları Iraz'la Sıddık; hepsiyle iyi-

yiz. Hele Ethemce enişte'nin yanından hiç ayrılmak istemem. Ta İşkodra dağlarında katıldığı savaşları anlatır. Savaşlardan daha çok hatır gönül bilen arkadaşlarını, tanıştığı iyi insanları anlatmayı sever. Eli ayağı tutarken seçkin bir yapı ustasıydı. Oğlu Mevlüt, kızları Iraz'la Sıddık ayrı birer can. Üvey kızları Sultan halam da kilim dokuyan, dikiş diken, eli becerili, ama yüzü az gülmüş bir insan. Büyük halamgilin yerle aynı düzeyde olan evine gittim mi çıkmak bilmem. Dünyam genişler yanlarında. Ama ayağımız babamın öz kardeşi Hanife halamgilin yolunu bilmez. Hanife halamgille konuşmazdık nedense. Bunun için kimi suçlayacağımı bilemem.

Sordum mu anam, "Sus! Onların sözünü etme! Düşmanların yüzünü şeytan görsün!" diye tersler. Büyük halam kadar olmasa da boylu boslu, badem gözlü, güzel bir insan Hanife halam. Anam, "Vidik o!" der. Bu sözün ne anlama geldiğini bilmem. Kötü bir söz herhal diye düşünürüm. Bizi gördü mü yere bakar. Usul usul gelir, biz küçüğüz ya, söz atalım, "Hala, nasılsın?" diye soralım bekler. Atmayız söz. Sormayız hatır. Gözlerinde birikmiş özlemlerin tortusu küfümsü halkalanır. El ayası kadar bir köy; günde olmazsa günaşırı karşılaşırız. Ya bağa gidiyor ya bağdan geliyor oluruz. Hele orak mevsiminde, tarlalarımız sınır sınıra. Zamanında onlar da birmiş, birlikmiş. Nineler, dedeler ölünce ayrılmış. Onlar orayı, bunlar burayı almış. Köyden giden, payını birine vermiş, üç beş koyun, biraz para almış. Kimi karşılaşmamızda Hanife halam çevresine bakınır, yakınlardan gören yoksa söz atar: "Nasılsın Tahir? Ben senin halan değil miyim, neden böyle soğuk duruyorsun?"

Bilir miyim? Anam duyar diye ödüm sıdar.

Birinde, "Siz bize düşmansınız!" dedim.

Gözlerinden aşağı yeşil damlalar indi, unutamam. Gözlerini yere eğdi: "Nasıl düşman Tahir?" Söylenerek ağladı gitti.

Babamın ölümünden sonra, uzun yıllar, sürekli söz attı Hanife halam. "Yetimlerimiz!" dedi. Biz sokulmadık. Çok istedi tıpkı Zeynep teyzem gibi kucaklamak, koklamak. Bunu bakışlarından, duruşundan anladım. Elimde olmadan geri durdum.

Kel enişteyi sevmezdi anam. Kin derecesinde nefreti vardı ona. Bir değil bin kez adı geçti evimizde, hep kötüye! Bizimkiyle yan yana olan tarlaları sürmeye gidince sınırı bozar. Kendininkini genişletir, bizimkini daraltır. Başımızda baba yok.

Anam, "Git bak!" diye ağabeyimi yollar. "Ne olur ne olmaz, giderken beline bıçak al!" der. Ağabeyim söğüt yaprağı bıçağını beline sokar. Kel enişte yürüyüp üstüne gelirse kendini savunacak.

Kel enişte uzun, güçlü bir insan. Ama kel. "Yongalı başlı Kel, sen benim kesip attığım tırnağa kurban ol!" derdi anam. Köy içinde iyiliğimize konuşsa bile, yüz vermezdi. Daha babamın toprağı kurumadan, insan yollayıp istetmiş anamı diye duydum. Halamın üstüne ikinci eş yapacakmış. "Böyle yalnız yapamazsın! Senin gibi genç dulu rahat bırakmazlar. Köy yerinin insanlarını bilmez misin? Atmaca gibi atılırlar üstüne. Gel he! de, kanadımın altına alayım seni. Yetimleri gözeteyim. El değil, âlem değilsin. Tarlaları da birleştiririz ne güzel!" Bıkıp usanmadan bunu söyler, söyletirdi.

Bir gece ansızın kapımız dövüldü. Nacağı alıp dikildi anam. Ağabeyimi, beni kaldırdı. Ağabeyimin eline tahra, benim elime keser verdi. Zorla girerse, başına vuracağız.

"Eliiif! Aç kapıyı! El değil, âlem değilim!"

"Kapıyı zorlayıp girersen, kanını akıtırım Kel nalet! Elimde nacak, bekliyorum! Çocukların da elinde tahra, keser! Eğer bir daha gelirsen, o zaman kapıyı açıp, yongalı başını iki şak ederim! Sonra Kurul'u çağırıp kapımın önünde bir it öldürdüm, gelin sürüyün derim. Hangi itmiş o? diye koşar gelirler. Bakarlar sensin: Vay dürzü Kel vaay! deyip sürürler leşini!"

Dışarıdan sesi gelir: "Deme böyle Elif! Yalnızlıklar zordur! Dağa oduna, kıra çifte gidiyorsun. Hayırsıza, uğursuza rastlarsın, çarpar geçer, musmundar olursun! Gel he, de!.."

Kellesini kesse "he" diyecek duruşu yok anamın: "Benim başımda altı koca var! Kimse telime dokunamaz! Dokunanın ağzına ederim!" diye bağırır. Şafaklar sökene kadar uzar dışarıdakinin direnmesi, içeridekinin direnmesi.

"Vidik Hanife yetmiyor mu sana? Çek arabanı! Bak, birden ona kadar sayacağım. Gitmedin mi açacağım kapıyı, alnının

şakına indireceğim nacağı! Gazi'yle Tahir'e kesiciler verdim. Ben kafanı yaracağım, onlar kollunu, kulağını doğrayacak! Demedi deme!"

Ayak sesleri tahta merdivenden tıpırdar gider.

Tez anladı Kel enişte, anam kendisine "he" demeyecek. Gelmez oldu. Ondan sonra temelli açıldı aramız. "O naletler bize düşman!" dediği zaman anamın ne demek istediğini anlardım. Sadece Kel enişteyle, Hanife halamla değil, beş altı çocukları var, onlarla da konuşmuyorduk.

Hanife halamın iki çocuğu doğuştan sakattı. Nedenini bilemem. Topal Ahmet yan yan bile basamaz. Çok akıllı, ama kötürüm. Onun küçüğü Güllü de doğuştan topal. O da derli toplu, kendine göre güzel bir kız. Güllü'nün küçüğü Şefika'nın kusuru yok. Büyük halamın Mevlüt'le evlendi. Köy içinde adı "Lolo" diye geçen Mehmet bizim köyün ilk devrimcilerinden. Çetin Altan'ın birbirinden etkin yazılar yazdığı yıllarda doğan oğlunun adını "Çetin" koydu. O da büyüdü, ince duyuşlu bir delikanlı oldu.

Sözleri açıldı mı bütün öfkesiyle anlatır anam. Çocuk kafalarımızın içine dolan ağır yargılardan kurtulmak zor: "Çünkü Kel Abbak kötü insan! Tanrı onu nasıl olsa cezalandıracak. Kendine vermedi, çocuklarına verdi işte! Tanrı'dır, öyle yapar, böyle yapar, kimse karışamaz. Nasıl cezalandıracağını kendi bilir!" Aradaki anlaşmazlık konusunun biri de Ayşe ninemdi sanıyorum. Ne yazık dünyaya onun çok yaşlı döneminde gelmişim. Merdiven inip çıkamazdı. "Aşağı ev" denilen dip odada yaşardı. Anam giysiden giysiye soyar paklar, bir teneke küllü suyla başını bedenini arıtırdı. İnce arı bir sesi kalmış, sürekli inler. İsteklerinin sonu gelmez, ne yapsan ne çok yapsan hoşnut kalmaz. Ayşe nineme Büyük halamgil bakmış biraz. Sonra, "Biz sıramızı savdık!" diye Hanife halamgile aktarmışlar. Hanife halam alıp bakacak olmuş. Kel enişte "İstemem!" demiş. Babam gitmiş, sırtına bindirip getirmiş anasını. "Yerimi aşağıdan isterim! Yukarı çıkarırsan merdivenden düşerim!" demiş o zaman.

Babamın yaptığı evdi oturduğumuz ev. On dört yıl askerliğin, tutsaklığın sonunda bulduğu yaşama sevincinin somutu işlerden biri. Küçüğüm Zekiye ile o dip odaya girer varırdık.

"Ananız ne pişiriyor? Babanız ava gitti mi? Ne vurup geldi? Konuklar hâlâ oturuyor mu? Dükkândan helva getirdi mi?" diye sorardı. Ama yanına çekip okşamazdı, Öpmezdi bizi. Son düşkünlük günlerini yaşıyordu.

Hanife halamgile, nineme bakmadılar diye de kinlendi anam. Çocuklarının sakat doğmasında bunun etkisini gördü. Böyle insanlarla konuşulmazdı. Bayramlar gelir geçer, gitmezdik. Durum böyle olunca onlar da bize gelmezdi.

Anam hastalanıp, uzun süre yataklara düşüp ölecek dereceye gelince büyük halam, onun kızları Sultan halam, Iraz halam, tabii en başta Zeynep teyzem gelip gittiler. Hanife halam da bir kez gelecek oldu; öyle ya, bunca uzun hastalıktan sonra kesin ölecek, gelip helalleşmesi iyi olur. Anam: "Gelmesin, istemem! Öleceğim diye de sevinmesin, ölmeyeceğim!" diye haber yolladı. Nitekim toparlanıp kalktı. "Tanrı, yetimleri gözetti, iyice kanatlandırasıya izin verdi." dedi.

Öz halamgille küslüğümüz içimi yakardı. Okulda çocuklarıyla yan yana oturmamız gerektiğinde bile kaçardık. Onlar söz atsa karşılık veremezdik. Birlikte oynayamazdık.

Ama sonradan ne oldu? Üç yıl Kavacık'ta öğretmenlikten sonra Dereköy'e verildim. Büyük halamın Mevlüt orada değirmenci. Tabanca, tüfek onarımları yapıyor. Mevlüt dayımla iyiydik. Hanife halamın kızı Şefika'yla evlendi diye küs mü olmalıydık? Ben, hala kızıyla da iyiymişiz gibi gidip geldim. Anam ses çıkarmadı.

Lolo ile daha çabuk erittik küslüğü. Bunda Gazi ağabeyimin etkisi oldu. Köyün yeni gençlerini, yoksulluğu "kader" olarak belleten hoca takımının etkisinden kurtarmak için, ayakkabı onarımı yaptığı odanın pencere dibine oturttu Lolo'yu. Bıkıp usanmadan anlattı. Ağabeyimin en özenli dinleyicilerinden oldu Lolo. Ara sıra gelir, toplumsal sorunları benimle tartışmak isterdi. Son yıllarında anam otursun diye yapımına koyulduğum eve de yardımı oldu. Anam ustaların, işçilerin yemeğini, suyunu getirirken bakar, Lolo da aralarında... "Bunun hesabını düzgün yaz! Ufak bir tahta parçası verse, yarın tomruk yapar! Kimin oğlu olduğunu unutma!" diye uyarırdı. Gerektikçe kendinde olanlardan getirdi. Sonunda oturduk, ne verdin ne kadar

çalıştın? Şu kadar liradan kaç tutar? Bir bir hesapladık. Sorun olmadı. Anam döndü döndü sordu: "İyi kestin mi hesabını? ödedin mi emeğinin, hem de verdiğinin bedelini?"

"Evet ödedim!" dediğim zaman inanası gelmedi. Karısıyla, çocuklarıyla oturmaya geldiği bir gün önünde sordum: "Seninle temelli ödeştik mi Lolo?"

"Evet ödeştik, dayı!"

Konu böylece kapandı.

Lolo'nun Dereköylü eşi cefakârdı. Yoksulluğun belini bir yerde kırmayı çok istedi. Almanya'ya gidecekti. Ama ilkokul diploması yok. Almasına yardımcı oldum. Kapılar kapandı, gidemedi.

Torunlar içinde sakat yoktu. O ters piyango Ahmet'le Güllü'ye rastladı demek. Onlar gidip Karakent yanlarında evlendi. Ancak düğünde bayramda gelirler köye. Birinde aşağıdan yukarı gezinen uzun boylu, iyi giyimli iki kız gördüm. Sordum: "Kim bu güzeller?" Büyük küçük komşular, "Akrabalarını tanımıyorsun!" diye takıldı. "Bende bellek yok, tanıyamam!" dedim. Öğretmen okulunu bitirip benim çileli mesleğime katılmışlar.

İlerlemiş yaşında bir gün Hanife halamın elini öptüm. Hatırını sordum. Beni bilemedi. "Kim bu?" diye sordu yanındakilere. Söylediler kim olduğumu. "Ne? Tahir mi?" diye bir daha sordu. Sonra oturduğu yerden usulca kalktı, kollarını açtı, sarıldı boynuma. Tıpkı Zeynep teyzemin yaptığı gibi, dudaklarını gözlerimin üstüne kapatıp öptü. Oturup biraz konuştuk. Ayrılırken iznini istedim. "Eve de beklerim." dedi. Bir gün doğrulup vardım. İlk kez çıktım merdivenlerinden. Torunlar, gelinler arasında nereye oturtacağını bilemedi. "Sen bu eve gelir miydin, gelir miydin?" diye söylendi. Biri altıma minder atar, biri ardıma yastık dayar. Biri süt ısıtmak, biri çay kaynatmak ister.

Kel enişteyle de kırdık buzları. Kahveye vardım mı herkesle birlikte o da kalkar hoş geliş eder. Sıkarım elini. Yaşlanınca camiye düştü. Her namazı camide kılmaya dikkat eder. Öğleyin sorsan nerede? Camide. İkindin sorsan nerede? Camide. Oğlu Lolo, yüreğini işçilerin, köylülerin kurtuluşu yoluna koyunca, komünist diye adı çıktı. Bunu baştaki kötü yönetimin fıslamacıları yapıyordu. Böyle durumlarda Kel enişteye düşen nedir?

Arka çıkmak değil mi oğluna? Hayır, kötülerle birlik olup onlardan çok kötüledi Lolo'yu. Köyün içinde, "Benim öyle oğlum yok!" diye enginli yüksekli konuştu. Bu da hoş karşılanmadı. Bütün Türkiye'de 40 bin köyün 39 bininde hoş karşılansa Akçaköy'de karşılanmaz. Kel enişte köyün ortasındaki camiye günde beş kez girip çıkıyor ama yeterince tanımıyor köyünü.

Sofrayı Güneşe Taşıdık

Anam gitti, Kızılöz'deki ekinleri dolaştı. Dönüp geldi: "Gözünüz aydın; arpalar ermiş!" dedi. Gazi ağabeyimi Zeynep teyzemgile yolladı: 'İsterlerse yarın başlayalım." Ağabeyim merdivenden inerken ardından bağırdı: "Tez haber getir, köy içinde oyalanma!"

Ağabeyim dönünce, ertesi gün orağa başlayacağımız anlaşıldı. Önce arpaları, sonra buğdayı biçeceğiz. Erkenden yattık. Anam, günün doğacağı yerler ışımadan kalkıp katmer yapmış. İlk gün olduğu için iyi azıkla gitmemizi istiyor. Bizi horozlar öterken uyandırdı. Çabuk yüzümüzü yıkadık. Yarımşar katmeri dürüm yapıp elimize aldık. Orakları kolumuza taktık. Tuttuk Kızılöz'ün yolunu. Hem katmer yiyor hem gidiyoruz. Yolu yarıladık, Dedeyanı'ndan teyzemgil göründü. Teyzem de anam gibi dul. Çocukları küçük. Eşeğin üstündeki heybenin bir gözüne testiyi, bir gözünü Ali'yi koymuş, geliyor. Bizim azığımız suyumuz da eşekte. Biz de heybenin bir gözüne küçük Veli'yi tıktık.

İğdir Çayı akmış akmış kurumuş. Her yıl yazın ucu göründü mü böyle kurur. Gündönümüne ulaşmaz. Yalnız baharda çok deli akar. O yıl birkaç kez taşıp tarlaları milledi. Karaman deresinin olanca ümüsünü küreyip getirdi. Ekinler iyi o yüzden.

Teyzemin büyük oğlu Mahmut benden küçük. Ama tosun gibi. Önden önden Gazi ağabeyimle gidiyor. Ben de onun küçüğü Mehmet'in elinden tuttum, anamla teyzemin yanından yürüyorum. Anam Mehmet'e takılıyor: "Yatağa işemiyorsun artık değil mi? Maşallah..."

"Yetimler büyüyor!" diyerek teyzem de maşallah çekiyor.

Tatlı bir serinlik var ortalıkta. Çok hoş bir gün. Yeşilden sarıya, beyaza dönmüş ekinler Kızılöz'den Erikdibi'ne doğru dalgalanıyor. Teyzeme bakıyorum hayran hayran. Ufacık boylu, kara

gözlü, gülünce yanaklarının ortası çukurlanan kırmızı yüzlü. Ali eniştenin ailesi varsılca ya. Sağlım inekleri, camızları var. İçine karanfil katarak yoğurttan akçakatık yapar. Onun bütün pişirdiği, yufkanın arasına dürüp verdiği lezzetli olur. Tarlalarımız yan yana olduğu için, öğle ekmeğimizi birlikte yeriz. Teyzem usul usul konuşarak ağabeyime, benim küçüğüm Zekiye'ye, Ramazan'a takılarak, hepimizi güldürür. Anam da onun oğullarına takılır. Aramızda ılık, güzel yeller eser.

Mahmut'un bir huyu var, sofrada bir şeyi bahane eder küser. Bu yüzden teyzem, "Nereden aldı bu huyu?" diye üzülür.

Eşekleri tarlanın kuyruğundaki boş yere örkledik. Bir süre otlayacaklar. Sonra varıp örkü değiştireceğiz. Ekinler iyi ama aralarını çörtük kaplamış. Heybeleri, testileri Topal Armut'un dibine koyduk. Anam, teyzem bismillah çekti. Herkes kendi tarlasından başladı.

Derken güneş doğdu. Sarı harmana benzeyen yuvarlağıyla sırtımızı yakıyor. Tuttuğumuz eğneli alıp götürdük. Sonra birer eğnel daha bitirip armudun dibine geldik.

"Çocuklar acıktı Zeynep!" dedi anam. "Toplanın artık!" Azıkları ortaya serdi. Teyzem işi bırakıp geldi.

Kırlarda su yok. Ellerimizi yıkamadan oturduk.

"Mahmut bizim yiyecekleri sevmez ama ben sizinkileri severim!" dedi anam, Mahmut'un yanına oturdu.

Bu mu neden oldu, arada başka söz mü geçti, Mahmut küstü. Ağzına lokma koymadan kalktı gitti. Bir çörtüğün yanına oturdu.

"Haydi Mahmut!" Oturdu orada. "Gel Mahmut!"

Gelmedi, eğdi başını: "Hm! Siz bana sümdük dediniz!.." Teyzem, "Yok oğlum, demediler! Kimse sana bir şeycik demedi tosun oğlum; haydi geliver!" diye yalvar yakar oldu, gene gelmedi.

Anam yalvardı, ben yalvardım, Gazi ağabeyim yalvardı, gelmedi. Ne yapacağımızı şaşırdık. Herkes öyle acıkmış, kimse Mahmut'u beklemiyor. Zeynep teyzem bir dolu katmer yapmış. Hem de haşhaşlı. Mis kokusu ortalığı alıyor. Bir yandan anam, bir yandan teyzem, "Haydi Mahmut, katmer bitiyor!" diye çağırıyor ama o ayağını toprağa sokup tozutarak direniyor, gel-

miyor. Biz durmadan yiyoruz. El gibisi yel gibi gidiyor. Uzakta yakında komşu tarlalarda orağa başlayan komşular da azığını çıkarmış yiyor. Kırlar çatırdayarak yanıyor, hava insanın içini bayıltan ekin yanığı kokuyor.

"Geliver artık Mahmut! Güzel Mahmut!"

Mahmut gelmiyor. Arada testiden taslara su doldurup içiyoruz. Teyzemin karanfilli akçakatığından dürüm yapıyoruz. Mahmut gelmiyor. Anam: "Bu çocuk onurlu olacak Zeynep! Belki bilmiyorsun, onurlu insanlar biraz küseğen olur, ama iyi olur, hiç üzülme!" diye iç arıtan sözler söyledi teyzeme.

Neredeyse sofranın sonuna geldik. Katmer, katık bitecek. Beş dakika dinlenip gene ekinin ardına düşeceğiz. Mahmut küsmüş diye oyalanamayız. Yıllık "tane"yi toplamaya çalışıyoruz.

Anam teyzemin kulağına eğildi: "Biz büyük hata işledik!" dedi. "Aslan gibi oğlanı küstürdük. Mahmut haklı! Madem o gelmiyor, biz gidelim. Haksız olan, hâkimin ayağına gitmeli!" Dürümler elimizde, birbirimize baktık.

"Ne bakıyorsunuz? Kalkın!" dedi anam.

Herkes eline bir şey aldı. Anam da sofra altını kaldırdı, Mahmut'un önüne serdi. "Sen hiç kıpırdama, biz her şeyi taşıdık bak!" dedi.

Bir dakikanın içinde anamın dediği oldu. Bağırdı hepimize: "Güneşli sofra daha tatlı olur! Çökün bakalım!"

Tamam, Mahmut da bizimle yiyor. Bir yandan da usul usul gülüyor: "Bir daha deseniz zaten gelecektim ama sofrayı ayağıma taşıdınız, daha iyi oldu!" diyor.

Sofra bitti; "Heey gidi çocukluk heey!" dedi anam.

Teyzem de anamın sırtını okşadı:

"Hey gidi aslan ablam heey!"

Halamoğlu

Büyük halamın Mevlüt yani benim Mevlüt dayım, ağabeyimden birkaç yaş büyük. Kimi yaşıtlarının tersine, çalıp çağırmada, içip eğlenmede, düğünlerde orta hizmeti üstlenip sonra bir "karı" getirterek oynatmada gözü olmayan, başı yerde, düşünceli bir delikanlı.

Neden bu derece düşünceli, bir derdi mi var?

Hayır! Sürekli bir iş düşünür, düşündüğünü yapmaya çalışır. Köy yerinde, teknikçe ileri ülkelerin delikanlıları gibi yararlı buluşların sahibi olmak ister. Akçaköy ne kadar ortalı, okullu olsa da köy. Gençlerin böyle isteklerini destekleyecek gücü, çapı ne yazık yok. İki eğe, bir kerpetenle buluş mu gerçekleşir? Bir küçük lehim aygıtı, bir küçük dinamosu bile yok. Kulaktan kapma bilgileri evirir çevirir, kafasında onu ona, bunu şuna takar, yenilik düşündüm, buluş yaptım sanır. Olanak olsa, bir okula gidebilse!

Evlerine varınca, Ethem eniştemin öykülerini mi dinleyeceğim, Mevlüt dayımın insanı dikkatli düşünmeye zorlayan sorularına mı yanıt vereceğim, bilemem. Halam anamı, kardeşlerimi sorar. Bir çanak mısır kavurur önüme kor. Mısırın yanında kimi zaman bulgur yada kendir kavurgası olur.

Mevlüt dayım, köyde kendisini dikkatle dinleyecek, düşündüğünün doğruluğunu denetleyecek birini bulamadığı için de mutsuz. Aradığı o kişi ben olayım diye mi düşünür kim bilir?

Köy içinde kimi çocuklar bilek kalınlığında bir ağacı delip içine barut doldurur. Bunu üstünden ateşleyerek patlatır. Adı patlangaç'tır. Çok sakıncalıdır, insanı sakatlar. Mevlüt dayım bunu dikkatle yapar, hiçbir sakıncayla karşılaşmadan köyün içini güm güm öttürür. İster ki bu uğraşlarına ben de katılayım. Hiç olmazsa seyredip kendisine hayran olayım. Ama yapa-

mam. Hem hevesim uyanmaz hem nasıl söyleyeyim, korkarım. İlerde gözü akıp gitmiş bir delikanlı olmak istemem. Okuyacağım ben. Tüm bilgileri bilen bir insan olacağım. Çocukken gözlerimi akıtırsam ileride kim sözümü dinler?

"Okuyacaksın öyle mi? Gel seni bir sınava çekeyim! Sorduğumu bilecek misin bakalım? Okuyacak kadar akıllı mısın?"

"Sor!" derim şişinerek. "Bilmezsem o zaman konuş!"

"Dur bakalım, şimdi görürüz!"

"Görürüz!" derim. Gözümü kulağımı dört açar, ayaklarımı yere sapasağlam basarım.

Düşünür düşünür sorar: "Tavuğun yumurtası mı büyüktür, horozun yumurtası mı?"

Biraz düşünür söylerim: "Horozun!"

"Nasıl bildin?"

"Horoz büyüktür!"

Elini şap vurur başıma: "Horozun yumurtası olmaz akılsız, o erkektir!" Biraz durur, "Öyle değil mi?" diye sorar.

Yanıtlarım: "Haklısın!"

"Öyleyse niçin horozun dedin?"

"Ama şaşırtıcı sordun, adam gibi sor!"

Haha hihi güler: "Önce düşün, sonra konuş! Adam gibi sordum, sen düşünmeden attın!"

"İkinciyi sor!" derim.

Gene düşünür, yavaşça sorar: "Bir dalda 12 kuş var, iyi dinle! Tüfeğim saçma dolu. Nişan alıp sıktım. Pat pat, 4'ü düştü yere. Dalda kaç kuş kaldı?"

Parmak hesabı yapar, hemen bulurum yanıtı: "Sekiiz!"

Gene şap başıma. Yüzümden ateş çıkar.

Büyük halam bağırır: "Yeteeer! Vurup durma çocuğaa! Sersem mi edeceksin?"

"Tam tersine! Sersem olmasın diye vuruyorum! Bir soru soruldu mu önce düşünsün, sonra konuşsun! Kaç kalır?"

Yeniden hesaplayıp "sekiz!" derim.

"Tüfek gümm edince dalda kuş kalır mı? Uçar gider hepsi, be sersem!"

Bakarım, bu dediği de doğru! Böyle sorular olduğunu duymazdım okulda. Öğretmen sorar: "12'den 4 çıktı, kaç kaldı?"

Biz de "sekiz!" deriz. Dümdüz olur okulun soruları. Halaoğlumun soruları cin tuzağına benziyor.

"Bir sepetim var, içi dolu yumurta! Saydım koydum, 48 tane! 6 çıktı kaç kaldı? İyi düşün, bu kez bari doğru yanıt ver! Sepette 48 yumurta, 6 çıktı..."

Bu soruları büyük halamın, Ethem eniştenin yanında sormasa elbet daha iyi olur. Bilemeyince mahcup oluyorum. Oysa babam herkesin yanında övüyor: "Oğlum akıllı! Bütün soruları biliyor!" Konukların önünde kitabı açtırıp okutuyor, defteri açtırıp yazdırıyor.

"Söylesene, kaç kaldı?"

Usulca mırıldandım: "42 kaldı..."

Gene haha haha güldü: "Düşünmeyi bilmiyor musun sen be? 6'sı çıktı demiyorum, altı çıktı diyorum. Çıkan neyin altı? Dikkat etsene! Sepetin altı! Sepetin altı çıkınca, hepsi kırılır!"

"Hay Allah, gene bilemedim!" diye mahcup oluyorum.

Halam yetişiyor yardıma: "Yeter artık, üzüp durma çocuğu! Kendi sorularını kendin yanıtla! Bak ben soruyorum; söyle halam: 10'dan 5 çıktı kaç kaldı?"

Bu kolay soruyu yanıtlarsam halaoğlum güler.

"Kaç kaldı? Söylesene halam?"

Sustum. Sonra nedense bir ağlama tutturdum. Büyük halam çileden çıktı. Yumruğunu oğlunun kafasına vurdu. Mevlüt dayım kapkara bir yüzle çıkıp gitti evden. Köy içinde bir ona, bir buna sokularak dengini aradı.

Onu nice sonra bir parça anlayabildim. Köyde İzmirli Mehmet Çavuş'un kahve açtığı yıldı. Radyonun dibine oturur, kalkmak bilmez. Dinler. Günde bir çay parası vererek akşam geç saate kadar oturmak ister. Mehmet Çavuş da "Burası kavak gölgesi değil; para kazanmak için açtık burayı biz!" der, bir çay daha getirir. Usulca kalkar gider halaoğlum. Hesabınca günde iki çay parası ağır gelir. Kâr yok, kazanç yok, veremezdi.

İlden ilçeden gelenleri dikkatle dinler. Biraz bilgili olanları soruya tutar. Sorduklarının hepsini yanıtlayamazlar. Daha o zamanlar düşündüm: Okumuşların hepsi bilgili, okumamışların hepsi bilgisiz değildir. Mevlüt dayımın bildiklerini kimi okumuşlar bilmiyor.

Yaşıtlarından sadece Tahsildar Veli Hafız'ın oğulları ortaya, liseye gidebildi. Bu okulların giderlerine ancak onun gibi malı, tarlası fazla, tahsildarlık geliri olanlar güç yetirebilir. Şehirde orta lise okumanın bir sürü gideri var. Düzgün üst baş, çanta, pabuç... Yaz tatilinde altlarına bisiklet... Babaları varsıl olduğu halde onlar da sonuna kadar okuyamadı. Büyüğü İstanbul'daki fakülteyi yarım bıraktı. Ama liseyi bitirmiş olduğu için askerliğini subay olarak yaptı. Yıllar savaş yılları. Köyde bulunduğu aylarda bile adresine *Cumhuriyet* gelirdi. Okuduklarını biriktirir, okul çocuklarına dağıtırdı. Sonra Çalık'ın Emine'yle evlendi, şehre memur oldu. Valinin yanında yazman olarak çalıştı. Onun küçüğü Ahmet'in kız yüzünden başı derde girdi. Birkaç yıl cezaevinde yattı. Okuma hakkım yitirdi. Bu olayın baskısında, babasından kalan tarlalarla uğraşan sessiz, suskun bir çiftçi oldu. Demek istediğim, şehir yada kasabalarda Veli Hafız'ın oğulları okuyup baş edemedi, Mevlüt dayım neyle, nasıl baş edecek? Kaldı köyde... Birinin arığı atılacaksa yada odunu yarılacaksa, küçük ücretler karşılığında gidip işledi. İş bulamayınca oturdu patlangaç yaptı, tabanca, tüfek söküp taktı. Saat onarmaya çalıştı.

Askerliğini bitirdikten sonra daha da açıldı zihni. Ama öyle kalıyor köyde. Kimi zaman hakkında konuşurlardı: "Elinde olanak olacak, makine fakültelerinde okuyacak!"

Acaba o zamanlar Türkiye'nin böyle delikanlılara destek olanağı hiç mi yoktu? Yetenekli yoksul çocukları için parasız yatılı olanakları olduğunu duyardık. Bunların çoğu şehirdeki torpilli çocuklara ayrılırmış. Köylerde adları söylenirdi. Yada binde bir okuyup ileri gidenleri yabancı devletler aşırırdı. Örneğin Acıpayam'ın Yumurtaş köyünden Hüseyin Yılmaz. Daha ortaokuldayken öğretmenleri bocalatan bir öğrenciydi o. Büyük yetenek! İstanbul'a çağırmışlar. Liseye almışlar hemen. Derken bir duyuldu: Amerika adamlarını yollayıp kapmış! Götürüp en iyi okulunda okutmaya başlamış. Bunun bir "tevatür" olacağını düşündüm. Sonra araştırdım. Amerika Hüseyin Yılmaz'ı gerçekten götürdü, çok önemli bir fizik bilgini yaptı! Bir süre üniversitede ders verdirdi. Atom araştırma alanında Von Braun'a yardımcı olarak çalışırdı. Amerika Hüseyin Yılmaz'ı niçin

ortaokuldan kapmadı, liseden kaptı? Bir delikanlının ne olacağı herhal en iyi lisede belli oluyor. Mevlüt dayım üç sınıflı ilkokuldan öteye gidemedi! Sadece üçüncü sınıfa kadar okumuş bir çocuktaki cevhere nasıl güvensin Amerika?

"Gönen Köy Enstitüsü dört yıl önce açılıverse gider öğretmen olurdu!" diye de konuştular.

Mevlüt dayım körelmek istemiyordu. Gücünün üstünde çaba gösterdi. Zorunluydu buna. Çünkü şu diyecek toprağı yoktu. Anlatmıştım, Hanife halamın kızıyla evlenip Dereköy'e göçtü. Değirmencilik yaptı. Tüfek, tabanca, lüks lambası, gazocağı onardı. Onun sanrılara kapalı, olumlu düşünceden yana işleyen kafasını *Tüfekçi* adlı öyküde anlatmaya çalıştım. Dereköy'de evini tepenin göğsüne yaptı. İşliği evinin yanındaydı. Ocağı, mengenesi oradaydı. Birtakım adamlar gelir eğriyi doğruyu tartışır kendisiyle. Askerden dönmüş Kirlili delikanlı, sevdiği kızı vuruşup dövüşerek almak için, derin hocaların birine yaptırdığı "kurşun geçmez hameyli"ye güveniyor. "Geçirir mi geçirmez mi gel deneyelim!" dedi halaoğlum. Delikanlı neredeyse kendi bedeninde denemeye razı. Dayım bir horoz tuttu. Parasını aldı delikanlıdan. Hameyliyi horoza sardı. Nişan alıp çekti tetiği. Horoz da hameyli de duman oldu.

Bir motosikleti vardı. İzmir'den elden düşme alıp getirdi. Binip köyleri dolaştı, gezgin onarımcılıkla yaptı.

Koca Linlin

Babam sağken evimizde saz çalınırdı. Ben de türkü söylerdim. Babam öldükten sonra deste almamıza, saman taşımamıza yardım eden Osman Hafız: "Elif! Sakın haa!" diye öğütledi. "Sakın çocuklar saza heveslenmesin! Sazın günahını, camız kağnısı çekemez!"

Akılsız adam, sazın kime ne zararı var?

Şimdi Mehmet Hoca da aynı yere vuruyor tokmağı: "Sazın günahı ağırdır, hiçbir günahla kıyaslanmaz!"

Zeynep teyzemin erkenden ölüp giden kocası çalardı ya. Günah diye anası maşayla tutarak namaz kılacağı odadan atardı ya. "Ah, ne olurdu Ali Tokçan çalma denince çalmasaydı! Bu yüzden genç yaşta öldü gitti, sancı bahane!" Komşularımızın bir bölümü ciddi ciddi böyle düşünürdü.

Mehmet Hoca durmadan, dinlenmeden anlatırdı:

"Bir gün Peygamber Efendimiz gömütlükten geçiyor. Yardım, yardıım, diye bir çığlık duydu. Zaman gece yarısına yakın. Arayıp o gömütü buldu. Dedi: Açıl ey gömüt! Gömüt açıldı. İçinde bir adam durmadan inliyor: Ey Muhammet bana yardım et! Ne bildi? Bildi, çünkü adama yoldan peygamberin geçtiği belli oldu. Baş ucunda bir kandil. Dünyada yaptığı iyiliklerin ödülü. Ayak ucunda bir kandil. Küçük yaşta ölen yavrusunun ışığı. Ama bağrında pençesi uzun, tırnağı sivri bir kedi. Adamcağız kan içinde: Yalan dünyada bir oğlum var, saz çalar! O çaldıkça, bu kedi bağrımı tırmalar. Kanım siyim siyim akar! Senden benim dileğim, git o hayırsızı yok et!.. Peygamber Efendimiz adamın adresini alıp yürüdü. Yürümeyecek de niçin peygamber oldu değil mi? Birinci görevi kötülükleri gidermek. Aradı buldu hayırsızı. Elinden alıp sazım parçaladı. Kendini cezalandırdı. Babacığı rahata erdi..."

Mehmet Hoca, "Saz çalmak ağır günah!" diye pekiştirir sözünü. Ardından ekler: "Ama keman sevap. Çünkü peygamberimiz düğünlerini kemanla yaptı. Başka çalgı çaldırmadı. Neden çaldırmadı? Çünkü öteki çalgılar pis..."

"Madem pis, temizlesinler!" diyecek oldum.

"Çalgılar cisimleriyle değil, başka türlü pis. Sesleri şeytan sesi. Dinleyeni baştan çıkarır! Kışkırtıcı!"

Anam Mehmet Hocayı dinledikçe geride kalan yılları düşünür. Babamın çalmalı çağırmalı günlerini anımsar. Kendini bu dünyada bilisiz kalmakla suçlar. Şimdi madem uyandı, artık gözünü açmalı. Sazı bize yasak etmeli. Zaten bendeki çalıp çağırma hevesi söndü. Burhaniye'ye vardığım yıl, bir gece gençlere türkü söylerken dayımın üstüme gelmesini anlatmıştım.

Köyde düğünlerin ortak hizmetini delikanlılar görür. Düğün sahibi kendilerine üç beş kuruş verir. Kız evinin işlerine yardım eden kızlara da biraz verir. Sonunda toplanıp bu paraları yerler. Kuzu alıp kavurma yaparlar, şeker alıp helva kararlar. Ortaya fındık fıstık korlar. Sini çalar, türkü çağırır, yöre oyunlarını oynarlar. Bunun adına *henk* denir.

En güzel henk, usta bir türkücünün söylediği türkülerle, hem de çaldığı çalgıyla olur. Aşağı mahalleden Köroğlan'ı getirirler o gün. Köroğlan çağırır, kızlar oynar. Hasırın altındaki toz havaya kalkar. Yanlarında erkek olmaz. Kızların erkek önünde oynaması günah. Yalnız çok küçükler bulunabilir. Onlar henüz erkek değil. Köroğlan'ı da kör olduğu için getirirler. Çok güçlü erkektir ama gözleri görmez.

Ben kızların beş yüz henginde bulundum. Köroğlan çaldı, oynadılar. Ama hangisi daha iyi oynuyor, anlatmadım dışarıda. Köyümün kızlarının o gizini ancak şimdi yazıyorum. Kalça kıvırarak, göbek atarak, kimi zaman yavaş, kimi zaman kıvrak, bıkıp usanmadan oynarlar. Çok da güzeldir oyunlarımız.

Yayla yollarında göç kater kater
Eşinden ayrılmış bir palaz öter
Ötme palaz ötme ötme ötme ötme
Benim derdim seninkinden beter

Eski sözler, eski havalar içime ılık ılık akar. Bunları mı dinleyeceğim, kızları mı izleyeceğim bilmem. Kimi zaman ağzım açık kalır, ayırdına varmam. Hacer halam da bu kızların arasındaydı. Beni uyardı birkaç kez: "Gerçi kızlar hayran olunmayacak gibi değil; sen gene ağzını kapat!"

Köroğlan yaşlanmadan öldü ne yazık. Ondan sonra Koca Linlin'i çağırmaya başladı kızlar.

Linlin emmi de alabildiğine yaşlı. Gene de gözlerini yazmayla bağlamayı gerekli görürlerdi. Kafkasya'da bulunmuş, Batum'da, Bakü'de, Kiev'de tutsak kalmış. Yedi yıldan çok sürmüş o yerlerde yaşamı. Devrim olmuş. Bitmiş tutsaklık. "İsteyen gitsin!" demişler. Linlin emmi kalmış bir süre. Sonra özleme dayanamayıp Akçaköy'e dönmüş. Teyzemgile giden sokakta, yer yükseği bir evi vardı. Acaba nereden getirdi o küçük kemanı? Bütün gençliğinde çalmış, yaşlılık günlerinde hâlâ çalardı. Bir türküsü vardı, çok severdim:

Bakü'nün çevresi dağdır meşedir
İçinde oturan beydir paşadır

Linlin emmi çalarken kapının dibine çökerdim. Kadınlar ister, o çalar. İnler gibi yanık yanık söylerdi. Sonra tutsaklıkta gördüklerini anlatırdı. Küçük kemanı at kılından gerilmiş yayla, sürtmeli bir ses çıkarırdı.

Linlin emmi yöremizin oyun havalarını çalmaya başladı mı henk eden kızlar coşar. Onun çaldığı henklerde Hacer halam beni özellikle kayırır. Bir kolayını bulup içeri alır, en iyi yere oturtur. Linlin emmi temelli yaşlandı. Belki hiç görmüyor. Kızlar gene de gözünü bağlardı. Kıvrak kıvrak çalsın ama hiçbirinin kalça kıvırmasını, göbek atmasını görmesin. Görüp dışarıda anlatmasın. Heey gidi Akçaköy kızları!

Burhaniye'den döndüğümde Linlin emmi sağdı. Ama gözlerinin ışığı temelli sönmüştü. Kızların hengine gidemiyor, duvarda asılı kemanı çakmıyordu. Okul dönüşlerinde onu güneşe oturmuş görürdüm. Yanında birkaç kişi olurdu.

Yıl 1942, '43... Almanlar Sovyet topraklarına iyice daldı. Radyoda Moskova'nın, Kiev'in adı geçiyor. Oralarda yıldırım

savaşları oluyor. Ucu başı belirsiz bozkırlar. Tanklar kar altında durmadan ilerliyor. Yakıp yıkarak, yurtları bütün bütün yutarak Kafkaslara doğru çıkıyor. Hitler'in savaş gücü üstün. Durmak, duraklamak bilmiyor. İzmirlinin radyosu, bütün giderlerini Almanlar ödüyor gibi, ağzını Almanla açıyor, Almanla kapıyor. Linlin emmiyi görmeye gelenler, günün haberlerini anlatıyor. Cık, cık ederek elini dizine vuruyor: "Bu iş bu kadar uzamazdı, neden uzadı bilmiyorum! Aldı başını gidiyor! Ne zaman duracak bakalım! Çök da hızlı gidiyor gafbanalı! Ama çizin oraya bir çizik. Göreceksiniz duracak; daha açık söylemek gerekirse, durdurulacak!"

Her zaman kısık konuşurdu. Hem de görür gibi çevresine bakardı dikkatle:

"Bugün onun günü! Zaten çok savaşçı bir kefere olduğu bilinir. Ama Rusları da hafife almasın kimse. Benim gördüğüm yeni bir Rusya'dır. Yani Sovyetler Birliği. Burasına dikkat edin. Çok başka işler döndü orada. Bir gün duyarsınız, kırar burnunu. Ben o güne kalırım kalmam ama pabucunu verir eline, görürsünüz, sürer çıkarır. Koca Linlin dediydi dersiniz!"

Sözlerinin yarısı duyulur, yarısı duyulmazdı. Sesi tastamam bir arınınki gibiydi.

İzmirlinin radyosunu ben de dinliyorum. Politik konuları elbet tam bilmiyorum. Bilenler gibi açık seçik yan tutamıyorum. Ama Almanların yaptığı gıcıklık. Karda, kışta elin yurduna niçin giriyorlar? Dul kadınlar kucaklarının çocuğuyla ne yapar aç, açık? Radyo anlatmıyor ama köye gelip gidenlerden duyuyoruz. Bir eve giriyorlar değil mi? Yatağın altına bomba koyarmış. Yorgun adam dışarıdan gelip atıyor kendini. Kavatın tuzağı patlayınca adam bin parçaya bölünüyor... "Akılsız Rus!" diye gülüyor çalık filan. Sonra anlatıyor: "Alman'daki akla aşkolsun!" deyip el çırpıyor.

Haberleri Linlin emmiye aktarıyorum: "Alman 6. Ordusu 280 bin askerle keserek biçe Stalingrad'a vardı. Ama orada durdu..."

"Yani durduruldu!" diye fırladı kalktı: "190 bin ölü, 90 bin tutsak! Böyle savaş görülmemiş! Sadece orada 180 bin ölü! Ölüler, tutsaklar, açlar..."

Burnu kırılmış Alman'ın durumunu düşünüyorum: Pabuçları elinde, karlar üstünde, yorgun, akılsız, yürüyor düşerek kalkarak. O gün radyoyu dinler dinlemez koştum. Kimsecik yok yanında. Yerden yarım metre yüksek yatağında yatıyor. Duyduklarımı anlattım anlattım. Stalingrad adını söyledim unutmadan. Günlerdir söylüyor radyo; bellemiştim. Düştü düşecek, dedim. Ama düşmedi.

"Çok geniştir Volga boylarında ovalar. Kışlar serttir. Çok da bataklık vardı gördüğümde. Ama bir daha söyle bakayım, Sovyetler'den mi bir çırpıda 190 bin ölü?"

"Hayır! Almanların 6. Ordusundan! 190 bin ölü, 90 bin de tutsak!" Elimi açıp üflüyorum: "Koca ordu üüüf!"

Soruyor dikkatle: "Doğru mu bu dediğin?"

"Elbet doğru! Radyo söyledi!"

"İzmirlinin radyosu mu?"

"İzmirlinin radyosu... Ama söyledi!"

Doğrulup kalkmak için yekindi. Gözü duvarda asılı kemanı arıyor. Eli beni buldu: "Bitti mi şimdi savaş, yani Alman?"

"Radyo bitti demiyor. Stalingrad direniyor!"

"Artık savaş bitecek! Göreceksin nasıl bitecek?"

Gözü kemanı aradı yeniden. "Alıver şunu!" dedi fısıltılı. Alıp verdim. Yatağının üstünde yarım buçuk doğruldu. Yaslandı ardına. Sırtına yastık koyup bekledim, *Bakü'nün çevresi dağdır meşedir*'i çalacak mı bakalım?

Tansıklık gibi bir şey; onu çaldı. Ardından da Köroğlu'nu vurdu.

Cuma Namazları

Akçaköy'de dinin etkileri azdı gene de. Bol bolamat törenler yoktu. Zorlanmıyor, sıkılmıyoruz. Anam, "İlle namaz kıl! İlle oruç tut! Camiye git!" demiyor. Karşımızda durup kimse eksiğimizi yazmıyor.

İki dinsel bayram var. Ciddiye alınır ikisi de. Uzun uzun hazırlanır analar. Ramazan'da gömbe yeriz, kurbanda et. Babalar camide namaz kılar. Bunlara çocuklar da katılır. "Alışırsınız, iyi olur!" derler. Namazdan çıkınca el öperiz. Hısım akraba dolaşırız.

Oruç da tuttuk kaç kez. Anam, "Tamam; çocukların orucu buraya kadar!" diyerek ikindi gelmeden bozdurur. Dalgınlıkla bir şey yesek, "Ondan oruç bozulmaz!" der. Su içsek, "Sudan hiç bozulmaz!"

Hoşgörülü bir ortamda büyüyorduk. Burhaniye'de Osman dayımla Fatmana yengem de sıkmadı bu konuda, üç yıl.

Akçaköy'de ilkokula yeniden başlayınca bende bir değişme oldu. Sale'nin Mehmet askerde derin hocaların yanında, yeni ağızlar öğrenmiş: "Başımızdakiler gizli din taşıyan gâvurdur. Ölüp Giden gibi Yerine Geçen de gizli dinli. Elbet şimdi bütün yetkiler elinde. Asker, subay elinde. Bugün güçlü. Bu yüzden, durumu bilen öteki büyükler ses çıkarmıyor. Zamanı gelince, millet top gibi patlayacak. Tanrı harf harf biliyor olanı. Tanrı en günahlı kulunu bile birden cezalandırmıyor; bekliyor: Bakalım nereye kadar götürecek sapıklığı? Sabrı bitince demir yumruğunu indirecek. O zamana kadar kuraklık yada çekirge gibi afetlerle uyarıda bulunuyor."

Kimi zaman akşam öğünü geçince, kimi zaman geçmeden çıkar gelir, oturur baş köşeye, durmadan anlatır. Gece yarıyı geçer, Mehmet Hoca kalkmaz. Anam adaçayı kaynatır. İçer

içer anlatır. Gene anlatır. Uyku gelir esner, gitmez. Kardeşlerim duvarın dibine kıvrılır. Benim de göz kapaklarıma kurşun asılır. Kendimi zor tutarım, gitmez.

Yalnız baştaki "gizli din" taşıyan büyükleri değil, Tanrı herkesin durumunu, davranışını izler. Her şeyi bilmek onun için son derece kolay. Her kulun omzunda iki melek var ya. Elinde birer defter kalem, ne yaptığını ettiğini izleyip yazıyor ya bunlar. Sağ omuzdaki iyiliği, sol omuzdaki kötülüğü yazıyor. Eylem Defteri deniyor buna. Sık sık götürüp okuyorlar. O da hepsini dinliyor. Cezalanacak olanı cezalandırmak için fırsat bekliyor. Hele bir hayvana eziyet ettiysen, hiç hoş görmez.

"Melekler ahırdaki düveye yaptığımı da gördü öyleyse!" diye yüreğim gürp! ediyor. Pişmanlıktan içim içimi yiyor. İşlediğim kusurlar gözümün önünden geçiyor. Şeytan Hasan'la Leylekli'de saksağanları uçurup yumurtasını aldık kaç kez. Kırıp içine baktık. Doğmaya hazırlanan yavruyu, şimdi eve götürsek anamız döver diye, dikenlerin içine attık. Melekler bunları yazmıştır. Bütün suçlarımızı yüzde yüz bilir. Acaba nasıl cezalandıracak? Altı ay sonra Hasan sıtmadan ölünce, sıranın bana geldiğini düşündüm. Mehmet Hoca, meleklerin suçları Tanrıya bildirdiğini yeniden anlattı mı, hemen saksağan yuvasından aldığım yumurtaları anımsıyorum. Uykudan uyanınca da aklıma gelen bunlar. Yağmur yağarken, gök gürlerken, ilk aklıma gelen gene bunlar. Ne yapsam, etsem unutamıyorum. Biraz unutur gibi olsam, Mehmet Hoca bir daha anlatıyor. Onun etkisinde anam da kalıyor, "Ne yapsak acaba? Şimdiye kadar bilisiz yaşamışız, tüh!" diye dizini dövüyor.

"Çok eskiden, bunları bilmeden işlediğin suçlara da ceza veriyor mu?" diye sordum bir gün.

"Yerlerin göklerin, hem de dünyadaki bütün varlıkların sahibidir Tanrı! Sahibi malına ceza vermez mi? İnsanın omzuna melekleri boşuna mı oturttu?"

"Eski suçları bağışlamaz mı?"

Dudağını birbirine bindirip düşünüyor: "Bunun için kul tövbe etmeli! Her namazın ardından tövbe etmeli! Belki o zaman bağışlar yada yarıya indirir!"

İçimden, "ölüm cezasını uzun bir hastalığa çevirir belki!" diye düşündüm, sordum usulca:

"Tövbe nasıl edilir?"

Geçten geç elimizi havaya açtırıp tövbe ettiriyor: "Açın açın!" diyor anam da. "Öğrenin!" sonra hocaya dönüyor, "Tanrı senden razı olsun, öğret!" diyor.

"Tövbe yarabbi, tövbe yarabbi! Çocukluğumdan bugüne değin elimden, dilimden, gözümden, kulağımdan, başkaca organlarımdan, bilerek bilmeyerek, ne çok küfür, hata, başkaldırı, büyük küçük ne çok günah çıktıysa tümüne tövbe olsun! Yaptıklarıma pişmanım! Bir daha yapmayacağım! Hatalarımı, günahlarımı bağışla! Yüce Tanrı: Kuşkusuz sen bağışlayan ve esirgeyensin! ilkinden sonuncusuna, gelip geçmiş bütün peygamberlerine inandım. Senin tarafından gelen haberlerin hepsinin doğru ve gerçek olduğunu dilimle söylüyor, yüreğimle doğruluyorum. Varlığından, birliğinden, peygamberlerinden, kitaplarından hiç kuşkum yoktur!"

Bunları böyle dümdüz Türkçe değil, Arapça karışık söyletiyor, sonunda "Kelimei Şahadet" getirtiyor. Denizlerdeki gemilerin karnını dolduracak kadar günahımız var gibi dipten derinden tövbe ettiriyor. Mehmet Hoca kalkıp gidince tövbeyi sürdürüyoruz. Anam her namazın ardından ediyor.

Türkiye'nin bütün günahını işlemiş gibi suçluluk içine düştük Mehmet Hoca gelmeye başlayalı.

Ben daha namaz kılmıyorum. Niçin kılmıyorum? Hoca, çocuklara farzın yedi yaşında başladığını söyledi. "Farz ne peki?" diye sordum.

"Tanrı'ya olan kesin borçlara farz denir. Namaz, oruç farzdır" diye yanıtladı beni.

Demek yedi yaşımdan bu yana borçlandım? Demek bundan hiç haberim olmadı? Anamın yüzüne suçlar gibi bakıyorum: "Bunları bize neden söylemedin?"

Mehmet Hoca ekliyor: "Bir de sünnetler var. Onlar zorunlu değil. Yaparsan sevap kazanırsın. Örneğin sakal bırakırsın. Tanrı'nın gözüne girersin. Ama zorunlu değil. Namaz, oruç zorunlu. Namazdan önce abdest zorunlu. Farzlar eninde sonunda ödenecek. Ödemezsen öbür dünyada 5 bin yıl yanacaksın!"

Bir gün kendi kendime, "Ayvayı yedin Tahir!" dedim. Ateş almış gibi titremeye başladım. On üçündeyim. En az beş yıldır kılmadığım namazların cezası var. Saksağan yumurtaları, ahırdaki düve... Cehennem ateşinden kurtulmaya umudum yok. Tanrı bu dünyada ağır cezalar verecek, öbür dünyada bin yıl yanmamı buyuracak. Bin yıl biter mi? Yalnız yanmakla kalsan? Dilini kesecekler niçin yalan söyledin? Gözünü oyacaklar niçin doğruları görüp göstermedin? Kulağıma demir eriyiği akıtacaklar Tanrı buyruğunu niçin dinlemedin? Ellerini, parmaklarını mengenede ezecek ezecek ezecekler.

Gazi ağabeyim, "Bu adam nereden çıktı, içimize korku doldurdu?" diye patladı bir gün. Anamdan önce ben kızdım, ters ters baktım ağabeyime.

Hoca başını aşağı yukarı sallıyor:

"İnsanın içinde iyilikle kötülük çarpışır. İnsana başkaldırıcı sözleri şeytan söyletir. Şeytan melekleri durdurmak ister. Tanrının öz kuluna düşmanlığı mı var? O bizim yalnız iyiliğimizi, hem de sürekli başeğmeli olmamızı ister. Onun iyi ve baş eğmeli kullarına cezası yoktur. Tersine, senin aklının almayacağı kadar ödülü vardır. Tanrı baş eğmeli kullarına sonsuz cennetin kapısını açıyor; daha ne yapsın? İçinde sütten ırmaklar, baldan şerbetler, hem de ılıman göller var. Yazın, kışın gir içine yüz. Dünyada olmayan, bilinmedik nimetler; yiyebildiğin kadar ye, içebildiğin kadar iç. Ama çok yeme, çok içme; her şeyin azı karar, çoğu zarar. Meleklerden güzel huri kızları; seç beğendiğini! Birini, ikisini, üçünü! Bunların da çoğuna tamah etme. Gerçekte dördüne izin veriyor. Bilemedin üçü yeter. Her erkeğe bir çadır ayırıyor, çadırlar büyük, içi göz göz. Yataklar kuş tüyünden, döşekler kaba. Sen oturacaksın, huri kızları hizmet edecek. Çalışıp yorulmak yok, yalnızca yaşamak var."

Gözlerim de ağzım da açık, büyük bir hayranlıkla dinliyorum. Açıkça anlaşılıyor, cennet yalnız uyumlu, söz dinleyici, başeğmeli erkekler içindir. Kadına kıza yok. Onların baş eğici, söz dinleyici olanlarına huri oğlanı yok. Belki var, Mehmet Hoca söylemiyor. Ben de sormuyorum korkudan.

Sonunda kararımı verdim. Namaza başlıyorum.

Bir *Namaz Hocası* buldum. Dua ezberliyorum. Günde beş kez abdest alıyor, beş kez namaz kılıyorum. Namazı camide kılmanın sevabı çok olduğu için fırsat buldum mu koşuyorum. Yalnız ben değil, kardeşlerim de kılıyor. Öğretmenle dağ köylerine gittiğimde aksıyor biraz. Bunları aklımda tutuyor, eve gelince toptan ödüyorum. Eski borçlarım o kadar çok ki, bunları ne yapıp edip iki yıl içinde ödemeli, cezadan kurtulmalıyım. Gönen'e okumaya gideceğim. Orada öğrenime temiz bir çocuk olarak başlamalıydım. Tabii her namazın sonunda tövbe ederek işlediğim günahların bağışlanmasını diliyorum.

Cuma namazlarını ne yapacağım peki? Onları camiye gidip toplumla kılmak gerek. Haftada bir, tam öğle zamanı, bütün Müslümanlara farz. Okulun bir saat kadar arası var ama namaz başladığında bu ara bitmiş oluyor. Öğretmen kahvedeyse sorun yok. Evde abdestimi alıp koşuyor, namazı camide kılıp geçiyorum. Bakıyorum öğretmen daha gelmemiş. Tamam, borcu ödemiş oluyorum. Öğle namazı da cuma namazı ile birlikte kılındığından bir taşla iki kuş vuruyorum. Kârlı bir borç ödeme oldu diye seviniyorum. Benimle birlikte gelen birkaç çocuk var. Onlara kızıyorum. Niçin takılırlar ardıma? Öğretmen gelecek, yoklama yapacak. Öğrenciler eksik; beni sorumlu tutacak. Yalnız ben olsam, "İşim vardı, geciktim." derim. Beş kişi olunca sıyrılmak zorlaşıyor.

Çoğu cumalar yalnızca farzı kılıp, hutbeyi dinliyor, tövbeyi edip fırlıyorum. Öğretmenden çok korkuyorum. O da "gizli din" taşıyanların dümen suyunda. Namaz abdest bilmiyor. Hem de rakıcı. Benim namaz kılmamı, okul vakti cumaya gitmemi hoş görmez. Bu yüzden ona belli etmiyorum.

Bir cuma, öğle arasından sonra, okul zamanında geleceği tutmuş. Baktık içeride. Sesi geliyor. Girelim mi, girmeyelim mi? Arkadaşlarla bir süre duraksadık. Sonra girdik. Nerede kaldığımızı sordu. Doğru söylemeye cesaret edemedik. Ben "Evin işi vardı." dedim. Sordu: "Neydi evin işi?" Yarabbim, sıkıştırıyor. Yoksa duydu mu namaza gittiğimi? "Öküz sancılanmış. İlaç yaptırıp ağzına akıtmak için Dedeşçe'yi aradım!" Aman yarabbim, şimdi de yalan söylüyorum! Gene günah işliyorum. Öğretmenin yüzü öfkeli. Belki dövecek sınıfın ortasında.

"Bir daha geç kalmam efendim..."

"Geç otur yerine!"

Geçtim oturdum ama ötekilerin sorgusunu sürdürdü. İkisi benim gibi iş uydurup kurtuldu. Biri söyledi namaza gittiğini.

"Ne namazı, hangi namaz?"

"Cuma namazı..."

"Okul zamanı namaz olur mu?"

Beni gösterdi: "Birlikte gittik!" dedi.

Kalktım ayağa: "Hayır yalan söylüyor efendim!"

"Ben söylemiyorum, o söylüyor!"

Gitti arkadaşın yanına. Tuttu kulağından bükmeye başladı: "Tahir yalan söylemez, sen söylüyorsun!" Büktü büktü. "Gitti efendim!" diye dayatacak oldu çocuk. Geri çekilip yüzüne iki tane vurdu. Yaş geldi gözünden. Bir de bağırdı: "Otur yerine!"

"Efendim gitt..."

"Otur diyoruuum!"

Söz dinleyip oturdu sonunda. Okuldan dağılırken bana kızdı: "Biz gittik mi, gitmedik mi?"

Ona acıdım: "Evet sen haklısın, doğru söyledin ama önce sana sorsaydı, biz de senin gibi söyler, cezamıza razı olurduk. Bize sordu, korkumuzdan yalan söyledik. Bize uyacaktın!"

"Siz Mehmet Hocayı dinlemiyor musunuz? Yalanın cezası daha büyük. Bin yıl yanacak yalan söyleyen!"

Ertesi hafta, daha ertesi hafta cumaya gene gittik. Dört hafta sonraydı. Gene bizden önce gelmiş öğretmen. Bu kez dalıp giremedik. Dönüp gidemedik de evlere. Mutlaka yok yazmıştır. Yalvarsak siler mi? Çünkü yılda yedi gün yok yazıldın mı, diploma vermiyor. Nasıl giderim Gönen'e?

Sınıfın altı bodrum. Kapısı yanda. Dolanıp oraya girdik. Yeni bir ara veresiye kadar bekledik. Ara verince girdik sınıfa. Haber verdiler geldiğimizi. Bizi odasına çağırdı. Sordu neden geç geldik. Bu kez yalan atamazdık. Camiye gittiğimizi söyledik. Mehmet Hocanın uyarılarını anlattık. Söktük ne var ne yok. Dinledi bizi. "Şimdi dersinizin başına gidin, sizinle sonra konuşurum." dedi.

Konuşmadı sonra. Unuttu belki.

Korkulardan kurtulmam epey epey sonra oldu.

Çardak Yolu

Dedeşçe avlu kapımıza gelmiş: "Eliif, biraz in hele!" diye anamı çağırıyor.

"Sen çıksan olmaz mı Dedeşçe?"

"Eve gidip mallara bakacağım, sen in!"

Anam indi. Kafalarını yaklaştırıp konuştular. "Bilmem ki? Belki olur, belki olmaz, kendisine sorayım!" diyor anam.

"Şu gün iki lira az değil Elif! Erken çıkarsa, akşama döner. Yolla varıp gelsin!"

Hayatta çarık çitiyorum. Koca eşeğin derisini giyiyoruz. Ham deri dayanmıyor. Kırların taşı üç günde delik deşik ediyor. Aynı deriden sırım dilip bir tür yama yapıyorum.

Acaba konu ne? Anam en son, "Kendisine sorayım!" dedi. "Olur derse haber yollarım..."

"Gecikme Elif! Akşam kahveye çıkacağım, soracak!" Dedeşçe'nin evi Necip dayımgilin evle yan yana. Onların kapı da doğuya bakıyor. Hem komşu hem hısımız. Babam öleli bizi gözetmeyi görev biliyor.

İzmirli Mehmet Çavuş Çardak'a gidecek, oradan İzmir'e geçecekmiş. Bineceği eşeği geri getirecek birini arıyormuş.

Anam bir yandan ocakta kaynayan suya akşamın bulgurunu salıyor, bir yandan yanıtımı bekliyor.

"Kimin eşeğiyle gidecekmiş?" diye sordu ağabeyim.

"Bulmuşlar birini, sormadım." Bana döndü: "İki lira verecekmiş. Gider misin?"

"Köyün sığırı ne olacak ana?" Güzlükler ekiliyor. Anamla ağabeyim çifte gidiyor. Sığın ben güdüyorum.

"Bir gün değil mi, Zekiye'yle Ramazan götürür!"

"Git derseniz giderim." dedim.

Ağaç kaşığı fokurdayan bulgurun ortasına dikti. İyi; kaşık dik duruyor. İçeri girip ısladığı yufkaları katladı. Hayata kurduk sofrayı. Bulgurun yanına biraz ayran yapındırdı. İçine sarımsak dövdü. Başına geçip çaldık kaşığı. Kırılmış gibi yedik.

"Git Dedeşçe'ye haber ver madem!"

Mehmet Çavuş astsubaymış. Kendi mi ayrılmış, ayırmışlar mı? Alçacık boylu, kırmızı yüzlü, şişman biri. Bir gün at arabasıyla, karısıyla, çocuklarıyla çıkıp geldi. Ta İzmir'den ona bizim köyü kim salık verdi, yolu beli nasıl buldu, bilmiyorum. Eski Okul'un altına kahve açtı. İçine bir radyo koydu. Biraz da bakkaliye düzdü. Akçaköy küçük ama çevredekilere kıyasla büyük. Para harcamayı da bilir az çok. Tıkır tıkır işlemeye başladı tecimevi. Köylüler toplanıp radyo dinliyor, aralarında yorum yapıyorlar. Zaman zaman Mehmet Çavuş da konuşuyor. Ama bizim köylü politikacılar onu geçti. Tireli İbrahim'in adı "Çörçil" oldu. Arkasından "Vişinski", "Truman" şu bu yetişti.

Dedeşçe'ye haber verip döndüm. Erken kalkabilmek için hemen yattım. Sabah gün doğmadan kalktım. Anam yumurta, patates haşlamış. Bol soğan koymuş. Torbayı takınıp çıktım. Dıgır'ın eşeğini aldım. Mehmet Çavuş tıraş oluyor. Az sonra geldi. Sırtına ince bir yağmurluk giymiş. Elinde çanta. Eşeğe bindi, çantayı kucağına aldı. "Gazla!" dedi bana.

Köyden çıktık, dağlara günün ışıkları vuruyor. O önde, ben arkada, düştük yola gidiyoruz. Dıgır'ın eşeği acar. İyi de yemlemiş akşamdan. Daha önce bu yollardan-gidip geldim. Bir ıssızlığın içinde ortalık. Yağmurun karın etkisiyle her yıl bozulan yolda bir tek eşekli, arabalı yok. Hele kamyon, otomobil hiç yok. Sanki bu yerlerin şimdiki sahipleri, zorunlu bir göçe hazırlanıyor. Bunlar gidecek, yeni sahipler gelecek. Öyle ıssız ortalık.

Mehmet Çavuş eşeği at gibi sürüyor. Güvercinlik kayalarının orada cebinden fıstık üzüm çıkardı. Fıstıkları kırıp kabuklarını arkaya, içlerini kuru üzümle karıştırıp ağzına atıyor. Yağlı fıstığın kokusunu duyuyorum. Bir avuç da bana uzatayım demiyor. Derbent boğazına girdik, kesti fıstık üzüm yemeyi. Sarnıcın orada eşekten indi. "Torba tak!" dedi. Bir ardıcın dibine uzandı. Çantasından saç ekmeği, peynir, haşlanık yumurta çıkardı. Sırtımdaki torbada benim de azığım var.

Dilinin ucuyla "Senin de var değil mi?" diye sordu uzaktan.

"Var; ister misin?" dedim.

"Kendin ye, daha yolumuz var."

Bu yolları bilmediğimi sanıyor. Gene de neresi nedir, anlatayım öğrensin demiyor, karnını doyurmaya bakıyor. Yedi bitirdi, üstüne-bir yaprak sigarası yaktı. Sonra temelli devrildi ardıcın dibine. Gökyüzünde yuvarlana yuvarlana giden buluta bakıyor. Bir dalım uyuyup dinlendikten sonra kalktı. Eşeğin torbasını ardına astım.

"Tut!" dedi.

Yana geçip urganı tuttum. Ata biner gibi bindi. Karnı doyunca yeniden hızlandı Dıgır'ın eşeği. Derken Çaltı'nın damları göründü. Mehmet Çavuş saatine bakıyor, eşeği sıkıştırıyor. Çaltı'dan hızla geçtik. Köyün köpekleri havlayarak üstümüze geldi. Üçer metre önlerine yanlarına taş savurdum. Kapmaya koştular. Geçip gittik.

Yeniden fıstık üzüm çıkardı. Koca Hambat ovası bitecek gibi değil. Hızla giden eşeğin ardından koşuyorum. Arada İzmirlinin attığı fıstık kabuklarını çiğniyorum. Gün öğle yerine çıktı. Sıcak bastı. Daha istasyona epey var. Çavuş durmadan saate bakıyor. Eşeği sıkıştırıyor. Tam o günlerde düşen Alman uçağının yanına vardık, Dazkırı yanından tren göründü. Alman uçağına filan kim bakar? Tren geldi geliyor. Çavuş bağırıyor.

Çardak küçük o zaman. Tren çafçuf çafçuf ederek geldi. Ağzından burnundan buharlar püskürterek durdu. Biz de istasyona girdik. Mehmet Çavuş atladığı gibi koştu. Yağmurluğu savruluyor. Rayların arasından geçti. En arkadaki vagona atladı, tren yürüdü.

Yürüdü gidiyor. Pencereden başını uzattı. Bir uzaklarda yatan bizim dağlara, bir bana baktı, elini salladı. Dudaklarını kıpırdattı belli belirsiz. İyi bir adam gibi "Hoşça kal!" diyor. Paramı vermeden çekip gidiyor.

"Güle güle dürzü!" dedim içimden.

Dayaklı Cennet

Bugünkü öğretmenlerin bir yerde üç yıldan fazla tutunamadığına bakarak Salim Beyin başarısına şaşıyorum. Bizim köyde on beş yıl kaldı. Bugünkü öğretmenlere bizim köyün öne gelenleri, "Sizin yaptığınız öğretmenlik değil!" der. "Öğretmen dediğin Salim Bey gibi olmalı!" Salim Beyin adı dillerde destan.

Neydi onu böyle ünlendiren?

Son yıllar Kır Ali'nin kahveye oturur, bana yada başka birine, "Dersle çocukları!" der. İlk yıllar işine düşkündü gerçi. Ders aralarında, gecelerde soluk aldırmaz, oyun oynatmazdı. "Müfettiş gelip, 1000'den 5'i çıkarın derse nasıl çıkaracaksınız?" diye sorardı.

Binden beşi çıkarabildin mi yalnız bir tokat yerdin. Çıkaramadın mı, orası Salim Beye kalmıştı.

Müfettiş geleceğine yakın Kocayaka'dan Ahmet Bey iki çocuk salardı. Salim Bey camları sildirir, hela temizletir, sıralardaki mürekkep lekelerini kazıtır, tabanları yıkatır, karatahtayı yeniden boyatırdı. Bize de "Üç gün ana babanızdan ayrı yatın! Bit çıkarsa gebertirim!" derdi. Eline cetvel alır, tırnak yoklaması yapardı. Sonra derse başlardı: "Çıkar bakalım 1000'den 5'i!"

Müfettiş geldi mi okul temiz. Sıralar gıcır gıcır. Sobalar yanıyor. Bizde Tut yok. Küllü suya vurmuşuz kafaları, alınlarımız parlıyor. Müfettiş keyifli keyifli güler:

"Salim Bey, kutlarım kardeşim, okulun cennet! Merkeze varınca bir takdirname gönderteceğim..."

Okulu cennet gibi görünce, binden üçü çıkarın, beşi çıkarın!" demez. Salim Bey de arif adam, tarif'e gerek bırakmadan müfettişin altına kaba döşek atar, karısının yaptığı hazırlığı ortaya çıkarır. İki arkadaş gibi birlikte yeyip içmeye otururlar. Bir süre sonra zilzurna sarhoş olup köy içine çıkarlar. Müfettiş köy-

lülere Salim Beyi över. Böyle gerçekten arif bir öğretmene sıkı sarılmalarını öğütler. Ertesi gün de atını başka bir köye doğru sürerdi.

Salim Beyin emeklerini unutamam. Şimdi bunları böyle yazıyorum, kınamak için değil. Yukarıda sözünü ettiğim giz'i araştırıyorum. Nasıl kaldı bizim köyde onca yıl?

Okulun cennet olduğunu yalnız müfettiş söylemezdi. 23 Nisan'larda, 29 Ekim'lerde, bayrakla, Atatürk, İnönü resimleriyle duvarları donatırdı. Törenden sonra köylüleri okula toplardı. Komşular bakar, bakardı: "Bizim günümüzde nerede böyle okumalar? Allah sana uzun ömürler versin! Sen bizim köyden hiç gitme Salim Bey!"

Bu cennet okulda bütün eğitim dayaklı, öğretim tokatlıydı. Böyle olmasını ana babalarımız da isterdi. Bir eski anlayışın kalıntısı olarak, ben okuldan dayak yiyip geldiğim gün anam sevinir, "Dövme dövülmeyince aş olmaz! Hem de dayak cennetten çıkmadır. Hocanın vurduğu yerde gül biter!" derdi.

Köyün öne gelenlerinden sekiz on yandaşı vardı. Onlarla yediği ayrı gitmezdi. Köyde kimin ne olduğunu Salim Beye bunlar anlatırdı.

Bizimse oyuna tutkun olduğumuz yıllar. Bunun burası Allah'ın köyü, el topu, ayak topu ne gezer? Bir çelik biliriz, bir de Uzun Eşek. Bir de Battı Balık... Çelik çok yaygın. Okuldan kurtulduk mu çeliği, çalıyı kapıp köy içine koşardık.

Bir gün Salim Beyin yandaşlarından Gedik: "Atın çelikleri, Salim Beye söylerim!" dedi. Neden atacağız, neden söyleyecek Salim Beye? Ah ferman dinlemez çocuk gönlü! Kimse atmadı. Fıslamacı koşmuş ertesi gün: "Yahu Salim Bey! Bir attılar çeliği, tam benim karının başına! Gözü kör olayazdı! Yasakla bunu! Hem de terbiyesini iyi yap öğrencilerinin. Büyük sözü dinlemeyi bilmez mi bunlar? Bana karşı geldiler!"

Gedik'in gösterdikleri, dizildik tahtanın önüne. Çelikçomağın yasaklandığı hakkındaki kararı dinledik. Sonra avuçlarımıza üçer cetvel yiyip oturduk.

Oyunu severdik. Oyun için dayağı göze alırdık. Dersi neden sevmezdik? Bunlar Salim Beyi düşündürmezdi.

Çatlin Yaşar'ın yediği dayak aklımdan çıkmaz. Bir dayak da ağabeyim yedi 1000'den 5'i çıkaramadığı için. Sarsıntıdan sobaya çarptı, soba devrildi.

Cennet okulda bunlar acı durumlardı. Bu cennette en hafif ceza müzeye kapatılıp öğle ekmeğinden yoksun bırakılmaktı.

Dayaklı eğitimin temeli sağlam atılmış. Bence Salim Bey gibiler bunun erleri oldu. Daha enstitüye gitmeden, öğretmen olmadan öğretmenimi eleştiriyorum. Öğretmenliğe aykırı adamdı.

Köye göre yanı yoktu. Varsıllarla idi işi. Onlarla etli tatlı yer, rakı içerdi. Yoksulların kapısını çalmaz, onlara dönüp bakmazdı.

❀

Müfettiş geleceğine yakın yazısı güzel olanlardan üç kişiyi evine götürür, o yılın ders defterlerini, geçen yılın defterlerine baka baka doldurturdu. Yıllık, günlük planları da bunlara uyacak biçimde yazdırırdı. Değişmez yazman olduğum için ayırdındaydım: Geçen yılın defterleri de önceki yılın defterlerinden gelirdi. Biz defterleri, planları yazarken Emire Hanım birer bardak çay verirdi. Yanına bir şeyler getirirdi.

Duvarda şerbetlik denilen bir oyma vardı. Salim Beyin kitapları orada dururdu. Birazı eski yazılı, birazı yeni yazılı, yirmi kadar kitap hepsi. Eski yazılıların birkaçı aritmetik, geometri kitaplarıydı; bunu sayılardan, çizimlerden anlıyordum. Yeni yazılılarda tarih, coğrafya kitapları. Bunlar okuduğu okulun ders kitapları olmalıydı.

Beş yıl önünde oturduk, başka kitap görmedim evinde. Müze diye ayırdığı küçük odada vardı biraz. Bunları Ankara'dan yollamışlar. Bir dolapta dururdu. Okulu süpürtürken yalnız ben açar bakardım. Bakanlığın çıkardığı İlköğretim dergisi de yollanırdı. Sayfaları açılmadan dururdu orada. Sonra "Alın kap yapın!" diye dağıtırdı.

Renkli çocuk dergileri gelirdi. Şen Çocuğun Dünyası, Özyurt, Afacan... İçim giderdi görünce. "Abone olalım, sürekli gelsin" desek, "Böyle şeylere kafa yormayın, derse çalışın!" diye sustururdu.

Kitaplara, dergilere küs müydü? Ben enstitüye gittim, kitaba, dergiye alıştım. Elimde görürdü. "Ders diye mi okutuyorlar bunları?" diye sordu bir gün... Karnıkara insanlar bizim için söylenti çıkardı: Daha dün keçi güdermişiz; bugün kalkmış Tolstoy'un, Balzac'ın kitaplarını okuyormuşuz! Ne anlarmışız Eflatun'dan, Shakespeare'den? Bunlar bize "komünistlik" aşılamak içinmiş.

Salim Bey böyle demezdi, ama yararsız, bu tür okumaları gereksiz bulurdu. Onun âdetini biliyordum; müfettiş gelince yıllanmış şarap çıkarırdı. Bunu kime anlatabilirdik. Marangoz kesersiz, terzi makassız akla gelir mi? Bizimki kitapsızdı.

Kale Gibi Adam

Analarımız harımlarda sebze tavası hazırlıyor. Baharın güzel günleri. Mayısın beşi gelse, dağılsak. İlkokul bitsin artık! Salim Bey sabahları gürültü patırtı içindeki sınıfa giriyor. Kız oğlan saç saça, baş başa boğuşuyoruz. Yırtılmadık giysi, çizilmedik yüz kalmıyor. Tabanın tozu tavana kalkmış, ortalık savaş alanına dönmüş. Bir gün önüne gelene sille tokat girişti. Oturttu herkesi yerme. Üç soru sordu, iki yanıt aldı, ondan sonra "Dağılın yemeğe! Öğleden sonra çabuk gelin! Gürültü patırtı istemem!" dedi.

Kır Ali'nin kahve yeni açıldı. Salim Bey iki el tavla atmadan gelmez. Dışarısı alabildiğine güzelken biz de içeri girer miyiz? Girip gürültü patırtı etmeden durur muyuz? Gökte güneş. Seririz duvar dibine. Öööf! Salim Bey geledursun. Biz Ahmet, Mehmet, Ali, Veli, Hanife, Havali, Nazmi, Memiş, Hasan, Ümmü Güssün, Ramazan, Şerife... Fal çiçekleri açmıştır. "Ayşe bana gelecek, gelmeyecek, gelecek... Nazmi beni alacak, almayacak, alacak..."

Salim Bey er gelir, geç gelir. Gelmezse bir çocukla haber yollar, dağılırız. Nöbetçiler okulu süpürür. Dersleri soran kim? Sorsalar bile binden beşi çıkarmak alt yanı. İki çocuğu tahtaya kaldırıp haşlamak gibi bir zorluğu var. Bir sağ, bir sol, iki de tokat vurdu mu, düşünde bile derse çalışır hepsi. Uykusunda sayıklar. Ana baba der: "Salim Bey maşallah çok gayretli! İyi sıkıştırıyor, geceleri bile akılları derste!"

Babalarımızdan birkaç kişi, bu arada askerden yeni gelmiş bir delikanlı, Salim Bey Kır Ali'nin kahvede otururken, "Göreviyle ilgilenmiyor, sürekli tavla oynuyor!" diye tutanak tuttu. Salim Beyin temeli sağlam; yandaşları askerden yeni geleni çektiler bir köşeye: "Ulan dulkarı doğurduğu! Anasının donu

kırk yamalı! Sen öğretmene ne karışıyorsun? Memur adama dil uzatanın sonu neye varır bilmiyor musun? Aklını başına topla! Yoksa seni yersiz yurtsuz ederiz!" Yırttılar tutanağı. Ama Garip Hüseyin'e neler olmadı o yıl. Ormanda yakalatıp eşeğini sattırdılar! Körpecik bostanı da yolundu.

Neyse! Bizim günler güzel geçiyor. Analarımız, "Bu çocuklar kunduz oldu, üst baş dayanmıyor!" diye dövünüyor.

Bir gün nasıl olduysa, rahatımız kaçtı. Nereden aklına geldiyse Salim Bey öğrenci helasına uğramış. Yazıdan resimden sıva görünmüyor. Hele kapı tahtaları! Ne yazılar, ne sözler! İstasyon helaları gibi tıpkı: "Kuzum Şerife! Ben Şerife'yi huğda... Ben Emine'yi huğda... Ben Güssün'ü samanlıkta... Ben Güssün'ü derede..."

Kızların helasıyla oğlanların helasını ayıran duvar kerpiç. O da iki yerinden delinmiş. Buyruk çıktı, evik çabuk toplandık. Salim Beyin elinde zincir. Karşısında dikiliyoruz. "Eğer kimin yaptığını söylerseniz sorun yok! Söylemezseniz elimden çekeceğiniz var!"

İki üç çocuk,' "Şerife'yi biz yazdık..." diye çıktı. Öteki "yazarlar belli değil. Salim Bey dişini gıcırdatıyor: "Yahu siz ne utanmaz çocuklarsınız? Döve döve benim ellerim çürüdü ama siz uslanmadınız! Ne olacak böyle? Bir müfettiş gelse, bu durumu görse, ne demez?"

Kır Ali'nin kahveye biraz seyrek gitmeye, bize biraz fazla sopa çekmeye başladı. Gider o tutanak yazanla konuşuruz: "Ne olursun, bir tutanak daha tut, götür hükümete, bu öğretmen bizi öldürecek!" Garip Hüseyin boyun büker: "Sağlam oturmuş yerine! Kıpratmak zor!" der. Ekler: "Kale gibi adam! Yalnız ben değil, kimse yıkamaz!"

Salim Bey yıllarca kıpırdamadı bizim köyden. Takdirname üstüne takdirname aldı. Gerçekten "kale gibi adam"dı. Ama ne zaman Köy Enstitüleri öğretmen yetiştirdi, öğrencileri başına başöğretmen atandı, o zaman kalkıp yola düştü. Gitme kal diyen dostlarını dinlemedi. "Yiyecek ekmek, içecek su bu kadarmış!" diyerek çekti gitti.

Arama

"Müfettiş geliyor, müfettiş geliyor!" dediler.

Her zaman olduğu gibi Kocayaka öğretmeni Ahmet Bey iki çocuk kaçırmış. Müfettiş önce oraya geliyor. Salim Beyin habere nasıl sevindiğini anlatamam.

Silip parlattık her yeri. Ayağımıza takılıp duran sobayı kaldırdık. Örümcekleri aldık. Hela yazılarını bir daha temizledik. Tırnakları kestik. Kitaplara defterlere yeni kap çektik.

Evindeki hazırlık daha büyük. Karısı yazgıları çırptı, camları sildi. Kızlar sabahtan akşama kadar su taşıdı.

Müfettiş Orhan Bey üç gün sonra okulun önünde attan indi. Sarı kafasını alabrus yaptırmış. Boynuna kelebek takmış. Tıslayarak yürüyor. Her adımda bir "Allah'a şükür!" çekiyor. Salim Bey onu içeri götürdükten sonra Bekçi Süleyman: "Çocuklar korkmayın, karnı tok; fazla sıkıştırmaz!" dedi. "Hem o göbek ne yahu? Yarsan otuz okka yağ çıkar! Çok güzel sabun olur bunun yağından!"

Yüreklerimiz küt küt vuruyor. Biraz sonra zil çaldı, sınıfa toplandık. Müfettiş girdi, kalktık ayağa.

"Günaydın çocuklar!"

"Sağoool!"

"Oturun çocuklar!"

Gıcırt gıcut gıcırt! Ayağında yeni pabuçlar. "Bana soracak, bana soracak!" Korkuyoruz. Elleri yelek cebinde. Biraz gelip gitti öyle.

"İyi çalıştınız mı?"

Salim Bey öğütledi: "Bir şey sordu mu, tok tok karşılık verin!" Bir ağızdan gürledik: "Çalıştıık!" Tomtok.

Güldü: "Aferin! Her zaman böyle göreyim sizi!" dedi. Sonra elimizi uzattırdı, tırnağımıza baktı. "Bit durumu nasıl?" diye

sordu. Salim Beye müfettişe bakıp boynunu büktü. Bir gün önceden, "çamaşır değiştirin; ana babanızdan ayrı yatın!" demişti. Gene de kaygılıydı.

"Açın bakalım yakanızı!"

Bir bir baktı yakamıza, koltuk altımıza. Kızların filan içinde çok utandık. Salim Bey de bit yoklaması yapardı. O, kızları ayırır: "Birbirinize bakın!" derdi.

Müfettiş çoğumuzda bit buldu. Salim Beyin yüzü sapsarı. Bana doğru yaklaşırken iyice kızdı müfettiş. Bir öncemde duran Eyup'tan da buldu. Çocuğun ağzına attı biti: "Bir daha iyi temizlen!" dedi. Sıra bana geldiğinde titriyorum. Sordu: "Ne oluyor, hasta mısın?" Karşılık vermedim.

Aradı taradı, koltuk altımın kıvrım yerinden bir tane buldu: "Hem de nasıl bak! Kanını emip şişmiş!"

Baktım, gerçekten gömgök.

"Aç bakalım ağzını!"

Açmadım. "Aç! Niçin açmıyorsun?"

Belli belirsiz bir sesle: "Açmıyorum..." dedim.

"Niçin açmıyorsun?"

"Açmıyorum!"

"Hallah Allaah!" diye bir öğretmene, bir bana baktı.

"O açmasın efendim. Onu geçin..." dedi öğretmen.

Geçti beni. Öbür çocuklara da "Açın!" demedi.

Müfettiş Orhan Bey bir başka gelişinde öğretmenin ezberlettiği *Lozan'dan Bugüne* şiirini okuttu bana. Okuyuşum hoşuna gitti herhal, güldü: "Bit var mı gene?" diye sordu.

"Yok!" dedim.

"İnanayım mı?" diye Salim Beye baktı.

"İnanın temizdir!" dedi o da.

Müfettiş yakamı açtırmadı. Açtırsa gene bulurdu. Çünkü o zamanlar bit kaynıyor köylerde.

Şiir Tutkum

Ak Mehmet'in Ramazan, ablası Şemsi gibi Gönen'e gitti. Okumaya. Türkçe dersinde öğretmen şiir yazmayı göstermiş. İzne gelince anlattı. Hece sayılarından, uyaklardan söz etti. Birkaç örnek gösterdi. Hayran oldum. Hayranlıktan da fazla. Ürperdim. Şiir bir sihir sanki. Ağzından bir şeyler kapmak istedim, kastı kendini. Sordum: "Ramazan biraz açık anlat, nasıl oluyor bu? Şiir nasıl yazılıyor?"

"Yavaş ol! Sen anlayamazsın! Çok zordur! Şiiri anlamak için insanın kafalı, hem de bilgili olması gerek. Sonsuzluk, Mutluluk, Gelecek, Gelenek, Güzellik., hepsini bilmek gerek..."

"Anlat, sana yumurta getireyim!"

"Dedim ya zordur! Anlamazsın. Örneğin ölçü ne, uyak ne? Senin için çok erken daha!"

"İstersen para vereyim!" dedim. Vardı 25 kuruşum. Gönüllü gönülsüz anlattı biraz.

"Bilgisini kıskanıyor!" diye düşündüm. Eve kapanıp kendi kendime yazmaya çalıştım. Yapamadım bir türlü. Ertesi gün yeniden gittim, yeniden rica ettim: "Ne olursun anlat! Sana bütün paramı vereyim. Anlat!.."

İstemeyerek biraz daha anlattı. Gözümü kulağımı dört açıyorum. İçime gerçekten büyü gibi, sihir gibi şeyler doluyor. Mutlaka öğrenmeli, ben de yazmalıyım. Kısa zamanda beynimi, benliğimi sardı. Nereye gitsem, ne yapsam aklımda şiir. Dünyada en güzel uğraş, en yüce beceri şiir. Uyaklı sözler bulup dizelerin sonuna koyuyorum. Dizelerdeki hece sayısını 6+5, 4+4, 4+3 olarak düzenliyorum. Başaracağım diye bıkıp usanmadan uğraşıyorum.

İlk şiirim, ölen öküzümüzün yerine aldığımız Konur Tosun için oldu. Çok seviyoruz onu. Ağabeyim, kardeşlerim yeni to-

sunun çevresinde dönüyor. Evde kaç tane kilim keçe varsa satıp aldık. Sık sık yem, saman veriyor, sırtını tımar ediyoruz. Başını boynunu okşuyoruz. Aramızda onu sevme yarışına girmiş gibiyiz. Bundan iyi fırsat olur mu? Bir şiir yazarak kardeşlerim arasında yarışı kazanmalıyım. İlk dizeleri şöyleydi:

Yüz kırk liradır değerin
Seni her yerde överim

Koşup anamgile okudum. Katıla katıla güldüler:

"Âşık Veysel mi olacaksın? Pazarlarda dolaşıp destancılık mı yapacaksın?"

Ulus gazetesi geliyor köye. İçinden "Yurt" diye bir ek çıkıyor. Gök Veli enişteden isteyip alıyorum. Yurt ozanlarının yazdığı koşmalar yayımlanıyor. Bunları ezberlemeye başladım. Onlar gibi yazıyorum. Bir deftere geçiriyorum yazdıklarımı. Nereye gitti o defter, nasıl yitti, yoksa yandı kül mü oldu? Bilmiyorum.

Bir *Akçaköy Güzellemesi* yazdım, ona da güldüler.

Köyümüzün muhtarı için yazdım bir tane. Bir taşlamaydı bu.

Bir tane de durmadan at koşturan, köy içinde tak tak tak tabanca atan Erle karakol çavuşu için yazdım.

Köy okulunun son sınıfındayım. Yetenekli, hem de çalışkan bir çocuğum. Bir gün kaymakam geldi. Yanında sözümü etmiş öğretmen. Beşi bitirince Gönen'e gideceğimi söylemiş. Neden gerek gördüyse, şiir yazdığımı da eklemiş. Akşam yemek yerken, "Çağırın şunu bir görelim!" demiş.

Bekçi gelip çağırdı. Gittim. Daha sofra kalkmamış. Rakı içiyorlar. Yukarıda bir lüks lambası. Cennet halam soğuyan mezeleri ısıtıyor. Öbür bekçi sahanları getirip götürüyor. Yüzbaşı, tapucu, nüfusçu, muhtar, öğretmen, hepsi sofrada. "İçelim efendim, tat alalım dünyadan!" diyorlar.

Kaymakam, beni tepeden tırnağa süzdü. "Gel bakalım!" diyerek kolumdan çekti, oturttu yanına.

"Ne iş yapar baban?"

"Babam öldü efendim."

"İyi çalışıyor musun derslere?"

"Çalışıyorum efendim."

"Birkaç soru sorsam bilir misin?"

"Gördüğüm derslerse bilirim."

"Söyle bakalım, Roma İmparatorluğu ne zaman ikiye bölündü?"

Onu bilmeyecek ne var? Verdim yanıtını.

"Peki Atatürk ne zaman doğdu?"

Verdim bunun da yanıtını.

"Cumhuriyet ne zaman kuruldu?"

Verdim yanıtını.

Birkaç kez üst üste "Aferin!" çekti.

"Şiir de yazıyormuşsun ha?"

"Yazıyorum efendim."

"Okur musun birkaç?"

"Defterim yanımda değil, getireyim efendim."

Omzuma vurdu: "Git getir!"

Bir solukta köy içini geçip, eve geldim. Aldım defteri. Karanlık sokaklarda düşerim şaşarım demeyip koştum. Döndüm yukarı, Gök Veli enişte babamı anlatıyor: "Şimdi sağ olup görecekti! Çok istiyordu okutmayı, çok hevesliydi efendim..."

"Eee okusun gene! Okullar var!"

"Kolay mı efendim?"

"Ne demek kolay mı?"

"Durumları yoksul..."

"Neyse!" dedi kaymakam. Bana döndü: "Oku birkaç!"

Önce *Akçaköy Güzellemesi*'ni, sonra *Köyümün Bacaları*'nı, sonra *Konur Tosun*'u okudum. Dinliyor, kafasını sallıyor. Arada "aferin, güzel, bravo" diyor. "Bayâ yakıştırıyorsun! Yalnız bak, bunları kitaplardan aşırmıyorsun değil mi? Şiir yazmak zordur!"

"Hayır, asla efendim..."

"Öyleyse bir daha aferin!"

Defterimi alıp karıştırdı: "Yazın da güzel, aferin!"

Derken muhtar ile karakol çavuşu üstüne yazdıklarımı bulmasın mı? Elimde olmadan titredim. Birden sesini alçalttı, içinden okudu. Katıla katıla güldü. "Aferin, çok aferin!" dedi.

Muhtar Gök Veli öksürdü: "Tahir'in şiirleri güzel efendim. Ama içkimiz de güzel! Haydin birer yudum daha alalım!"

Birer yudum daha aldılar. Mezelerden aldılar. Bir sessizlik oldu. Daldı kaymakam. Gene bir sessizlik...

"Bu çocuğu okutacaksınız muhtar! Giderlerini köy sandığından karşılayıp okutacaksınız! Ik mık anlamam, o-ku-ta-caksınız!"

"Akçaköy yapar efendim!" dedi nüfusçu.

"Yapar!" dedi tapucu.

"Zorunlu yapacaksınız!" dedi kaymakam.

Muhtarı, üyeleri sıkıştıra sıkıştıra, bana hemen oracıkta köy sandığından 50 lira verdirdi. Ohoo, dünya para! Muhtar, "Efendim, Tahir yabancımız değil, sonra veririm!" diyecek oldu, hiç dinlemedi. Köyün Karar Defterine de yazdırdı. Muhtarın, üyelerin mühürlerini bastırdı. Kendi de altını onayladı. Kaşla göz arasında çıkartıp parayı verdirdi.

Mahcupluktan ne diyeceğimi bilmiyorum. Aynı zamanda sevinçten, mutluluktan uçuyorum. Öksüz gönlüm nicedir bu duygulardan yoksundu; çok çok iyi oldu.

Parayı getirip anamın önüne koydum.

"Geri alırlar bunu!" diye günlerce bozdurtmadı. Öğretmene gidip sordu. O da "Ankara gelse alamaz. Altında kaymakamın onayı var. Ama siz harcamayın gene. Kayaköy'e nüfus göçürürken gerekebilir!" dedi.

Şiir yazmak her zaman olağanüstü göründü bana. Köylülerim de öyle görüyor. Önce Akçaköy'de, sonra çevrede ünüm yürümeye başladı. Artık istesem de bırakamazdım. Vazgeçilmesi olanaksız bir tutkuya kaptırdım kendimi. Fırsat buldukça yazıyorum.

Küçük Öğretmen

Okumam henüz bir umut. Önümde tek olanak Isparta'nın Gönen köyündeki enstitüsü! Beni beğenip alırsa o da...

Bir söz dolaşıyor: "Gönen'de okuyanlar kendi köyüne öğretmen oluyor. Bizim köyden giden beş oldu. Okulumuza iki, bilemedin üç öğretmen yeter. Öbürleri nereye yerleşecek?" Evet, okuyup çıkınca ben nereye yerleşeceğim? "Akçaköy'den öğrenci alamayız artık!" diyecekler bir gün.

Bir büyük sorunun önündeydim. Bunu da beğenmeyip eleştirdiğim öğretmen çözecek. Yüklerinden bıktım. Her cumartesi bir dağ köyüne gidiyoruz. Boş kaldığımız yok. Köy bütçeleri, devlet payı cetvelleri, karar defterleri, nüfus yazım listeleri, mal sayım listeleri, aylık, yıllık harcamalar, bilançolar... Her birinden üçer eş yazıyorum. Kopya kâğıdı kıt. Elindekileri kendi yazacağı yazılar için saklıyor. Parmaklarım nasır bağladı. Dosyaları, cetvelleri, mürekkep hokkasını alıp bize getiriyorum. Onun evinde yazmama karısı kızıyor. Bizde masa yok. Işık yok. Çıra yakıyoruz ocakta. Bol çıra yok. İkindin okuldan dönünce, gün ışığı gitmeden, kapının önüne kapanıyorum. O zaman kardeşlerim kızıyor. Hayvana horoza yardım etmeliyim. Ahırı küremeliyim. Üstelik köyün sığırını güdüyoruz. Mutlaka bir ucundan tutmalıyım. Gel bizim öğretmene anlat! Anlayacağına inansam da anlatamam. Gönen'e alınmam zora sardı. Kime söz geçer? Kim bizi tanır?

Bir gün İğdir'den dönüyoruz. Çok yağmur yağdı. Sel sele gitti. Sel olmayan yerler çamur. Sırtımdakiler ıslanmış. Bereket, bizim burada yağmur yağar, sonra güneş açar. Açınca kurutur. Öğretmenin pabuçları, paçaları battı. İğdir çayının bir yerinde durduk. Pantolonu çıkardı. Yıkadık birlikte. Pabuçlarını bana verdi. Yıkadım. Kısa iç donuyla gitti, bir kayanın dibinde sigara

içti. Kırların ortasında durumu acayip. Bir ateş yaktım. Pantolonunu kuruttum. Biraz hoşnut kaldı hizmetimden. O zaman elimi yüzüme alıp ilkokuldan sonra kesin olarak hangi okula gidebileceğimi sordum. Yoksulluğun içinde bir tek umarım var, o da okumak.

"Gönen'e gideceksin, niçin soruyorsun?" dedi.

"Gönen beni almaz, çok gitti bizim köyden!"

Gözlerini kurnaz kurnaz kırptı: "Sorun değil! Seni hiç öğrenci olmayan bir köyden göstereceğiz! O zaman alır!"

İğdir'den Gönen'de öğrenci yok. Bu dediğini, gittiğimiz köylerin muhtarlarıyla konuşarak kendisi yapabilir. Ama hükümet ayırdına varırsa kötü olmaz mı?

"Bunun için sizi başka köye göçmüş gösteririz. Kâğıt üzerinde bir göç yaparsınız. Çok çok birkaç kez ilçeye inip çıkarsınız. Bütün aile göçmüş görünürsünüz. İğdir muhtarıyla konuşurum. Olmazsa başka bir köy buluruz, korkma. Sen beni anlayamadın daha! Kıyımcı değilim ben. Anana ceza yazdırdım ama haklıydım. Seni kaçırdı. Kızarım ona. Aynı zamanda acırım. İyilik etmeyi severim, hem de bilirim. Kız kardeşlerinin ikisi okula gelmedi; bir şey demedim. Oysa diyebilirdim. Acıdım anana. Korkma, sana yardım ederim; bunun için hükümete yalan da söylerim!"

Yüklesin yükleyebildiği kadar! Bundan sonra sesimi çıkarmadan her yazısını yazarım. Okulun yönetimi zor gerçi. Erkenden git, kapıları aç. Kendisi geç kalkar. Saat onda bulunur gelir. Köyden, komşu köylerden arkadaşlarıyla içer, eğlenir. Her gün birine çağrılı olur. Komşu Armut köyünün beyi Şekip gelir. Yaylılarla Yarışlı'nın, Manca'nın beyleri gelir. Büyük sofralar kurulur. Şölen bitince yaylı ile getirip evine bırakırlar. Sızmışsa, üstüne kilim atarlar; içtiği yerde uyur. Ertesi gün gelir. Pazartesi "Korkma Sönmez"i söyletir, çocukları içeri alırım.

Türk'üm, doğruyum, çalışkanım!
Yasam küçüklerimi korumak,
Büyüklerimi saymaktır.
Ülküm yükselmek, ileri gitmektir;
Yurdumu, ulusumu özümden çok sevmektir.
Varlığım Türk varlığına armağan olsun!

Öğrencilere bu andı söyletirim. Sonra geçerim karatahtanın başına. Hepsinin beni dinlemesi zorunlu. Öğretmene söylesem, kimmiş dinlemeyen diye sorar. Onu odasına çeker, kulağı civrişik, yüzü kıpkırmızı, ağzı burnu kanayarak geri gelir. O beni sıkar, ben arkadaşlarımı sıkarım. Kendiliğinden böyle bir düzen kuruldu. Daha ilkokul öğrencisiyken ders verebildiğim için azıcık gurur duyarım. Odasına gidip saate bakarım. Öğle oldu mu yemek paydosu veririm, ikindi oldu mu gelmesini beklerim; gelmezse temizlik nöbetçilerini ayırır paydos çekerim.

Kimi zaman kendimi öğretmen gibi duyumsarım. Sesimi kabartır, öhhoo diyerek öksürürüm. Köyümüzün çocuklarına yüksekten bakarım. Aklım sıra kendime göre yöntemlerim var. Sığır güderken türlü huyu olan mallara nasıl egemen oluyorsam, ders verirken çocuklara da öyle söz geçiririm. Özellikle temizlik nöbetçilerini çalıştırmada ustalaştım. "Pencereleri açın! Sıraları çekin! Durmayın, yerlere su serpin! sonra usul usul çalın süpürgeyi! Sırayla bu iş; herkes nasıl yapıyorsa siz de yapın!"

Hela temizliğini, bahçe temizliğini asla unutmam.

Şehir okullarında aylıklı işgörenler var; burası köy okulu.

Buyruğumu verip öğretmen odasına, yada müze denilen küçük odaya geçerim. Açar bir kitap, okurum. Dönüp gelip denetlerim. İyi yapmışlarsa aferin çekerim. Karatahtaları sildirir, sıraları dizdirir, pencereleri kapattırıp sobaların küllerini döktürürüm. Ertesi güne odun, çıra hazırlatır, "İyi çalıştınız! Haydin şimdi evinize!" derim.

Sığır sürüsünde nasıl yeğe'ler, büğelekli'ler var, bunlar beni uğraştırırsa, öğrenciler içinde de öyle huysuzlar var, beni uğraştırır. Eski muhtarın Ahmet ile Ayşeli bunların başında gelir. Ayşeli çok şımarık. Ekin arasına mal katmak yasak; babası hâlâ muhtar gibi o katar. Bekçi yakalayınca, "Ben Kara Mahmut'un kızıyım, ayrıyım!" der. Bekçinin eli ayağına dolaşır, ne yapacağını şaşırır. Eski muhtarın kızına sözünü dinletemezse, ötekilere hiç dinletemez. Okulda da beni şaşırtmaktır aklı düşüncesi. O da, Ahmet de, derste, temizlikte ayrıcalık ister. Ödevine bakarım, yapmamış. Tahtaya kaldırıp soru sorarım, yanıtlamaz. "Sessiz olun, gürültüyü kesin!" derim, ikisi de kesmez. Hele temizliğe hiç mi hiç kalmak istemezler. Onlara söz geçiremezsem

ötekilere de geçiremem diye düşünürüm. Ne yapıp edip bu direnci kırmalıyım. Bir gün Ahmet'i süpürge sapıyla dövdüm. "Senin eski muhtar oğlu olman beni ırgalamaz! Burası okul! Ben de öğretmen görevlisiyim! Kendine gel! Bir daha direnirsen daha beter döverim! Haydi yallah!" diye gürledim. Burhaniye dönüşü dayımdan aldıklarımı nasıl kardeşlerime sattımsa, öğretmenden aldıklarımı da şimdi köyümün çocuklarına satıyorum.

Eski muhtar küplere binmiş. Gitmiş Salim Beye: "Bir dulkarı çocuğu benim oğlumu dövemez!" O da hak vermiş: "Asla dövemez! Sen üzülme, ben terbiyesini yaparım!" Bana bir şey demedi.

İki gün mü ne geçti. Eve ekmek yemeğe geldim. Yeniden okula dönüyorum. Köy içindeki eski okul yıkılmadı daha. Kara Mahmut oraya sinmiş. Ben geçerken çıkıverdi. Elinde palaska. Vur ha vur! O da beni dövdü evire çevire. Muhtarlığı gününde olduğu gibi karşısında kimsenin diklenmesini istemiyor. Vurdu pat küt! Etlerim morardı, dudaklarım şişti. Gidip öğretmene söyledim. O da akşam Kara Mahmut'un evine gidip rakı içti. Bu haksızlığı yutup geçmek istemedim. Ağlayarak anama söyledim: "Böyle olacaksa bırakacağım küçük öğretmenliği!"

Beni sabırla dinledi: "Dur bakalım! Daha dünyada ne haksızlıklar göreceksin! Neye demişler, it iti ısırmaz! Sen de o kadar candan sarılmayıver onun işine! Ağı çivi, beşi bitirmeye bak. Çok kalmadı şurada. Hem de kafanı çalıştır; yapabildiğin kadar yap! İnce eleyip sık dokuma! Kendi sorumluluğun değil alt ucu!" diye yatıştırdı beni.

En az bir saat sürer okulun temizliği. Bitince öğrencileri gönderirim. Kendim müzeye yeniden girerim. Oradaki otuz kırk kitabı, bir küçük ansiklopediyi, dergi dermesini karıştırırım. Kimi zaman bir saat, kimi zaman iki saat okurum, okurum. Enstitüde gerekli olacağını sandığım bilgileri deftere yazarım. Kimi zaman alır bunları eve getiririm. Öğretmen 15-20 gün hiç ayırdına varmaz. Antolojiye benzer kitaplar var. Ankara'da şiir, öykü yarışmaları yapılmış, derece alanların yaşamları, resimleri, yapıtları küçük kitaplarda toplanmış. Döner döner okurum. "Böyle yarışmalar gene açılsa, katılıp ben de derece alsam, resmim, yaşamım basılsa, ben de tanınsam" diye düşünürüm. Kitaplarla

geçen saatlerin tadına doyamam. Akşam sığır hergele dönerken gelirim okuldan eve. Bayram gibi tatlı günler. Anam "Nerede kaldın?" diye sormaz ya, kardeşlerim yüzlerini karartır. "Öğretmen birçok yazı verdi, ancak şimdi bitirdim! Yazmayıp ne yapayım? Gönen'e gidebilmem için zorunlu bu. Yoksa kalırım ortada!" Böyle der gibi bakarım yüzlerine.

Bir gün jandarmalar mahkemeden bir yazı getirdi anama. Okudum anlayamadım. Bir daha, bir daha okudum. "Ana sana ceza kesmişler!" diye kekeledim.

"Ne cezası?"

"Bilmiyorum; 16.40 yazıyor..."

"Abuuv! Nereden buluruz onca parayı? Neden kesmişler?"

"Bir yasaya mu-ha-le-fet-ten..."

"Hangi yasaya mu-ha-le-fet-ten?"

"Burada yalnız numarası var, anlaşılmıyor!"

Aldı yazıyı, koştu öğretmenin evine. Bana "Sen de gel!" dedi giderken. Koştum ardından. Yemektelermiş. Titreye titreye bekledik. Acaba cezaevine girmek de var mı?

"Hayrola Elifçe?"

Öğretmenin karşısında birden dili tutuldu:

"İyilik." dedi usulca, sustu. O söylemeden ben söylemeyi uygun bulmadım. Sonunda öğretmen bir daha sordu. Ben de gelen yazıyı uzattım. Alıp okudu: "Haa şu!" dedi. "Tahir'i kaçırmıştın ya. Burhaniye'ye atmıştın ya kardeşinin yanına. En iyi öğrencimi kaçırdın diye çok kızmıştım sana. Hâlâ da kızarım. Gene az ceza kesmiş Arap Yargıç. 25.40 kesebilirdi. Üç ay cezaevi ekleyebilirdi..."

Üstünden dağ kalkmış gibi derin bir "Oooh!" çekti anam.

Öğretmen sigara yaktı: "Bu iş kapandı sanıyordum, demek kapanmamış. Haberim olsa söylerdim Arap Yargıç'a. Ödeyeceksiniz artık. İtiraz, temyiz deseniz, bu kadar daha ödersiniz..." Kâğıdı yeniden inceledi: "Mahkeme giderleriyle birlikte 16 lira 40 kuruş!"

"Öderiz..." dedi anam. "Başa gelen çekilir!"

"Dedim ya, kızmıştım o zaman! Sonunda Tahir'in böyle olacağını bilsem vermezdim mahkemeye. Vermiş bulundum. Siz de büyük hata ettiniz. Gene şükredin, az kesmiş!"

Arap Yargıç derlerdi. Cumhuriyet'ten önce Libya'dan gelmiş. Böyle ünlü. Yıllardır bizim ilçede. Anam sırtının çocuğuyla üç kez çıkmış karşısına. Yalvarıp ağlamış. Güya acımış, "Ama yasa böyle, ne yapayım?" demiş.

O zaman ilçede Arap Kızı Sultan var. Belki o da Libya'dan geldi. Hem gidip yargıca söylesin hem akşam evinde yatırsın diye anam orta gitmiş. Han parası, otel parası vermek ağır geldiği için herkes bir tanıdığının yanına inerdi. Sultan söyleyince, "Peki hatırın için kurutacağım!" demiş. Ama kurutmamış.

"Az yazmış az! Şükredin! İki ay içinde ödenmesi gerekir; dikkat edin!"

Eve dönerken, "öderiz!" diyordu.

Nasıl ödeyeceğiz? Orak günlüğü 20 kuruş. En iyi orakçıya 25 veriyorlar. 16.40'ı ödeyebilmek için kaç gün gitmek gerekecek? Hemen bir bölme işlemi yaptım: 82 gün! İki kişi gidersek 41 gün. Bunu anlattım anama.

"Görüyorsun az cezayı değil mi Küçük Öğretmen?"

Adım "Küçük Öğretmen" ama öğretmen kadar iş yapıyorum. Gene de suçlu suçlu eğdim başımı. Bu ceza benim yüzümden ödenecek.

Baharın ağzı... Afyon otuna gidiliyor... Onun günlüğü 15 kuruş. Ah okuldan izin verse, ben de gidebilsem. Çalışır çabalarım, biraz katkım olur. İzin istemek için öğretmenin yanına gittim, ama söyleyemedim. "Anam gidip söylesin" diye düşündüm. Gitti; o da öğretmengile varmadan, yoldan dönmüş.

"Acaba Tahir hasta diye haber yollasak olmaz mı? Yok; eve bakmaya gelir! Gelmez ama geleceği tutar! Birini yollar baktırır. O zaman temelli kötü olur. En iyisi anam gitsin afyon otuna. Odun kalıversin..." Ağabeyim attı bu öneriyi ortaya. Öyle yaptık. Anam hafta boyu gitti geldi. Beli kopa kopa... Ücretlerini topladı sonunda. Saydık baktık: 105 kuruş. Yüz kuruş da bende var. Kimi zaman köylerden dönerken çıkarır bir 25'lik verirdi. Biriktirdim. Toplam tutar 205 kuruşumuz oluyor. Ne yapsak yetmez. Belki bir mal satacağız. Arap Yargıç'ın kestiği cezayı güz gelmeden ödeyeceğiz.

Birinden borç alalım desek, kim verir? Başını çevirip bana soruyor: "Ne yapalım Küçük Öğretmen?"

Yerin dibine batıyorum, yanıt bulamıyorum.

O sırada kaymakam Ali Akarsu geldi işte. Köy sandığından 50 lira verdirdi. Yaşamda ilk ödülüm yada ilk başarım! O parayla anamın omzuna benim yüzümden binen cezayı ödeyebiliyoruz diye pek sevindim. Bir büyük coşkunlukla koştum eve. Atıldım kucağına. Daha anlatmayı bitirmeden aldığım parayı verdim. İnanamadı önce: "Ben o Kurul'u bilmez miyim? Kaymakam gidince geri alır! Çok para! Köylü ayaklanır duyunca. Ah nerelere gitsek, ne yapsak?" Soruyor: "Öğretmen mi dedi bu para verilsin, yoksa kaymakam mı?"

"Kaymakam!"

Ağabeyim araya girdi: "Kaymakam dediyse kimse geri alamaz. Kaymakam ilçenin başı. Muhtar onun buyruğunda..."

"Buyruğunda, ama bu öğretmen tilki; kaymakam da kurt belki! Sütünü mü pişirdik? Sarhoşken söylemişim! der..."

Ertesi gün öğleye doğru çağırdı öğretmen yanına. Sordu parayı ne yaptım? "Anama verdim." dedim. "Sakın harcamasın! Nüfus göçü yaptırırken gerekebilir. Söyle bir yere saklasın..."

"On altı lira 40 kuruşunu cezaya vereceğiz, üstünü saklarız..." dedim. Böylece ceza konusunu bir daha anımsatmış oldum.

"Kalan da epey paradır, harcamayın!" dedi.

Ne yapıp edip geri alacaklarından o da korkuyor herhal. Bir aydan uzun sımsıkı tuttuk parayı. Muhtar bize akraba düştüğü halde, köylü sıkıştırır, o da geri ister diye korkmamız sürdü. "Gün çarığı sıkar, çarık ayağı! Kendine kalsa Gök Veli kalleşlik yapmaz!" diyor anam.

Bir gün köy içinde gezinirken bize doğrulttu adımlarını. "İnşallah hayra geliyor şu!" diye yüreği hopladı anamın. Ben de 50 lirayı düşündüm. Geldi oturdu, hatır sordu. Kaymakamın beni beğenmesine sevinmiş. Yazdığım şiirleri, verdiğim yanıtları övdü. Kendi için yazdığımı bile beğenmiş. "O paraya gelincee: Az bile senin gibi çocuğa! Ama ne yapalım, elde olan bu kadar! Taş taşı yiyor köyde. Yok para. Birkaç kişi gerçi biraz kıskandı. Falana filana da verilseydi, onlar da yoksul, dediler. Ben de: Yoksul olmaya herkes yoksul. Şiir yazmalı Tahir gibi. Kaymakamın gözüne girmeli. Köy sandığı her yoksula veremez,

dedim. İyi demişim değil mi, Elifçe?" Kendi sordu, kendi yanıtladı. Belki coşkun bir günüydü. Mevlüt dayımın yaptığı sazı aldı, çaldı biraz, sonra kalkıp gitti. Babam öleli uğramıyordu. Duymuyorduk sazının sesini. Yanık yanık çaldı.

Böylece, Arap Yargıç'ın kestiği cezayı da karşılayan 50 liranın bizde kalması kesinleşti.

Okul tatiline yakın öğretmen, aşağıdaki Kayaköy'e nüfus göçü yapacağımızı söyledi, Kayaköy ağaların köyü. Altı ev. Köy sayılmaz ama mühürü var. Ağaların gücüyle "köy" olmuş. Bir yerde rakı içilirken sözüm geçmiş. Öğretmen İğdir'e nüfus göçü yaptırıp beni Gönen'e yollayacağını söylemiş. Necip Ağa: "Niçin bizim köye yaptırmıyorsun? Bizim köye yaptır! Hem biraz kalabalık görünelim hem okuyup çıkınca öğretmenimiz olsun!" demiş. Hükümet mühürü geri alıp Kayaköy'ü 20 dakika ötedeki Alanköy'e bağlamak istiyor. Biz göçersek yedi nüfus kazanacak. Koltuğunun altında bir "yarımlık"la Nüfusçu Osman'a gitmiş. Nüfus göçü için ne yapılıp edilecek, sormuş. Bizim ağızımızdan dilekçe yazdırmış. Cetvel doldurtmuş. Gelmiş köye. Anamı çağırtmış. Dilekçeye parmak bastırmış. Ondan sonrasına karışmadık. Görülecekleri Necip Ağa gördü. "Kayaköylü" olduk. Akçaköy'den salma salınmıyor Kayaköylüyüz diye. Kayaköy salmıyor, yoksuluz diye.

Bir gün sığırdayım; öğretmen çıkıp bize gelmiş:

"Göster Tahir'in kitapları nerede? Arama yapacağım!"

Anamın yüreği harp etmiş, sandığı göstermiş. Kucaklayıp çulun üstüne devirmiş içindekileri. "Şunlar, şunlar..." diye, müze'den aldığım kitapları ayırmış. "Demirbaş bunlar. Yarın devir teslim'de sorarlar! Kesemden mi ödeyeyim? Götürüp yerine koymam gerek! Ben güvenip anahtar veriyorum, o demirbaşı eve taşıyor!"

Akşam geldim, felaketi söyledi anam. Sordu: "Neden yaptın tosun oğlum?"

Biliyor muyum neden yaptım? Ne yanıt vereyim anama? "Okuyup geri götürecektim..." dedim.

"Haber verip getireydin a kuzum!"

"Vermezdi! Haberi olmadan getirdim. Gene haberi olmadan koyacaktım. Bilgi almak için bunları okumam gerek..."

Ağabeyim arka çıktı: "Getirdiyse yemedi ya! Devlet okunsun diye yollar onları, dolaba kitlensin diye değil! Müzede duruyor, kim okuyor? Bari Tahir okusun..."

"Biliyorum oğlum, götürüp koyacaktın! Biliyorum devletin kitapları! Ama Gönen'e yazılasıya kadar zıt gitmesin..."

"Küçük Öğretmen"liğin ağır yüklerini taşırken yorulduğum, sabrımın sınırına geldiğim oluyor. Kahveden okula dönerken yada evinden çıkıp yürürken, sınıftaki gürültüleri duyuyor. Yetkilerim tam ama eski muhtarın oğluyla kızına söz geçiremiyorum. Öğretmenin kendi oğlu da gürültücü. Dinlemiyor beni. "Kim olursa olsun yaz, cezasını vereceğim!" diyor. Yazamıyorum. Anam, "Yazma! Fıslamacılık iyi değil! Hem de köylülerimiz zıt olur, aman oğlum!" diyor, yazmıyorum. O zaman da öğretmen bağırıyor. Birinde kulaklarımı uzun uzun çekti. Başka bir nedenle hıncı var da dövüyor gibiydi. Haa, ille fıslamalıyım istiyor demek! Hayır fıslamayacağım. Anam fıslama diyor. Belki eski muhtarın oğlunu, kızını fıslarım. Belki kendi oğlunu... Eski muhtarın oğlunu kızını döverse öcümü almış olurum. Ümit'i dövmez. Ben gürültücüleri söylemiş, görevimi yapmış olurum.

Bir gün bu düşündüklerimi aşan bir gelişme oldu. Geç zaman gelip sınıfta biraz gezindi, sonra odasına çekilip bir şeyler yazmaya başladı. Beş sınıf bir arada ders yapıyorum. Sınıfların birine ders verirken, ötekilere ödev veriyorum. "Şuradan şuraya kadar okuyun, şuradan şuraya kadar alıştırmaları yapın, problemleri çözün!" Kimi çocuk yapıp bitiriyor, kimi söylediğim alıştırmaları ciddi bulmuyor. Boğuşuyor, gürültüyü göğe çıkarıyor. Ümit de başı çekenlerden. Birden yerimden kalkıp kapıya gittim. Amacım, varıp öğretmene söyleyecek gibi yaparak onu korkutmak. Açtım kapıyı durdum. Odası üç metre ötede. Sınıfa doğru bağırdım:

"Ümit yapma! Şımarma Ümiiit! Babana söylerim!"

Birden kapı açıldı. Allak bullak bir yüzle çıktı öğretmen. "Çekil!" dedi önüme gelince. Çekildim zorunlu. Daldı içeri. Bir anda sus pus oldu beş sınıfın hepsi. Hem de buz gibi bir soğukluk. Parmağını uzattı oğluna: "Gel çabbuk!"

Hatamı anladım ama iş işten geçti.

Ümit babasının önüne geldi, durdu iki metre kala.

"Yaklaş yaklaş!"

Yaklaştı Ümit, bir buçuk metre kaldı ara.

"Yaklaş iyicee!"

Yaklaştı, yarım metre kaldı.

"Şak şak!" etti iki kez. Sendeledi çocuk. Yıkılacakken tuttu. İki daha. Sonra iki daha. Bileklerini kırıp vuruyor. Yıkıldı Ümit. Bu kez pabucunun burnuyla kıçını, belini tekmeledi. Gözünden yeşil yaşlar iniyor. "Yeter baba, yapmayacağım bir daha! Yapmayacağım vurma!" Yalvarıyor. Dinlemedi. Tuttu yakasından, vurdu vurdu. Mutlaka öfkeli bir günüydü. Belki gene bir tutanak tutuldu hakkında; içeride savunmasını hazırlıyor. Böyle ciddi bir anda, öteki çocukların önü sıra, oğlu tutmuş gürültü ediyor. Ben de kapıya varıp, "Yapma Ümit, babana söylerim!" diyorum! Kanı başına çıktı duyar duymaz. Eli ayağı zangır zangır titriyor.

Durmadan yalvarıyor Ümit. Etkisi olmuyor. Ölse ondan iyi. Yalnız dayak yemekle kalmıyor, mahcupluktan yere batıyor.

Sonunda dönüp odasına gitti. Öğrenciler ne yapacağını bilmeden susuyor. Ümit bir süre yerine oturmadı. Yalnız benim değil, kimsenin yüzüne bakmıyor. Paydosa kadar kimseden ses çıkmadı. Ders yapayım diyorum, dilim oynamıyor. Birbirini tutmayan sözler söylüyorum. Küçük sınıflara çarpım cetveli soruyorum. İki kere iki dört, iki kere üç altı. Sorduğum çocuk söylüyor ama onun da, benim de başlarımız bir uğultunun içinde, anlamıyoruz.

Paydos zamanı geçti. Armut'tan, Küçük Çardak'tan gelenler gitmek istiyor. Karar veremiyorum. Odasına girip sormaya cesaret edemiyorum. Göküş Ali: "Bize izin ver, gidelim..." dedi. "Temizlik nöbetçileri kalsın, ötekiler gitsin!"

Başkaldırı gibi bağırdım birden: "Paydoos!"

Sesime karşılık sınıflar da bağırdı: "Sağoool!"

"Oh beee!" dedim içimden.

"Eski muhtarınkileri soktum temizlik nöbetine. Kuzu kuzu kaldılar. Sözümü dinlemezlerse başlarına geleceği anladılar.

Temizlik biterken tam, koltuğunun altında bir dosya, kapıya durdu: "Kendi kendine paydos mu ettin?"

"Evet..."

Bir süre durdu. Dişleriyle alt dudağını, üst dudağını ısırdı: "Kime sordun?"

Haha haha diye güldüm içimden: "Eskiden kime soruyordum?" Gene de ezdim sesimi, alttan aldım: "Önemli bir yazı yazıyorsunuz, rahatsız etmek uygun olmaz diye düşündüm..."

Sanki Ümit'i dövdüğü kadar da beni dövmeye karar vermişti. Sesimi çok iyi ayarladım; hem saygılı hem dokundurucu: "Görevinin başında durmuyorsun! İşleri bana yıkıyorsun! Bir gün sorsam beş gün soramıyorum sana. Bildiğim gibi yapıyorum. Bugün de öyle yaptım, ne kızıyorsun? Kızacak adam, görevinin başında durur, her işi kendi düşündüğü gibi yapar!" Düşündü, yavaşça iyiye döndü yüzü: "Peki!" dedi.

O gün kendimi dayaktan kurtardım. Ama neye yarar? Ümit'i dövdürdüm. Bu hatamı uzun süre düşündüm. Belki bilinçaltımda birikmiş hınç vardı. Yanlışlıkla bunu oğluna yönelttim. Bugün bile içim sızlar.

Nice sonra anladım, öğretmen olabilmek, hele iyi öğretmen olabilmek zordur. Bu zorluğu yenemeyenler, çat çutla çözmeye çalışır sorunları. Bu yüzden yaşamboyu "küçük öğretmen" kalırlar.

Havalı

İlkokul dörtte bir sırada oturduk. Yetimdik ikimiz de. Birbirimize yalnız bundan ötürü mü yakındık? "Usul boylu bir kız olacak" derlerdi. Olmuştu.

Arada dikilir bakarım. O da bana bakmıyor mu? Bir ateş basar yüzünü. Ne yapacağını şaşırır, belli belirsiz güler. Ben on dördündeyim, o on üçünde. On dördündeki oğlana sevi basar da, on üçündeki kıza basmaz mı; basmıştı.

Elimi eline değdirmedim, ama sürekli birlikte olmak istedim. Öğretmen kahveden gelmezdi de, dersleri ben verirdim ya. Paydos eder, nöbetçileri ayırır, süpürtürdüm ya. Ona "Eve gidip ne yapacaksın? Otur köşede yazını yaz." derdim. "Olur." derdi usulca. Onların ev de kalabalık, rahat çalışamaz. Defterini açar, burnunu çeke çeke yazardı. Bilmediği yer olunca bana bakardı. "Söyle ne var?" dedim mi, kafasını yoklar, aranırdı; sorusu uçup gitmiş! Geçten geç önündeki sayfayı gösterir: "Nasıl, güzel mi yazım?" Ölürdüm. Alır sözcük sözcük incelerdim. Eksik, yanlış yazmışsa düzeltmek isterdim. Bulamazdım bir eksik, yanlış. "Pek güzel yazmışın!" derdim. "Ama senin kadar değil!" diye gülerdi. "Benden güzel yazıyorsun!" derdim. Elini yumruk yapıp böğrüme vururdu. Bu kadarcıktı yapabildiği yaramazlık. Bunu yaptığına da utanırdı.

Elimi sürüp saçını okşamak isterdim. Burnumu yüzüne yaklaştırıp kokusunu duymak isterdim. Delikanlı değil miyim? Sarılıp boynunu öpmek isterdim. O da beni öpsün, koklasın isterdim. Ama karşıda yatan Koca Dumlu'dan ağırdı üstümüzdeki baskı. "Elin kızını okulda alıkoymuş, ıssız ortamda okşamış! Okşamakla yetinmeyip öpmüş!"

Yetim, hem de yoksul bir çocuğum. Geleceğimin bir gram güvencesi yok. Yalnızca okumak var önümde. Okursam başı-

mı kurtarırım. Kıza kadına duyulan ilgi, okumayı keser. Durur durur bunu söyler anam: "Köy içinden yürüdün mü, kadın kız sana bakacak, sen bakmayacaksın! Sanki sen kızsın. Başın yerde olacaksın. Bitin kanlanıp dizin canlanınca, bir kızı ıssızda bulunca hemen tıkılmayacaksın. Bunu yaptın mı, isterse akarlı kokarlı olsun, üstünde kalır. Ölesiye atamazsın başından. Üstünde kalan kızı almak zorundasın. Zorunlu evleneceksin. Kaydını silerler. Bunun örneği Hafız'ın Ahmet'tir. Kızı almazsan babası hükümete gider. Hükümet yollar jandarmasını, alır içeri. Gözünü cezaevinde açarsın. 7 yıl verirler; çünkü kız bozmanın cezası ağır. İyisi mi sabret. Sabredin hepiniz. Önce ekmeğinizi kurtarın, belden aşağınızı sonra düşünün..."

Ağabeyimi ayakkabı onarımcısı yapacak; ona da dolaylı dolaylı öğüt verirdi.

Havali ile ilişkilerimde anamı kaygılandıracak bir yan olmadığı için, çeker eve getirirdim. Her zaman yapılacak ödev, yazılacak defter, dosya olurdu. Kahveden okula seyrek gelen öğretmenimiz durmadan ödev verirdi. "Şu sayfadan bu sayfaya kadar problemleri çözün! Şu yazıların özetini çıkarın. Şu soruların yanıtını iki örnekle belirtin." Evimizde lamba olmadığı için ortalık kararmadan yazıp bitirelim diye, okuldan geldik mi, yüzaşağı kapanır yazardık. Kimi zaman cumartesi pazar da yazardık. "Elif hala! Bir türlü içinden çıkamadım! Tahir bir gösteriversin!" diyerek merdiveni çıkardı. Karşılayıp topacık ellerini tutmak isterdim. Dişi dudağı parlar, içinden aydınlatılmışa benzeyen gözleri güler; dünyanın en güzel kızı olurdu. Sağından mı, solundan mı yürüyeceğimi bilmezdim.

Şu diyecek pırtı yok evimizde. Düzgün kilim, yer minderi, duvar yastığı yok. Onlar bize kıyasla iyi durumlu. Mülkleri canlı. Onun anası yeniden kocaya vardı. Biz öyle değiliz. Tek camlı, minna bir "pencere"miz var. Önünde yazarım yazılarımı. Havali'yi oraya buyur ederim. Anam kendi altındaki postu onun altına sürer. Yanı başında yerimi alır, bir süre kendi yazıp çözdüklerimi gösterir, "Neyi bilemedin söyle!" derim. "Canım bilmeye bildim de, acaba doğru mu bildim?" der. Pirinç tanesi harflerden oluşan yazışım okurum. "Ciddi söylüyorum, doğru bilmişin!" der, bir "Aferin" çekerim. Yüzü bayrak gibi allanır.

Bir zaman dalarız. Anam ayırdına varır daldığımızın: "Daha çok mu yazacağınız? Birazdan hayvan horoz gelir, su sel dolmak ister; bitirin artık."

"Biraz daha yazalım kalkarız ana."

"Ben de yardım ederim Elif hala! Suyu doldururum."

Anam hoşlanır girişkenliğinden. Evine gelin gelmiş gibi hoşnut süzer. "Suyu Zekiye doldurur, siz yazınızı bitirin. Hayvanların altına biraz kuru atın ikiniz. Yemi samanı yemleçlere bölüştürün."

"Yoksulluk insanı yaşından önce olgunlaştırır" diye düşünmüştüm ya. Yetimliği de koy üstüne. Erken olgunlaştım. En azından böyle görürdüm kendimi. Anamın dedikleri yanlış olmayacağına göre, onları hemen anlamalı, gereğini yapmalıyım. Bence olgunluk bu demek. Bunu kanıtlayıp anamın gözüne girmek isterdim. Çünkü ara sıra dövüp azarlasa da, gerçekte sever, yeri geldi mi, beni özellikle öğretmene karşı savunur. Onun için, "Elini çabuk tut Havali, hemen bitirelim, bir işin sahibi olalım!" derdim konuğuma.

Sanki bol ışıklı bir cennette gibi mutluyuz. O mutlulukta soru yanıtlandırmaya, problem çözmeye, özet çıkarmaya koyuluruz. İki sözcükten birini birbirimize sorarız: "Bunu böyle diyeceğim, uygun mu?" Her zaman he hı demek, birbirimizi sürekli onaylamak hoş kaçmaz, arada "Hayır, öyle değil, şöyle yaz!" derdik,

"Aaaa iyi düşündün, dur öyle yazayım!"

Böyle konuşarak çalışırken başlarımız birbirine yaklaşır, yanaklarımız birbirine değecek gibi olur. Kokusu tatlı tatlı dolardı içime. Sevi basan insan güzel kokarmış, hem de artarmış kokusu. Deli olurdum. Parmaklarım titremeye başlardı. Birden başımı çekip bakarım, onun da parmakları titriyor. Anam ocağın başında akşamın aşını hazırlıyor... Sırtı bize dönük. Kardeşlerim teyzemgile gitmiş. Havali hafifçe göz kırpar; gülümserim. Bildiğinden mi yapar bunu? Ben de kırpmak isterim, anam görür diye korkarım.

"Haydi aşağı inip malların altına kuru atalım..."

Çabuk çabuk yazar kalkarız. Dosdoğru ahıra gideriz. Anam da iner gelir bakar nasıl yapıyoruz? İyi mi, kötü mü, eksik mi?

Sonra çıkar yukarı. O günün hatırına pekmezle palüze pişirir. Bir küçük tabağı ikimizin önüne sürer. Kaşıklarımız tahta diye utanırım. Gene de tatlı tatlı yeriz. Sonra bakarız camdan dışarı, geç olmuş.

"Ben gideyim Elif hala, hoşça kal!"

Eğilir el öper. Öptüğü eli alnına götürür. Sonra benimkini alır sıkar. Yürür merdivene. Avludan çıkar gider. Yerde değerli boncuklar var gibi usul usul yürür. Koltuğunun altında defter dosya, belinde bizim bura kızlarının pek hoşlandığı kuşak, çamurdan taştan sakınarak geçerdi köy içinden. Bakardım ardından.

beşi bitirdi, diplomasını aldı, kaldı köyde. Anası "Otur, kız çocuğu okumaz; kısmetini bekle!" dedi.

Havali oturup kısmet bekledi. Bir yıl sonra Küçük İbrahim'le nişanlandı. İbrahim arkadaşımızdı. Boyca küçümen olduğundan, öteki İbrahim'lerden ayrılabilmesi için böyle çağrılırdı. Havali'yi okul bitmeden kestirmiş gözüne. Erkenden "Allah'ın buyruğu, peygamberin kararıyla sizin kızı bizim oğlana uygun gördük; siz de uygun görüyorsanız alıcıyız!" diyerek istetmiş.

Köy içinde karşılaştık. Acı buruk durduk karşı karşıya. Sustuk yalnızca. Ben geleceğimi güvenlemek için Gönen'e doğrulttum yolu, o nişanlandı. Ben okuyacağım, o evlenip ana olacak. Düğününde bulunamadım. Ertesi yıl Küçük İbrahimgilin evinin insanı oldu.

Bir gün yeni evine gidip mutluluk diledim. Havali çay koydu. Küçük İbrahim dükkâna gitti; "Tatlı yeyip tatlı konuşalım" diye lokum getirdi. Bana başarı diledi ikisi de.

Havali, yaşamı boyunca İbrahim'i tam olarak saydı. Sanırım aynı zamanda sevdi. Alıştılar birbirlerine. İki güzel çocuk dünyaya getirdiler. Daha da olurdu; köyümüzün bilecenleri, koruyucu öteberileri köye baştaki hükümetten önce soktu. Babalarından düşen tarlaları birleştirip canla başla çalıştılar. Halamgilin evden öteye güzel bir ev yaptılar. Köy Enstitülerinin etkisiyle bizim köyden bir yerlere ulaşıp okuyanlar arttı. Kızları öğretmen okulunu, oğulları liseyi bitirdi.

İlerki yıllarda hep görüştüm Havali'yle.

Birinde bağa gitmiş, heybe dolusu meyve, biraz da ot yüklemiş eşeğe. Karşılaştık. O aşağıdan geldi, ben yukarıdan vardım.

O bana baktı, ben ona. Hâl hatır sorduk. O da, ben de "iyiyiz" şükür. Sonra eşlerimizi çocuklarımızı sorduk karşılıklı. O ışıklı gözlerini gözlerime dikti: "Gerçekten iyi misin Tahir?" dedi.

Mutlu olup olmadığımı candan bir merakla bilmek istiyor, yalan atamam. Ona doğruyu, yalnızca doğruyu söyledim.

Ayrılırken, "İyilerinden armut al!" dedi. Köyümüzün karanfil kokulu çayır armutlarından toplamış. İki tek aldım.

"İki tek mi alınır? Çok al!"

"Nereme koyayım, iki yeter."

"Öyleyse akşam eve göndereyim!" dedi.

Aldığım iki armudun birini yedim, birini cebime attım. Yediğim o armut ilk sevilerin kokusunu getirdi bana. Havali'nin kokusunu. Akşam dediği gibi bir kalbur yollamış. Onları da çokaşıp birlikte yedik. Cebime attığımı masanın üstüne koydum, olgunlaştı. Kendilerine de güzel seviler bassın diye kesip çocuklara yedirdim.

Göküş Ali

Dünyada iki türlü köy olduğunu küçük yaşta kavradım: Beyli köy, beysiz köy. Yarım saat yakınımızdaki Armut, yarım saat yakınımızdaki Küçük Çardak beyli köyler. Beyleri Burdur'da oturur, toprakları köylüler işler. Onlar hasat harman zamanı gelir. Küçük Çardak 15 evli. Okulu yok. Armut 20 evden oluşur. Bunlar kerpiç balçık, hem de küçücük evler. Boyları insan boyunu aşmaz. Okulu yok. Ama ekenekleri geniş. Biterli ekenekler, ta ötedeki Yandağ'a kadar uzanır. Biraz doğuya düşen Yavacova daha biterlidir. Köyün yakınından gür bir su kaynar. Armut'un bir bölük tarlasını suladıktan sonra bizim köye iner. Köylüler beyin ortakçısıdır. Güz gelince ürünü bölüşürler. Beyin payını Burdur'a taşırlar. Tarlalar, evler, her şey beyindir. Köylülerin bir şeyi yoktur. Bir kuru canları. Çoğu zaman ona da sözleri geçmez.

Akçaköy beysiz. Kocayaka, Gökçeyaka, Alanköy beysiz. Kayaköy ağalı. Topraklar üç ağanın. Bizim köyün de iki üç orta karar ağası var: ama çoğunluk az da olsa topraklı. Gene de kalkan ürün herkesin yemesine yetmez. Onun için Armut'un beylerinden. Kayaköy ün ağalarından toprak isteyip ortak ekerler. Armut beylerinin bizim köyün sınırları içinde toprağı var.

Nasıl elde etmiş bunları beyler? Denir ki babalarından kalmış. Babalarına kimden kalmış? Denir ki padişah vermiş. Yok padişah vermemiş, vuruşup almışlar. Bu akıl almaz durumları Onuncu Köy romanımda anlattım. Burdur'dan çıkıp Armut'a gelesiye, atının bastığı toprak kendinin olmalıymış. Karakent'i, Küçük Çardak'ı almış. Akçaköy'e dişi geçmemiş. O zaman Hasan Hüseyin ağamız var, bizi korumuş. Vermemiş toprak. Bey zorla alamayınca dişi konuşmuş: "Hiç olmazsa yol geçecek kadar verin, ant içtim, andım havada kalmasın!" Akçaköy verme-

miş. Yeniden zorla almaya kalkmış. "Yakarım yıkarım!" diye haber salmış. Bizimkiler, "Sıkıysan gel yak, yık!" demiş. Ağzı bir köymüşüz; alamamış.

Beylerin çoğu birbirine akraba; gider gelirler. İçlerinde tek tük iyileri de var ama çoğu höt hüt, buyurmacı insanlar.

Armut beyinin adı Şekip. Kız kardeşinin adı Sabiha. Tabii onun da büyük payları var. Sabiha evlenmiş ayrılmış, yeniden evlenmiş. Biraz delimsi mi, yoksa kadın olduğu için mi hafife alınıyor? Onca toprağı olduğu halde sözü yürümez. Bir "Küçük Bey" vardı, adı Hüsnü. Onun göğsü acımalı olduğu söylenir.

Şekip'in iki oğlu olmuş. Biri tıp, biri eczacılık okudu. Biz yaşlarda idiler. Tatillerde gelir, ekin biçen ırgadın başında dururlar. Şekip kırmızı, şişko; "Kızıl Şekip" derler. Bizde işe dayanıksıza "kızıl" denir. Güneşte duramaz. Ekin biçilen yere beyaz şemsiye ile gelir. Bizim köyden ırgat toplar. Gündelikler son derece az. Günler uzun, akşam olmaz. Elinde şemsiye, "Hadin hadin hadin!" çeker. Sığır kovalar gibi kovalar ırgadı ekinin ardında. Yarım saat ayrılmaz. Kötü biçenleri, bol başak dökenleri sıkıştırır. Oğulları Mehmet ile Polat, babalarına dünya haberlerinin özetini verir. "Yahu bu Rus ayısı bacakları sallamadı mı daha? Alman ilerliyor değil mi? Yoksa durakladı mı? Acaba Amarika karışacak mı? Peki Fransa neden bu kadar tabansız çıktı? Yoksa İngiliz'in askerlik yönü zayıf mı?" Bey çocuklarının konuştuklarını duyan komşularımız, onların çok akıllı olduğunu söyler. Kızarım içimden. Radyomuz olsa biz de konuşuruz. Akıl demek, yalnız duyduğunu aktarmak mı? Kendinden bir şeyler düşünmek değil mi? Yazabiliyorlar mı şiir?

Akrabaları Behçet Bey, Kaya Bey var. Kaya, Mehmet'le aynı yaşta, Behçet büyük. Bunların çoğu sağın, savunman, profesör oldu. Milletvekilleri uzun süre bunlardan seçildi. Hele biri her dönemde bakan. Armut'la Akçaköy arasındaki uçurumun bu kadar derin olduğunu bilmezdim.

Köyümüzün öğretmeni, muhtarı, varsılları beylerle dostlaşır. Yaylısına biner bizim köye gelir Şekip. Özel sofralar hazırlanır, birlikte yenir içilir. Bizimkiler de Armut'a gider. Bu kez de orada yer içer, sarhoş olurlar.

Bayramlarda Armut'a biz de gideriz. Suyun kaynadığı çayırlıkta yüksek ağaçlara salıncak kurulur. Bu köyde hiç kız yok mu? Bir teki görünmez ortada, Delikanlılar yiğit ama Armut'ta hiç orta yaşlı yok sanki. Çoğunluğu, erkenden kocamış erkekler, kadınlar...

Akçaköy okullu olduğundan, çevre köylerden çocuklar gelir. Alanköy'den Hacı Ahmet ilkokulu bizde okudu. Burdur'a, Denizli'ye gitti. Sonra duyduk İstanbul'da hukuk okuyor. Oğlunu okutabilmek için durmadan tarla sattı babası. Öğretmen olacağız diye bizi küçümserdi. Sonradan hukukta okumadığı anlaşıldı. O da bizim gibi öğretmen oldu. Armut'tan, Küçük Çardak'tan beşer altışar çocuk geldi. Beyliğin pençesinden kurtulup canla başla okumak istediler. Erkenden gelir, kapının dibine dururlar. Yaşta yağışta bir tek gün geç kalmaz, ödevi aksatmazlar. Dövüşme boğuşma bilmezler. Öğleyin bir köşeye çekilir, çökelek, turp, biber ile yufka ekmeği yerler. Bizim köyün varsılları soğan, turp kokuyorsunuz diye eğlenir, hepsine katlanırlar.

En çok Armutlu Göküş Ali'yi severdim içlerinde. Onunla yakın arkadaş olduk. Boylu boslu, yeşil gözlü, Yunan yontularındaki gibi güzel bir delikanlı oluyordu.

Ali'yle ara sıra bize geldik. Anam kavurga kavurup önümüze koydu. Bıçağıyla ağaca her biçimi verir. Ahlat ağacından güzel kaşık, kirman yapar. Bunları bize armağan getirirdi. Ona özenir, ben de yapardım. Ondan birçok beceri kaptım. Elimi kullanmayı öğrendim. Kaşık, kirman yapmayı öğrendim. "Kösüre" dediğimiz bileyi taşında bıçak, nacak sürtmeyi, bunları keskinleştirmeyi öğrendim. Okul tatil olunca ben bizim köyün sığırını Gökburun'a götürdüm. Ali de beyin keçilerini getirdi. Buluştuk iki arkadaş. Çalılardan yapağı topladık. Yıkayıp kuruttuk. Eğirir sapan ördük. Bunları hep öğrendim. Ben kendim daha çok okumaya dönük işlerle uğraşırdım. Gönen'e gideceğim ya, hazırlıklı olmalıydım. Ali, uzun *Kurtuluş Kronolojisi*'ni eline alır, "Haydi oku bakalım!" derdi; bellekten okurdum. Olayları, tarihleri tam mı, eksik mi söylüyorum diye denetlerdi. Yanıldığım yerde uyarırdı.

"Ben de ezberleyeceğim. Babam beye söyleyecek. Belki izin verir. Sabiha Hanımla arası iyi. Sabiha Hanım göğsü acımalı.

Belki bize yardımcı olur. Belki beyden izin alırız. Hem bak, bir de ne düşünüyorum? Şekip'le sizin öğretmenin arası da iyi. Dersleri senin kadar bilirsem, beye öğretmen de söyler, Gönen'e beni de yollatır. Daha bizim köyden kimse gitmedi. Belki ilk olurum. Bunu bir düşün!"

Yüzüme bakar, yanıt bekler: "Haa, olamam mı?"

"Olursun!" derim kırlarda. İçtenlikle söylerim. Göküş Ali'nin benden iyi olacağına inanırım. O kadar anlayışlı, aklı işe yatkın, bir şeyi gördü mü kapan, her yerde mantıklı konuşan, bir umutsuzluk durumunda umut düşünen arkadaş; enstitüye benden önce o gitmeliydi. Böyle düşünürdüm.

"En iyisi birlikte gidelim. Birbirinden kopmayan iki arkadaş olalım. 1. sınıftan 5'e kadar okuyalım, birlikte öğretmen çıkalım!" derdim. Düşlerimizi dillendirirdim: "Ben Kayaköy'e verileyim, sen Armut'a! Öğretmen olduktan sonra da birbirimizle dostlaşalım. Öğretmenliği asla bu şimdiki gibi yapmayıp tam bütün yapalım. Kahve köşelerinde, içki sofralarında vakit öldürmeyelim!"

Döner döner söylerdik birbirimize. Ben bırakırım o alır. Durmadan büyütürüz düşlerimizi. Yağmurlar yağar, kayaların kovuğuna girer dinmesini bekleriz. Biraz ıslanmışsak ateş yakar kurunuruz. Karınlarımız acıkmış olur. Azıklarımızı çıkarırız. Yufkalarımızın birer yanını gevretir, gevrek yanını içe getirerek, çökeleği, kırmızı biberi dürer yeriz. Yerken konuşuruz. Nasıl ateş gibi öğretmen olacağımızı yarışır gibi birbirimize anlatırdık. Sonra, "Haydi okuyalım *Kurtuluş Kronolojisi*'ni!" derdik. Dergi dermesini eline bir o, bir ben alırdım. Bununla yetinmez, Türkiye'nin kaç akarsuyu varsa uzunluğunu, kaç dağı varsa yüksekliğini, kaç gölü varsa derinliğini ezberlerdik.

Armutlu çocukları ardına takar, okulun kapısına her zaman benden önce gelirdi. Anahtar bendeydi ya, açardım. Birlikte sobayı yakardık. Sonra birer ikişer bizim köyün çocukları görünürdü. Sekiz buçukta dersi başlatırdım. Önce "Korkma Sönmez", sonra günlük ant. Çok isterdim Göküş Ali yardımcım olsun. Ama "Ukalalık istemem!" diye azarlamasından korkarak öğretmene söylemezdim. O kabul etmeyince köyümüzün çocukları hiç etmez. Ali'nin yardımcım olması isteğim içimde

kaldı. Beni çok çok iyi dinlerdi. Arada gözlerimiz buluşur, tatlı tatlı bakışıldık.

Beşi bitireceğimiz yıl Kocayaka'nın öğretmeni Ahmet Güven bize "ayırtman" geldi. O zaman ayırtman denirdi. Bizim köyünki de oraya gitti. Diplomalarımızı ayırtman önünde sınav vererek aldık. Ahmet Güven'in sorduğu soruları en çok ikimiz bildik. Daha sorusunu bitirmeden Ali'nin de, benim de parmaklarımız kalkıyor. Çok beğendi, aferin çekti. Bizim köyün öğretmeni benim okumaya gideceğimi söyledi gene. "Ali de gidecek efendim!" diyemedim. Ne biçim arkadaştım? Ahmet Güven sordu ama: "Sen gitmeyecek misin Bay Ali?"

Zor duyulur bir sesle "Yollasalar giderim!" dedi.

Her baba yollamak istemiyor çocuğunu enstitüye. "O da okul mu? Aylık 20 lira! Benim mülküm çocuğuma yeter. Ölmemişim daha Gönen'e çocuk verecek!" Ahmet Güven, "Ali'nin babası da bu düşünceyle yollamak istemez" sandı herhal: "Söyle babana, yanıma gelsin. Anlatıp aklım erdireyim. Sen de git!"

O yıl bizim köyden dört çocuk yazıldık Gönen'e. Okullar tatil oldu, fırladık. Bir hafta bile kalmadık köyde. Diplomalar ilçeye, ile gidecek, mühürlenip gelecek. Beklemedik. Öğretmen elimize birer belge verdi. Beklemeye kalksak, güze ancak gelir. Yeşilova, Burdur'da Türkiye'nin öbür yerleri gibi yavaş yapardı işleri.

Bizimle birlikte İdris'in bir, Göküş Ali'nin iki, bir de Havali'nin gelmesini çok isterdim. İdrisgil Çuvallı'ya göçtü. Yolunu izini bilmiyorum. Havali'yi de kız diye yollamazlar. Kızların okuması için yollar tıkalı, anlayışlar dar. Gene de Akçaköy'den üç yıl önce bir tane gitti. Havali gidemedi. Hiç olmazsa Göküş Ali gelse!

Yola çıkmamıza bir gün kala Armut'a gittim. Aligilin evin kapısından girdim. Babası bir köşeye, Ali bir köşeye büzülmüş. Ağlamakla inlemek arası konuşuyor, hem de ocağın külünü eşiyorlar. Anası, "Tatlı canınızı fazla sıkmayın! Duymadınız mı, bir de kısmet var. Demek kısmet değil. Ne yapalım, izin vermiyor? Vermeyince gidemezsin. Bugün önce Allah'ın, sonra onun kulusun; gidemezsin!" diye onları yatıştırıyor.

Ali beni görünce toplanacak oldu. Babası yarım doğrulup yer gösterdi... Hiç konuşmadan oturdum. Onlar da uzun süre konuşmadı. Sonra babası anlattı: "Elini koydum ayağını öptüm. Nuh dedi peygamber demedi. İzin vermedi. Olmaaz diyorum anlamıyor musun? Olmaz, ben çiftliğimde okumuş adam istemem! Üstüme gelme! Eğer gelir de kızdırırsan, seni köyden hastir ederim! Cascavlak kalırsın ortada! Ulan okumamışken söz dinlemiyorsunuz! Bir de okusanız sizinle baş mı olur? dedi, asla izin vermedi..."

Beyli köyle beysiz köyün ayırdını o gün apaçık anladım.

Okumaya Gidişim

Anam küllü suyla sırtımı başımı yıkadı. Söküğümü, yırtığımı yamadı. Ekmektir, katmerdir yaptı. Bizden önce enstitüye gidenlerin ana babasıyla konuştu. Hiçbir şeyim eksik olmasın istiyor. Sultan halama sarı çal bezinden ceket diktirdi. Halamın elinden böyle işler gelir. Orada işime yarayacak defterleri, en başta şiir defterimi yanıma aldım. Ertesi gün Musluların Kel Hasan, Hamide halamın ikizleri Badı Hasan ile Hüseyin; Rızalar'ın damın ardında buluştuk. Daha gün doğmamış. Yol arkadaşlarımdan kimse gelmemiş.

Ağabeyimin yanından üç adım ayırdı anam:

"Bak, gidiyorsun, güle güle! Bundan sonra sana ekmek elden, su gölden! Artık ne olsa rahata çıkıyorsun. Sığır hergele ile bir dünya iş bize kalıyor. Yoksulluk, arkasızlık bize kalıyor. Sen büzüğünü sıkıp yalnızca okuyacaksın. Sınıfta kalmak, kaçıp gelmek yok! El içinde kendin gülünç olma, bizi de gülünç etme! Bir daha diyorum, büzüğünü sık! Eğer okumadan döner gelirsen, seni parça parça doğrar, her parçanı kulağın kadar küçük küçük yapar, adak gibi köyün köpeklerine, pişiklerine üleştiririm! Ona göre düşün; git yada gitme! Bak bir daha söylüyorum, eğer dönüp geleceksen gitme, hemen buracıktan dön! Anam demedi deme sonra! Ona göre git! Gideceksen haydi yolun açık olsun, güle güle git!"

Anamı bilirim. Yaparım dediğini yapar. Bu kadar korkuyorum ondan. İstersen okuma bu durumda.

Şu bitip gitmekte olan çocukluk yıllarımda amma da çile çekiverdim haa, diye düşünüyorum. Evde, okulda, kırda çırpınıyor, yaşımın üstünde çalışıyorum ama yoksulluktan, arkasızlıktan durmadan azarlanıyor, eziliyorum. Öğretmen pençesini enseme kartal gibi geçirdi, kurtulamıyorum. Okul

işlerinden başka, sürekli komşu köylerin yazı çizi işlerini de görüyorum.

Cumartesi pazarları dağ köylerine gidiyoruz. Kendisi muhtarla, üyelerle avdan kuştan konuşurken ben yere kapanıp cetvelleri, defterleri yazıyorum. Av etli, bulgurlu, turşulu yemekler yiyoruz. Dağ köylerinin yataklarında yatıyoruz. Öğretmen kendisi mendilini çıkarıp yastığa seriyor. Benim serecek bir şeyim olmuyor. Pazar akşamları Akçaköy'e dönüyoruz. Yolculuğu genellikle yaya yapıyoruz. Olursa o ata, eşeğe biniyor. Yağmurda, selde ayaklarım, paçalarım su içinde kalıyor. Anam morarmış ayaklarımı ova ova bir kalıyor: "Sabret, az kaldı! Bu kara dinlinin elinden kurtulacaksın!" diyor.

Ona boyun eğişimin bir nedeni daha var. Enstitüye girebilmem için hakkımda öğretmenin görüşü gerekli. "Hastalıklıdır, hırsızdır, öğretmen olamaz!" dedi mi, kaldım. Bu yüzden dediği yere uysal uysal gidiyorum. Okulu, ağaların "kâhya" denen adamlarının çiftlik yönetmesi gibi yönetiyorum. Kocayaka öğretmenine haber yollayacak olsa, yanıma birini verip beni salıyor. Uzun yol. Üç saat sürüyor küçük adımlarımızla, gidiyoruz.

Bu yolculuklar bana iyi geliyor. Oranın okulunu gezip görüyor, duvardaki şeritleri, şemaları inceleyerek bilgimi artırıyorum. Kocayaka öğretmeni, durumu iyi çocuklardan biriyle öğle yemeğine yolluyor bizi. Peynir, pekmez, yağda yumurta çıkarıyorlar. Varlıklı evlerde her şey bol. Sininin üstü tabakla doluyor. Hem de ekmekleri cıkla buğday, beyaz oluyor. Müfettiş geleceğine yakın, oranın öğretmeni bize iki çocuk gönderiyor ya. Onları yemeğe götürmek de bana düşüyor. Çünkü okul başkanıyım. Küçük Öğretmen'im. "Haydin arkadaşlar!" demek zorunda kalıyorum. Çünkü onlar beni götürdü. Anam ya çifte ya oduna gitmiş. Kardeşlerim köy sığırının ardında. Kendim soğan ekmek yiyorum ama konuklara ne çıkaracağım? Öğretmenin dağ köylerinden dönüşlerde verdiği paralarla bir kez bakkaldan helva alıp onurumu kurtardım.

Böyle böyle sonunda beşi bitirdim.

Mayıs başında Gönen'e gitmenin işlemi tamam. Eylülü, ekimi beklemiyorum. Dört arkadaşız. Onları bana emanet ediyorlar. Burdur'a kadar ağabeyim götürecek. 50 kilometre gidece-

ğiz. Bir sürü köy geçeceğiz. Hiç oyalanmadan yürüsek on saat. Bu da bir gün demek. Ağabeyim Burdur'dan dönecek. Ötesini trenle gideceğiz. Gerçekte sevinmeli, bayram etmeliyim. Nedense içim buruk.

Sabahın beşi mi altısı mı? Köyümüzün günlük yaşamı başladı bile. Dağa, değirmene giden erkenciler var. "Git Tahir git, kurtul irezillikten! Paçası bağlı tavuk gibi sürünme bizim gibi! Git kurtul!" diyorlar. Sanki bitmez tükenmez ayrılıklara gidiyorum, kucaklayıp helallaşıyorlar.

Yol arkadaşlarım geldi sonunda. Anam az önceki sert kadın değil; bağrına çekip öptü. Islak, sıcak dudaklarını gözlerimden bir süre ayırmadı. Bu da beni ağlatır. Elini alıp öptüm. Teyzem geldi, Büyük halam geldi, Sultan halam, Iraz halam, Hacer halam, Ah dayım geldiler. Sarılıp öpüşerek ayrıldık. Ayrılıp yürüdük. Gömütlüğün ortasından geçip Leylekli kırma açıldık. Günün doğacağı yerler kırmızdandı. Daha ekinler ermedi. Arpalar yeşil. Buğdaylar yeşil. Daha gündönümüne çok var. Hava ılık. "İyi bir gün!" dedi ağabeyim. "Beylerin çocuklarını görüyorsun değil mi? Öyle oku, geç hepsini! Önünde dünya gepgeniş açılıyor bak. Köyü möyü çıkar kafandan. Bizi mizi düşünme. Bir de ne diyeceğim? Sakın enstitüyü bitirip pes etme. Yolunu bul, yükseğine git. Ama her zaman köyünü, kökenini düşün. Göreyim seni. Öyle bir oku, her zaman Tahir bir tane desinler!"

Öğütlerini yol arkadaşlarıma duyurmak istemiyor gibi, eşeği sürüp öne geçiyor yada yavaşlatıp geri kalıyor. Onlarla yan yana gelince havadan sudan açıyor. Öğüdünü yalnız benim kulağıma üflüyor. Gidenlerin en yoksuluyum. Birinciyiz yoksullukta. Ağabeyimin dediğine göre okumada ne yapıp edip birinci olmalıyım.

Örencik altından Kavacık deresine indik. Köylüler dereboyunda bir sürü kavak yeşertmiş. Evleri dağınık, üçü orada, beşi burada, söylendiğine göre İstanbul gibi yedi tepe üstünde bir köy. Babamın sağlığında evimize çok gelip giden Seferberlik arkadaşı Süllü Çavuş buralı. Heybesine yer elması, turp, ayva, armut doldurur getirirdi. Oğlu Mustafa'nın Gönen'de eğitmen kursunda olduğunu duydum. Belki tanışır bilişirim varınca.

Öğretmenin baldızı İsmet Hanımla gittiğimiz yolu unutmuyorum. İzzetgil'in eşekle yalnız dönmüştüm.

Kavacık deresinden dağınık evlere baka baka yürüdük. Katmer Pınarı denilen yere vardık. Eşeklere torba taktık. Azıklarımızı çıkardık. İsmet Hanımla yediğimiz azığı düşündüm. Pınarın başında yeniden aynı şeyleri yiyoruz; çok hoş. Üstüne oluktan su içtik. Sürdük yeniden.

Git git bitmiyor yol. Yoruldukça eşeklere biniyoruz. Karakent'i geçince Soğanlı altına sapacağız. Oradan Yarıköy, Yazıköy, gölün batı ucunu dolaşarak Badamıt denilen çamurlu yere çıkacağız. Badamıt'tan eşekleri geçirmenin zor olduğunu önceki yolculuktan biliyorum. Ama geçireceğiz. Akşama Burdur'a yetişip Kâzım'ın handa yatacağız. Yatmadan, bilgim artsın diye ağabeyim beni sinemaya götürecek. Bunu çok öncelerden konuşuyorduk.

Kavacık deresi büküle büküle uzayıp gidiyor. Önümüzden gelen yolcularla selamlaşıyoruz. Daha Karakent altına varmadan gölde kayık işlediğini öğrendik. Bunlar, Cimbilli dağından gelen odunu, çırayı yükleyip götürürmüş. 30 kuruş vereni Burdur altına atarmış. Az para değil ama gidişiyle dönüşüyle onca yolu yürümek de kolay değil. Ağabeyim, hemen ötekileri ayarladı. "Öyle değil mi? Hem siz kolay gidersiniz hem ben Burdur'a kadar yorulmam. Yeter ki bir kayığa raslayalım!" diyor.

Eşekleri Karakent'in içine sürdük dosdoğru. Belki odun yüklü kayık tam şu anda yola çıkmak üzeredir. Bunu kaçırdık mı öteki kim bilir ne zaman gelir?

"Ne yapmalı bilmem ki?" diye söylendi ağabeyim.

"Ben koşayım istersen?" dedim.

"Koş ama köpeklere dikkat et!"

"Köpekleri sen bana bırak!" dedim.

Bir göğe, bir yere, bir de yol arkadaşlarımın yüzüne baktı, "Durma koş!" dedi.

Değneği kaptım ağabeyimin elinden. Bir iniş iniyor, bir yokuş çıkıyor, sonra bayırdan gidiyorum. Soluğumu yolun durumuna göre ayarlayarak koşuyorum. Karakent'e varırken yavaşladım, ilk rastladığım adama sordum:

"Kayıklar işliyor değil mi?"

Baktılar köyden mi kaçıyorum? "İşliyor işliyor; koş çabbuk!" dediler kuşkulu.

"Burdur'a gidiyoruz, arkadan arkadaşlar geliyor!" dedim.

Gene koştum. İki üç köpek hırlayıp gürleyecek oldu. Bakmadım bile yüzlerine. Vardım gölün kıyısına. Ağaçlardan bir iskele kurmuşlar. Tepeleme çam kütüğü yüklü bir kayık bekleyip durur. Kütüklerin üstüne Cimbilli'den, Kavacık'tan heybeli, torbalı köylüler oturmuş. Kayık iplerini çözüyor; tuttum adamın elini: "Bir dakika lütfen!" dedim, "Yolcular geliyor!"

Baktım ağabeyim de koşuyor. Ardında arkadaşlarım. Onlar da eşekleri koşturuyor. "İşte geldiler!" dedim kayıkçıya.

Ağabeyim yetişti. Benim için 30 kuruş ödedi öbürleri gelmeden. Soluk soluğa onlar da yetişti. Kayıkçı, "Sökülün paraları! Soygun var!" dedi. Ağabeyim paraları toplayıp verdi.

Zaman yoktu, çıktık odunların üstüne. Kıyıdan ayrıldık. Ağabeyim el sallıyor durmadan. Söyleyeceklerinin çoğu içinde kalmış gibi, dudakları boyna kıpır kıpır ediyor. "Güle güle git, varınca mektup yaz!" diye bağırıyor. Gene ellerini kollarını sallıyor.

Fış fış gidiyoruz. Bindiğimiz kayığın adı "Kayık." Bir o yana, bir bu yana yatıyor. Ağabeyim hâlâ el sallıyor. Cimbilli'nin adamları bir "gölde boğulma öyküsü" anlatmaya başladı. Kavacıklılar, "Bırakın bu öyküyü, aramızda çocuk var!" deyip onları susturduktan sonra bize dönerek sordular:

"Söyleyin bakalım nereye gidiyorsunuz?"

Korktuğumuzu anlamışlardı. Bizi konuşturdular. Gene de çok ter döktük gölü geçesiye. Bu sularda balık olmaz. Doğru dürüst yüzülmez, çimilmez. Yalnızca dik kuyruklu kuşlar olur. Meke kuşları da nazlı nazlı yüzer. Burdur gölü dalgalı değil, ama burgaçlıdır. İnsan yutan göl diye bilinir. Nitekim iki ay sonra kayıkların biri devrildi, üç kişi boğuldu. Boğulanlar üstüne destanlar çıktı. Sonunda hükümet kayık işletmeyi yasakladı. Biz esenlikle geçmiştik.

(1991)

Romanda Geçen Kimi Sözcükler

ağaran: Sütten, yoğurttan elde edilen yiyecekler.
akçakatık: Ayran.
akkın: Cana yakın, duygulu.
arlaştırmak: Uzaklaştırmak, kovmak.
bannot: Banknot, kâğıt para.
bıcımık: Bir cimcik azıcık.
bıdırdamak: Alçak sesle konuşmak, söylenmek.
bişi: Mayalı hamurdan yağda kızartılarak yapılan yiyecek.
bülüç: Piliç.
büğelek: büvelek: Sığırları rahatsız eden, çok ısırgan bir sinek türü, gübre sineği.
büğet: Gölcük, su toplama yeri.
çağşır (çakşır): Kara yünden dokunmuş elle dikilmiş bir tür don.
çeç: Yığın. Samandan ayrılmış buğday yığını.
çığrınmak: Bağırmak, yırtınmak.
çımkışmak: Uyuşup donup kalmak.
çıtlık: Çitlik, çit yapmak için kullanılan dal. Çitlembik, çengel sakızı.
cimcirmek: Çimdiklemek.
civriştirmek: Çevirmek, döndürerek kıvırmak.
çiğeltilemek: Yağmur yağar gibi olma hali.
çörtük: Aşısız küçük bir armut türü.
çömmek: Çömelmek.
daklaşmak: Sataşmak, takışmak.
dayak: Direk.
dığan: Tava, yandan kulplu kazan ya da tencere.
dıngırdamak: Kafa ütülemek.
dişeyli: Kadın.
döşek: Yatak.

düver: Direk.
eğmel: Kayalık, taşlık. Veranda balkon, taşlık olarak da kullanılır.
eğnel: Tarlanın her bir bölümü. Ekin biçerken grubun bir kezde biçip götürdüğü bölüm.
emmen: Bostan, sebze ekmek için toprağa açılan çukur.
engücü: Nasıl olsa, eninde sonunda.
evran: Evren, dünya, cihan.
fıslamacı: İspiyoncu, muhbir.
gali: Gayr, bundan sonra, artık.
gene: Yine.
geren: Ören.
gıncırak: Tahteravalli gibi kendi yaptıkları ağaçlarla oynanan oyun.
gız: Kız
göddeş: Bir çeşit hakaret sözcüğü.
göğerti: Sebzeler, yeşillik, yenilir otlar.
gök sulaca: Çok sulu
gömbe: Bir tür çörek.
gömgök: Olmamış ham, yemyeşil anlamı da var.
göveç: Güveç, toprak tencere.
göveren: Sebze. Yeşillenen yetişen. Moraran yaralar için de kullanılır.
gıncırak: Tahteravalli gibi kendi yaptıkları ağaçlarla oynanan oyun.
haba: Kilim ya da aba.
hameyli: Kuşak.
harım: Sebzelik, evin uzağındaki sebze tarlası.
harsoluk: Soluk soluğa, koştura koştura.
hasıl: Ekin. Hayvanlar için ekin, hayvan yemi.
henk etmek: Eğlenmek, cümbüş.
herhal: Herhalde.
huğ: Kulübe, baraka.
ırbık: İbrik.
ivedi: Acele.
kanayak: Kız gibi kadın eksik etek.
kaplık: Mutfakta tabak ve tencerelerin konulduğu yer, raf.

kaynaş: Bir tür sazlık bitkisi.
konuşuklu: Konuşkan.
kösüre: Yuvarlak bileme taşı, bileyi.
kumpir: Patates.
küseğen: alıngan.
masır: Masura, makara.
maşala: Meşale.
millemek: çamur kaplamak.
minna: Minnacık küçücük
nalet: Lanet.
nere: Nereye.
ney: Ne.
oda: Köy konukevi. Bir köylünün konuklara yemek, hayvanlarına yem, saman verdiği oda.
ödek: Çobana verilen pay. Borç. Ödenti, aidat.
ödü sıdarmak (ödü sıdmak): Ödü kopmak, çok korkmak.
palüze: Su muhallebisi, hasuda.
patlangaç: Patlayan bir oyuncak. Havai fişeği gibi, çok sakıncalıdır, insanı sakatlar.
pavkımak: Ulumak.
pişik: Kedi, pisik.
puşkurmak: Hapşırmak. Anırmaya benzer bir ses çıkarmak.
savuman: Savunman, avukat.
sıdırmak: Ekmek sacının üzerinde yumurta pişirmek. Sızdırmak (z sesi düşmüş), sıyırmak.
sığışmak: Sığmak, sıkışmak.
sırıkçılık: Yün ve pamuk yatak ve yorganları sırıkla dövmek işi.
sinirsemek: Büzüşmek, kabarmamak.
sümdük: Sümsük yani arsız.
süymek: Uzamak, fışkırmak.
şakranmak: Neşelenmek, keyiflenmek.
şenelmek: Neşelenmek.
şirp: Hemen.
tartınmak: Yoklamak, denemek.
vahtıvar: "Vakti var", bir tür çocuk oyunu.
varıverdi: Gidiverdi.
yeğe: Ekine saldıran mallar (inek, davar).

yelemek: Budamak.
yemleç: Rüşvet. Tuzak.
yumşak: Yumuşak.
zağıp gitmek: Erimek, çekilmek.
zömzöm: ahmak ahmak gibi.

Fakir Baykurt, 65 yaşına kadar olan yaşamını bölüm bölüm yazdı. Pek çok olayı, insanı özenle anlattı. Acısıyla tatlısıyla bir nehir roman çıktı ortaya. Yazınımızda örneği az. Akçaköy'de o yüksek göklerin altında doğan, yoksulluk yüzünden köyün sığınırı sıpasını güden çocuk, evlerinde bir tek kitap olmadığı, anası babası okuma yazma bilmediği halde nasıl ünlü bir öğretmen; yapıtları sahneye, perdeye aktarılan, yabancı dillere çevrilen bir yazar oldu? O öğretmen, o yazar nasıl çalıştı, savaştı? Fakir Baykurt doğruları ve yanlışlarıyla birlikte hepsini ortaya serdi.

Okurların beklediği Özyaşam sekiz kitaptan oluşuyor:

1. Özüm Çocuktur
2. Köy Enstitülü Delikanlı
3. Kavacık Köyünün Öğretmeni
4. Köşe Bucak Anadolu
5. Bir TÖS Vardı
6. Genç Emekli
7. Sıladan Uzakta
8. Dost Yüzleri (Portreler)

ISBN 978-975-04-0774-1